

વિવિધ બોલ રત્નાકર.

ભાગ ૧ લો.

ધણા ભવ્ય હોને જૈનમાર્ગનું ગાણપાણું
કરવાને અર્થે,

શા. ઘેહુલાભાઈ નરસીદાસે

જગાડી પ્રગટ કર્યું

અમદાવાદ મંચે

મામાની હવેનીમા પુનાહટેડ પ્રીં અને જાં
એન.સી કંપની (લિમિટેડ) ના પેમમા
રજીસ્ટ્રેશન ગંગાકોને ૧૧૧

સવત ૧૯૩૫.

સંપ્રતિદુષ્યાક્રાલે ॥ દયાયાશ્ચર્યમાવતઃ ॥
 વિહદાચ્ચારિનોલોકાઃ ॥ વર્તેતેચપદેષદે ॥૧॥
 તત્ત્વરૂપવ્યામુઘા ॥ પર્યયર્થવિધંતિ ન ॥
 તેવાંભાવનાદૈવ ॥ વિવિંતંપુસ્તકમયઃ ॥૨॥

સૂચના.

આ પુસ્તક મધ્યે જે જે બોલ વિચાર લખ્યાછે તે સમ્યક્ પ્રકારે પૂર્વાપર ન્યાય બુદ્ધિયે કરીને વિચારવો પણ વાંચતાં વહેતજ ભડકવું નહી. જે જે વાતો લખીછે તેને શાસ્ત્રમાં તપાસી જોવી અને તે ઉપર ઉપયોગદેઈને તથા સત હક ઓડીને તથા દુર્મતીને દૂર ચૂકીને સમતાભાવ સહીત જે વાંચશે તેને ધણોજ ગુણ મેલસ પડશે. આ પુસ્તકની શરૂઆતમાં ભવાલીનંદીના બોલ લખવામાં આવ્યાછે તેનો વિચાર જ્ઞાનવિમળસૂરીયે પણ સઝાયનાળામાં શકતી સઝાય મધ્યે લખ્યાછે અને બીજાં સમક્રિતનાં લક્ષણુ પણ સિદ્ધાંતને વિષે ઠાગ ઠામછે. એ કારણુ માટે હાલ પુરૂષોયે સારી રીતે વિચાર કરવો અને કદાપી આ પુસ્તકની મધ્યે કોઈ વારતા સૂત્ર વિરૂધ્ધ ભાસ ન થાય તો મહારી ઉપર મહેરબાની કરી અને ઉપગાર કરશો પણ કેવ દરવો ને કાંઈ મજબૂતનું લક્ષણુ નથી.

બાળ મહેલાભાઈ નરસીદાસ.

પ્રસ્તાવના.

જે પ્રાણીને આત્મખોધ થયોછે તે પ્રાણી પરમાનંદને વિષે મગ્ન હોય તેને સમાગીક સુખનો અભીલાષ કોઈ કાળ પણ વગ્તે નહીં, કેમકે તે પ્રાણી, સમાગીક સુખનું અલ્પપાણુ છે તથા અસ્વીક્યપણુ છે, એમ જાણે છે માટે જેમ કોઈ સખશ, વિશેષ પ્રકારે વાછીત સુખને પ્રતીપાદન કરવાને સમર્થ એવો કલ્પવૃક્ષ પામીને લુખા ભોજનની પ્રાર્થના વાલો ન હોય જે પ્રાણીયો આત્મજ્ઞાનને વિષે તત્પરછે તે પ્રાણીયો નગ્કાદીકના દુખ પ્રતે કોઈ પ્રકારે ખામતા નથી; કેમકે રૂડા માગ્ગનો ચાલનારો, ચક્ષુવાળો પ્રાણી હુવામા કોઈ પ્રકારે પડતો નથી એ કારણુ માટે. વળી જે પ્રાણીને આત્મખોધ થયોછે તે પ્રાણીને બાહ્ય વસ્તુના સસર્ગને વિષે ઈચ્છા ન થાય, જેમ અમતના આસ્વાદન કરનાર પ્રાણીને ખાર પાણી પીવાની રચી ન વાય તેમ

જે પ્રાણીને આત્મખોધ થયો નથી એટલે પોતાનું સ્વરૂપ જાણુ નથી, તે પ્રાણી મનુષ્યના દેહવાળોછે અને શીઘડા પુછડોયે કઠીને ગ્રહીતછે તોપણુ પર્યુજ જાણુવો; કેમકે આહાર, નિદ્રા, ભય અને મૈથુન, મનુષ્ય તથા પર્યુને વિષે મદ્રગછે એ કારણુ માટે.

વળી જે પ્રાણીયે વસ્તુગતે કરીને આત્મા નથી જાણુવો,

તેને સિદ્ધિ ગતી દૂર છે અને વળી તે પ્રાણીને પરમાત્મપ-
 ણાની લક્ષ્મી ન મળવા થકી સંસાર સંમંધી ધન ધાન્યાદીક
 રિદ્ધિ ઉઠાંછાપણાનું કારણ થાય છે એટલે તે પ્રાણી
 સંસારીક સુખને વિષે મગ્નપણે રહે છે અને તે પુરૂષને
 આશાસ્પી નદી નીરંતર અપુણપણે વરતે છે. વળી ત્યાંસુધી
 પ્રાણીયોને આત્મસ્વરૂપનો ખોધ થયો નથી ત્યાંસુધી
 સંસાર સમુદ્ર તરવો ઘણોજ દુર્લભ છે અને ત્યાંજસુધી મોહ
 મહાભટ દુર્જય વરતે છે-વળી ત્યાંજસુધી કષાય અતીશે
 વિષમપણુ વરતે છે. એ કારણુ માટે સર્વોત્તમ આત્મ ખોધ
 છે એટલે સર્વ કરણીની મધ્યે આત્મજ્ઞાન કરવું તે ઉત્તમ
 કરણી છે અને તે વિના કાર્ય સિદ્ધિ (મોક્ષપ્રાપ્તિ, કોઈકાળ
 પણુ ખતવાની નથી; કેમકે કારણુ વિના કાર્યની ઉત્પત્તિ
 ન હોય એવો શાસ્ત્રમાં ન્યાય છે. એ કારણુ માટે આત્મ-
 ખોધ પ્રગટ કરવાને અર્થે સત્ય એવું કોઈ પણુ કારણુ
 કહેવું ઘટીત છે. વસ્તુ થકી સમકિત એજ કારણુ છે. એ
 વિના આત્મજ્ઞાનનું કારણુ ખીજું કોઈ નથી-એવું આગ-
 મને વિષે સાંભળ્યું છે. પણ સમકિત વિના ખીજું કોઈ
 કારણુ સાંભળ્યું નથી. એ કારણુ માટે સમકિત સતેજ
 આત્મજ્ઞાન થાય છે; એમ સિદ્ધ થયું.

અનુક્રમણિકા.

ભનાભિનદી શ્લોકોના લક્ષણ	૧
મિથ્યાતના ખોલનો વિસ્તાર	૪
એકરીશ પ્રકારના મિથ્યાત	૫
માર્ગાનુસારીના ૩૫ ખોલ	૧૨
માર્ગાનુમાર્ગી પુરુષોની કરણી	૩૧
સમક્રિતના ૬૭ ખોલ	૩૯
પાત્રકાગણ (સમનાય)	૯૫
ત્રણ પ્રકારના વૈગવ્ય:—	
૧ દુ ખગર્ભિત	૮૬
૨ મોહગર્ભિત	૯૯
૩ જ્ઞાનગર્ભિત	૧૦૫
મિથ્યાત્વી પુરુષોને ઓળખનાના લક્ષણ	૧૦૭
પાત્રપ્રકારના અનુદાન —	
૧ નિય અનુદાન	૧૦૯
૨ ગરળ અનુદાન	૧૦૯
૩ અન્યોઅન્ય અનુદાન અને તેમા શ્લોક	
તથા ઓમશાંતુ સ્વરૂપ	૧૧૧
૪ તદ્દેવ અનુદાન	૧૧૫
૫ અમૃત અનુદાન	૧૧૬
ત્રીમ માહામોહનીના અ્યાનક	૧૧૭
ધર્માચારજનો વિનય	૧૨૯

ત્રણ પ્રકારના આત્મા:—

૧	બહિર્આત્મા	...	...	...	...	૧૩૦
૨	અંતરઆત્મા	...	...	...	...	૧૩૧
૩	પરમાત્મા	...	...	...	...	૧૩૩

દેવ, ગુરુ, અને ધર્મના સ્વરૂપની ચોલંગી:—

૧	દેવ ઓળખવાની	...	...	...	૧૩૩
૨	ગુરુ ઓળખવાની	...	...	...	૧૩૫
૩	ધર્મ ઓળખવાની	...	...	...	૧૩૮

સત્તર પ્રકારનાં મરણ	..	...	...	...	૧૪૦
અષ્ટલંગીનું સ્વરૂપ	...	...	...	...	૧૪૭
ધર્મ પુરુષોનાં લક્ષણ	...	...	...	...	૧૫૦
પાંચ માહાવૃત્તનું સ્વરૂપ	...	...	...	...	૧૫૩

હવે સ્વરૂપ ઓળખવાની ચોલંગી અને તેજ ચોલંગીના

પ્રથમ ભાગને વિષે સુખચખાણુ તથા દુખચખાણુ

સંબંધી પૃચ્છા ૧૬૮

પ્રાણાતિપાતવિરમણવૃત્ત અને તેમાં મુનીને વીસવિસ્વા-

નીદ્યા અને શ્રાવકને સવાવિસ્વાનીદ્યાનું સ્વરૂપ ૧૮૩

ચાર નીક્ષેપનું સ્વરૂપ અને તેમાં ભાવનિક્ષેપના ઉપયોગ

સહિત પ્રતીમાનું સ્થાપન કરવું ૧૮૯

વિનંતિપત્ર ૨૦૨

સુચનાપત્ર ૨૦૩

આ પુસ્તકે અગાઉથી રાખનાર સાહેબોનાં નામની ટીપ, ૨૦૪

વિવિધવોલરત્નાકર

નાગ ૧ લો.

ભવાભિનંદી* જીવોનાં લક્ષણ.

- ૧ આહારને અર્થે એટલે જો હું સામાયક પોસાદીક તથા દેસાવકાસાદિક ધર્મ કરણિ કરિશ તો લાડુવા ખાવા મળશે એટલે વિચારણાએ કરિને ધર્મકર્ણી કે, તે ભવાભિનંદી કહીયે
- ૨ પૂજવાને અર્થે ધર્મ કે, એટલે જો હું ધર્મકરણિ કરિશ તો લોકમા પૂજનિક વધશે એટલે અભિપ્રાય ગણે, તે ભવાભિનંદી કહીયે.
- ૩ ઉપરી એટલે વસ્ત્રપાત્રાદિકને અર્થે ધર્મકર્ણી કે, તે ભવાભિનંદી કહીયે
- ૪ ગિદ્ધિગામ્ય એટલે શ્રાવક પોતાના કરવાને અર્થે

*જો જીવો પાત્ર ધીરેશ્વરીના વિષય મુખ્ય પરમાર્થે કરિને ક્ર આકારીએ તોપણ તેને વિશે મુખ્યની જુદીએ કરિને આનંદ માને છે, તેને ભવાભિનંદી કહીએ

એટલે જો હું ધર્મકરણી કરિશ તો આ આવક માહારા
થશે અને તેમનાથી માંડું ગુજરાણુ થશે એવી પુ-
દ્ધિયે કરીને ધર્મકરણી કરે, તે ભવાભિનંદી કહીયે.

૫ કુદ્ર એટલે અગંભિર હોય, એટલે પારકાં છીદ્ર
ખોલતો ફરે અને લોકોના કિંચિત્ અવગુણુ દેખી
લોકોની આગળ વિશેષપણુ કહેતો ફરે અને પોતાના
અવગુણુ ઠાંકે અને પોતાના ગુણુનો ઉત્કર્ષ કરે
એટલે હરેક રીતે પોતાનો ગુણુ પ્રગટ થાય એમ લો-
કોની આગળ ખોલે; તે ભવાભિનંદી કહીયે.

૬ લોભને વિશે એટલે પુદ્ગલભાવને વિશે એટલે ધન,
ધાન્ય, વસ્ત્ર પાત્ર, જસ, કીરતિ મેળવવાને વિષે તત્પર
એટલે લીન એટલે આસક્ત, તે ભવાભિનંદી કહીયે.

૭ દીન એટલે પુદ્ગલભાવના વિજોગે કરીને રાંક,
એટલે આગામીકાળની ચિંતા કરે કે હાથ હાથ હું
શું ખાઈશ અંત હવે હું કેમ કરીશ, હવે માહારા
કુટુંબનો નિરવાહ કેમ ચાલશે એવી ચિંતા કરે પણ
આત્મસ્વરૂપનો કાંઈ વીચાર કરે નહીં. તે ભવાભિનંદી

૮ મત્સરી એટલે પારકા ગુણુને ન સહન કરે, તે ભ-
વાભિનંદી કહીયે.

૯ ભયવાન એટલે પુદ્ગલાદિક વસ્તુના વિજોગનો ભય
કરે, તે ભવાભિનંદી કહીયે.

૧૦ સહ એટલે કપટિ, તે ભવાભિનંદી કહીયે.

૧૧ અસાન એટલે સર્વ વસ્તુનો અળાણુ, તે ભવાલિન.

એ ઉપર લખ્યા અગોચર બોલે કરીને સહિત એહવો ને પ્રાણી તે ને ક્રિયાનો પ્રારબ કરે તે સર્વે નિષ્કળ જાણવો. એની રીતનો અર્થ શ્રીયશોવિજયજી માહારાજ પોતાની કરેલી આઠ દૃષ્ટીની સત્રાય મધ્યે ક્યાં છે તે નીચે મુજબ —

આથા—લોભી કપણુ દયામણોજી—માયીમરજર ઠાણુ—
ભવઅલિનદી ભવ ભર્યોજી—અકળ આરભ અપાણુ ૧
મનમોહનજીનજી મિઠી મિઠી તાહરી વાણુ. ૧

અર્થ—લોભી એટલે સર્વની પામે માગતો ફેર, તથા કપણુ એટલે પોતાની પાસે છતી વસ્તુ હોય તોપણુ પોતે બાગની શકે નહી તથા ખીજાને પણ આપી શકે નહી અને તુચ્છ પ્રકૃતિનાજો હોય તથા દનામણુ એટલે સર્વનું અકલ્યાણુ વહે તથા માયિ એટલે સર્વ કામમા કપટ કરે તથા મરજર એટલે પરને ફુખી દેખીને સુખી થાય તથા સુખી દેખીને ફુખી થાય તથા ભવ એટલે સસારને નિશે પાત્ર ઇદ્રિઓના વિવિધ મુખ બોગવવામા આનદી હોય અને સસાર થકી વિરક્તભાનના કોઈ દહાડો પણ બારે નહી અને ભવભર્યો એટલે નિરતર સર્વ લોકથી ભવ પામતો રહે અને અળાણુ એટલે અસાની એટલે તાત્લિક બારે કરીને રહિત એટલે ધર્મ અધર્મનું સ્વરૂપ કાઈપણુ જાણતો નથી, એ આઠ દોષ બ્યામુધી જેને ટળ્યા નથી ત્યાસુધી તે પ્રાણી ને ધર્મનો પ્રારબ કરે તે જો બ્યવહારમા સાચો હોય તોપણુ ફેર નહી.

કુશળાદેવીની પેઠે તેનો નિઃશ્વર આરંભ થાય એટલે શુભ કૃપા મળે નહીં ઉત્પત્તિ નરક તીર્થંચની ગતી પામે એમ સમજવું. એ રીતે ભવાભિનંદી જીવોનાં લક્ષણ શ્રીયશોવિન્યજીકૃત શ્રીઅધ્યાતમસાર ગ્રંથને અનુસારે લખ્યાં છે.

 (આત્માર્થી પુરૂષોએ આ ઉપર લખ્યા ૧૧ ખોલ ટાળવાનો અપ કરવો, કેમકે આ ઉપર લખ્યાં લક્ષણ ટળવા થકી મિથ્યાત તથા સમકીતની અપ્પર પડે છે; તે માટે હવે નીચે મિથ્યાતના ખોલનો વિસ્તાર અર્થ સિધાંતને અનુસારે જણાવે છે.)

મિથ્યાતના બોલનો વિસ્તાર.

 ચાર પ્રકારનું મિથ્યાત.

- ૧ પ્રરૂપણા મિથ્યાત:—શ્રી જિનેશ્વર મહારાજે ભાષીત જે અર્થ તે થકી અવળી પ્રરૂપણા કરવી તે પ્રરૂપણા મિથ્યાત કહીએ.
- ૨ પ્રવર્તન મિથ્યાત:—લોકીક તથા લોકોત્તર મિથ્યાતની કરણી કરવી તે પ્રવર્તન મિથ્યાત કહીએ.
- ૩ પરિણામ મિથ્યાત:—મનમાં એટલે પરિણામમાં જીજ્ઞાસુ હઠવાદ રાખે અને કેવળી માહારાજે પ્રરૂપ્યા એહવા નવ તત્ત્વના અર્થ યથાર્થ સદ્દેહ નહીં તે પરિણામ મિથ્યાત કહીએ.
- ૪ પ્રદેશ મિથ્યાત:—સત્તાગતને વિશે રહેલી એહવી જે

મોહની કર્મની સાત પ્રકૃતી તે પ્રદેશ મિથ્યાત કહીએ
એ પ્રકારે ચાર પ્રકારના મિથ્યાત શુદ્ધ પ્રપંક સાનાદીક
ગુણે સહીત એહવા ગુર માહારાજ પાસે સમ્યક પ્રકારે સમજવા

સીદ્ધાંતમાં કહેલા ૨૧ પ્રકારના મિથ્યાત.

ૐ દશ પ્રકારના મિથ્યાત ૐ

- ૧ ધર્મને વિષે અધર્મ સરા—શ્રી જીનેશ્વર ભગવને
કહેલો એહવો શુદ્ધ એટલે નિર્દોષ એવો જે ધર્મ તેને
અધર્મ કહેવો તે મિથ્યાત
- ૨ અધર્મને વિશે ધર્મ સરા—જે હીસાદીક પાપે
આશ્રવ સહીત અશુદ્ધ એહવો જે અધર્મ તેને ધર્મ
કહેવો તે મિથ્યાત
- ૩ માર્ગને વિષે ઉન્માર્ગ સરા—માર્ગ એટલે પાપ
આશ્રવ ટાળીને સમકીત સહીત સવરભાવનું સેવન
કરવું તેને ઉન્માર્ગ કહેવો તે મિથ્યાત
- ૪ ઉન્માર્ગને વિષે માર્ગ સરા—ઉન્માર્ગ એટલે કુદેવ,
કુગુરુ, કુધર્મનું સેવન કરવું તેને જે માર્ગ કહેવો તે
મિથ્યાત
- ૫ સાધુને વિષે અસાધુ સરા—સત્તાવીસ ગુણે કરી
ખીરાજમાન તરણુતારણુ કાઢના નાવ સમાન શુદ્ધ
ધર્મના પ્રપંક એહવા જે સાધુ તેને અસાધુ કહેવા

તે મિથ્યાત.

- ૬ અસાધુને વિષે સાધુ સંતા—આરંભ, પરીગ્રહ વિષય કપાયતો ભરેલો એહવો અને લોભને વિષે આશક્ત એહવો અને ખોટી શ્રદ્ધાન કરાવનારો એહવો લોહના નાવસમાન એહવો જે અસાધુ તેને સાધુ કહેવો તે મિથ્યાત.
- ૭ જીવને વિષે અજીવ સંતા—એકંદ્રીઆદીક જીવને અજીવ કરી માનવો તે મિથ્યાત.
- ૮ અજીવને વિષે જીવ સંતા—લોકમાં સુવર્ણાદીકેને અજીવ તેને જીવ કરી માનવો તે મિથ્યાત.
- ૯ મૂર્તને વિષે અમૂર્ત સંતા—મૂર્તીમાન એટલે જે રૂપી પદાર્થ તેને અરૂપી કહેવો તે મિથ્યાત—જેમ ફરસ કરતો એહવો જે વાયરો તેને અરૂપી કહેવો: જો અરૂપી હોય તો ફરસ કેમ કરે એવું વીચારતો નથી.
- ૧૦ અમૂર્તને વિષે મૂર્ત સંતા—અરૂપી પદાર્થ જીવ તથા ધર્માસ્તી કાયાદીક તેને રૂપી કહેવાં તે મિથ્યાત,

ૐ પાંચ પ્રકારનાં મિથ્યાત. ૐ

- ૧૧ અભિગ્રહીક મિથ્યાત—પોતાની મતીમાં આબ્યું તે સાચું માને ખીજું સર્વ જીકુ માને પણ પરિક્ષા કરવાની ઇચ્છા ન કરે—શુદ્ધ અશુદ્ધ ખોળે નહી તે અભિગ્રહીક મિથ્યાત કહીએ.
- ૧૨ અનભિગ્રહીક મિથ્યાત—સર્વ ધર્મ સારા છે—સર્વ

- દર્શન રૂડાછે-સર્વને વદીએ પણ કોઈને નદીએ નહીં એણે જોયો છે તેણે અમૃત અને ઝેર સરખા ગણ્યા તે અનલિંગીક મિથ્યાત કહીએ.
- ૧૩ અભિનીવેશીક મિથ્યાત—જાણીને જીવુ જોડે એટલે પોતાના અસાનથી કાઢકે જીવ પડે સતે ખોટી પ્રશ્ન જા કરે અને કોઈ સમકીતદ્રષ્ટી પુરુષ દરશાવે તોપણ પોતાનો કદાચહ મૂકે નહીં તે અભિનીવેશીક મિથ્યાત કહીએ.
- ૧૪ સશર્ધક મિથ્યાત—જીનવાણીમા સશય રાખે એટલે પોતાના અસાનદોષથી સીધાતના અર્થ સમજી શકે નહીં તેણે કરીને ડગમગતો રહે તે સશર્ધક મિથ્યાત કહીએ.
- ૧૫ અનાભોગ મિથ્યાત—અજાણુ પણ કાંઈ મમજે નહીં અથવા એકદ્રીઆદીક જીનોને અનાદી કાળું મિથ્યાત લાગે છે તે અનાભોગ મિથ્યાત કહીએ.

ૐ છ પ્રકારનું મિથ્યાત ૐ

- ૧૬ લૌકીકદેવગત મિથ્યાત—જે એક ઉપર કૃપા કરે અને એકનો નિનાશ કરે અને અનેક પ્રકારના દુષ્ટીઆરો હાથમા લેઈને એકલા અને સ્ત્રીઆદીકના સસર્ગને વિગે મગ્ન એહવા રાગ દ્વેષના ભરેલા એહવા ભૌકીક દેવને જે માને પૂજે તેનો કહેણો જે માગ્ય પાળે તે લૌકીકદેવગત મિથ્યાત કહીએ.

૧૭ લૌકીકગુરુગત મિથ્યાતઃ—અઢાર પાપસ્થાનના ભરેલા એહવા નવ પ્રકારે પરીગ્રહના ધારક અતે ભાવથકી ૧૪ પ્રકારે અભ્યંતર પરીગ્રહના*ધારક એહવા તથા કુક્ષીંગી નવાનવા વેશ ખતાવનારા એહવા જે અન્ય દર્શનીના ગુરૂને ગુરૂ કરીમાને અતે ખહુ મા ન કરે તે લૌકીકગુરુગત મિથ્યાત કહીએ.

૧૮ લૌકીકપર્વગત મિથ્યાત—આ લોકને વિષે પુદ્ગલ સુખની ઈચ્છાએ કરીને અતેક મિથ્યાતી લોકોએ કદેપેલાં એહવાં જે પર્વઃ—દીવાસો હોળી—ખળેવ—ગ—જોરાચોથ—નાગપંચમી—રાધણુછઠ—સીયળસાતમ—દસરા પ્રમુખ લૌકીક પર્વને શ્રદ્ધાએ કરીને લાભની ઈચ્છાએ આરાધે તથા તે દીવશે દ્રવ્ય ખરએ તે લૌકીકપર્વગત મિથ્યાત કહીએ.

૧૯ લોકોતરદેવગત મિથ્યાતઃ—દેવ શ્રી અરીહંત, ધર્મના આગાર, જગતના ઉપગારી, પરમ પૂજ્ય, સમસ્ત અઢાર દોષે કરીને રહીત એહવા, તેની સ્થાપના મૂર્તિ તેની આગળ ઈહલોક તથા પરલોકના પુદ્ગલીક સુખની ઈચ્છાએ કરીને માંનતા માંને કે જો મહાઈ કાંમ થશે તો મોહોટી પૂજા રચાવીશ, છત્ર ચડાવીશ, કેસર ચડાવીશ, સારા ચંદરવા ખાંધીશ, એમ

*હાસ્ય-રતિ-અરતિ-ભય શ્રાગ-કુર્ગીછા-પુરુષવેદ-સ્ત્રીવેદ-નપુસકવેદ-ક્રોધ-માન-માયા-લોભ-મિથ્યાત (એ ચહિદ.)

અનેક પ્રકારે શ્રી-ચીતરાગ દેવીની પાસે માગવું તે
 વ્યક્ત નથી જોહને પોતાના કુચના ઉદયની પર-
 તીત ના હોય તે ભૂલા ભમે છે પણ પૂન્યના ઉદયવિ-
 ના કાઈ થવું નથી કોગટ નીગજન દેવની પાસે
 પૂદ્ગલની આશાએ કરીને માગવું તે લોકોત્તર-
 ગત મિથ્યાત કહીએ

- ૨૦ લોકોત્તરગત મિથ્યાત — જિનના માધુનો વેષ
 ધનારો એહવો અને જ્ઞાનાદિ ગુણ કરીને ગહીત
 એહનો અને જીન વચનનો ઊથાપક એહવો અને
 અઠાર પાપસ્થાનનો સેવનાર અને ૭ કાચનો કુટો
 કરે, કગવે, પોતાના અરથે કુલુ યેનાર અને ગ્રહચની
 માથે આલાપ સલાપ કરનાર એહનો ભાષા સમીતી
 એ કહેને ગહીત એહનો અને તીગથના ઉરઝેદનીબીકે
 કમીને અશુદ્ધ માગનો ચત્રાનનાર એહનો એટલે
 આ કાળમા શુદ્ધ મારગ કહીએ તો કેષપણ ધગમ
 કુણી કો નહી અને મારગ બંધ થઈ જાય, અમાગે
 ભાવ કોણુ પુઝે માટે જેમ ચાલે તેમ ચાલના ઘો
 એહની ખોટી કનપના કુનાર એહનો અને પોતા
 ની મતી કટપનાએ કરીને અર્વનીદેશનાનો દેવાર
 એટલે જે ન પોતાનું પૂજનીકપણુ વાચ તેમ ઉપદેશ
 કો અને નો કોઈ પુઝે કે મીવાતમા તો પાચ આગ્ર
 નના સેવનારને માધુ નથી કહ્યા અને તે તો અવદનીક

કહ્યા છે ત્યારે તેને સમજાવે કે તેતો ભયાનક* વચન
છે એવી રીતે ભોળા લોકને છતરનારો એહવો અને
સિદ્ધાંતના શુદ્ધ અરથનો ગોપવનારો એહવો જે
ઉત્સૂત્ર ભાર્ષીલિંગી એટલે કેવળ રંગેહરણ મુખવસ્ત્રી-

* આ શબ્દ સીધાંતને અનુશારે છે પણ ઉત્સૂત્રના
પ્રરૂપક પુરૂષો તે વચનને ખોટું કરેછે અને તે ઉપર એવું દ્રષ્ટાંત
કરેછે કે પોતાના માંખાપ જેમ છોકરાને ખીવડાવે છે કે આ-
જ તને ખાવા નહી આપીએ અને ચોરડામાં પુરી મુકીશું
એવી રીતે ભય દેખાડે તેમ આ પણ વચન જાણવું એટલે
સીધાંતમાં પાસથ્યાદીક અવંદનીક કહ્યાછે તે છોકરાને ખીવડાવા
જેવું છે પણ સર્વથા અવંદનીક નથી એવી ખોટી પ્રરૂપણા ક-
રેછે પરંતુ નથી જાણતા કે પરમાત્માએ નીચ કર્મનું ફળ ન-
રક ત્રિજંચની ગતી બતાવીછે કે જે સાધુ થઇને આધાકર્મો
એટલે સાધુ મુનીરાજને અર્થ કરેલો હત્યાદીક ૪૨ દોશ સહી-
ત આહાર નીશુકપણે ખાશે તો સાત આઠ કર્મનો ધાડ બંધ
કરશે તે વચન ભયાનક છે પણ બ્યવહારમાં તે વચન સત્ય
છે અને એવી રીતે વીતરાગ વચન ઉપાપવાથી નીચ ગતી
થાયજ એમાં શક નથી એવી રીતનાં અનેક શાસ્ત્રોનાં વચન
બ્યવહારમાં જેવી રીતે વીતરાગે કહ્યાંછે તેજ રીતે માનવા જો-
ગ્યછે અને નીશ્ચયની દ્રષ્ટી હૃદયમાં રાખવા જોગ્યછે એ-
મ છતાં તે વચનનો ઉલટો અર્થ કરેછે માટે ડાહ્યા પુરૂષાએ
વીચારી જોવું.

કા ગખનાગ તેહને ગુરુબુદ્ધીએ કરીને માનવો તથા તેનો સત્કાર કર્યો તે લોકોત્તર ગુરુગત મિથ્યાત કહીએ, વળી શુદ્ધ સાધુ જ્ઞાન દર્શન ચગિત્ર સહીત ભવા આચારવત એહવા મુનીરાજ મહારાજને ઈ દ્રીઓના સુખની વાછાએ કરીને વાદવા પૂજવા એટલે જો આહવા માહાતપસ્વી મુનીરાજની મેના પૂજા કરીશુ તો આપણા ડેવાછોકરા સાજા તાજા ગેહુરો અને ધણુ ધન મળશે અને શરીરે સુખી ગહીશુ અને લોકમા માન પામીશું અને પગલોકમા દેવતાદીકની શીદિ પામીશુ એહવી બુદ્ધિએ કરીને વદન, પૂજન કરવુ તથા આહવાપાણી આપવુ, તે લોકોત્તર ગુરુગત મિથ્યાત કહીએ એ બેનો એક બોલ જાણવો.

- ૨૧ લોકોત્તરપર્વગત મિથ્યાત—જનરાજના કલ્યાણુ કર્નો દિવસ તથા આઠમ ચૌદસાદિક પર્વતિથીઓ પુત્રાદિકની વાછાએ કરીને તથા ધનધાન્યાદિકની વાછાએ કરીને તથા રોગાદિકનિવારણુ કરવાની ઈચ્છાએ કરીને તે કલ્યાણુકાદિક પર્વતિથીને દિ વગે આખીલ કરવુ તથા એકામણુ કરવુ તથા ઉપનામાદિક તપ કરવો તે લોકોત્તર પર્વગત મિથ્યાત કહીએ

જે ઉપર લખ્યા ૨૧ પ્રકારના મિથ્યાત સારી રીતે

સમજીને ટાળવાનો ખપ કરવો તે નિશ્ચય ટળવા થકી માર્ગાનુસારીપણું પ્રાપ્ત થાય છે તે માટે હવે માર્ગાનુસારી જીવો ઓળખવાને તેમનાં લક્ષણ નીચે લખે છે.)

માર્ગાનુસારીના ૩૫ વોલ.

- ૧ ન્યાયસંપન્નવિભવઃ— × × × × × ×
 સ્વામિદ્રોહ—મીત્રદ્રોહ—વિશ્વાસીને ઠગવું—ચોરી કરવી, થાંપણ ઓળવવી—ઈત્યાદિક જેજે વેપારથી લોકમાં નિંદા થાય તેણે કરીને ધન ઉપાર્જન કરવું; એટલાવાનાં ત્યાગ કરવે કરીને દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાનો જે ઉપાય તથા પોત પોતાની જાતીને ઉચીત વેપાર કરવો તથા રૂડે આચારે કરીને વેપાર કરવો તેને ન્યાય કહીએ તે ન્યાય વતે ઉત્પન્ન થયો છે વૈભવ તેજેને તેને ન્યાયસંપન્નવિભવ કહીએ × × × × × ×
 ૧ સ્વામીદ્રોહ એટલે રાજાની દાણ ચોરી કરવી તથા પોતાના રાજાના હુકમ વિના પોતાના રાજાના વૈરી રાજા સાથે વેપાર કરવો તથા પોતાના શેઠથી છાનો શેઠના દ્રવ્યે કરીને પોતાના ઘરના વેપાર કરવો તથા પોતાના ધણીથી છાંની લાંચ ખાવી તથા પોતાના ધણીનું ખગાડી પો-

તાનું કામ સુધારવું તથા પોતાના સ્વામીનો
 અવરુવાદ ખોલવો તથા પોતાના સ્વામીની
 પોતાની શક્તિ પ્રમાણે સહાજ ન કરે તે સર્વ
 દ્રવ્ય સ્વામીદ્રોહ કહીએ. એજ ગીતે ધર્મ સમધી
 સ્વામીદ્રોહ જાણવો તેનું લક્ષણ, જે પુરુશની પા-
 સેથી પોતાને શુદ્ધ દેવ-શુદ્ધ ગુરુ તથા શુદ્ધ ધર્મની
 નીચે બચાવે એ પ્રકારે ખબર પડી હોય તે
 પુરુશની કૃપા થકી લોકીક તથા લોકોતર માર
 ગની તથા જીવ અજીવનો સાપેક્ષણે બોધ
 થયો હોય તે પુરુશની પ્રસન્ના કરે નહી તે સ્વા-
 મિદ્રોહ; તેમની સાહાજ કરે નહી તે પણ સ્વા-
 મિદ્રોહ-યાછળ તેના અવરુવાદ મોતે તે પણ
 સ્વામિદ્રોહ-તે પુરુશની આરાધા ઓળખત કંઠવી
 તે પણ સ્વામિદ્રોહ જાણવો તે સ્વામિદ્રોહ ક-
 રવા થકી સમકીર્ત આવ્યું હોય તોપણ જગુ
 રહે તો નવીન તો ક્યાથી આવે એ રીતે દ્રવ્ય
 ભાવ એ પ્રકારે સ્વામિદ્રોહ કહીએ.

- ૨ મિત્રદ્રોહ.—જે પુરુષ માહોમાહી કપટ, ઈર્ષ્યા, છ-
 ખલેત તથા એક ખીજની ચુલની વાત ખીજા
 આગળ ન કરે, એક ખીજા ઉપર અંતરંગથી
 પ્રીતિ રાખે એહવા હોય તેને મિત્ર કહીએ એહવા
 મિત્રથી જે દગો પ્રપંચ કરવો તે મિત્રદ્રોહ કહીએ.

૩ વિશ્વાસિને ઠગવું:—કોઈ પુરૂષ પોતાની દુકાને કાંઈ પણ જાણુસ લેવા આવે તેને વિશ્વાસ આપીને એટલે તમારૂં કામ હું ધરવું જાણીને કશિ અને તમારી પાસેથી જેટલા ટકા મોઢે કહ્યા છે તેટલા લેઈશિ એહવું કહીને તેનાથી છાંતું વધારે ખાવું એ રીતે કપટ કરવું તે વિશ્વાસિને ઠગવું કહીયે.

૪ ચોરી તે:—કોઈનું ઘર ઉઘાડીને તથા પેટી ઉઘાડીને તથા તાલુ તોડીને તથા ધણીના કહ્યાવિના છાંતી વસ્તુ લેવી તથા કોઈની વિસરી ગયેલી વસ્તુ લેવી તથા કોઈ ચોરીને લાવેલી જાણુસ થોડી કિમતથી આવતી જાણીને લેવી ઇત્યાદિ સર્વ ચોરી કહીયે.

૫ થાપણુ ઓળવવી તે:—કોઈ પુરૂષ કોઈ પુરૂષને ઘર કાંઈ જમે મૂકી ગયો તેને જીતું ખોલીને પાછી આવે નહી તથા તેના પુત્રાદિકને વાંકો જવાપ દે ઇત્યાદિ સર્વ થાપણુ ઓળવવી કહીયે.

એ ઉપર લખ્યા સર્વ ખોલ વર્જિને વેપાર કરવો તથા પોતાના કુલને જેમ લાંછન ન લાગે તેમ વેપાર કરવો તથા પંક્તર કર્મોદાન ટાળીને વેપાર કરવો તે ન્યાય કહીયે એહવા ન્યાયવેત ઉત્પન્ન કરેલું જે ધન તે આ લોકને વિષે હિતને અર્થ થાય છે એટલે લોકોની શંકાના રહિતપણુ

કગ્નિ પોતાના ગરીબદિકના ભોગમા આપે જે તથા સ્વ
જ્ઞાદિકને વિષે મવિભાગનુ કરવુ એટલે તેમની સાહાજનુ
કરવુ થાય જે તથા તે દ્રવ્ય પરજોકના હિતને અર્થે વાપ છે
એટલે સુપાત્રને વિષે આપવુ થાય એટલે દાન દેવામા આ-
વે તથા દીનદુષ્ણિયાદિકને અનુક્રપાયે કગ્નિ આપવુ થાય,
એ રીતે ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલુ ધન ઇહલોક પગલોકને
વિષે ગુણનુ કાગણુ થાય છે, અને અન્યાયથી ઉપાર્જન
કરેલુ ધન આ લોકપગલોકને વિષે અહિતને અર્થે વાપ છે
એટલે આ લોકને વિષે લોકથી વિરુદ્ધકાગિ એહવા વધ
બધાદિક થાય જે ને પગલોકને વિષે નગકાદિગતિ થાય છે
એ રીતે એ લોકમા અનગુણકાગિ થાય જે જોપણ કોઈક
પુરુષને પાપાનુબંધી પુણ્યના વગ થકી આ લોકને વિષે
વિપત્તિ ન દેખાય તોપણ આવતાકાળને વિષે જરૂર વિપ
ત્તિ થાય એ કાગણુ માટે ન્યાય જે તેજ પગનારથ થકી
ધન ઉપાર્જન કરનાનો ઉપાય એટલે જેમકે ગૃહસ્થપ-
ણને વિષે વિભન પ્રવાન કાગણુ જે તે માટે ન્યાયમપજ
વિભવ એ પ્રથમ બોલે છે X X X X X X

- ૦ શિદાચાર પ્રમમક — X X X X X X
સિદ્ધ એટલે ઉત્તમપુરુષો, તેમનુ જે આચારુ
તેની પ્રમશા કરનાર X X X શિદ પુરુષ
તે કોને કહીએ તે કહે છે — વૃત્તને નિગે ગ્રેવા
એટલે વિપત્તી પડે મતે મોહોદુ ધીરજપણુ રાખવું

તથા સમ્યક જ્ઞાન, દર્શન, ચારીત્ર સહીત એહવા મો-
હોટા પુરુષોના મારગનું આદરવું તથા ન્યાય મારગને
વિશે પ્રીતી કરવી તથા પ્રાણુ ત્યાગ થયે સતે પાણુ
નીચ કર્મ ન કરવું તથા મિથ્યાદ્રષ્ટી પુરુષોની પ્રાર્થના
ન કરવી તથા સામાન્ય ધનવંત મીત્રની જાન્યના ન
કરવી તથા કોઈ પુરુષને અપ્રીતી ન ઉપજાવવી ઇ-
ત્યાદીક યોતાનું સ્વભાવીક વૃત્ત તેને વિશે રહેલા
એટલે તે પ્રમાણુ વર્તતા તથા સમ્યક જ્ઞાને કરીને
વૃદ્ધ એટલે મોહોટા એહવા જે પુરુષો તેમની સે-
વાએ કરીને એટલે તેમની આરા પાળવે કરીને
પાંખી છે વિશુદ્ધ એટલે મિથ્યાત રહીત શિક્ષા એ
ટલે શિષ્યામણુ તે જેમણુ એહવા જે પુરુષ તેમને
શિષ્ટ કહીએ × × × તેમનો જે આચાર એટલે
આચરણુ તે શું કહીએ તે કહે છે:—જ્ઞાની લોકના
અપવાદથી ખીહીવું તથા દ્રવ્યભાવ એ પ્રકારે દીન
એટલે દ્રવ્ય થકી દીનતે આજીવીકાએ કરીને ગરીબ
ને ભાવથકી દીન તે સમ્યક જ્ઞાને કરીને રહીત એ
એ પ્રકારે દીનપણું ટાળવાને વિશે આદર તથા કરેલા
ગુણનું જાણપણું તથા ભલુ ડાહ્યાપણપણું તથા
સતઆચાર એટલે સીધાંત પ્રમાણુ રૂઠો આચાર
ઈત્યાદિ સર્વ શિષ્ટ પુરુષોનો આચાર કહીએ તેની
પ્રસંશા કરનાર એટલે તે શિષ્ટ પુરુષોની આરા

પાળની તથા તેમની શક્તી પ્રમાણે સાહજ કરવી તથા ખીજા પુરુષો વ્યાગળ તેમના ગુણ ખોલીને તેમના રાગી બનાવવા તે સર્વ પ્રસન્ના કહીએ. X X

- ૩ કુન અને શીલ તેણે કૃત્તિને સરખા એહવા જે વ્ય-
વ્યગોત્રને નિશે ઉત્પન્ન થયેલા એહવા પુરુષો તેની
સાથે કર્યો છે વિવાહ તે જેમણે X X X X X X
કુળ તે પિતા તેના પિતા તેના પિતા ઇત્યાદિ પૂર્વ પુરુષોનો
જે વગ તેને કુળ કહીએ અને શીલ તે X X મધ તથા
માસ તથા મિથ્યાત તથા રાત્રિ ભોજન ઇત્યાદિકનો
ત્યાગ કરવે કરિને જે સાફ વ્યાચરણ કરવું તેને શીલ
કહીએ એની રીતે X X X કુળ અને શીળ તેણે
કૃત્તિને સરખા એટલે ખરેખરીયા એહવા જે પરગોત્રી
તેમની સાથે વિવાહ કરનાર તેણે કારણ એછે જે
જેવી શુદ્ધ સ્ત્રીનો લાભ થાય છે એટલે શીલ સમ-
કિત વાળી સ્ત્રીનો લાભ થાય, તથા જેવી પુરુષના ચિ-
ત્તને નિનૃતી થાય એટલે ધર્મધ્યાન સુખે થાય તથા
સારી પ્રજાની પ્રાપ્તિ થાય તથા દેવ, તથા અતિથિ, તથા
ખંધુજન તથા સમકિતવત પ્રાણિ, તે સર્વનો સત્કાર
થાય ઇત્યાદિ સર્વ કૃણનો લાભ ગૃહસ્થને સારી સ્ત્રી
મળવાથી છે.

- ૪ પાપલિષ્ઠ:— X X X X X X X X
પાપથી તથા પાપના કારણથી ખીજાણે એટલે

તે પાપ પ્રતેન કરતો × × × પાપ એ પ્રકારનાં
 તેમાં એક તો આ લોકમાં તથા પરલોકમાં જેનો
 વીપાક માલમ પડે છે એટલે જેનું કુખ ભોગવવામાં
 આવે છે; જેમકે ચોરી કરવી તથા પરસ્ત્રીગમન
 કરવું તથા જુગટે રમવું ઇત્યાદીક આ લોક પરલોકને
 વિશે દુઃખનું કારણ છે. આ લોકને વિશે રાજા કેદ
 કરે તથા લોકમાં અપજ્ઞ થાય તથા કુટુંબને વિષે
 કલંકનું દેવું થાય ઇત્યાદિ; અને પરલોકને વિષે નરક
 ત્રીજીચની ગતી થાય × × × ખીજું પાપ તે × × ×
 જેનું ફળ પરલોકને વિષે વીશેષ માલમ પડે છે; જેમકે
 લૌકીક તથા લોકોત્તર મિથ્યાતનું સેવવું તથા ખોટાં
 ખોટાં વ્યસન કરવાં. તે સર્વનો વિપાક વિશેષ કરીને
 પરલોકને વીશે વિશેષ માલમ પડે છે.

૫ પ્રસિદ્ધ દેશાચાર:— × × × × × × ×
 પ્રસિદ્ધ એટલે ધણાકાળથી શિષ્ટ પુરુષોએ રૂઢિથી માં-
 નેલો ચાલ્યો આવતો છે દેશાચાર તે જેને એટલે
 ભોજન વસ્ત્ર અર્જકાર આદિક વસ્તુનો ઉપભોગ કે-
 રવો તેની ક્રિયારૂપ દેશાચાર છે જેને એટલે પોતાના
 દેશનો આચાર ઉદ્ભવન કરે તો તે દેશમાં રહેનાર
 લોક સાથે વિરોધનો સંભવ થાય નં તેથી અકલ્યાણ
 ઉત્પન્ન થાય માટે પોતાના સમકીર્તને આધ ન લાગે
 એવી રીતે પ્રસિદ્ધ દેશાચારને સેવતો એટલે સેવે.

- ૬ ન અવર્ણવાદી— X X X X X X X
 એટલે ક્યારે પણ ઉત્તમ તથા મધ્યમ તથા જ્ઞાન્ય
 એહવા પુરુષોનો અવર્ણવાદ ન બોને. કેમ જે શાસ્ત્ર-
 મા કહ્યું છે જે પારકા અપનાદ બોલવાથી તથા
 પોતાનો ઉત્કર્ષ કેહેવાથી નીચગોત્રકર્મ બંધાય છે
 તેનું અનેક કોટિભવ સુવી વિપાકે દુઃખ ભોગવવું
 પડે છે, તે કાગણુ માટે સમસ્ત જનનો પણ અવ-
 ર્ણવાદ બોલવાનો નિષેધ કય્યો છે, માટે રાજા તથા
 પ્રવાન તથા ગુરૂ તથા પોતાના ઉપગામિ તથા સમ-
 કિર્તિધારી તથા માર્માનુમારી ઇત્યાદિ પુરુષોનો અ-
 વર્ણવાદ તો કોઈ પણ વખત ન બોલવો એ પ્રકારે
 સમજીને અવર્ણવાદ ન બોલતો એટલે ન બોલે
- ૭ જે ધર્મા ચેમવાના તથા નિકળવાના અનેક રસ્તા ન-
 થી તથા અતિશે ગુપ્ત ન હોય તથા અતિશે પ્રગટ ન
 હોય તથા જેના પાડોશી સાગ હોય એહવા ધરમા
 નિવાસ કરતો, એ પ્રકારના જે સ્થાનકોમા ગુણ
 નથી તેનો ત્યાગ કરતો X X X X X X X
 તેવું કાગણુ જે X X X X X X X
 જે સ્થાનકમા ચેમવાના તથા નીકળવાના અનેક
 માર્ગ હોય તો તે સ્થાનકમા દુષ્ટ લોક તથા ચોર તથા
 બલિચારિ પુરુષોનું જવું આવવું વાય તેથી દ્રવ્ય
 સમધિ તથા સ્ત્રી આદિસખધિ ખિગાડી સભવ

થાય છે; વળી અતિ ગુપ્તસ્થાન તે ચ્યારે પાસ ખીજાં
મોટાં મોટાં ઘર હોય તેથી તે ઘરની શોભા જાય તથા
અગ્નિ વ્યાદિ ઉપદ્રવ થાય ત્યારે તેમાં પેસવું તથા
નીકળવું બહુ કઠણ પડે તથા પાડોશી નહારા હોય
ત્યારે તેમની વાત સાંભળવાથી તથા તેમની નહારી
ચેષ્ટાઓ દેખવાથી પોતાના સારા ગુણની હાની
થાય માટે જેના સારા પાડોશી છે એહવા ઘરમાં
નિવાસ કરતો એટલે નિવાસ કરે.

- ૮ જેવું સારૂ આચરણ હોય એહવા પુરુષોનો સંગ કરતો:-
સારા આચરણવાળા પુરુષો તે × × × × ×
જેમની પ્રવૃત્તિ આલોકમાં તથા પરલોકમાં હિત-
કારી થાય છે. × × × × × × × × ×
તેવા પુરુષોમાં આ પ્રકારના લક્ષણ હોય છે જે લક્ષ-
ણ ઓળખીને તેવા પુરુષોનો સંગ કરવો × × ×
ગર્વ એટલે અહંકાર ન કરતો હોય તથા પારકી
નિંદા ન કરતો હોય તથા કઠોર એટલે આકર્ષ વ-
ચન ન બોલતો હોય તથા કોઈ અસાની પુરુષ
અપ્રીતિ ઉપજાવે એહવું વચન બોલે તોપણ પોતે
ક્રોધ ન કરે તથા પોતે દોષમાં આવે નહીં ને પારકા
દોષને ઢાંકે પણ તેના દોષ પ્રગટ કરિને ક્રુર ન કરે.
એ સારા પુરુષોનાં લક્ષણ શાસ્ત્રમાં કહ્યાં છે તેવા
પુરુષોનો સંગ કરનાર; પણ કપટિ તથા ધૂતારા તથા

બ્યભિચારી તથા ભાડભવૈયા તથા નટ તથા વેપવિહં-
બક તથા પાખંડી ઇત્યાદિ શાસ્ત્રમા નિષેધ કરેલા
પુરુષોનો સગ ન કરતો એટલે ન કરે. X X X

૯ માતાપિતાનો પૂજક —

માતાપિતાનું લક્ષણુ કહે છે X X X X X
પગલોકમા હિતકારી એહવું જે અનુષ્ઠાન, ઉચિત
ક્રિયા, એટલે આરો માર્ગ તેને વિષે ચલણે ને ખોટ
રસ્તેથી પાછોનાળે તેને માતાપિતા કહીયે તેની ત્રણ
કાળ પૂજા કરનાર એટલે નમસ્કાર કરવો તથા જેનો
મુદર વાર્ગુગંધ છે એહવા કૃણ પુષ્પ ઇત્યાદિ વસ્તુ
નિવેદન કરવી એટલે આપની તથા અજા, વસ્ત્ર, તથા
વિનય વચન ઇત્યાદિ વતે તેમને પ્રસન્ન રાખવા તથા
સમસ્ત કામકાજને વિષે તેમની આજ્ઞા લેવી એ
સર્વ પૂજા કહીયે તેનો કરનાર એટલે કરે. X X

૧૦ ઉપદ્રવનાળા સ્થાનકનો ત્યાગ કરતો, X X X
ઉપદ્રવ એટલે ખોતાના રાજાનું હરકર તથા પારકા
રાજાનું હરકર તે ખેતો પગરપર જ્યા સશ્રામ થતો
હોય તથા જ્યા મરગી ઘણી ચાલતી હોય તથા જ્યા
ઘણા લોકને ખોતા ઉપર અપ્રીતિ ઉત્પન્ન થઈ હોય
તથા જ્યા દુકાળ પડ્યો હોય તથા જ્યા ખોતાના
ચિત્તને ઉદ્વેગ થતો હોય એવા સ્થાનકનો ત્યાગ કરતો.
સ્થાન તે દેશ, નગર, ગામ, ઘર, ઇત્યાદિ જાણવા X

એવા સ્થાનકનો ત્યાગ કરવાનું કારણ કહે છે × ×
 પૂર્વે ઉપાર્જન કરેલા એટલે પેદા કરેલા જે ધર્મ તથા
 અર્થ તથા કામ એ ત્રણ પ્રકારના પુરુષાર્થ તે સવ
 નાશ પામી ને નવા ઉપાર્જન થઈ શકે નહીં તેથી
 આ લોક પરલોકના કારણ થકી ભ્રષ્ટ થાય માટે
 ઉપદ્રવ રહિત સ્થાનકમાં નિવાસ કરતો એટલે કરે.

- ૧૧ નિંદિત કામમાં ન પ્રવર્તતો. × × × ×
 નિંદિત કામ એટલે પોતાના દેશ તથા જાતિ તથા
 કુળ તેની અપેક્ષાએ જોને જે કામ નિંદિત હોય તે
 કામ ન કરતો; એટલે જેમ વાણીઆની જાતી-
 ને ખેતી કરવી નહીં તથા બ્રાહ્મણ જાતિ-
 ને મદિરાપાન નિંદિત છે એ પ્રકારે જે પોતાની
 જાતિમાં નિંદિત હોય તથા પોતાના દેશમાં નિંદિત
 હોય તથા પોતાના કુલમાં જે નિંદિત હોય તેવાં કા-
 મનું આચરણુ ન કરતો; તેનું કારણુ જે × × ×
 નિંદિત કામના કરનાર પુરુષે જો કોઈ ધર્મ સંબંધિ
 સાઈ કામ કર્યું હોય તો તેની પણ લોક નિંદા કરે
 માટે દેશ, જાતિ, કુળને જોગ્ય કામ કરતો.

- ૧૨ પોતાને દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ જેવી થતી હોય તે પરમાણુ
 ખરચ રાખતો × × × × × × ×
 એટલે પોતાને પોષણ કરવા યોગ્ય એહવા જે મા-
 તાપિતા તથા સ્ત્રી તથા પ્રજા ઈત્યાદિકનું ભરણુ

પોપણુ કુવુ તથા દેવતા તથા અતિથિ, તથા ગુરુ
 ઈત્યાદિકવુ પૂજન કરવુ તથા પોતાને ખાનપાન ભોગ
 સખિ જેને અગ્ય કરવો તે સર્વ દ્રવ્યની પેદાશ
 પ્રમાણે કુવો પણ અવિક તથા ઓછો પણ ન ક
 રવો નિતિશાસ્ત્રમા કહ્યુ છે જે પોતાને દ્રવ્યની
 પેદાસ યતી હોય તેના ચાર ભાગ યરવા, તેમા એક
 ભાગનો ભડાગ કરવો ને એક ભાગનો વેપાર ડગ-
 વો ને એક ભાગ ધર્મ કાગળમા ખરચવો ને
 એક ભાગનો ધરમા ખરચ રાખવો અને વળી
 કેટલાક નિતિશાસ્ત્રવળાનો આ પ્રકારનો મત છે જે -
 દ્રવ્યની પેદાસ હોય તેમાથી અડધો અડધ ધર્મમા
 વાવરવી ને અડધી પેદાશ સસાર અગ્યમા વાવરવી
 પણ લોભ ન કુવો એમ સમજીને પેદાશ પ્રમાણે
 ખરચ રાખવો એટલે ગખે

- ૧૩ ધનને અનુસરતો વેપ રાખતો X X X X X
 વેપ એટલે વસ્ત્ર તથા અલકાગ ઈત્યાદિકનો ભોગ
 કુવો તે પોતાના વૈભવને અનુસરતો કુતો એટલે
 પોતાના વૈભવ પ્રમાણે પહેરતો અને દેશ તથા કાળ
 તથા અવસ્થા તથા જાતિ ઈત્યાદિકને અનુસરતો
 એટલે ઘટતો વેપ રાખતો, કેમકે જે પુરૂષને દ્રવ્યની
 પેદાસ હોય ને તે લોભથી દ્રવ્યનો ખરચ ન કરતો
 હોય તે પુરૂષની તથા પોતાની પામે પુષ્કળ ધન

હોય ને અતિ દરિદ્રીનાં જોવાં નહારાં વસ્ત્રાદિ રાખતો
 હોય તેની લોકમાં નિંદા થાય તથા તે પુરુષ ધર્મનો
 અધિકારી થતો નથી. એ પ્રકારે શાસ્ત્રનું વચન
 જાણિને પોતાના વૈભવ પ્રમાણે સુંદરવેષ* રાખતો.
 ૧૪ આઠ પ્રકારના પુદ્ધિના ગુણને સેવતો. X X X
 પુદ્ધિના આઠ ગુણ કહે છે. X X X X
 ૧ સુશ્રુષા એટલે સાંભળવાની ધૃત્તિ, ૨ શ્રવાણ એટલે
 સાંભળવું ૩ ગ્રહણ એટલે શાસ્ત્રના અર્થનું ગ્રહણ
 કરવું, ૪ ધારણ એટલે જે શાસ્ત્રનો અર્થ ગ્રહણ કર્યો
 તેને વિસરી ન જવો, ૫ ઉહ એટલે પોતે જાણ્યો
 એવો જે શાસ્ત્રનો અર્થ તેનું અવલંબન કરિને તે
 પ્રકારના ખીજા અર્થનો તર્ક કરવો, ૬ અપોહ એટલે
 યુક્તિ જીક્તિવતે વિરૂદ્ધ એહવા હિસાદિક અર્થ
 તે થકી પાછું વળવું એટલે તેનો ત્યાગ કરિને વિરો-
 ધ ન આવે એવા અર્થનું ગ્રહણ કરવાપાતું અથવા,
 ઉહતે સામાન્યજ્ઞાન કહીયે ને અપોહ તે વિશેષજ્ઞાન
 કહીયે, ૭ અર્થવિજ્ઞાન એટલે ઉહાપોહ કરિને મોહનો

*સુંદરવેષ એટલે પોતાના વૈભવ પ્રમાણે વેશ પહેરતો કેમકે છતી
 શક્તીએ મલીનવેશ રાખવા થકી ધર્મની હાંસી થાય છે અને
 પોતાની શક્તી કરતાં અતી ઉદભટવેશ પહેરવા થકી પણ ધ-
 ર્મની હાંસી થાય છે માટે શક્તીને અનુસારે પહેરવો તે સુંદર
 વેશ કહીએ.

ત્યાગ કરવો તથા મદેહનો ત્યાગ કરવો તથા વિપ-
રીતપણાનો ત્યાગ કરવો, ૯ તત્વસાન એટલે વિશેષ
સાને કૃષ્ણને આ વચ્ચે તે આ પ્રકારેજ છે પણ
ખીજી રીતે નથી એહવો નિર્ણય કરવો એમ આઠ
પ્રકારના જે બુદ્ધિના ગુણ તેણે કરીને સહિત.

૧૫ દિનદિન પ્રતે એટલે નિત્યધર્મને સાલજતો X X
નિત્યધર્મ માલજનામા શુ ગુણ છે તે કહે છે. X X
નિત્યધર્મ સાલજવાનો જે પુરૂષનો અભાવ છે તે
ના મતનો ખેદ નાશ પામે છે તથા બુદ્ધિમા જડપણ
હોય તેનો નાશ થાય છે, તથા આકુળ વ્યાકુળપણ
નાશ પામીને સ્થિરપણ પ્રાપ્ત થાય છે, તથા
ઉત્તરોત્તર મુદ્દર ગુણ પ્રાપ્ત થવાની મોક્ષ થાય છે
ઈત્યાદિ ગુણ નિત્યધર્મ સાલજવાની થાય છે એમ
જાણીને શુદ્ધપ્રપંક* પામે નિત્યધર્મ માલજનો

૧૬ પ્રથમ જન્મેજુ જે ભોજન તે સારી પેઠે પચ્યાપિના
નજુ ભોજન પ્રતે ન જમતો કેમજે —X X X
પ્રથમજુ ભોજન અજીર્ણ થયેમતે, એટલે ન પચ્યેમતે

*શુદ્ધપ્રપંકનું લક્ષણ —ચારિત્ર પાળવાને અસમર્થ એહવો
સતોષુદ્ધ ચરણ સાતરી તથા ક્રેણ મીનરીની વ્યાખ્યા જ્યારેય
પણે કરવો અને જાણ્યા મુકીને પોતાની હીનતા જાણાવતો
સતો નિરંદજપણે વગતે તે શુદ્ધપ્રપંક કહીએ. શુદ્ધપ્રપંકનું લ-
ક્ષણ પીરો પ્રકારે આગળ નખવામા આવશે તેથી જાણી લેવું

જે નવું ભોજન જમવું તે સર્વ રોગ માત્રનું મૂળ છે, અટલે અજીર્ણપણામાંથી સર્વ વ્યાધિ ઉત્પન્ન થાય છે એમ વૈદ્યશાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત છે.

અજીર્ણપણું ઓળખવાના છ લક્ષણ શાસ્ત્રમાં કહ્યાં છે તે કહે છે:—મળનો તથા શરીરના વાયુનો અતિદુર્ગંધ જણાય, તથા ઝાડાનો ખુલાસો ન થાય તથા શરીર ભારેભારે જણાય તથા ભોજન ઉપર અરુચિ જણાય તથા ઓડકાર સારો ન આવે. એ છ લક્ષણથી અજીર્ણ થયું છે એમ જાણવું. તે અજીર્ણ ઉપર ખાવાયકી ધર્મને વિષે વીધન આવે.

૧૭ જે સમે ભુખ લાગે તે સમે જમતો: X X X
અટલે જે અવસર પોતાને જમવાનો હોય તેજ અવસરે જમતો, પણ સારા ભોજનની લાલચે કરિને પોતાની ભુખ મારી મારીને પારકે ઘેર અકરાંત્યા*ની પેઠે ન જમતો; જે પ્રકારે જઠરાગ્નિનું ખળ હોય તે પ્રમાણે થોડું જમતો કેમ જે અતિશે જમવામાં વમન થવું તથા વિરેચન થવું તથા મરણ થવું ઇત્યાદિ ઘણા દોષ રહ્યા છે માટે થોડુંને પોતાના શરીરને અનુકૂળ આવતું એવુંજ ભોજન પ્રતે જમતો; ભુખ્યાના અમૃતનું ભોજન પણ વિષ જેવું છે ને ભુખ લાગી હોય તો જેવું તેવું ભોજન પણ અમૃત સમાન શાસ્ત્ર-

---

* અકરાંત્યો અટલે અકળાઈને ખાતાર.

મા કહ્યું છે; વળી ભુખતો સમય ટાળવાથી અજી
ઉપર અશ્વિ તથા રાગેરુ કુર્બળપણુ ઇત્યાદિ ધણા
અવગુણુ ઉત્પન્ન થાય છે એમ જાણીને ભુખ પ્રમાણે
અવસરે પથ્ય ભોજન કરતો એટલે પોતાની પ્રકૃતિને
અવુકુળ ભોજન કરે

૧૮ ધર્મ અર્થ અને કામ, અન્નિવર્ગ કહીયે તેને પરસ્પર
બાધ ન લાગે એમ સેવતો. X X X X X
ધર્મ અર્થ તથા કામ તે કોને કહીયે તે કહેછે.

૧ ધર્મ એટલે દ્રવ્યભાન જે પ્રકારે દેવગુરુ ધર્મના સ્વરૂપને
જાણીને સ્વપગની વેહેચણીને વિષે વર્તવું તે ધર્મ કહીએ,
તથા જે યજ્ઞ પોતાના સમ્યક જ્ઞાનાત્મક ગુણોનો ઉદ્ધમ થતો
હોય તથા પરપરાએ મોક્ષ સધાતો હોય તેને ધર્મ કહીએ

૨ અર્થ એટલે પોતાની આજીવીકા પ્રાપ્ત કરવાને ઉદ્ધમ કરવો
કેમકે જો આજીવીકાનું સુખ હોયતો ધર્મ સાધનને રીધે રથી-
રતા રહે, તે માટે ધર્મ સાધનને નીમીત્તે આજીવીકાનું ન્યાય
સહીત ઉપાર્જન કરવું તે અર્થ કહીએ, તથા જે યજ્ઞ સર્વ પ્ર
યોજનની સીદ્ધી થતી હોય તેને અર્થ કહીએ

૩ કામ એટલે પોતાના અભિનાય પ્રમાણે સર્વ ઇદ્રીએના
પ્રસન્ન કરે તે કામ કહીએ તે કામને ધર્મનું વીધન ટાળવાને
અર્થ પોતાના ઉચીત પ્રમાણે મેવન કરતો એટલે મેવ

એ પ્રકારે ધર્મ અર્થને કામ, એ ત્રેણુ પ્રકારના પુર-
વાર્થને પરસ્પર બાધ ન લાગે એમ સેવતો, એટલે

ધર્મ સેવવાની વખતે ધર્મ સાધતો તથા અર્થ ઉપા-
ર્જન કરવાની વખતે અર્થ સાધતો તથા કામ ભોગ-
વવાની વખતે કામ ભોગવતો પણ એક બીજાને
ઉપધાત કરે એમ ન સેવતો કેમજે જે ગૃહસ્થના
દિવસ ત્રિવર્ગ સેવ્યાવિનાના જાય છે તે ગૃહસ્થ લ-
વારની ધર્મોણી પેઠે શ્વાસ લેતો કેહેવાય પણ જી-
વતો ન કેહેવાય એટલે એનું જીવિત ક્ષોભ જાય છે
એમ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે.

વળી તે ત્રેણુ પુરુષાર્થને વિષે આ પ્રકારનો વિચાર
કરવા યોગ્ય છે કે જો કદાચિત્ કામનો ઉપધાત
થતો હોય તો થવાદે પણ ધર્મને અર્થ એ મેની રક્ષા
કરે કેમજે ધર્મને અર્થ એ એ હશે તો કામ સુખ
એની મેજે ચાહ્યું આવશે એમ સમજતો, ને અર્થ
ને કામ એ એ જતા હોય તો જવાદે પણ ધર્મની
રક્ષા કરે કેમ જે જો ધર્મ હશે તો અર્થને કામ
એની મેજે સહજ મળશે એમ સમજતો. વળી
જે પુરુષ ધર્મને કામ એ એનો ત્યાગ કરિને
એક અર્થનું સાધન કરે છે તેનું ધન બીજાના ભો-
ગમાં આવે છે ને પોતે તો કેવળ તે સંબંધિ પાપને
રેવાનું પાત્ર થાય છે, એટલે ધનબીજો ભોગવે છે
ને પાપ પોતે ભોગવે છે વળી જે પુરુષ અર્થને કામ
એ એ ભોગવે છે તે પુરુષ આવતા કાળમાં મહાકુ-

ખિયો થાય છે જેમ ઘણાકુટખવાળો પુરુષ તે ખીજ
વાવવાનું ધાન્ય ખાઈ ગયો ને મહાદુખિયો થયો તેની
પેઠે ધર્મેશ્વરિ ખીજનો નાશ થનાવી પરજોકમા ધણુ
કષ્ટ ભોગવશે એમ મમજતો વળી અર્ધને કામ એ
ખેનો ત્યાગ કરીને એક ધર્મ સાધન કરવું એ જતીનો
ધર્મ છે પણ ગૃહસ્થનો ધર્મ નથી એમ મમજતો.
વળી જે ધર્મને કામ એ ખેતુ સેવન કરે છે ને અર્થ
ઉપાર્જન નથી કરતો ને કામનું સેવન તેને દિનદિન
પ્રત્યે કરજ અધિકાર વાય છે તેથી મહાકષ્ટ પડે
છે એમ સમજતો. વળી જે ધર્મ ને અર્ધ
એ ખેતુ સેવન કરે છે ને અર્થ ઉપાર્જન નથી
કરતો તેને ગૃહસ્થ ધણુ ગેહલુ નથી એટલે નીરતર
હીનુ થાય છે અને ધર્મને વીરો વીધત આવે અને
પોતાના ગુરૂને ભડન આવે છે માટે ધર્મ અર્ધને
કામ પોતપોતાના ઉચીત પ્રમાણુ મેવન કરે એદમે
જેમ ધર્મને વીરો વીધત ના આવે તે રીતે વરતે પણ
દુષ્પાદ કરે નહીં ઇત્યાદિ ધણો વિચાર ગખીને
ધર્મ અર્ધને કામ એ ત્રેણેને ધગધગ ખાધ ન લાગે
એમ મેવતો એટલે સેવન કરે.

- ૧૯ અતિથીને તથા ગરીબને જેમ ઘટે તેમ અલપાના
દિક પ્રતે આપતો — X X X X X X
અનિચિ એટલે પર્વઉત્સવ ઇત્યાદિ તિથિયો જેને નયિ

તેને અતિથિ કહીયે એટલે વીતરાગ આદ્યા સહીત જે મુનીરાજ છે તે અતીથી કહીએ. તથા ગરીબ એટલે લોકનિંદીતરાંક દરિદ્રી એવો દયા કરવા યોગ્ય પુરૂષ તેમને અન્નપાન આદિક વસ્તુને જેમ ઘટે તેમ આપતો એટલે અનુકંપાએ આપે.

૨૦ નિરંતર અભિનિવેશ રહિત એવો. X X X X
અભિનિવેશ એટલે પરને પરાભવ કરવાના પરિણામે કરિને અનીતિથી જે કાર્યનો આરંભ કરવો તેને અભિનિવેશ કહીયે તેણે રહિત એટલે અભિનિવેશનો ત્યાગ કરતો. અન્યાયથી નિષ્કૂળ ગુણુ રહિત દુષ્કર કાર્યનો આરંભ કરવો એ નીચ પુરૂષનો સ્વભાવ છે. જેમ પાણિનાં માછલાં સાંહાંમા પુરપાણિમાં ચાલવાનો નિષ્કૂળ પ્રયાસ કરે છે તેવું કારણુ અહંકાર છે. એહવા અહંકારનો ત્યાગ કરતો એટલે કરે.

૨૧ ગુણી પુરૂષોનો પક્ષપાત કરતો. X X X X
એટલે સુજનપણું, ઉદારપણું, સ્થીરપણું, પ્રિયવચન, પરોપકાર, ઈત્યાદિ ગુણુ જેને વિષે છે તેને ગુણીજન કહીએ તેનો પક્ષપાત કરનાર X X X X X
પક્ષપાત એટલે ગુણિજનનું ખડુ માન કરવું તથા તેનો પ્રસંગ કરવો તથા તેની સાહાન્ય કરવી તથા તેને અનુકૂળ એવી પોતાની ક્રિયા કરવી ઈત્યાદિ સર્વ પક્ષપાત કહીએ. ગુણિપુરૂષોને

ઓળખિને તેમનો પક્ષપાત રાખતો એટલે રાખે.

- ૨૨ નિષિદ્ધ દેશ તથા નિષિદ્ધકાળ તેને વિષે જવા આવવા
રૂપક્રિયાનો ત્યાગ કરતો — X X X X X
એટલે રાજ્ય તથા લોક તેમણે નિષેધ કરેલા એહવા
જે દેશ તથા કાળ તેને વિષે ગતિ કરનાર એવો જે
પુરૂષ તે ઓગી વિગેના ઉપદ્રવને નિશ્ચે પામે, તે કારણ
માટે નિષિદ્ધદેશકાળનો ત્યાગ કરતો.

- ૨૩ પોતાણુ બળપણુ તથા નિર્મળપણુ જાણીને તે પ્ર-
માણુ કાર્યનો આરભ કરતો એટલે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર,
કાળ, ને ભાવ તેણુ કૃત્તિ થયેલુ જે પોતાનું સામ-
ર્થ્ય તથા બીજાનુ સામર્થ્ય તે બેને વિચારિને જે
પુરૂષ સર્વ કાર્યનો આરભ કરે છે તેનો આરભ સફળ
થાય છે માટે પોતાની રાક્ષતીને અનુસંગતો કાર્યનો
આરભ કરતો.

- ૨૪ જેણુ પોષણુ કરવુ ધટે તેણુ પોષણુ કરતો X X
એટલે ભરણુ પોષણુ કરવા યોગ્ય એહવા જે માતા
તથા પિતા તથા સ્ત્રી તથા પુત્રાદિક તેમને અન્નવ-
સ્ત્ર ધનાદિક વસ્તુપ્રતે પોષણુ કરતો, એટલે, યોગક્ષેમ
કરતો; ન મળેલી વસ્તુને મળવી આપવી તેણુ નામ
યોગ કહીયે તથા મળેલી વસ્તુનું ગ્રહણુ કરવુ તેને ક્ષેમ
કહીયે, તે યોગને ક્ષેમ તેણુ કૃત્તિ માતાપિતાદિકનું
ભરણુ પોષણુ કરતો એટલે કરે.

૨૫ વૃત્તને વિષે રહેલા તથા જ્ઞાને કરિને વૃદ્ધ એહવા
 પુરુષનો પૂજક. × × × × ×
 વૃત્તે અનાચારનો ત્યાગ કરવે કરિને સમ્યક્ આચારનું
 પરિચાલન કરવું તેને વૃત્ત કહીયે તેને વિષે રહેલા.
 જ્ઞાન તે કોને કહીયે તે કહે છે. × × × × ×
 ત્યાગ કરવા યોગ્ય એહવી વસ્તુનો ત્યાગ કરવો અંતે
 ગ્રહણ કરવા યોગ્ય એહવી વસ્તુનું ગ્રહણ કરવું તેને
 જ્ઞાન કહીયે તે વૃત્ત અંતે જ્ઞાન તેણે કરિને વૃદ્ધ એટલે
 મોટા એવા જે પુરુષ તેનો પૂજક એટલે એહવા
 મોટા પુરુષની સેવા કરવી, તથા પૂજા કરવી તથા
 તે આવે ત્યારે હિંમત થવું તથા સન્મુખ જવું, તથા
 આસન આપવું ઇત્યાદિ સર્વ પૂજન કહેવાય, તેવી પૂજા
 પ્રતે કરતો એટલે કરે.

૨૬ દીર્ઘદર્શી. × × × × × × × ×
 દીર્ઘ એટલે આવતો ધણોકાળ તેને વિષે થનાર એ-
 વો જે અર્થ તથા અનર્થ એટલે ભાવી કાળમાં ગુણ
 દોષ, તેનો સારી પેઠે વિચાર કરતો, એટલે હું આ
 કામ કરું છું એમાંથી આવતા ધણોકાળમાં ગુણ થ-
 શો કે અવગુણ થશે એવો સારી પેઠે સુંદર વિચાર
 કરતો, એટલે જે કામ કરે તેમાં લાંબી દષ્ટિ ફોર-
 વીને તેના શુભાશુભ પરિણામનો તપાસ કરતો
 એટલે ખરોખર તપાસ કરીને ચાલે.

- ૨૭ વિશેષદ્વાર=(વિશેષ પ્રતે જાણુતો) × × × ×
 વસ્તુ સમધિ તથા અવસ્તુ સમધિ, જે વિશેષ તેને
 તથા કરવા યોગ્ય જે કાર્ય તે સંખવિ તથા ન કરવા
 યોગ્ય જે અકાર્ય તે સમધિ જે વિશેષ તેને તથા પો-
 તા સમધિ તથા પગસમધિ જેજે અતર એટલે વિશેષ
 તેને જાણે—નિશ્ચય કહે—તેને વિશેષદ્વાર કહીયે અને જે
 વિશેષને નથી જાણુતો તે પરુ સમાન કહીયે, કેમ જે
 પરુ છે તેને સર્વે સમાન છે માટે સામાન્ય વિશેષ
 ને સમજતો અથવા પોતાને ગુણુ પ્રાપ્ત થાય અથવા
 દોષ પ્રાપ્ત થાય તેને જાણુતો એટલે નિત્યે પોતાના
 આત્માનો તપાસ કરતો—એવી રીતે કે જે આ હું
 આચરણુ કરેછું તે પરુના જેવું છે કે સત્પુરુષના
 જેવું છે એમ નિગતર વિચાર રાખતો એટલે રાખે
- ૨૮ કૃતદ્વાર=(કર્યા કામનો જાણુ) × × × ×
 કેમ જે, જે પુરુષ કૃતદ્વારી છે એટલે કરેલા ઉપકારને
 નથી જાણુતો તે પુરુષ તો કૃતદ્વાર કરતા પણ મહા
 નીચછે એમ શાસ્ત્રમા કહ્યું છે માટે કરેલા ઉપકારને
 તથા અપકારને સમજતો એટલે સમજે
- ૨૯ લોકપ્રિય=(લોકને પ્રિય લાગતો) × × × ×
 એટલે વિનયાદિક ગુણુ કરિને સારા પુરુષોને વર્ડસભ
 લાગતો, કેમ જે ગુણુવાન પુરુષને દેખિને કોણુ પ્રસન્ન
 ન થાય? સર્વે થાય, માટે પોતાને નિષે વિનયાદિ ગુણુ

ઉત્પન્ન કરતો હોય. જે પુરુષમાં ગુણ ન હોય અને તેનું
ધર્મ અનુષ્ઠાન સારૂ હોય તેને પણ લોક તથા રાસ્ટ્ર
દોષવાલું કહેછે ને તેને દેખિતે કોઈને જ્ઞાનનો પણ
લાભ થતો નથી ને વિન્યાદિક ગુણવાન પુરુષને દેખિતે
લોકને પણ ધર્મ તથા જ્ઞાનનો લાભ થાય છે માટે
જેને જોતાંજ લોકને પ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય એવો હોય.

- ૩૦ લજ્જાલુ=(લજ્જાવાળો) × × × × × ×
એટલે દુર્ધર્માન રહીત એટલે જસ-કીરતી—તથા મના-
વા—પૂજાવાની ઇચ્છા રહીત પોતાની પરીણતી સહીત
આત્મગુણને સન્મુખભાવની લજ્જાવાળો. સમતા
સહીત પોતાનો પ્રાણુ જતો હોયતો જવાદે પણ પો-
તાની પ્રતિજ્ઞાનો ત્યાગ ન કરે. ગુણના સમુહ લજ્જાને
વિશે રહ્યા છે, માટે પોતાની માતાની પેઠે સત્પુરુષો
લજ્જાનો ત્યાગ કરતા નથી; માટે તેજસ્વી પુરુષો
પોતાના પ્રાણુનો ત્યાગ કરે છે પણ સત્ય એવું પો-
તાની સ્થિતિનો ત્યાગ કરતા નથી ઇત્યાદી લજ્જામાં
ધણા ગુણ રહ્યા છે—તેને જાણીને લાજ મર્યાદામાં રહે.

- ૩૧ દયાલુ=(સ્વદયા તથા પરદયાસહીત) < × × ×
સ્વદયા તે આપણો જીવ કર્મને વશ પડ્યો થકો દુખી
થાયછે, એવો જે પોતાનો જીવ તેને કર્મ બંધનથી
મૂકાવવું અને આત્મગુણની રક્ષા કરીને જ્ઞાનાદીક
ગુણની વૃદ્ધિ કરવી તથા કર્મ બંધનના કારણની

પરીણતી નિવારણ કમીને પોતાના સ્વરૂપના ગુણને પ્રગટપણે કંઘવા જે ગુણ પ્રગટ થાય તે ગુણ રાખવો એટલે સમ્યગ્ જ્ઞાને કરી મિથ્યાત્વ ટાળી પોતાના જીવને નિરમળ કરવો તે સ્વદયા કહીયે

પરદયા તે પગજીવને આપણા જીવ સરખો જાણીને અહુકાગદીક રહીત તેની ગદ્દા કંઘવી તે પદયા કહીએ.

વધી દયા એવું નામ સર્વ મતવાલાને પ્રીય છે, પરંતુ તેનું સ્વરૂપ તે સમ્યગ્ પ્રકારે જાણીતા નથી, માટે ઉપર પ્રમાણે દયાનું સ્વરૂપ સમજે તેને દયાનું કહીએ.

૩૨. સુદગ્ધ્યાકૃતિવાન=(જેને દેખવાયદી ચીત્તને વિશે આનંદ ઉપજે એના આકાર વાતો) X X X
એટલે જેનો આકાર કુર છે એટલે જેની આકૃતિ દેખીને લોકને ભય ઉત્પન્ન થાય છે તથા ઉદ્વેગ ઉત્પન્ન થાય છે એહવા આકારનો ત્યાગ કરતો એટલે શરીરનો સુંદર આકાર રાખે.

૩૩. પગેપકારવાન=(પરને વિશે જે ઉપકાર કરવો તેને વિષે સૂચી) X X X X X X X X
પગને વિશે ઉપકારનો કરનાર પુરૂષ સર્વના નેત્રને અમૃતના અંજન સમાન પ્રિય લાગે છે માટે પગને ઉપકાર કરવાને વિષે તત્પર. X X

૩૪. અંતરંગારીજીત્=(અંતરના છ પ્રકારના જે શત્રુ તેને જીતતો) X X X X X X X X

કાંમ-ક્રોધ-લોભ-માન-મદ તથા હર્ષ. એ સારા ગૃહસ્થોએ અંતરના છ શત્રુ જાણવા.

૧ કાંમ એટલે જે સ્ત્રી પોતાની કરીને રાખી નથી તથા જે સ્ત્રીને પરણ્યા નથી તે સ્ત્રીની સાથે વિષય ભોગવવો તથા પોતાની સ્ત્રીને વિશે અતીશે આશક્તી કરવી, તેને કાંમ કહીયે.

૨ ક્રોધ એટલે પારકાને અથવા પોતાને દુઃખ થશે એહવું વિચાર્યા વિના ક્રોધ કરવો તેને ક્રોધ કહીયે.

૩ લોભ તે ધન આપવા યોગ્ય સ્થાનકને વિષે ધન ન અપાય તેને લોભ કહીયે તથા કારણુ વિના પરધનનું ગ્રહણ કરવું તેને પણુ લોભ કહીયે.

૪ માન તે મનનો માઠો વિચાર તથા કદાગ્રહ-હઠવાદ તથા જીક્ષિત સહીત વચનનું પણુ ન માંનવું તથા ગર્વ કરવો એ સર્વ માન કહીયે.

૫ મદ તે કુલ તથા યલ તથા ઐશ્વર્ય તથા રૂપ તથા વિદ્યા ઇત્યાદિકે કરિને જે અહંકાર કરવો તથા પરનો મિથ્યા પરાભવ કરવો તેને મદ કહીયે.

૬ હર્ષ તે કારણુ વિના પરને દુઃખ ઉત્પન્ન કરવું તેણુ કરિને તથા જીગદું રમવું તથા આહેડી કર્મ કરવું ઇત્યાદિ અનર્થ કરિને પોતાના મનમાં જે પ્રમોદ ધરવો તેને હર્ષ કહીયે.

એ છ પાપનાં કારણુ છે માટે તેનો પરિત્યાગ

કરવાને વિશે તત્પર

૩૫ વશીકૃતેદ્રિયઆમઃ=(વશ કર્યોછે ઇદ્રિયોનો સમુહ તે
જેણે એહવો) × × × × × × × ×
એટલે વિષય તી અત્યંત આગકિતનો ત્યાગ કરવો
તેણે કરીને રપર્ગ આદિક ઇદ્રિયોના વિકારને રોકતો,
એટલે ઇદ્રિયોનું સ્વછદ્વલ્લુ ત્યાગ કરાવતો

જે પુરુષ ઇદ્રિયોને સમતા સહિત નિયમમા નથી
રાખતા તેને સર્વે કુખ માત્ર પ્રાપ્ત થાયછે ને જે પુ
રુષ ઇદ્રિયોને સમતા સહીત નિયમમા રાખે તેને
સર્વે સુખ માત્રની પ્રાપ્તિ થાયછે એમ સમજીને ઇ-
દ્રિયોને વશ કરવાનો અભ્યાસ કરતો કેમ જે સ-
ર્વથા ઇદ્રિયોનો નિગેધ કરવો એતો જાતિનો ધર્મ છે
માટે શ્રાવક ધર્મને ઉચિત એટલે યોગ્ય જે પ્રકારે
ગૃહસ્થને ધટે તેમ ઇદ્રિયોને વશ કરતો, એ પ્રકાર-
ના સમગ્ર ગુણુવાળો પુરુષ શ્રાવક ધર્મનો અધિ-
કારી થાય છે

એ પ્રકારે પદ્મ શ્રાવક શ્રી કુમારપાગરાજએ એવેલા એ-
હના આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્ર તેમણે રચેનો જે યોગશાસ્ત્ર નામા
ત્રય તેની પોતાની કહેલી ટીકા તેના પ્રથમ પ્રકાશનુ વિવરણ
કેલુ તેને અનુસારે તથા બાળ જીવને વિશિષ્ટ સમજણ કરા
વવાને અર્થે ખીજા શાસ્ત્રોનો પણ અનુસાર લેધને આ બોન

લખ્યાછે તે મધ્યસ્થદ્રષ્ટી રાખીને તથા ઈર્ષ્યાદોષ મૂકીને જે કોઈ વાંચ્યથે તેને ગુણ થથે.

જે (આ ઉપર લખ્યા ઉપે ખોલે કરીને સહીત પુરુશને ઓળખવાને તેની કરણિ લખીએ છીએ)

માર્ગાનુસારિ પુરુષોની કરણિ.

શ્રી વીતરાગ વચનને અનુસારે એટલે વીતરાગની આ-
ત્મા સહિત વિધિયે કરિને જિનભવનનું કરાવવું તથા ભાવ
નિક્ષેપાના ઉપયોગ સહિત વિધિયે કરીને જિન ધ્યેયનું
કરાવવું તથા તેની પ્રતિષ્ઠા વિધિ સહિત આત્મ ઉપયોગ-
વંત પુરુષોની પાસે કરાવવી તથા સિદ્ધાંત-પુસ્તકનું લખા-
વવું તથા તીર્થ જાત્રા કરવી તથા સમ્યક જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર
સહિત એહવા ભાવ સંધની ભક્તિ કરવી તથા જિનશા-
સનની ઉન્નતિ કરવી તથા જ્ઞાનાદિકની પુષ્ટી કરવી
એટલે જ્ઞાનના ભણુનાર પુરુષોને હેત-પ્રીતિ સહીત સા-
હાજ્ય કરવી-તથા આત્મ ધર્મને સમીપ રાખે એવાં એટલે
આત્મ સ્વરૂપને સન્મુખ કરે એવાં ક્ષમા-માર્દવ-સંવે
ગાદીરૂપ પ્રત્યે કરે. ક્ષમા એટલે ક્રોધનો ત્યાગ; માર્દવ
એટલે માનનો ત્યાગ; સંવેગ એટલે મોક્ષનો અભિલાષ.
એવી રીતની કરણી મારગને અનુસારે એટલે જિનભા-
ષિત સિદ્ધાંતને અનુસારે કરે-કરાવે-અનુમોદે તથા તે

સર્વ કરણી મન વચન-કાયાની એકાગ્રતાયે કરે તે મારગા-
નુસારી કહીયે ને તેની સર્વ કરણી અનુમોદવા યોગ્ય છે.

જી (આ ઉપર લખ્યા ગુણ સહીત પુરૂષને સમકીત પ્ર-
ગટ થાય માટે તેવા સમકીતવત જીવો ઓળખવાને તેમ
ના લક્ષણ લખીએ છીએ)

સમકિતના ૬૭ બોલ.

ચાર પ્રકારની સદ્ગુણ.

૧ પરમાર્થસંસ્તવ=(જીવાજીવાદિક નવતત્વને જથ્થા
જાણવાનો અભ્યાસ કરવો) X X X X X X

પરમાર્થ એટલે જથ્થા સમ્યક પ્રકારે જીવાજીવાદિક નવ
તત્વને વિશે સસ્તવ એટલે પરીચય એટલે તાત્પર્યપણે કરી-
ને બહુ માત્રપૂર્વકે નવતત્વ જાણવાને અર્થ અભ્યાસ કરવો

૨ પરમાર્થશાત્રસેવન=(પરમાર્થના જાણુ પુરૂષોની ભ-
ક્તિ કરવી.) X X X X X X X X

પરમાર્થના જાણુ એહવા આચાર્ય-ઉપાધ્યાય-સાધુ-
મુનીરાજ-આવક-મુદ્ગપ્રરૂપક તથા અવિરતી સમ્યક દ્રષ્ટી,
તેમની સેવા ભક્તિ કરવી.

૩ વ્યાપજદર્શનવર્જન=(જે સમકીત પામીને પડેલા
એહવા પુરૂષોનો ત્યાગ કરવો.) X X X X X X

સમકીત પામીને જૈમણે વમ્બુંછે તેને નીન્હવ કહીએ; તે નીન્હવનો તથા પાસથાનો તથા કુશી-લીઆનો તથા વેશવીડંબકનો પરીચય વરજવો એટલે મન-વચન-કાયાયે કરીને તેમનો સંસર્ગ કરવો નહીં.

૪ કુદર્શનવર્જન=(ઐધાદિક દર્શનનો પરીહાર) × × કુત્સિત છે દર્શન તે જૈમણું તે કુદર્શન કહીએ એટલે અન્યદર્શનો ઐધ તથા ભરડા તથા ભગત તથા ખાવા તથા જોગી તથા ધોસાઈ તથા સન્યાસી તેમનો સંસર્ગ વરજવો.

ભાવાર્થ:-“ઉપર લખેલી ચાર પ્રકારની શ્રદ્ધાને કરીને”
 “આ પુરૂષ સમકીતી છે એમ જાણાય. સમકીતી પુરૂષો”
 “એ પોતાના આત્મ ગુણને વિચિત્રિના કરનાર એહવા”
 “જીવાજીવાદીક નવ તત્ત્વનું જાણપણું નિશ્ચય-વ્ય-”
 “વહાર સહીત નીરંતર કરવું તથા સમકીતને મ-”
 “લીન કરનાર એહવા નિન્હવાદિકનો સંસર્ગ વર્જવો.”
 “જો જૈનોભાસ* નીન્હવાદીકનો સંસર્ગ નહીં વર્જે”
 “તો જૈમ અમૃત સરખું ગંગાનદીનું જલ લવણું”
 “સમુદ્રના જળનો સંસર્ગ કરવાયકી તત્કાળ ખાઈ”
 “થાયછે; તેમ સમકીતી પુરૂષોના ગુણ સમકીત રહીત”
 “પુરૂષોના સંસર્ગ થકી નાશ પામેછે.”

*જૈનાભાસ એટલે જે પુરૂષ જૈની નામ ધરાવેછે અને વીતરાગની આસાથી ઉલટો વરતેછે અને કપટક્રિયાને વિશે મહાલેછે તે જૈનાભાસ કહીએ એટલે ખોટા જૈની જાણવા.

ત્રણ પ્રકારનાં લિંગ.

૧ સુશ્રૂષા=(સાભળવાનો ઈચ્છા) $\times \times \times \times$
 જેવી સાચો ખોધ થાય એટલા જે ધર્મશાસ્ત્ર તેમને
 માભળવાની વાળા ગણવો; જેમ કોઈ સુખી તથા ચતુર
 તથા રાગી તથા જીવાન, એ પ્રકારનો માણુમ હોય ને તે
 અનિશે વાહાની સ્ત્રિયે સહીત થકો દેવતાનુ ગીતગાન સા
 ભળના ઈચ્છે, તે કરતા પણ અતીશે અધીક સિદ્ધાત સા
 ભળવાની ઈચ્છા જો મનકીત હોય તો ભવ્ય પ્રાણીને થાયછે
 આ સમકીતી પુરુશનુ પહેલુ જિમ એટલે ચીન્હ જાણુવુ

૨ ધર્મગગ=(મનકીત સહીત આગિત્રાદી ધર્મને વિષે
 અત્યત પ્રિયીનુ ધારણુ કરવુ) $\times \times \times \times \times$
 આરિત્ર ધર્મને વિષે જે ગગ એટલે પ્રીતિ તેને ધર્મ ગગ
 કહીયે. ઈહા આ પ્રકારનુ તાત્પર્ય સમજવુ.—જેમ કોઈક
 પાપાણુ મોટી અટવી ઉતરી યાતિ આખો અને જેનુ
 રાગે ભુખયા હિણુ થયુછે—તે જેમ ધેમર ખાવાની ઈચ્છા
 કરે તેમ સમકીતી જીવને કોઈ કર્મ હોયથકી સત્ય ધર્મ ક
 વાની એટલે આગિત્ર ધર્મ પાળવાની અગતિ છે પણ તે
 ધર્મકગણી કરવાનો અતિગે અભિનામ વગે છે એ બીજુ
 નિગ જાણુવુ

૩ વૈપાવત્ય=(દેનગુરની એવાને નિગે તત્પર) $\times \times$
 દેનગુરની વીપાવત્ય કરવાને વિષે નિયમવાલો એટલે અતિ

શેં આરાધના કરવા યોગ્ય એવા અરિહંતદેવ તથા ગુરુ એટલે
ધર્મના ઉપદેશ કરનાર એવા આચાર્યોદિ તથા જે પુરુશથી
સતમારગની ખચ્ચર પડે એહવા જે ઉપગારી પુરુશ તેમની
જે પૂજા ભક્તિ કરવી તેને વિષે પોતાની શક્તિ પ્રમાણે
નિયમવાલો એટલે અવશ્ય કરવાપણે અંગીકાર કરતો
એટલે જરૂર આ પુરુશો માહારે સેવા કરવા જોગ્યછે એમ
વીચારીને તેને વિશે તત્પર પણે રહેતો કેમકે તે પુરુશોની
સેવામાં સતી શક્તિએ આજસ પ્રમાદ કરે તો સમકીત
પામે નહીં અને કદાપી પામેલું હોય તોપણ નાશ પામે.
એવી રીતે નિશ્ચય કરતો-એ લક્ષણ સમકિત સતે થાયછે.
એ સમકિતનું ત્રિજનું લિંગ જાણવું.

એ ત્રિજનું લિંગે કરિને આ પુરુષને સમકિત ઉત્પન્ન થયુંછે
એવા નિશ્ચય થાયછે.

દશ પ્રકારનો વિનય.

- ૧ અરિહંત એટલે ચતુર્વિધ સંધની તથા ગણધરની
સ્થાપના કરનાર તીર્થંકર ભગવાન.
- ૨ સિદ્ધ એટલે જેનો આઠ કર્મરૂપી મળ નાશ પાંખ્યોછે.
- ૩ ચૈત્ય એટલે વિધી સહિત સ્નાનાદીક ગુણવાલા
ચતુર્વિધ સંધે સ્થાપન કરેલી એહવી જીત પ્રતિમા.
- ૪ શ્રૂત એટલે આચારાંગાદી આગમ,

૫ ધર્મ એટલે ક્ષાત્રી* આદીક.

૬ સાધુ વર્ગ એટલે સમ્યક જ્ઞાનાદિક ગુણ સહીત ભાવ સાધુઓનો સમુદાય

૭ આચાર્ય એટલે છત્રીસ ગુણના ધારક-ગણનાનાયક-પચાચાર પાળવા-પળાવનાને તત્પર.

૮ ઉપાધ્યાય એટલે સમ્યક પ્રકારે સૂત્રના ભણાવનાર

૯ પ્રવચન એટલે જીવાજીવાદીક નવ તત્ત્વ પ્રતે કહે તે પ્રવચન શબ્દે આ જગોએ ચતુર્વીધ સથ જાણુવો

૧૦ સમ્યક દર્શન એટલે દ્રવ્ય-ભાવ બે પ્રકારે-મિથ્યાત રહિત જે દર્શન તે સમ્યક દર્શન કહીએ તેના અભેદ ઉપચારથી સમકીતવાલા પુરૂષને પણ દર્શન કહીએ. એમ પૂર્વે પણ અભેદ ઉપચારથી જેમ સભવે તેમ કહેવું

એ રીતે અરિહતાદીક દસ સ્થાન કહ્યા તેમની ભક્તી કરવી એટલે સામા જવું—આસન આપવું—ઉભા થવું ઇત્યાદી ખાણ સેવા તે ભક્તિ જાણવી—અને મનને વિશે અતીર્થ પ્રિતી રાખવી તેને ખડુમાન કહીએ—તેમ ના ગુણુ અતીર્થ કહેવું તેને વર્ણુન કહીએ—તે પુરૂષોનો આવર્ણુવાદ વરજવો તથા અરજાધાનો પગીહાર કરવો તથા

---

*ક્ષાત્રી-આર્જવ-માર્દન-નિર્લોભતા-તપ-સજ્જન-સત્ય-ચૌઝ અક્રિયનપણ અને અલ્પવત એ દશ પ્રકારે જતી ધર્મ જનણુવો તેનો નિસ્તાર અર્થ આગળ આપ્યાન કરવામા આવશે.

હીલના-નિંદા ન કરવી—તથા મન-વચન-કાયાએ કરીને તે પુરુષોની આશાતના ન કરવી તથા તે પુરુષોના વચન ને અનુસારે વરતવું. એ પ્રકારે કરીને એ દશ પુરુષોનો વિનય કરવો તેને દશ પ્રકારનો વિનય કહીએ.

ત્રણ પ્રકારની શુદ્ધિ.

૧ જીન એટલે વીતરાગદેવ.

૨ જીનમત એટલે સ્વાદવાદ સહીત તીર્થંકરે કહેલું-જેમછે તેજ પ્રકારે જથાર્થ જીવાજીવાદીક પદાર્થનું નીરૂપણ કરનાર તે જીનમત કહીયે.

૩ જીનમતસ્થીત એટલે જેમણે પરમેશ્વરનું કહેલું પ્રવચન તેનો અંગીકાર કર્યોછે એહવા સાધુ પ્રમુખ.

એ રીતે ત્રણેને મૂકીને શેષ બાકી રહેલું સર્વ જગત એકાંત વાદરૂપી ગૃહવતે ગણેલુંછે એટલે એકાંત મતમાં પડેલુંછે. તેનો વિચાર કરી જોતાં સંસારમાં કચરાના ઢગલા જેવું સર્વ અસારછે અને જીન પ્રમુખ ત્રણ વસ્તુ જે ઉપર કહી તેજ સારછે; એ પ્રકારની વિચારણાએ કરીને સમકીતની શુદ્ધિ થાયછે. ગ્રંથાંતરમાં બીજે પ્રકારે પણ ત્રણ પ્રકારની શુદ્ધિઓની વ્યાખ્યા કરીછે તે નીચે મુજબ:—

ગાથા—મણવાયાકાયાણું—સુદ્ધીસમ્મતસાહજાતથ—

મણસુદ્ધીજણજીનમય—વજ્જમસારંમુણુઈસોયે ૬

અર્થ - પ્રથમ મન-વચન-કાયા એ ત્રેણુ કરણની જે શુદ્ધિ તે સમક્રિતના સાધન રૂપે એ ત્રેણુ કરણની શુદ્ધિવતેજ સમક્રિત ઉત્પન્ન થાય છે તેમા જ્યારે જીન તથા જીનમત વિના સર્વ લોકને પણ અસાગ જાણે છે તથા માને છે ત્યારે મનનિ શુદ્ધિ થાય છે. એ પ્રકારે પ્રથમ શુદ્ધિ જાણની ગાથા—તિથ્યકરચનણાગે-હણેણુજંમજ્જસિજ્જધનક

જગરં-પથેવિતથ્ય નજ-દેવવિસેસચવયસુદ્ધી. ૨

અર્થ-ખીજ વાણીની શુદ્ધિ કે-તીર્થકરના ચાગ્રિતની આગધના કરે કરને તો સમસ્ત વસ્તુની સીદ્ધી થાય પણ માગ કર્મના ભિદ્યથી જો માગ કાર્યની મિદ્ધિ ન થઈ તો તે કાર્ય નિમિત્તે હુ અન્યદેવની પ્રાર્થના નહિ કરૂં એટલે જીન ભક્તિયે કરિને જે કાર્ય ન થયું તો તે કાર્ય ખીજ દેવથી ક્યાથીજ થાય નજ થાય એ પ્રકારે પોતાના મુખ્યકી જે ખોલવું તેને વાણીની શુદ્ધિ કહીયે એ પ્રકારે ખીજ શુદ્ધિ જાણવી

ગાથા—જિજ્જતોભિજ્જતો-પીલિજ્જતોવિડજ્જમાણોવિ
જિણુવજ્જદેવયાણુ—નનમધ્જોતસ્સતાણુસુદ્ધી ૩

અર્થ - ત્રીજ કાયાનો શુદ્ધિ —કોઈ પુરૂષને રાજાદિકે કરીને ડેવા માણ્યો તથા ભેદવા માણ્યો તથા પીડવા માણ્યો તથા ખાળના માણ્યો પણ તે પુરૂષ જીન પરમાત્મા વિના ખીજ કોઈ દેવને લગાગ માત્ર પણ રાગે કરીને નમે નહી તેને ત્રીજ કાયશુદ્ધિ જાણની એ પ્રકારની

ત્રણ શુદ્ધિઓ મતાંતરને વિશે છે. તે પણ પરમાર્થે સિદ્ધાંતથી વીધટતી જણાતી નથી.

પાંચ પ્રકારનાં દૂષણ.

શંકા:—(વીતરાગ વચનમાં સંશય કરવો.) × ×
 જ્ઞાનવંત એવા તીર્થંકર માહારાજના કહેલા એવા અતીશય હુંડા એટલે જાણવાને કઠણ એવા ધર્માસ્તિકાયાદીક ખટ દ્રવ્ય તથા નવ તત્વાદીક પદાર્થોને સમ્યક પ્રકારે એટલે સ્યાદવાદ શીળીએ કરીને નિશ્ચય કરવા માંડે સતે પોતાની મતીના દુર્મળપણાથકી એટલે જ્ઞાનની ઓછાશયકી સંશય પડે કે શું આ પ્રકારે હશે કે બીજે પ્રકારે હશે? એ હવી રીતે સંશય કરવો તે શંકા કહીએ. તે શંકા એ પ્રકારની છે. તેમાં પહેલી દેશ શંકા અને બીજી સર્વ શંકા. દેશ શંકા તે દેશ સમંધી એટલે જીવાદિક પદાર્થોને વિશે હરેક કોઈ પદાર્થ સમંધી શંકા:—જેમકે જીવે છે તે કેવળ સર્વને વિશે બાપી રહેલો છે કે નહીં? અને સપ્રદેશી છે કે અપ્રદેશી છે? એવી રીતે હરેક કોઈ એક પદાર્થને વિશે શંકા કરવી તે દેશ શંકા કહીએ.

સર્વ શંકા તે સર્વ સંબંધી; જેમકે ધર્મ છે કે નહીં? જીવ છે કે નહીં? મુન્ય-પાપ છે કે નહીં? એમ સમુજાગી વસ્તુનો સંશય કરવો તે સર્વ શંકા કહીએ.

આ એ પ્રકારની શંકા જ્ઞાનવંત અર્હતના કહેલા વચ-

નને વિશે અવિશ્વાસરૂપ એટલે તીર્થક્રમના વચનને વિશે સંગ્રહ કરવા થકી તીર્થકરનો વિશ્વાસ નાશ પામ્યો તે શંકા સમકિતને નાશ કરનારી છે માટે સમકોતવત પુરૂષોએ તે શંકા સર્વ પ્રકારે દૂર કરવી; કેમકે લોકને વિશે પણ હરેક કોઈ કામ કરવા જઈએ એને તેને વિશે શંકા ગાળીએ તો તે કારજ બનવું નથી એને ઉલટી હાસી થાય છે એને જો શંકા રહીતપણે કરીએ તો પ્રાપ્ત તે કાર્ય સીધું થાય, એ કાગળુ માટે ધર્મને વિશે તો ગગદેશ રહીત એહવા જ્યારે ઉપદેશ કરનાર સર્વ પ્રકારે પક્ષપાતે કરીને રહીત—કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શને કરીને સહીત—સર્વ લોકાલોકના ભાવ જાણનાર તથા દેખનાર એહવા પર-મેશ્વરની આજ્ઞાપાણુ કરીને તથા તેમના શેવક લોકોની આજ્ઞાપાણુ એટલે સિદ્ધાંતને અનુસારે પરીક્ષા કરીને તેમના વચનમા જે શંકા નહીં કરે તેની કાર્ય સીધી જરૂર થશે. સિદ્ધાંતમા કહ્યું કે સૂત્રને વિશે કહેના જે અર્થ તે મધ્યેથી એકે અક્ષરને પણ ન રચાવનારને એટલે ન માનનારને મિથ્યાદ્રટી કહીએ. તીર્થક્રમ માહારાજનું કહેલું એવું જે સૂત્ર તે અમારે પ્રમાણુ છે એ કાગળુ માટે આત્માર્થી પુરૂષોએ પક્ષપાત મૂકીને સૂત્ર ઉપર ઉપયોગ રાખવો.

૨ કાક્ષા=(જુદા જુદા દર્શનનું ગ્રહણ કરવું.) × ×

કાક્ષાના બે પ્રકાર છે—તેમા એક મર્વ કાક્ષા તથા બીજી દેગ કાક્ષા તેની મધ્યે સર્વ કાક્ષા તે સર્વ પાખરી લોકોના

ધર્મની વાંછા રૂપઃ—જેમ પરિવ્રાજક—ભૌતીક—પ્રાક્ષ-
ણાદિક વિષય સુખના શેવનારને પણ પરલોકના સુખની
સાથે જોડેછે એટલે પરલોકનું સુખ ખતાવેછે; એ કારણ
માટે તેમનો ધર્મ ધણો સારોછે—એવી રીતે તે લોકોના
ધર્મની ચાહના કરવી તે સર્વ કાંક્ષા કહીયે તથા જૈની
નામ ધરાવેછે અને સિદ્ધાંતથી ચ્યવળા ચાલેછે અને પો-
તપોતાના નામના ગચ્છો ચલાવેછે અને જુદા જુદા મઠ
ખાંધીને રહ્યાછે—તેમના ઓચ્છવ—મોહોચ્છવ—પૂજા પ્ર-
તિષ્ઠાદિક હરેક કોઈ ધર્મ કરણીની વાંછા કરવી કે આ-
પણુ તો સર્વના ધર્મ માનવા જોગ્યછે એવી રીતે કહેવું
તે મર્વ કાંક્ષા કહીયે. દેશ કાંક્ષા તે ઉપર કહેલા મતો મ
ધ્યેથી હરકોઈ એકમતવાળાની ધર્મની વાંછા કરવી તે
દેશ કાંક્ષા કહીએ:—જેમ જ્ઞાનવંત એહવા સુગત એટલે
ખૌધમતીયે ભીક્ષુ લોકોને ક્લેશરહીત ધર્મનો ઉપદેશ કહ્યો
છે એટલે નાહાવું—ધોવું—મરજી પ્રમાણે ખાવું—સુધ
રહેવું—સુખ સજ્જા પાથરવી એવી રીતે સાધુ થઈને કરે
તોય પણ તેની મોક્ષ થાયછે; એવું ખૌધમતીના ભગવંતે
કહ્યુંછે તે માટે એ મારગ સારોછે અને અંગીકાર કરવા
જોગ્યછે તથા જૈની નામ ધરાવનાર મતીઓ મધ્યેથી
હરેક કોઈ, તેની ધર્મ કરણી અનુમોદે તેનો અભિલાષ
કરે તે દેશ કાંક્ષા કહીએ.

આ ઉપર લખી એ પ્રકારની કાંક્ષા પરમારથ થકી રા.

નવન અગિહતના કહેવા આગમને વિષે અવિશ્વાસરૂપ છે એટલે ઉપર લખ્યા પ્રમાણે અભિલાષના કુનારને આગમનો વિશ્વાસ નથી આ ઉપર લખ્યો અભિલાષ કુવા થકી સમકિત મલીન થાય છે માટે કાફા દૂર કુવા જોગ્ય છે

૩ વિચિકિત્સા=(ધર્મના કૃળ પ્રતે સંદેહ) X X X

સંદેહ તે પ્રમાણની જીવંતીએ કરીને આગમને અનુસારે સર્વશનો ધર્મ મતે પણ આ અતિયે દુબકર એહવો મોટો તપસ્વિશ-ગેતના કણીઆની પકમ આસ્વાદને કરીને ગહીત એહવો કરના માણ્યો છે, તેણે કૃળ કાઈ થશે કે નહીં થાય ? કે કેવળ ક્લેશ માત્ર ગેરો ? એટલે નીર્જરા કૃળ કરીને ગહીત રહેશે ? કેમકે જગતમા બે પ્રકારની ક્રિયા દેખાય છે —એક સકૃળક્રિયા અને બીજી નિષ્કૃળક્રિયા— જેમ ખેતીના કરનાર પુકણની ક્રિયા સકૃળ પણ થાય છે અને નિષ્કૃળ પણ થાય છે તેમજ માહરે પણ થશે કે શુ ? એહવી રીતે જ ચિત્તવન કરવું તે સંદેહ કહીએ પણ ઉત્તમ પુરુષો સમકિત સહીત તપના કળનો સંદેહ કરતા નથી. આ વિચિકિત્સા કુવા માડી સતી ભગવતના વચનના વિશ્વાસગહીતરૂપ પણ કરીને સમકિતને મલીન કુનાર છે. ઈહા કોઈ એહવો તર્ક કરે કે શકાવું અને વિચિકિત્સાવું અરૂપ એકજ થયું તેને ઉત્તર કે શકાતો સમન્ત પદાર્થ સખધી છે અને વિચિકિત્સાતો ક્રિયાના કળ મમધી છે—માટે ભેદ જાણવો.

હવે વિચિકિત્સાનું ખીછ રીતે પણ વ્યાખ્યાન છે તે કહેછે. વિચિકિત્સા એટલે નિંદા—તે નિંદા સત વ્યાચાર-વંત સાધુ સંબંધી કરવી:—જેમ કે આ સાધુ સ્નાન રહીત પણે કરીને પરસેવાના પાણીએ કરીને મત્તીન શરીર થવા થકો દુર્ગંધવાળા દેખાય છે, માટે જો પ્રામુક પાણીએ કરીને સ્નાન કરે તો શું દોષ લાગે? એહવી રીતે સાધુ મુનીરાજની નિંદા કરવી તથા સાધુ મુનીરાજને સામા વ્યાવતા દેખીને અમંગળીક માનવું—તે વિચિકિત્સા દોષ કહીયે, એને તે કરવા માંડી સતી ભગવતના ધર્મના અ-વિશ્વાસરૂપ છે એટલે ઉત્તમ પુરુષોની નિંદાના કરનાર પુરુષનો ભગવતના કહેલા ધર્મ ઉપર વિશ્વાસ નથી એમ થયું; કેમકે નિંદારૂપ દોષ મોટો આકરો છે—કોઈ જીવની પણ નિંદા કરવી ભગવંતે કહી નથી—તો ઉત્તમ પુરુષોનીતો નિંદા શાંનીજ કરવી—એ કારણુ માટે આત્માર્થિ પુરુષોએ વિચિકિત્સા દોષ ટાળવાનો અપ કરવો—કેમકે સમકિતને વિષય કરતા છે એ હેતુ માટે.

૪ અન્યતીર્થિકપ્રસંશા=(તીરથથી ઉલટા વર્તનારા તે-ની પ્રસંશા) × × × × × × × × ×

અન્યતીર્થિક એટલે સૌગત-ભૌતીક-ખોટીકાદીક જે જૈન પ્રવચનથી વિપરીતપણે વર્તનારા-તેમની પ્રસંશા—કે અહો ! એમને આહવા મોહોટા રાજાદીક પૂજેછે—અહો ! એમને આહવા મોહોટા સર્વ લોક માનેછે—અહો ! આ-

હની મોહોટી એમની સમૃદ્ધી' એ પ્રકારે તેમની પ્રસન્ના કરવા માડી મતી ચિનામણી તુલ્ય મમકિતને દૂષિત કરે છે, તે માટે દ્રવ્ય-માન એ પ્રકારે અન્યતીર્થિકોની પ્રમંગા વગળવા જોગ્ય છે

જે જૈનવર્મથી ન્યાગ છે તે દ્રવ્ય અન્યતીર્થિક કહીએ અને જે જૈની નામ ધગવે છે અને હિતમૂત્રના પ્રરૂપક કેનજ એક લીગ માત્રના ધાગક તે ભાવ અન્યતીર્થિક સિદ્ધાન્તમાં કહ્યા છે

૫ અન્યતીર્થિકપરિચય=(ઉપર કહ્યા અન્યતીર્થિકનો પરીચય) $\times \times \times \times \times \times \times \times \times \times$

એટલે અન્યતીર્થિકોની સાથે એક ઠામે ભેગા પસવા થકી-માહો માહી ખોજાનવા થકી ઉત્પન્ન થયો જે પરિચય તે પણુ સમકિત પ્રતે દૂષિત કેગે છે કેમકે એક ઠેકાણુ ભેગા વસના થકી તેતી ક્રિયાનુ દેખવુ અને સાભળવુ તેણુ કગીને પ્રાપ્તે સમકિતવત પુરૂષનુ પણુ સમકિત નારા પામે છે એમ સભાવના કરીએ ડીએ તો નવા ધર્મ પામેલા મદ્યુદ્ધિ પુરૂષનેતો શુ કહેવુ એટલે તેનેતો સમકિત રહેજ નહી એ કારણુ માટે સમકિત ગખનાના અભિલાષિ પુરૂષોએ ઉપર લખ્યા એ પ્રકારના અન્યતીર્થિક પુરૂષોનો તથા તેમના સેવક લોકોનો પરિચય વગળવા જોગ્ય છે

આ ઉપર લખ્યા થાય દૂષણુ વ્યવહારનય મતે કરીને સત્ય સમકિતને વિષે સખજતામાત્ર એટલે અપીનતાનું

(૫૨)

કારણ કહ્યું અને નિશ્ચયનય મોતે કરીને તો સમકીતના અભાવનું કારણ છે એટલે વ્યવહારમાં એ પાંચ દૂષણને અતિચારરૂપ કહ્યાં છે, પણ નિશ્ચય થકી સમકીતના નાશ કરનાર છે: એવું જાણીને આત્માર્થિ પુરુષોએ એ ઉપર લખ્યાં પાંચ દૂષણ જરૂર તજવાં જોગ્ય છે.

આઠ પ્રકારના પ્રભાવક.

૧ પ્રવચની=(દેવર્ષિમણી ક્ષમાશ્રમણની પેઠે જે પ્રવચન એટલે સિદ્ધાંત કહે તે) × × × × × ×

પ્રવચન એટલે દ્વાદશાંગી—તેનું અતીશયે સહીત ધારણ કરે તેને પ્રવચની કહીયે:—એટલે વર્તમાનકાળમાં રહેલાં જે સૂત્ર—તેમનો અર્થ—તેનું ધારણ કરીને તીર્થનો નિર્વાહ કરવાને સમર્થ એહવા જે આચાર્ય તે દેવર્ષિમણી ક્ષમાશ્રમણાદિકની પેઠે પ્રથમ પ્રવચનના પ્રભાવિક પુરુષ જાણવા.

૨ ધર્મકથી=(નંદીપેણુજીની પેઠે ધર્મકથા કહે તે) × જેની ધર્મકથા પ્રસંશા કરવા જોગ્ય છે તેને ધર્મકથી કહીએ. જે પુરુષ ક્ષીરાસ્તવાદીક લખિયે સહીત મેઘનાદ સમાન શબ્દે કરીને ચાર પ્રકારની ધર્મકથાએ કરીને ઘણા ઘણા ભવ્યપ્રાણીને પ્રતિબોધ કરે—તેને નંદીપેણાદીકની પેઠે ધર્મકથી પ્રભાવીક પુરુષ જાણવો.

ચાર પ્રકારની ધર્મકથા.

૧ આલેખણીકથા—જે કથાને વિશે હેતુ-દ્રષ્ટાંતે કરીને

સ્થાપના સહીત જૈનમત સ્થાપન કરીએ તેને વ્યાક્ષેપણીકથા કહીએ.

૨ વિક્ષેપણીકથા—જે કથાને વિશે મિથ્યાદ્રષ્ટીઓનો મત પૂર્ણપર વિરોધનાજો છે એમ દેખાડીને તે મત ખડન કરીએ તે વિક્ષેપણીકથા કહીએ.

૩ સંવેદનીકથા—જે કથાને સાબળવા માત્રથીજ બધા પુરુષોને બીજા સર્વ અભિયાપ મટીને એક મોક્ષ પામનાનોજ અભિતાપ ઉત્પન્ન થાય તે કથાને સંવેદનીકથા કહીએ.

૪ નિર્વેદનીકથા—જે કથાને વિગ્ર સસારબોગની સ્થિતિ તથા લક્ષણ—ઈત્યાદિકનું વર્ણન વૈરાગ્યના કારણરૂપ બધા પુરુષોને થાય તે કથાને નિર્વેદનીકથા કહીએ.

એ રીતે ચાર પ્રકારની કથાએ કરીને જે પ્રબાવક પુરુષ હોય તેને ધર્મમયી પ્રભાવિક પુરુષ જાણવો.

૩ વાદીપ્રભાવક=(મદ્દલવાદીની પેઠે જે પરમતને વાદે કરીને જીતે તે) X X X X X X X X

વાદી-પ્રતિવાદી-સભ્ય-અને સભાપતિ, એ ચાર જેના અગ્ર ૭—એવી સભાને વિશે પ્રતિપક્ષનું ખડન કરીને જૈનપક્ષનું સ્થાપન કરવાને અર્થ જે બોલે તેને વાદી કહીએ. —એટલે ઉપમા સહીત એવી જે ખોટાની વાદ કરવાની લખ્તી—તેણીએ કરીને સન્નુખ વિવાદ કરનાર એવા પ્રતિવાદીના વચનને દુહાવી દેતા અને રાજ્યદારને વિશે મોટો જય કરતા—એવા પુરુષને મદ્દલવાદીની પેઠે

વાદી પ્રભાવક જાણવો.

૪ નૈમિત્તિકપ્રભાવક= (ભદ્રબાહુસ્વામિની પેઠે જે નિમિત્ત કહે તે) × × × × × × × ×

નિમિત્ત એટલે થયો-થરો-અને થાયછે, એ ત્રણકાળ સંબંધી જે લાભ તથા અલાભ—ઈત્યાદિકેને પ્રતિપાદન કરવું એવું જે શાસ્ત્ર તેને નિમિત્ત કહીએ; તેને જે જાણે તથા કહે તેને નૈમિત્તિક કહીએ. જે પુરુષ જીનમતના સાહમા વાળિયા શત્રુઓનો પરાજય કરવાને અર્થે મોતાની જસ કીર્તિની વાંછા રહીત—કેવળ એક ધર્મની ઉન્નતિને અર્થે ભદ્રબાહુસ્વામિ આદિકની પેઠે સારા નિશ્ચયવાળું નિમિત્ત કહીને જીનશાસનનો ઉદ્યોત કરે તેને નૈમિત્તિક પ્રભાવક જાણવો.

૫ તપસ્વીપ્રભાવક= (ધનાકાંકંદીની પેઠે જે ઇચ્છા રહીત તપ કરે તે) × × × × × × × ×

તપ એટલે અઠમ-દશમ-પક્ષપાળુ-માસપાળુઆદિ નાના પ્રકારની ઉત્કૃષ્ટી તપશ્વર્યા કરવી તેને તપ કહીએ. તે તપે કરીને—પરમ ઉપશમ રસે ભરેલો સતો શ્રીવીરપરમાત્માયે વર્ણન કર્યા એહવા કાકંદિક સાધુઆદિ તપસ્વી પુરુષોની પેઠે ઉગ્રતપે કરીને પર ભાવની આસંસા રહીત શ્રીજીનશાસનનો ઉદ્યોત કરે તેને તપસ્વીપ્રભાવક જાણવો.

૬ વિદ્યાવાનપ્રભાવક= (વજ્રસ્વામિની પેઠે પ્રદક્ષિ-આદિ વિદ્યાવાળો હોય તે) × × × × × ×

વિદ્યાવાન ઐટલે નાનાપ્રકારની માહા પ્રતાપવાળી વિદ્યાઓ સાધવાથી શાસનદેવીઓ સાહજકારી જેમને નિરંતર વરતે તેમને વિદ્યાવાન કહીએ. વિદ્યાઓના ખજે કુળને વજ્રસ્વામિની પેઠે જે પુરુષ છનશાસનનો ઉદ્યોત કરે તેને વિદ્યાવાન પ્રભાવિક કહીએ.

૭ સિદ્ધમખજપ્રભાવક=(આર્યસમિતીમૂરીની પેઠે અજનાદિકે કુળને સિદ્ધ હોય તે) $\times \times \times \times \times$

સિદ્ધ ઐટલે ચાર્ગુ તથા અજન તથા પાદસેપ તથા તીલક તથા યુટિકા તથા સકળ ભૂતાકર્પણ તથા વૈદિક્યત્વ ધૃત્યાદિ નાનાપ્રકારની સિદ્ધિઓએ કુળને જે તત્ત્વ થયો તેને સિદ્ધ કહીએ સપાદિકગુ કોઈ મોહોદુ કામ આવી પડે ત્યોગે તથા મિથ્યાતનો નાશ કરવાને અર્થે તથા જિનચયનની પ્રભાવના કરવાને અર્થે ચાર્ગુ-અજનાદિક કોઈ સિદ્ધિયોનો અપસર જાણીને આર્યસમિતિમૂર્તિઆદિકની પેઠે પ્રયોગ કરે તેને સિદ્ધમખજ પ્રભાવક જાણુનો

૮ કનિત્વપ્રભાવક=(મિદ્ધસેનદિવાકરની પેઠે મમ્યક પ્રકારે મધુર અર્થ મહીત કાવ્ય કરે તે) $\times \times \times \times \times$

કનિ ઐટલે નની નની વચનની અચનાઓ તથા જી કિતપો-તેણે કુળને સાભજનાગ પુરુષોના અનને આનદ ઉત્પન્ન કરે એવી નાનાપ્રકારની ભાષાઓએ કુળને શોભની-મનોહર-અધમધ તથા પદમધ કનિતાઓ કરે તેને કનિ કટી-એ તે કનિતાઓએ કુળને ધર્મનીવૃદ્ધિને અર્થ તથા પ્રવચનની

પ્રભાવનાને અર્થે રાજ્યાદિક ઉત્તમ જનને પ્રતિષ્ઠા કરવા સમર્થ એવા શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરાદિકની પેઠે જે પ્રભાવક હોય તેને કવિત્વ પ્રભાવક જાણવો.

એ પ્રવચનિઆદિક આઠ પ્રભાવક જાણવા. જિનપ્રવચન પોતાના સ્વભાવથીજ પ્રકાશક છે પણ દેશકાલાદિકની જોગ્યતાએ કરીને સહાન્ય કરવાથી પ્રકાશ કરે તેમને પ્રભાવક પુરૂષ કહ્યા છે. એ પ્રભાવક પુરૂષોની જે ક્રિયા એટલે પ્રભાવના તે સમક્રિતને નિર્મળ કરેછે. વળિ પ્રથમનો ભેદ તથા છેલ્લોભેદ તેને વિશે મતાંતર છે તે નિએ મુજબ:-

અતિરોષર્ધિ=અતિરોષ એટલે અવધિજ્ઞાન તથા મનપર્યાયજ્ઞાન-આમર્ષોષધ્યાદિક લખ્યેશ્ચ અતિશય—એ સર્વને અતિરોષ કહીએ; તે અતિરોષરૂપી સમૃદ્ધિએ કરીને જનમતનો ઉદ્યોત કરે તેને અતિરોષર્ધિનામે પ્રભાવક પુરૂષ જાણવો.

રાજસંમત=એટલે રાજ્યએ બહુ માન કરેલો તથા મોહોટા મોહોટા લોકોએ બહુ માન કરેલો. ખીજા સર્વ ભેદ પૂર્વની પેઠે જાણવા.

એ રીતે આઠ પ્રભાવક પુરૂષોનું વ્યાખ્યાન જાણવું. આ ઉપર લખ્યા આઠ પ્રભાવક પુરૂષોની ક્રિયા કહી તે સર્વ કેવળ એક જૈનશાસનની ઉન્નતિ કરવાને અર્થે અપવાદ માર્ગે જાણવી— પરંતુ મૂળ મુનીમારગમાં એ વારતા નથી કરવા જોગ્ય. એ કારણ માટે સામાન્ય મુનીઓએ પોતાની શક્તિ તપાસવી. એ કામ અતિશયવંત પુરૂષોનું છે.

પાંચ પ્રકારનાં ભૂષણ.

૧ જિનશાસનેકૌશલ=(જિનશાસનને વિષે કુશળપણુ)
 એટલે તિર્થક્રમાદિગજનો કહેલો માર્ગ—તેને વિષે હાહા-
 પાણુપણુ એટલે જિનગજના કહેલા સિદ્ધાન્ત-સ્વાદવાદમી-
 જીએ સહિત-ઉત્સર્ગ-અપનાદ સહિત-નય-નિર્દેષ સહિત
 —સાપેક્ષપણુ જાણવાને અનુગમપણુ તે સમક્રિતને શોભાવે
 છે, એ કાગણુ માટે સમક્રિતદ્રુટી પુરૂષોએ તે પૂર્વ કહ્યું
 અનુગમપણુ તેને ઉપાર્જન કરવાને વિશે નિર્ગત ઉદ્યમ
 કર્યો કેમકે જે પુરૂષ અર્હત દર્શનને વિષે એટલે નિશ્ચય
 વ્યવહાર મહિત જિનગજના માર્ગને વિશે કુશળ એહવો
 મતો દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવાદિકને અનુમારે એટલે દ્રવ્ય-
 ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવાદિક વિચારીને નાનાપ્રકારના ઉપાયે કરીને
 એટલે જેમ ભવ્યજીવને વસ્તુ તત્ત્વની ખમર પડે અને
 શુદ્ધ જૈનમાર્ગનો રચીવત થાય એ પ્રકારે અજાણુ પુ-
 રૂષને પણ મુખે કરીને પ્રતિબોધ કરી મકે જેમ કમળ
 પ્રતે ગુણક્રમગ્નિ પ્રતિબોધ કર્યો—એ કાગણુ માટે સમ-
 ક્રિતવત પુરૂષોએ જરૂર જિનશાસનનું જાણુપણુ કરવું એ
 પ્રથમ ભૂષણુ જાણવું

૨ જિનશાસનપ્રમાનના=(જિનશાસનનું દીપાવણુ) ×
 એટલે શ્રુતાદિક બળે કરીને એટલે મિદાનના બળે કરીને
 અને આદિ ગણદ થકી ગુરૂ મારાગજની કૃપાયે કરીને

નિરચ્છંદકારપણે કરીને ઘણા લોકોની મધ્યે એટલે ખટ દર્શનના લોકોની મધ્યે જિનૈકના શાસનનું શોભાવવું એટલે ન્યાયે કરીને એટલે ઉત્સૂત્ર રહિતપણે કરીને ખીળ મતોનાં દૂષણ દેખાડીને જૈનમતનું સ્થાપન કરવું—કેમકે સાચા જૈનમતનું સ્થાપન કરવા થકી પોતાને તથા પરને ઉપકારી પણે કરીને તીર્થંકરનામકર્મ બંધાય છે—એ કારણે માટે સમક્ષિતવંત પુરુષોએ શુદ્ધ જૈનમારગ શોભાવવો પણ પોતાનાં દૂષણ ઠાંકવાને અર્થે શુદ્ધ મારગ ઉઠાવવો નહી કેમકે શુદ્ધ પ્રરૂપણા કરવા થકી ઘણા કર્મની નિર્જરા થાય છે. એ માટે જિનશાસન શોભાવવાને ઉદ્યમ કરવો. એ ખીળું ભૂષણ બાણું.

૩ તીર્થસેવા=(દ્રવ્ય-ભાવ તીર્થની સેવા કરવી) × દ્રવ્યતીર્થ તે શત્રુંજય-આબુ-ગીડનાર પાવાપૂરી-ચંપાપૂરી સમતશિખર—એ આદિક તીર્થો—તેમની વિધિયે કરીને સહિત-કષાયાદિકે કરીને રહિત—ભાવતીર્થના ઉપયોગ સહિત કેવળ એક નિર્જરાને અર્થ—ઈહલોક-પરલોકની આસંશા રહિત સેવા કરવી એટલે પ્રથમતો આચાતના ટાળવી અને પછી સારા સારા ઉત્તમ દ્રવ્યોયે કરીને શ્રાવકને ઉચીત પ્રમાણે ભક્તિ કરવી તે દ્રવ્ય તીર્થની સેવા કહીએ.

ભાવતીર્થ તે જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રના ધારક—અનેક ભવ્ય જીવના તારક—ખાવીશ પરિસહના સમતા સહિત જીવક-દ્રવ્ય ભાવ બેપ્રકારે પરિગ્રહ રહિત—દ્રવ્ય ભાવ બેપ્રકારે

નવવાડ પ્રદ્યુત્યના પાળણુહા—એહવા સાદાદિક એટલે
 સાધુ મુનિરાજ માહારાજ તથા મહા સતીજી સાદીજી—
 આદિ શબ્દ થકી તેમના ઉપદેશના સાલજનાર એહવા
 શુદ્ધ શ્રાવક તથા જેની પાને પોતે ધર્મ પામેવો એહવા
 પોતાના વર્માચાર્ય તેમની સેના વિવિધે કૃતિ સહિત
 એટલે તેત્રીસ આશાતના ટાળીને તથા જેમની જેની રીતે
 આશાતના ટાળની ઘટે તે રીતે ટાળીને એવા કૃતિ એટલે
 તેમની આરા પાળવી તથા ઉચીત પ્રમાણે જેની જેવી
 ભક્તિ કરવી ઘટે તેની ભક્તિ નિર્મલકારપણે—ઈહલોક—
 પરલોકના સુખની વાછા રહિત—આત્માના ઉપયોગ સહિત
 ભક્તિ કરવી તે સેવા કહીએ આ બેપ્રકારની સેવા સિ-
 દ્ધાતમા કહ્યો એવા વિવિધે સહિત કરવા માડી સતી નિ-
 ગમજ ચીતવત એહવા ભવ્યપ્રાણીઓના સમકિત પ્રતે
 શોભાવે છે અને પરપગએ કરીને એટલે અનુક્રમે કરીને
 મિદ્ધિના સુખને આપનારી થાયછે આ ઉપર સખી બે
 પ્રકારની સેવા મધ્યે ભાવતીર્યની જે એના તે બળવાન છે
 કેમકે શુરમાહાગજગુ પાસું સેવ્યા વિના, નિશ્ચય—બ્યવહાર
 સહિત તથા નિમિત્ત કારણ—ઉપાધાન કારણનો તથા આગ
 નિક્ષેપાનો સમ્યગ્ પ્રકારે—નય સહિત ઉપયોગ કોણ કગવે ?
 એટલે મમઝણ કોણ પાડે ? અને મમઝણ કયાં વિના
 તો જે કામ કરવું તે સર્વ નિષ્ફળ છે કેમકે સમારમા પણ
 દોષ કામ કરવા જઈએ ડીએ તો પહેલી તેની સમઝણ

કરવી પડે છે ત્યારે ધર્મનું કામતો અગ્નિપણે પોતાને છંદે
શી રીતે બની શકે ? અને જે પુરુષો સ્વછંદિયા અગ્નિપણે
પુરુષોને પણ ધર્મ સ્થાપન કરે છે તે ઉત્સૂત્રી મિથ્યાદ્રષ્ટી
બાળવા ; કેમકે શ્રી ભગવતી સૂત્રના બીજા શતકના પાં-
ચમા ઉદ્દેશાને વિશે કહ્યું છે કે :—

પ્ર૦—તદાશ્વેભંતે સમાણંવામાહાણંવા પન્નજીવાસ-
માણુસ કિં ક્ષ્ણ ?

ઉ૦—ગોયમા પન્નજીવાસણા સવણુક્ષ્ણ.

પ્ર૦—સેણંભંતે સવણુ કિં ક્ષ્ણ ?

ઉ૦—નાણુક્ષ્ણ.

પ્ર૦—સેણંભંતે નાણુ કિં ક્ષ્ણ ?

ઉ૦—વિન્નાણુ ક્ષ્ણ.

પ્ર૦—સેણંભંતે વિન્નાણુણું કિં ક્ષ્ણ ?

ઉ૦—પચ્ચખ્ખાણુ ક્ષ્ણ × × × × × × ×

એ પ્રકારે પચ્ચખ્ખાણુણું સંજમ ક્ષ્ણ-સંજમેણું આણું-
ણુહયં ક્ષ્ણ-આણુંણુહયેણું તવક્ષ્ણ-તવેણું વોદાણુ ક્ષ્ણ-વોદા-
ણુણું અકિરિયા ક્ષ્ણ-સેણંભંતે અકિરિયા કિં ક્ષ્ણ ? ગોયમા
સિદ્ધિ પન્નજીવસાણુ ક્ષ્ણ પંન્નતા.

એ પ્રકારે પ્રશ્ન ઉત્તર સમજવાં.

અર્થ—પ્ર૦—હે ભદ્રંત તથા પ્રકારના એટલે સિદ્ધાંતમાં
કહેલા એહવા સ્વભાવવાળા સાધુ અથવા શ્રાવકની સેવના
કરનાર એહવા પ્રાણીને તેમની સેવા શું ફળવાળી થાય ?

એટલે શું ફળ આપે ?

ઉ૦—સિદ્ધાંત સાભળવારૂપ ફળની આપનારી થાય એટલે
સિદ્ધાંતનું સાભળવું મળે

પ્ર૦—મિદ્ધાંત સાભળનાથી શું ફળ થાય ?

ઉ૦—શ્રુતજ્ઞાન ફળ થાય એટલે તે પુરુષોનો પાસે મિદ્ધાંત
સાભળવા થકી શ્રુતજ્ઞાનનો બોધ થાય. એટલી ગીતે સર્વ
પદોના પ્રશ્ન ઉત્તર કરવા તે થકી ત્રિશેષ જ્ઞાન થાય એટલે
શ્રુતજ્ઞાન થકી હોય-ઉપાદેયરૂપ વિવેકદાત્રી વિજ્ઞાન ઉત્પન્ન
થાય-તે થકી પચખ્યાણુ ફળ થાય એટલે ત્રિશેષ જ્ઞાન
થના થકી પાપનું પચખ્યાણુ થાય એટલે ત્યાગ કરવું થાય
તે થકી સંજમ ફળ થાય એટલે ક્યો છે પાપનો ત્યાગ તે
જોગું એટલો જ પુરુષ તેનેજ સંજમ હોય-તે થકી અના-
શ્રવ ફળ થાય એટલે સંજમવાન પુરુષ નવું કર્મ ન બાધે-
તે થકી તપફળ થાય એટલે આશ્રવ ગહિત એટલો જ
પુરુષ તે હુબુઠર્મિપણા થકી દ્રવ્ય-ભાવ પ્રકારે તપ કરે-
તે થકી વ્યવહાર ફળ થાય એટલે કર્મનું નિર્જગ્યું થાય,
કર્મકે ભાવ સહિત દ્રવ્યતપે કરીને પૂર્વનાં બાવેલા કર્મ દૂર
થાય-તે થકી અક્રિયા ફળ થાય એટલે જોગને રૂપવા
રૂપ ફળ થાય એટલે કર્મની નિર્જગ્યતા થકી મત-વચન-
દાવારૂપ જોગનો નિરોધ થાય એટલે તેનો બ્યાપાર સર્વ
બધ થાય-તે થકી મિદ્ધિલક્ષણુ ફળ થાય એટલે સમસ્ત
કર્મ દૂર કરીને મોક્ષ પામે. એટલી ગીતે અનુક્રમે સિદ્ધિ

ફળ થાય. એ કારણ માટે સમક્રિતવંત પ્રાણીઓએ ઉપર
લખેલો અનુક્રમ વિચારીને પ્રથમથકીજ ભાવ તીર્થરૂપ
મુની માહારાજની તથા શ્રાવકની સેવાને વિષે પ્રવર્તવું.

એવી રીતે સિદ્ધાંતનો પાઠ છે તેથી ભાવતીર્થનું અળ-
વાનપણું જણાય છે કેમકે ભાવતીર્થની સેવા થકીજ
દ્રવ્યતીર્થની સમજણ પડે છે. એ કારણ માટે સમક્રિતી
પુરુષોએ સમજણ સહિત આત્મ ઉપયોગ સહિત દ્રવ્ય
તીર્થ પણ ઉચીત પ્રમાણે સેવન કરવા જોગ્ય છે. આ જગોએ
કેટલાએક લોકો એવું પ્રશ્ન કરે છે કે ડુંગરને તમે તીર્થ
કેમ કહો છો ? એતો પથ્થર છે—તેમાં તીર્થપણું શું આવી
ગયું ? એમ બોલે છે. તે બીચારા નય—નિલેપના અજ્ઞાણ
સતા અને કુચરના ભોળવ્યા સતા એવી ખોટી તર્કો કરે
છે પણ ઉત્તરધ્યયનજ્ઞના પ્રથમ અધ્યયનને વિષે એવું ક-
હ્યું છે કે ગુરુ માહારાજના કપડે તથા આસને અટકે તો
ગુરુની આશાતના લાગે—એવી રીતે સૂત્રમાં પાઠ છે તો
કપડો તો મુતરનો છે પણ ગુરુ માહારાજે અંગીકાર કરેલો
છે તેથી ઉપચારે કરીને તેને ગુરુજ કહીએ; તેમ જ સ્થાનકે
તીર્થકર માહારાજનું નિરવાણ થયું હોય તથા મહા મુની-
ઓએ કાઉસગ ધ્યાન કર્યા હોય તે જગોને ઉપચારે તીર્થજ
કહીયે; કેમકે તે જગોએ બેસીને તે પુરુષોનું ધ્યાન કરવાથી
સમક્રિતવંત પુરુષોને આત્માને વિષે સ્થિર્તાનું કારણ થાય
છે. એ કારણ માટે જ પુરુષને ભાવ તીર્થનો ઉપયોગ છે.

અને આત્મ સ્વરૂપને જાણુ છે તેને તે તીર્થ છે આ વિષે
અગ્યા ધણી છે તે ઈલા લખી જાય નહી પણ મત પુર-
ષોની મમીયે હઠવાદ ઝોડીને તેની ધાગણા કરવી

૪ સ્થેય=(જૈનધર્મને વિષે સ્થીર્તા) × × × ×

એટલે જૈનધર્મ યકી ચળાયમાન થયું છે ચીત્ત તે જેવું
એહવો જે પુરુ તે સ્વીક કરવો એટલે જનગજના ક
હેતા ન્યાય જુજિયે કરીને ડઢ કરવો અથવા પોતાને પર-
તીર્થિયોની સમૃદ્ધિ દેખે મતે પણ સુજમા આવીકાની પઠમ
જિનધર્મ યકી અતિરો કરીને ન ચળવુ એટલે સર્વ પ્રકારે
કરીને ડઢપણુ ગેહુ—જેમ સુજમાજ ચળ્યા નથી તેમ
પોતાને પણ પર્તીર્થિયોના ચમત્કાર દેખીને ન ચળવુ—
કેમકે ડઢ ધર્મનાજો પુરુષ પર્મશ્વરના કહેવા આગમને
વિષે વખાણ્યો છે

૫ ભક્તિ=(પ્રવચનનો વિનય-વિધાન્યાદિક કરવું તે) ×

એટલે મિદ્ધાતનો તથા સિદ્ધાતના ભણુકા એહવા સ-
મક્તિ સહિત મુનીતથા આનક તથા શુદ્ધ પ્રરૂપક પુરુષોનો
વિનય તથા વિધાન્યાદિકનું કરવું તે ભક્તિ કહીએ. મિ-
દ્ધાતનો વિનય તે ઉન્મત્ર ટાળીને સ્વાદવાદ મીળીએ ભ-
ણવુ—ભણાવવુ સાભણવુ—મભણાવવુ તથા જિનશામન શો
ભાવવુ તે નિદ્ધાતનો વિનય કહીએ—અને સિદ્ધાંતીનો
વિનય તે ઉચીત પ્રમાણુ તેમને આહાર-પાણી-વસ્ત્ર-પાત્ર
ઔપધ-ભેશજ-વસ્તી પ્રમુખનું આપવું તથા તેમની આરા

પાળવી તે સર્વ સિદ્ધાંતિયોનો વિનય કહીએ. આ ઉપર લખેલી ભક્તિ સદ્ભાવે કરીને એટલે જોયી કીરતીની વાંછા રહિત આત્મ ઉપયોગ સહિત નિર્મહંકારપણે કરવામાંડી સતી સમક્ષિત પ્રેતે અતિરોં કરીને શોભાવે છે અને અનુક્રમે કરીને શ્રેષ્ઠ દેવતા—મનુષ્યની સંપદા તથા મોક્ષની સંપદાને આપનારી થાયછે એ કારણે માટે આળસ પ્રમાદ છોડીને ઉપર કહ્યા પ્રમાણે પ્રવચનની ભક્તિનું મહાદ્વજ બાંણીને ભવ્ય પુરુષોએ તે ભક્તિને વિષે પ્રવર્તવું.

(એ રીતે સમક્ષિતનાં પાંચ ભૂષણ બાંણવાં, તેનો વિસ્તાર ઘણો છે માટે અન્ય શાસ્ત્રથી બાંણી લેવો,)

પાંચ પ્રકારનાં લક્ષણ.

ઉપશમ=(અપરાધીને વિષે ઉપશમ કરવો તે) × ×
એટલે માહા અપરાધના કરનાર પુરુષને વિષે પણ સર્વથા કોપનો ત્યાગ કરવો એટલે કોઈક પુરુષ અજ્ઞાનના ઉદય થકી પોતાની વલ્લભ ચીજ ચોરી ગયો અથવા પોતાની સ્ત્રી સાથે બે અદૃષ્ટી કરી ગયો અથવા પોતાના છોકરાને મારી ગયો—એ વિગેરે હરેક કોઈ મોહોટો અપરાધ કરી ગયો એહવા પુરુષને વિષે પણ સમક્ષિતવંત પ્રાંણિયે કર્મની પ્રકૃતી વિચારીને તથા ભાવીભાવ વિચારીને નિશ્ચયનયનું અવલંબન કરીને સર્વથા પ્રકોરે કષાય ન કરવો એટલે તેને કટ્ટમાં ન નાખવો; તે ઉપશમ કહીએ. તે ઉપશમ એ પ્રકોરે:—

તેમા એકતો કપાયની ચગીણતીવત કોઈકે ગ્રાણીને કડવા
 ફળનો વિપાક દેખવા થકી થાયછે એટલે જે નિરતર ક
 પાય કંઈ જે તેને માઠા વિપાક ઉદય આવે છે-એવી રીતે
 કપાયનું ફળ દેખવા થકી કોઈકે સ્નાની પુરુષને ઉપશમ
 થાયછે એને કોઈકે સ્નાની પુરુષને સ્વભાવ થકીજ ઉપશમ
 થાયછે. એવી રીતે ઉપર લખ્યો બે પ્રકારનો ઉપશમ પોતા-
 ને વિષે ગ્રહણ જે સમકિત તે પ્રતે આગળખાવે છે એટલે ઉપ
 શમ થકીજ સમકિતી માલુમ પડે છે: એ કાગણુ માટે
 વિવેકી પુરુષોએ ઉપશમને વિષે ઉદય કરવા કેમકે કોઈના
 ઉદય થકી નારા પામેણુ એવું પણ કારણ ઉપશમ કરવા
 થકીજ કરીને પાછું પ્રગટ થાયછે-જેમ દમસાર મુનીને
 કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાની તૈયારી હતી પણ કોવે કરીને
 જે નારા પામ્યું તેજ કેવળજ્ઞાન ફરીને ઉપશમ કરવાથી ઉ-
 ત્પન્ન થયું-તેમ બીજાને પણ થાય એ પ્રથમ લક્ષણ બાણુવું

૨ સવેગ=(મોક્ષના મુખનો અભિનાય) X X X

એટલે અતિર્થે મોહોટા એવા દેવતાના તથા મનુષ્યના
 મુખ તેમનો પરીહાર કરવે કરીને એટલે ત્યાગ કરીને કે-
 વળ એક મુક્તિના મુખનો અભિનાય એટલે દ્રવ્યકર્મ
 તથા ભાવકર્મ તથા નોકર્મ થકી મૂકાવાની ઈચ્છા (સ્નાના
 વગણાદિ આઠ કર્મને દ્રવ્ય કર્મ કહીએ-રાગ દ્વેષ ભાવ
 કર્મ કહીએ એને ઉદારિકાદિ પાત્ર શરીર તે નોકર્મ
 કહીએ) અકૃત્યાદિક સંબંધી તથા દેવતા સમ્બંધી જે પાત્ર

ઇંદ્રિયોનાં વિષય સુખ તે અનિત્ય છે એટલે સમય સમય નાશ પામે છે અને દુખનાં કારણ છે એટલે તે વિષય સુખને વિશે આશક્તિ કરવા થકી દુઃખજ નિબ્ધન થાયછે; એ કારણ માટે સમકિતદ્રષ્ટી જીવ તે વિષય સુખને દુઃખ રૂપણે કરીને માનતો સતો એટલે સમ્યક જ્ઞાનના ખોધ વડે કરીને આત્મસ્વરૂપને આવરણ રૂપનાર છે એમ જાણતો સતો નિરંતર આનંદરૂપ એવું જો મોક્ષનું સુખ તેને સુખપણે કરીને માનતો સતો એટલે જિહાં રાગ નથી-દ્વેષ નથી-શોક નથી-ભય નથી-જન્મ નથી-જરા નથી-મરણ નથી: એવું જો મોક્ષનું સુખ તેનેજ વેંછે છે એટલે અભિપ્રાય કરે છે: એ કારણ માટે સમકિતદ્રષ્ટી પ્રાણી-યોએ મોક્ષના સુખ વિના ખીજા સુખનો અભિપ્રાય ન કરવો. એ ખીજું લક્ષણ જાણવું.

૩ નિર્વેદ=(દુખથકી વિરક્તપણું) × × × ×
એટલે નારક-તિર્યચ-મનુષ્ય અને દેવતા-એ ચાર ગતીરૂપ સંસારીક દુખ થકી બિહિવાપણું એટલે જન્મ-જરા-મરણનાં દુખે કરીને અતિશે ગહન એટલે છેડા રહિત સંસારરૂપ બંધીખાનાને વિશે અતિશે મોહોટા કર્મરૂપ સુભટોએ નાના પ્રકારે પીડવા માંડ્યો સતો તે કર્મને દૂર કરવાને અસમર્થ એહવો હું છું એ પ્રકારે સમકિતદ્રષ્ટી જીવ જાણતો સતો એટલે સદ્ગુરૂની કૃપાવડે કરીને સંસારના સ્વરૂપને જથાર્ય રીતે સમ્યક પ્રકારે જાણતો સતો મમત્વ રહિત

યધને એટલે ધન-ધાન્ય કુટુંબ-પરીવાર ઉપરથી મમતા
ઓછી કરીને ચમાર થકી વિરક્ત થાયછે એટલે મસારને
વિષે વ્યાગરૂત થતો નથી. એ કાગણુ માટે મમકિતદ્રુટી
પુરૂષોએ એટલે ભત્રી દ્રુટીનાળા પુરૂષોએ આ ઉપર લખ્યા
સંગ-નિર્વેદના સ્વરૂપને જાણીને દ્રુટપ્રહારીની પેઠે નિગ
તર આશ્રય કરવા જોગ્ય છે એટલે આદરવા જોગ્ય છે
કેમકે સુકિતના પમાડનાર છે એ કાગણુ માટે. એ ત્રીજી
લક્ષણુ જાણુ.

૪ અનુકંપા=(જીને કુખથી નિવારણુ કરવાની ઈચ્છા)

એટલે કુખી પ્રાણીઓને વિષે પક્ષપાત રહિતપણુ કરીને એટલે રાગ દ્વેશ રહિતપણુ કરીને કુખ નિવારવાનો
અભિયાન તે અનુકંપા કહીએ પક્ષપાતે કરીને તો કુટ
સ્વભાવવાળા એના વ્યાધાદિને પણ પોતાના પુત્રાદિકને
વિષે કરણુ છે એટલે એવા કુટ જનાવર પણ પોતાના
પુત્રાદિકને સાચવીને રાખે છે અને તેની પ્રતિપાલના
કે છે અને તેને કોઈ થકી પણ ઉપધાત થના દેતા નથી
પણુ વસ્તુ થકી તે કરણુ ન કહીએ એટલે પરમાર્થ કરીને
તે અનુકંપા ન કહેવાય કેમકે તેની મધ્યે ગગ દ્વેશ વગેરે
છે એ કાગણુ માટે જૈનસિક્ષાતને વિષે પક્ષપાતનું નિવા-
રણુ કર્યું છે તે અનુકંપા ખેત્રકાગની છે તેમા એકે દ્રુપ
થકી અને ખીજી ભાવ થકી —

દ્રુપ થકી અનુકંપા તે પગલને કુખી દેખીને એટલે

કોઈ રોગાદિક થકી પીડાતો દેખીને અથવા આજીવીકા-
નો કુખી દેખીને પોતાની શક્તિ પ્રમાણે તેના કુખને
દૂર કરવું એટલે તેને ઔશધ—ભેષજ કરીને અથવા
ખાવા પીવાનું આપવે કરીને તેના કુખને મીઠાવવું—તે
દ્રવ્ય અનુકંપા કહીએ.

ભાવ અનુકંપા તે સમકિત થકી ડગતો એહવો જે
જીવ અથવા મિથ્યાત્વ રૂપ અધર્મને વિષે પડેલો એહવો
જે જીવ તેને દેખીને તેના ઉપર દયા લાવવી એટલે એવું
વિચારવું કે આ બિચારો જીવ કુગુરના પ્રસંગવડે કરીને—
ઉત્સૂત્ર સાંભળવે કરીને સમકિત થકી ડોલાયમાન થાય
છે એટલે સમકિત રહિત થાયછે અથવા પ્રથમથીજ કુગુ-
રના પાસમાં પડેલો એહવો જે જીવ જેણે સદગુરની
વાંણી કોઈ દિવસ સાંભળીજ નથી એ માટે અધર્મને
વિષે ધર્મ માની રહ્યો છે—જો માહારો લાગ આવે તો
સત્પુરુષની પાસે એટલે શુદ્ધપ્રરૂપક પુરુષની પાસે લેઈ
જઈને શુદ્ધ ધર્મની ઓળખાણ કરાવીને સમકિત ધર્મને
વિષે સ્થીર કરે. એવું નિરંતર રાગ દ્વેષના પરિણામ ર-
હિત વિચારવું તે ભાવ અનુકંપા કહીએ.

ઉપલી બે પ્રકારની અનુકંપા દલિદ્રીને આશ્રિતે સુધર્મ
રાખતી પેઠે સમકિતી પ્રાણીઓએ પણ આત્મધર્મની
ઓળખાવનારી અને સર્વ સુખની શ્રેણીને પમાડનારી
એવી અનુકંપા સર્વ જગતના પ્રાણીઓને વિષે રાખવા

જોગ્ય છે એ યોથુ બક્ષણુ જાણું

૫ આસ્તિક્ય=(રગ-દ્વેષ-ધર્મા-મદ-મચ્છર રહિત પુ-
રુષોનો કહેણો જે ધર્મ તે સત્ય છે-એહવી જે મતી તે
આસ્તિકપણુ કહીએ) × × × × × × ×

એટલે તત્નાતર સાભળે સતે પણુ એટલે તત્ત્વ થકી
એટલે આત્મસ્વરૂપના ઉપયોગે કરીને સુન્ય એવી ખીજ
સાખ્યા સાભળે સતે પણુ જીનગજના કહેણા તત્ત્વને વિષે
એટલે ગમ દ્વેષાદિક અઠાર દોષ રહિત એહવા પુરુષોનું
કહેણુ જે તત્ત્વનું સ્વરૂપ-તેને વિષે આકાશ ગહિત એટલે
૫૦ વસ્તુની ઈચ્છા ગહિત અગીકાર કરવાપણુ એટલે
ગગ દેશના જીતેલા પુરુષના વચનને વિષે વિસ્વાસ કરવો-
પણુ રાગ દેશના ભણેલા અને મોહ માયાને વિષે પડેલા અ-
ને એકને મુખ કરે અને એકને દુઃખ કરે એટલે પોતાની
માનતા માને તેના ઉપર રાજ થાય અને ન માને તેના
ઉપર દેશ કરે એહવા અને હામ્ય વિનોદને વિષે આરાજત
થએણા એહવા જે દેવ એટલે તેમના સેવકોએ માનેણા
જે દેવ તેના વચનને વિષે વિસ્વાસ કરવો નહી-તે આ-
સ્તિકપણુ કહીએ એટલે કોઈક પ્રકારે તેનો અચ્છવ-
મોહોચ્છવ તથા અમલકાર દેખીને પણુ તેને વિષે ધર્મની
કાંઈ પણુ આસ્તા ન કરવી

આસ્તિકપણા રૂપ જીવના ધર્મ વડે કરીને અપ્રત્યક્ષ
એવુ પણુ સમકિત દેખાયજે એટલે જે પુરુષને ઉપર કહે

હી એહવી આસ્તિકતા વરતે છે તેથી એમ માલુમ પડે છે કે આ જીવને વિષે સમકિત છે અને તેથી વિપરીત પુરુષને વિષે નાસ્તિકપણું છે એમ જણાય છે—એ કારણ માટે સમકિત દ્રષ્ટી પ્રાણીઓએ વીતરાગના કહેલા ધર્મને વિષે આસ્તા રાખવી એટલે વિસ્વાસ રાખવો અને આ નીચે લખ્યા પ્રમાણે નિરંતર ભાવના કરવી:—

“જીવરાજનાં કહેલાં એટલે સર્વથા પ્રકારે પક્ષપાત રહિત પુરુષોનાં કહેલાં જે વચન તે સત્ય છે એહવી રીતે શંકા રહિત એટલે વહેમ રહિત હું માનું છું” એહવી રીતનો જે શુભ પરિણામ પરમતના અભિક્ષાપ રૂપ વી-શુચીકા રોગે કરીને રહિત તે સમકિત કહીએ. એ પાંચ-મું લક્ષણ જાણવું

આ ઉપર લખ્યાં ઉપશમાદિક પાંચ સમકિતનાં લક્ષણ જાણવાં—એ લક્ષણે એ કરીને પરને વિષે પરોક્ષપણે રહેલું જે સમકિત તે ઓળખવામાં આવે છે અને એ લક્ષણને વિષે વરતતાં એવા જે પુરુષો તેનેજ સમકિતી કહીએ.

છ પ્રકારની જતના.

૧ પરતીર્થિકાદિવંદન=(દ્રવ્ય થકી તથા ભાવ થકી પરતીર્થિકને વંદન કરવું) × × × × × × ×

દ્રવ્ય થકી પરતીર્થિકે તે પરિવ્રાજક-ભિક્ષુ-ભૌતિક-રૂદ્ર વિશ્વ સુગતાદિક અન્ય દર્શનીના ગુરુ-તથા તેમના દેવ તે બ્રહ્મા-વિશ્વ-મહેશ્વર-શિવ-હર-હરિ-અંબાલ-બૌચરાલ-

માહાકાળી-હનુરમાતા-ખેત્રપાળ-હનુમાન-ભૈરવાદિક-તે-
મને વદન કરવું એટલે તેમની સ્તવના કરવી.

ભાવ ધરી પગતીર્થિક તે વીતગગના કહેલા સિદ્ધાતની
ઉસટી વાખ્યા કરનાર એટલે ખોટા ખોટા અર્થ કરીને ખોટી
ખોટી પ્રરૂપણના કરનારા અને ભોળા લોકોની આગળ
ભગવતીમૂત્રનું પ્રધાનપણું દેખાડીને એટલે આ ભગવતી
સૂત્ર મોહોદુ છે તે સાભળવાથી વોડા ભવમા મોક્ષ થાય
એવું કહી કેવળ એક ધન લેવાની લાલચે કરીને પોતે
ગીતાગ્વ્ય બનીને તે ભગવતીમૂત્ર વાચીને તે સૂત્ર ઉપર
નાણું મુકાવીને પોતે ગ્રહણ કરનારા એહવા જૈનના વેષ-
ધારિ, શાન-દર્શન-આગિત્ર શુભ કરીને ગહિત-આગલ-પ-
ગિગ્રહને વિને મગન-વિષય મુખના લાલચી જૈનના સાધુ
નામ ધરાવી લોકોની પામે સામૈયુ કરનારા એટલે
જ્યારે ગામથી આને ત્યાં જાહાર વાડીમા મુકામ કરીને
લોકોને સામા તેડાવી પછી ગામમા પ્રવેગ કરનારા,
વળી માથે છત્ર ધરાવનારા—આગળ ગ્રહસ્થ લોકને
પ્રેરણા કરીને વાળ વગડાવીને તેમા ચાવનારા—હાથી
ધોડે ચઢનારા—મેના પાલખીએ બેમનારા—અને તેમા ભો-
ળા લોકોને ધર્મ મનાવનારા એહવા તથા જગીપટ્ટાના
ભરેલા એહવા ચઢના—પૂડીયાના બધાવનારા—તથા ગૃહસ્થ
લોકોએ પોતાની મેળે ખાવેલા અને તેની તળે બેસનારા
અને વળી ઉપવાન વેહેવગવીને તથા માળ પેહેરાવીને તે

લોકો પાસેથી રાતનું આહાનું કરીને રૂપૈયાના લેનારા તથા
 ગ્રહસ્થ લોકોની પાસે લેવરાવનારા—તથા આગમના અ-
 ગ્ગણ સતા મનાવા—પૂજાવાની ઇચ્છાએ કરીને નવ કલ્પિ
 વિહારનું નામ દેઈને ગામ ગામ ફરનારા એહવા જે લો-
 કો તે ભાવ થકી પરતીર્થિક ગ્ગણવાઃ કેમકે જિનરાજના
 શાસનનું નામ ધરાવીને તેમની આરાધી બહાર વરતે છે-
 એ કારણ મોટેતમને વંદન કરવું નહીં એટલે સ્તવના ન ક-
 રવી × × ભાવ થકી પરતીર્થિકના દેવ તે જેમણે નિશ્ચય થકી
 વીતરાગ દેવનું સ્વરૂપ ગ્ગણ્યું નથી તથા પોતાનું આત્મ
 સ્વરૂપ ઓળખ્યું નથી તથા નય-નિક્ષેપ-ચૌભંગી-સપ્તભં-
 ગીનું સ્વરૂપ સ્યાદવાદ રીતીયે સમઝ્યું નથી અને પોતે
 સાધુ એવું નામ ધરાવે છે તથા શ્રાવક નામ ધરાવે છે
 અને બીતાર્થ થઈને લોકોને ઉપદેશ કરે છે એહવા જે
 લિંગધારી તથા તેમના શેવકે લોક તથા દિગંબર લોક તથા
 બૌદ્ધલોક તથા ખીજા અન્યદર્શની લોક-તેમણે ગ્રહણ
 કરેલી એટલે પોતાના દેવપણે સ્થાપન કરેલી એહવી અ-
 ર્હતની પ્રતીમાઓ એટલે સમકિત દ્રષ્ટી પુરૂષોની સ્થાપન
 કરેલી એહવી જિનરાજની પ્રતીમાઓ તેને પોતે ગ્રહણ
 કરીને પોતાના દેવપણે માને છે તે ભાવ થકી પરતીર્થિ-
 કના દેવ કહીએ-તો ઉપર લખેલા એહવા જિનરાજની
 આરા રહિત કુશીલીઆ લોકોની સ્થાપન કરેલી જે પ્ર-
 તિમાઓ તેને પરતીર્થિકના દેવ કહેવા એમાં શું આશ્ચર્ય

છે ! ! ! ! તેમને વદન કરવું એટલે સ્તવના કરાવી.

૨ નમસ્કર્ણ=(નમસ્કાર કરવો) X X X X

એટલે મન્ત્રકે કરીને નીચા નમીને વદન કરવું

ઉપર લખ્યા એ વાના સમકિતી જીવોએ કરવા જોગ્ય નથી કેમકે તે કંઈ સતે તેમના ભક્ત લોકોને નિધ્યાત્વાદિકતુ સ્વીરપણુ થાય એને પોતાનું મમકિત હોય તે જાણ એ કારણ માટે આ વાખ્યા સમકિતના અભિલાષિ પુરુષોએ મધ્યસ્થ દ્રષ્ટિએ કરીને ન્યાય માર્ગ અનુમગીને સિદ્ધાંત ઉપર ઉપયોગ દેધને અથવા સિદ્ધાંતના શુદ્ધ પ્રસપક પુરુષોનું સમિપપણુ અંગીકાર કરીને સમજની પ્રવચનસાગેદાગમા વંદન તથા નમસ્કારનો અર્થ ખીજી રીતે પણ ક્યો છે તે જોઈ લેનો

૩ આલાપન=(થોડું બાપણુ કરવું) X X X X

એટલે પૂર્વ કહ્યા એહવા બેપ્રકારના પરતીર્યક લોકોએ પ્રથમ ન બોલાવેલો એહવો સતો સમકિત દ્રષ્ટી જીવ જે તેણે—તેમની માથે આલાપન કરવું એટલે થોડું બોલવું એટલે તેમના બોલાવ્યા વિના પ્રથમ તેમની સાથે બોલવું એટલે વાત ચીત કરવી

૪ સનપન=(વાર વાર બોલવું) X X X X

એટલે ઉપર કહ્યા પગતીર્યક લોકોની સાથે વાર વાર બોલવું—એ ગીતે આલાપન તથા સનપન બેવાના સમકિતી પુરુષોએ વરજવા જોગ્ય છે, કેમકે તેમની સાથે બોલે સતે

તેમનો પરીચય થાય અને તે પરીચય થવા થકી તેમનો ખોટો આચાર દેખવે કરીને તથા સાંભળવે કરીને કેટલા એક લોકોને મિથ્યાતનો ઉદય થાયછે તે કારણ માટે વરજ્યા જોગ્ય કહ્યાં—અને તેમણે પ્રથમ ખોલાવે સતે તો સસંભ્રમપણે લોકાપવાદની ખીકે કરીને કાંઈક ખોલવું પડે છે એટલે ધર્મનું વિધન ટાળવાને અર્થે અપવાદે ઉપયોગ સહિત કોઈ અવસરે કોઈક કારણે ખોલવું પડે.

૫ અશનાદિદાનં=(અશન-પાનાદિકનું આપવું) × × એટલે તે ઉપર લખ્યા પરતીર્થિક લોકોને અશન-પાન ખાદીમ-સ્વાદીમ-વસ્ત્ર-પાત્રાદિક સમક્રિત દ્રષ્ટી પ્રાણીયે ધર્મખુદ્ધિયે કરીને આપવું નહીં; કેમકે એહવા લોકોને આપ્યે સતે પોતાનો તથા દેખનારા એહવા ખીજા લોકો નો તેમને વિષે ખડુ માનનો સદભાવ થાય અને તે થકી મિથ્યાતની પ્રાપ્તી થાય એટલે તેમને આહાર પાણી આપવે કરીને ખડુ માન કરવા પણું થાય અને ખીજા દેખનારા લોકો પાશુ એવું ખોલે કે આ જાંતુ પુરુષ થઈને આમનું ખડુ માન કરે છે માટે કોઈ મોહોટા પુરુષ હશે; એમ એપ્રકારે મિથ્યાત્વ આવે એ કારણ માટે—છતાં અનુકંપાનો નિયંત્ર નથી એટલે જે દીન-કુખીયા-ગ્લાન-એહવા જે પરતીર્થિક લોકો તેને અશનાદિક અનુકંપાયે આપવું—તેમાં જે ભાવ પરતીર્થિક લોકને વિષે તો અનુકંપા કરવા જોગ્ય પાશુ નથી કેમકે વીતરાગના અપાર્ગુવાદના ખો-

સનામ છે એ કાગણુ માટે-પણુ કોઈ ધર્મનું વીધન ટાળવાને
આપણુ પડે તો આપે પણુ કોઈ ધર્મ દયા લાવીને આપે
નહી-પછી આગળ બહુશ્રુત માહાગજ કહે તે ખરું.

૬ ગંધપુષ્પાદિ પ્રેનણું=(ધુપ-પુષ્પાદિકણુ મોકલણુ) X
એટલે તે પગતીચિક લોકોના દેવ તથા તેમણે અગ્ની
કાગ કોવા છત્રબીજ તેમની પૂજા નીમિત્તે ધૂપ પ્રમુખ
મુગવી દ્રવ્ય તથા પુષ્પાદિક સમકિતકટી પ્રાણીઓએ ન
મોકલવા-આદિ ગણદ થકી તેમણુ વિનય-વીધાવચ-ગત્રા
સ્નાત્રાદિક ન કરણુ કમકે તે કરે એ લોકોણુ મિથ્યાત્વ
સ્વીક થાય એ કાગણુ માટે.

એ ઉપર સખેની પગતીચિકાદિવદનવર્નન પ્રમુખ છ
જાતનાપે કીને સમકિતની જાતના કુતો મતો ભવ્ય પ્રા
ણી ભોજનાગતના પુગેનીન ધનપાળની પેદે સમકિત પ્રતે
આમપત ન દે એ કાગણુ માટે સમકિતના અભિનારી
પુરોષે આ છ પ્રકારની જાતના કુવા ભોગ્ય છે

છ પ્રકારના આગાર.

૧ ગાન્ધિવિયોગ-(પોતાની કિંમત વિના ગાન્ધની પ્રેમણા)
એટલે સમકિતવર્ન પ્રાણીને મિદાતને વિષે જે કાન્ધ
ગિર્ધા શ્રુ કહે તે કાન્ધ ગાન્ધના આશરુપ કાગણુગ
મતો કિંમત વિના એટલે પોતાના અભિમાન વિના દ્રવ્ય
ધર્મી ભવ્ય પ્રાણી આશરુને મતો પુરોગા રૂપાદિકની
પદમ સમકિતારિક ધર્મ પ્રતે ન નામ દે; કેમકે ગાન્ધના

હુકમથી જો તે કારજ ન કરેતો ધર્મન વિષે ખડુ વિધન
આવે. તે વિધન ટાળવાને અર્થ પોતાના મનની ઈચ્છા
વિના પણ સમક્ષિતી પ્રાણીને તે કારજ કરવું પડે છે પણ
પોતાના ચિત્તને વિષે એવું વિચારે છે કે જો મેં આરિત્ર
અંગીકાર કર્યું હોતતો આ કામ માહારે ન કરવું પડત.
પણ શું કરું લાચાર છું—રાજની વસ્તીમાં રહ્યો છું તેથી
કરવું પડે છે—એવી રીતે ચિત્તને વિષે દાઝ રાખવાથી સ-
મક્ષિતનો નાશ થતો નથી અને જો નિશુકપણે કરીને
અંતરપ્રીતી લાવીને તે કામ કરે તો સમક્ષિતનો નાશ થાય.
એ કારણુ માટે કોઈકે અવસરે એહવા મોહોટા ઘાડતર
કારણથી નિષેધ કરેલું કારજ કરવું પડે તો આ ઉપર
લખ્યા પ્રમાણે ઉપયોગ રાખવો. આવી રીતે આ નીચેના
પાંચે ખોલને વિષે વિચાર રાખવો.

૨ ગણાભિયોગ=(સ્વજનાદિકનો આગ્રહ) X X
એટલે પોતાના કુટુંબી લોકોના સમુદાયની પ્રેરણાએ
કરીને એટલે તેમના ખળાત્કારે કરીને સમક્ષિતવંત પ્રાણીને
જ કરવા જોગ્ય ન હોય તે કામ દ્રવ્ય થકી એટલે પોતા-
ના ભાવ વિના એક ઉપરથી એજામાત્ર કરતો સતો પણ
ભણી દ્રષ્ટીવંત પ્રાણી વિશ્વકુમારાદિકની પઠમ સમક્ષિતા-
દિક ધર્મ પ્રતે ન આલંબન કરે; કેમકે સર્વ કુટુંબી લોક
મિથ્યાદ્રષ્ટી છે અને તે કારજ તે સર્વ લોકોએ માનેલું છે-
તે કારજ પોતાની પાસે તે સર્વ લોક મળીને કરાવે અને

જો તે હઠ જોગે કરીને ન કરે તો કોઈ વખત ભારીભા-
વના જોગથી કાઈ બની ગયું તો તે લોક એવું કહેવા લાગે
કે આ અમારૂં ફાલુ કહેલું ન કર્યું તેથી આમ થયું—
એમ બોલીને ધર્મનો નિદા કરવા લાગે અને તે સાબળીને
પોતાને ગગ દેશની પરીણતી જાગે એ કાગલુ માટે જમ
ભાવ સમકીતનો નાશ ન વાપ તેવા ઉપયોગ સહીત એટલ
માત્ર કમી લેવું

૩ બળાભિયોગ=(બળવત પુરુષનો હઠ પ્રયોગ) X X
એટલે બળવત પુરુષના હઠજોગે કરીને ધર્મનું વીધન
ટાળવાને અર્થે જો કાઈ કમ્બુ પડે તે પ્રતે કર્તો મતો સ-
મકીત પ્રતે ન આલયન કરે

૪ મુરભિયોગ=(દેવતાદીકનો હઠ જોગ) X X X
એટલે કુળ દેવતાદીકના હઠ જોગે કરીને આગ્રહવડે
કરીને સમકીતની ગદાને અર્થે ઉપગ્રથી કાઈ કમ્બુ પડે—તે
કર્તો મતો સમકીત પ્રતે ન નાશ કરે

૫ કાંતારવતી=(અગણ્યને નિષે નિગ્વાહ કરવો) X X
કાંતાર એટલે આડ પાણી ગદીત મોહોદ્ધવન—તેને વિગે
પોતાની આજીવીકાનો નીરવાહ કરવો અથવા કાંતાર
એટલે પીડા કેમકે તે અટવી પીડાગુજ કાગલુ જે તે માટે
તે પીડાજ કહીયે. તે પીડાયે કરીને આજીવીકાનું ચકાવવું
એટલે દેટ કરીને નીગ્વાહ કરવો તે નીગ્વાહ કરવાને
અર્થ સમકીતવત પ્રાણીને કાષ્ટક અનુભીત દારજ કમ્બુ

પડે તો અલિલાપ વિના, લોક દેખવા રૂપ, તે કારજ કરતો સતો સમકીત પ્રતે નાશ ન કરે; કેમકે આજીવીકાનો નિરવાહ થયા વિના ધર્મને વિષે મોટા વીધનનું કારણ છે, એ હેતુ માટે.

૬ ગુરુનિગ્રહ=(ગુરુનો પરાભવ) × × × ×
એટલે માતા-પીતા-કુળાચાર્ય તથા વૃદ્ધ તથા ધર્મ ઉપદેશના દાતાર એ સર્વ ગુરુવર્ગ કહીયે. તેમનો નીગ્રહ થયે સતે એટલે તેમનો પરાભવ થયે સતે તેમને છોડવાને અર્થે કોઈક અકારજ કરવું પડે તો સમકીત જાય નહીં કેમકે તેમને ન છોડાવે તો ધર્મની હીજના-નીંદા થાય; એને નીંદા ટાળવાનો ઉપયોગ છે, એ હેતુ માટે.

આ છ ઉપર લખેલા આગાર શ્રી જીતશાસનને વિષે અપવાદ રૂપ છે એટલે છીંડી રૂપ છે. આ સર્વ ખોલવું તાત્પર્ય એ છે કે અંગીકાર કર્યું છે સમકીત તે જાણુ-એવો જ પ્રાણી તેને સિદ્ધાંતને વિષે પરતીર્યિકવંદનાદીક નીવેધ કર્યું છે; તે રાજાભિયોગાદીક છ કારણુ કરીને ભક્તી રહિત દ્રવ્ય થકી આચરતો સતો પણ સમકીતદ્રષ્ટી પ્રાણી સમકીત પ્રતે ન હારે: વળી આ ઉપર લખ્યા છ આગાર અદ્ય સત્ત્વવંત પ્રાણીને આશ્રીને કહ્યાછે એટલે જેને સ્થિર્તા ન રહેતી હોય એને ખોતાનું પ્રાક્રમ પણ તેવું ન હોય એને તે ક્રમ ન કરવાથી સચ્ચળના ધર્મથી પડીજવાપણું થવું હોય એવા પ્રાણીઓને આશ્રીને આ

છ છીડી કહી છે પણ મહા મત્તનત એટલે મહા પ્રાક્રમી
પુરુષોને આશ્રીને છીડી નથી કહી કેમકે મહા પ્રાક્રમી
પુરુષો દેવતાના ચળાવ્યા પણ ચળતા નથી અને પોતાના
સ્વરૂપને નિષે સ્વીકૃતિ વગે છે, એ કારણ માટે

વળી શાસ્ત્રને નિષે કહ્યું છે કે ગળદિક જે તેમણે મા-
હા પ્રાક્રમી પુરુષો, શુદ્ધ ધર્મથી ચળાવવા માધ્યા સત્તા
પણ નથી ચળતા અને અદ્ય સત્ત્વત પ્રાણીઓને કદા-
ચીત ચળનાપણાનો ભાવ વધે મતે આ ઉપર લખ્યા છ
આગાએ કરીને પ્રતીમાનો ભગ ન થાય કેમકે તે આગાર
મેનીને સદ્યુરુની પામે તેવું પ્રાપ્તીત અગીકાર કહે છે
એ કારણ માટે

છ પ્રકારની ભાવના

૧ ઈદમઅકલ્પ ધર્મસ્ય મૂલ=(આ સમકિત ધર્મરૂપી
વૃક્ષનું મૂળ છે) × × × × × × × × ×
એટલે આ સમકિત-પાત્ર અણુવૃત-ત્રણ ગુણવૃત અને
આગ શિક્ષાવૃત, એ પાર વૃત રૂપ તથા પત્ર મહાવૃત રૂપ
દ્રવ્ય ભાવ જે પ્રકારે ચારિત્ર ધર્મનું મૂળ એટલે કારણ
તીર્થદર-ગણધર્મદિકે કહ્યું છે જેમ મૂળ રહિત વૃક્ષ પ્રત્યક
વાયુએ કપાયમાન થયું સત્ત્વ તત્કાળ નીચું પડે તેમ ધર્મ
રૂપી વૃક્ષ પણ અતિર્ગે દૃઢ સમકિત રૂપ મૂળ રહિત સત્ત્વ
કુતીચિકના મત રૂપ વાયુએ કરીને ડોલાયમાન વધું સત્ત્વ
સ્વીકૃતિ પ્રતે ન પામે, એ કારણ માટે સમકિતને ધર્મનું

મૂળ કહ્યું છે તે સમકિત રૂપ મૂળ પ્રથમથીજ પ્રાપ્ત થયા વિના એટલે પ્રથમથીજ સમકિતરૂપ મૂળ આપ્યા વિના એટલે ઉપર લખ્યા સમકિતના ગુણ આપ્યા વિના જે મતિયે કરીને આંધળા-અહંકારના ભરેલા સત્તા જે જે કિરિયા કરે છે તે સર્વ જુઠો ધંધ છે એટલે તે સર્વ ક્રિયા ફોગટ છે; કેમકે મોક્ષના મુખને આપનારી નથી એ કારણ માટે; તેથી આત્માર્થિ પુરૂષોએ પ્રથમથીજ કોઈ ગીતાર્થ માહારાજ શુદ્ધપ્રરૂપક પુરૂષોની પાસે પોતાને વિષે સમકિત ગુણ લાવવાનો ઉદ્યમ કરવો પણ પ્રથમથી જુઠી ક્રિયાનો આડંબર કરવા જોગ્ય નથી. વળી ખીજા શાસ્ત્રોને વિષે કહ્યું છે કે:—

૧ એતન ત્યં પરચ્ચો નહી-ક્યા હુઆ વૃતધાર,
સાલ વિહુણા એતમાં-વૃથા ખણાઈ વાડ.

૨ અંતરગત જાણ્યા વિના-જે પહેરે મુની વેષ,
શુદ્ધ ક્રિયા તસ નવી હોય-એમ જાણો તે કિલેશ,

અર્થ:-સમકિત વિના અંતરગતની માલુમ પડે નહી અને અંતરગત જાણ્યા વિના જે મુનીનો વેશ પહેરે છે અથવા શ્રાવકપણું અંગીકાર કરેછે તેને શુદ્ધ ક્રિયા ન હોય એટલે અહંકારાદિક વિના તેનાથી ક્રિયા ખતી શકે નહી એટલે જે જે કરણી કરે તેમાં તેને અહંકાર આપ્યા વિના રહેજ નહી. એ કારણ માટે તેની સર્વ કરણી ક્લેશરૂપ જાણવી, એમ સિદ્ધાંતકાર ઠામ ઠામ ખોલેછે.

૨ ઈદવર્મઅદ્વારમ્=(આ મનકિત, ધર્મરૂપી નગરનુદ્વાર છે)

એટલે જેમ કોઈ મોટું નગર હોય અને તે આગે બાજુ કોટ—કિલ્લાયે નિરેલું હોય પણ તેમા ખેસવા નિકળવાનો દરવાજો ન હોય તો તે નગર નહીં કહેવાય, તેમ ધર્મરૂપી મોટું નગર છે અને જો મનકિતરૂપી દ્વાર નથી તો તેમા પ્રવેશ થઈ શકતો નથી—આટલે મનકિતને ધર્મરૂપી નગરનું દ્વાર કહ્યું છે એ ખીણ ભાવના જાણુની.

૩ ઈદવર્મપ્રતિદાનમ્=(આ સમકિત, ધર્મરૂપિ દેવમ દીગનો મૂળ પાપો છે) × × × × × × ×

એટલે પાણિ નિકળતા મુંડી પૃથ્વી ખોદીને તેમા અતિદ્રઢ પાપો પૂર્ણને તે ઉપર દેવપ્રામાદ કર્યો હોય તો તે અતિદ્રઢ કહેવાય, તેમ ધર્મરૂપિ દેવપ્રામાદ પણ સમકિતરૂપિ અતિદ્રઢ પાપો પુર્ણ હોય તો નિશ્ચય ગ્રહે નહિતો નાશ પામે આટલે મનકિતને ધર્મ પ્રામાદનો મૂળ પાપો કહ્યો છે. કેમકે ખોદે પાપે કર્મને મોટું મંડાણુ કર્યું તે ગોળે નહીં એ દાગણુ આટલે મનકિતને વિષે ચિત્તને ચોભાયવું એટલે જોડુ ઉચીત છે એ ત્રીજી ભાવના જાણુની.

૪ ઈદવર્માવારમ્=(આ સમકિત, ધર્મને રહેવાનો આધાર કહ્યો છે) × × × × × × × ×

એટલે જે આ જગત, ભૂતળરૂપિ આધાર વિના નિર્ગ લખનપણુ એટલે આશ્રય વિના ગદિ શકતું નથી તેમ ધર્મ રૂપિ જગત પાનું મનકિતરૂપી આધાર વિના ગદિ શકતું નથી

મોટે સમકિત, ધર્મરૂપિ જગતને રહેવાનો આધાર કહ્યો છે.

૫ ઇદંધર્મસ્વભાજનમ્=(આ સમકિત, ધર્મનું ભાજન છે એટલે પાત્ર છે) X X X X X X X X

જેમ કુંડ પ્રમુખ વસ્તુ જે તે કુંડુ આદિક પાત્ર વિના રહી શકતું નથી તેમ ધર્મ રૂપિ વસ્તુ પણ સમકિતરૂપિ ભાજન વિના નાશ પામે છે મોટે સમકિતને ધર્મનું ભાજન કહ્યું છે.

૬ ઇદંધર્મસ્પનિધિઃ= આ સમકિત, ધર્મનો નિધિ છે)

એટલે જેમ પ્રધાન નિધિ વિના મોટા મુદ્દયનાં મણિ તથા મોતી તથા સુવર્ણ ઇત્યાદિ દ્રવ્ય પ્રાપ્ત ન થાય તેમ સમકિતરૂપિ મોટા નિધિની પ્રાપ્તિ થયા વિના જેની ઉચ્ચતા નથી એકવા સુખનો શ્રેણી તેને આપનાર એહયો ચારિત્ર ધર્મ પણ મળે નહિ મોટે સમકિતને નિધિસમાન કહ્યું છે.

એ પ્રકારની છ ભાવનાએ કરીને સહિત એહવું સમકિત જે તે તત્કાલ અતિશે શ્રેષ્ઠ એહવું મોક્ષ સુખને સાધે છે.

છ પ્રકારનાં સ્થાન.

૧ અસ્ત્યેવજીવઃ=(જીવ છેજ) X X X X X

એટલે પ્રાણી પ્રાણી પ્રતે પોતાના સંવેદનરૂપ પ્રમાણના સિદ્ધપણું કરીને ચૈતન્યનું વર્તવાપણું છેજ એટલે પોતાના જાણપણા રૂપ પ્રમાણે કરીને ચૈતન્યનું સિદ્ધપણું છેજ-તે દેખાડે છે. આ ચૈતન્ય ભૂતનો ધર્મ નથી એટલે પૃથ્વી-જળ-તેજ-વાયુ-આકાશરૂપ પાંચ ભૂતનો સ્વભાવ નથી.

દેવતાએ નાસ્તિકમતી પાંચ ભૂતનો સ્વભાવ માને છે
 પણ તે ચૈતન્ય પાત્ર ભૂતથી જુદું છે તે પાત્ર ભૂતનો વર્મ
 દે. સતે તે ચૈતન્યનો સર્વ સદાકાળ ઉપલબ્ધીનો પ્રમગ
 થાય એ હેતુ માટે એટલે ભૂત ભૂતને વિષે નિગત ચૈત
 ન્યની પ્રાપ્તિ આને-પૃથ્વીના ક્ષીણુપણની પદમ એટલે
 જેમ પદનાં ક્ષીણુપણ સર્વ પૃથ્વીને વિષે વ્યાપી ગુણ છે
 અને તે ચૈતન્ય મર્મ ભૂતને વિષે નિગત દેખાતું નથી જેમ
 ચાપાણુ દિકને વિષે અવના મૃત ક્ષેત્રને વિષે દેખાતું નથી
 તેમ જો સર્વ ભૂતમા ચૈતન્ય હોત તો અજીવ પદાર્થને વિષે
 અથવા મૃત ક્ષેત્રને વિષે પણ ચૈતન્ય જોઈએ; તે તો દે-
 ખાતું નથી માટે ભૂતનો ધર્મ શી રીતે કહેનાય? વળી
 દેવતાએક લોકે એવું બોલે છે કે આ ચૈતન્ય પાત્ર ભૂતનું
 કારણ છે, પણ તેમ નથી કેમકે અત્યંત વિતક્ષણુપણુ છે
 એ કારણુ માટે કારણ કારણના અભાવની અનુપપત્તિ
 છે એટલે અપદીતપણુ છે એટલે પાત્ર ભૂત કારણુ અને
 તેથી ઉત્પન્ન થયું જો ચૈતન્ય તે કારણુ એમ જ માને છે
 તે ખોટું છે કેમકે પાત્ર ભૂતનો પ્રત્યક્ષ ક્ષાદીન્યાદી અભા-
 વનાળા દેખાય છે એટલે પાત્ર ભૂતને વિષે તો પ્રત્યક્ષપણુ
 ક્ષીણુપણુ દેખાય છે અને ચૈતન્ય તો તે થકી વીયક્ષણુ
 છે એટલે જુદા લક્ષણુવાળો છે એ કારણુ માટે એ બેનો
 કાર્ય કારણુભાવ શી રીતે થાય? એ હેતુ માટે ચૈતન્ય પાત્ર
 ભૂતનો ધર્મ પણ નથી અને તેમનું કારણ પણ નથી એટલે

પાંચ ભૂતનો ધર્મ પણ ન કહેવાય તેમ કારણ પણ ન કહે-
 વાય. એ કારણ માટે સર્વ પ્રાણી પ્રાણી પ્રતે પોતાના રા-
 નરૂપ પ્રમાણુ વડે કરીને ચૈતન્ય સિદ્ધ થયું અને જેને
 આત્મ ચૈતન્ય છે તે જીવ કહીએ. એ કારણ માટે જીવ
 છેજ એમ નકી દ્યુ-અને જો જીવ ન હોય તો ગતા-
 ગત ભાગ-ભાવ ભાષા-કાર્ય તથા કારણ ઈત્યાદિક વિષ-
 યનો અનુભવ કરવો-પાંચ ઇંદ્રીયોનો નિગ્રહ કરવો-મન
 વચન ક્રિયાના ભોગનું વ્યાપારનું તથા મુખ દુષ્પતો અનુ-
 ભવ કરવો ઈત્યાદિક ચેષ્ટા કરનારો કોણ છે? એ ચેષ્ટા
 ચૈતન્ય શક્તિથીજ થાયછે-જો ચૈતન્ય ન હોય તો કાંઈ
 ખમર પડે નહીં: જેમ સુતાર લાકડા વીગરેને ઘડેછે તો
 તે અજીવ છે તેથી તેને કાંઈ ખમર પડતી નથી તથા મૃત
 કલેવરને ખાળેછે તો તે કાંઈ જાણતું નથી એ કારણ માટે
 એ ચેષ્ટા ચૈતન્ય શક્તિથીજ થાયછે અને ચેતના લક્ષણ-
 વાળો જે હોય તેજ જીવ જાણવો. જ્યારે શરીરમાંથી
 ચેતના નિકળી જાયછે ત્યારે ચેષ્ટા દેખવામાં આવતી નથી
 અને તે અવસરે તે અજીવ કહેવાય છે. એ કારણ માટે
 ચેતના લક્ષણવાળો જીવ સદાકાળ શાસ્વતો વરતે છે અને
 ખીર નીરની યઠમ પુદ્ગળની સાથે મિશ્રીત થઈને રહેલો
 છે પણ વસ્તુ ગતે તેથી ન્યારો છે-જ્યારે અનુભવ રાનરૂપ
 હંસની ચાંચ લાગશે ત્યારે તેની સાથે વળગેલો રહેશે નહીં-
 પોતાનો શુદ્ધ સ્વભાવ જોવો છે તેવો પ્રગટ કરીને રહેશે.

આ કહેને કરીને નાસ્તીકનો મત નાશ કર્યો આ વાતની
ચ ૧ ધણી જે માટે બીજા સાચોથી જોઈ લેવું-એ પ્રથમ
સ્થાન બાણુવુ

૨ સચનિત્ય = (તે જીવ નીત્ય છે) × × × ×

એટલે તે જીવ ઉત્પત્તી વિનાષે કરીને ગહિત છે કેમકે
તે જીવને ઉત્પન્ન કરનાર કાગણુનો અભાવ છે એ હેતુ
માટે મર્યાદા પ્રકારે જીવના વિનાશનું અજોગ્યપણું છે અને
તેનું અનિત્યપણું કહે સને તો જીવને મધ મોક્ષાદિકનું એક
અંશીકગણુપણું નહીં થાય એટલે જો જીવ કર્મનો બંધ
કે છે તેજ જીવ કર્મને જોડે છે એમ નહીં બને તે દેખાડે
જે-જો આત્મા નીત્ય ન માર્ગિયે તો પૂર્વાપર ક્ષણને નિષે
તુટવાપણું અને મનાપણું થાય એટલે પ્રથમ ક્ષણમા
આત્મા જુદો હોતો અને બીજા ક્ષણમા આત્મા જુદો
થયો એવી ગીતે થાય અને એમ માન્યે સતે કર્મનો બંધ
અન્ય આત્માને અને મોક્ષ પણું અન્ય આત્માને થાય-
એમ ક્ષુધા બીજા આત્માને લાગે અને તૃપ્તી બીજા આ-
ત્માની થાય-એમ અનુભવ બીજો કરે અને સભાડે બીજો-
એમ એવં બીજો કરે અને ગેગ ગહિત બીજો થાય-એમ
તપનો કરે બીજો કરે અને સ્વર્ગનું મુખ બીજો ભોગવે-
એમ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ બીજો કરે અને તેનો અર્થ બી-
જો
૩૧ બાધકે આને જે માટે એ વાત ધ-
ટતી ની આપે છે એ હેતુ માટે એ-

ટલે કોઈ વાતનો નિર્ધાર રહેતો નથી-કર્તા બોલતા જુદા
 જુદા થાય છે એ હેતુ માટે. કેટલાએક ઔદ્યમતી લોક
 આત્માને અનિત્ય માને છે એટલે કાણે કાણે જુદો માને
 છે-તે ખીચારા નયના અર્થમાં મતા પૂર્વાપર ત્રિશેષ સમજી
 શકતા નથી. જો આત્માને કાણે કાણે જુદો માનીએ તો
 ઉપર લખ્યા પ્રમાણે બાંધક આવે છે અને લેનાર દેનાર
 પણ જુદા દરે છે તો પછી વ્યવહાર શી રીતે ચાલી શકશે?
 એ વાતનો વિચાર ધાણો છે પણ હિંદાં કેટલોએક સખીયે
 માટે સર્વ સાર એજ જાણુવો કે દ્રવ્યાર્થિક નયમતે કરીને
 આત્મા સદાકાળ શાસ્ત્રનો છે-નીત્ય છે-અવિનાશી છે-
 અલેપ છે-અનરઅમર છે અને પર્યાયાર્થિક નયમતે કરીને
 કાણે કાણે ઉપયોગનું પલટાવાપણું થાય છે; જેમ પ્રથમ
 કાણુમાં વિદ્યમાન ઘટનો ઉપયોગ હતો તે ઘટ બ્યારે લેઈ
 ગયા ત્યારે ઘટના નાસ્તીપણાનો ઉપયોગ થયો; એમ ઉ-
 પયોગ પલટાય છે પણ આત્મ દ્રવ્ય કદી પલટાયજ નહી-
 માટે આત્મા નીત્ય છે એમ સીધું થયું-આ કહેવે કરીને
 ઔદ્યમતીના સીધાંતરૂપ અંધારાનો નાશ કર્યો. એ બીજું
 સ્થાનક જાણુવું.

૩ સચકર્મણાંકર્તા=(તે જીવ કર્મનો કર્તા છે) ×

એટલે તે જીવ મિથ્યાત્વ-અવિરતી-કષાય-જોમ આદિક
 બંધ-હેતુએ કરીને એટલે કર્મબંધનનાં કારણ વડે કરીને
 તે તે કર્મ પ્રતે કરે છે એટલે જ્ઞાનાવર્ણાદિ આઠ કર્મ ઉ-

પાર્જન કરે છે જો એમ ન કહીયે તો પ્રાણી પ્રાણી પ્રતે
 પ્રસીદ્ધ નાના પ્રકારના સુખ દુખનું ભોગવવું ઘટે નહીં-
 તે દેખાડે છે —લોકને વિષે જીવ નાના પ્રકારના સુખ
 અથવા દુખ અનુભવેછે એટલે ભોગવેછે, તે સુખ દુખનું
 ભોગવવું, હેતુ વિના હોય નહીં એટલે કાગળ વિના નજ
 હોય—એ કારણ માટે આ સુખ દુખ ભોગવવાનું કારણ
 પોતાનું ફેલું કર્મજ છે પણ ખીજું કાંઈ નથી. એ કાગળ
 માટે કર્મનો કર્તા જીવ છે એમ સિદ્ધ થયું ધ્રુવ દોષ એવું
 ખોલેછે કે જીવતો આકારની પદ્મનીર્લપ છે—એનેતો કાંઈ
 કર્મ વળગતું નથી માટે તેને કર્મનો કર્તા થી રીતે કહી-
 યે ? તેને ઉત્તર જે પ્રશ્નતો કીકેછે પણ આ જીવ બ્યવહાર
 નયે ફળને કર્મનો કર્તા જાણવો એને નીશ્ચયનયે ફળને
 જ્ઞાનાદિક ગુણનો કર્તા છે એ કાગળ માટે નીશ્ચયનય
 થકીતો નીર્લપ છે પણ બ્યવહાર થકી કર્મ કરીને લેવાયેલો
 છે આ વાગતા કહેવે કરીને કેવળ એક નીશ્ચયનયને મા
 નતા કાપીલ મત દૂર કર્યો ધ્રુવ દોષકે એનો તર્ક ફેરવે
 કે જીવતો નિરંતર સુખનો અભિભાષી છે—કોઈ દાહાડો પણ
 દુખનો અભિભાષ નથી ફળતો—ત્યારે જો આ આત્મા
 પોતેજ કર્મનો કર્તા છે તો દુખરૂપ ફળના આપનાર એવા
 કર્મ કેમ ફેરવે—જાણી જોઈને તે કુવામા કોણ પડે ? તેને
 ઉત્તર જે જેમ કોઈક ગેબી પુરૂષ રોગને નાશ કરવાને
 ધરેછતો સતો એને રોગે ફળને પગલવ પામ્યો સતો એ

પથ ક્રિયાથી ઉત્પન્ન થયું એટલું આગામી કાળને વિષે
કષ્ટ પ્રતે જાણીતો સતો પણ અપથ્ય ક્રિયા પ્રતે સેવેછે એ-
ટલે રોગી પુરુષ એમ જાણીતો કે તેજ-આંખત્રી-મર્યાદા
ખાવા થકી રોગની વૃદ્ધિ થાયછે અને વૈદ પણ તેમજ
કહેછે તોયપણ રોગ કરીને અકળાયો સતો જાંતો જાંતો
તે અગ્રાધ તેજ વીગરે ખાયછે અને વળી એટલું બોલેછે કે
થોડુંય ખાવાથી શું થશે ? એટલું બોલીને અપથ્ય કરેછે તેમ
આ જીવ પણ નિશ્ચિત્વાદિકે કરીને પરાભવ પામ્યો સતો
અને કોઈક પ્રકારે તેના ક્ષણે જાણીતો સતો પણ દુખ
ક્ષણે આપનારાં એવાં કર્મ પ્રતે કરેછે—એ કારણ માટે
કર્મનો કર્તા જીવ કહેવો તેમાં કાંઈ દોષ નથી. એ ત્રીજું
સ્થાનક જાણવું.

૪ સચ્ચોક્તા=(તે જીવ પોતાનું કરેલું કર્મ પ્રતે
ભોગવેછે) × × × × × × × × × ×

એટલે તે જીવ પોતાનું કરેલું શુભાશુભ કર્મ પ્રતે ભોગ-
વેછે એટલે પોતાની મેજેજ ભોગવેછે. અનુભવ-લોક અને આ-
ગમરૂપ પ્રમાણ થકી તેમજ ઘટેછે એ હેતુ માટે—તે કહેછે—
જો પોતાના કરેલાં કર્મ ક્ષણનો ભોગવનારો જીવ ન કહીયે
તો સુખ દુખના અનુભવનું કારણ એવાં સાતાવેદની તથા
અસાતાવેદની કર્મનો ઉપભોગ નહોય અને તેમ સતે જીવને
સીદ્ધ અને આકાશની પઠમ એટલે કર્મ સહિત જીવને
સીદ્ધ તથા આકાશની પઠમ સુખ દુખનો અનુભવ પણ

ન હોય એટલે મુખ દુઃખનું ભોગવતું પણ ન હોય એને
મુખ દુઃખનું વ્યવહારનું તો સર્વ પ્રાણી માત્રને લાગી રહ્યું છે
એને પ્રાણી પ્રાણી પ્રતે પોતાના જાણવારૂપ પ્રમાણે કરીને
મીઠું છે—ને કાગળુ માટે મુખ દુઃખના ભોગનારૂપ પ્ર
માણુ વધી જીવને પોતાના કંઠેના કર્મ દ્વંદ્વ ભોગવવા-
પણું નીચન વધું તવા લોકને નિષે પણ આ જીવ ખડું
ધાયે કરીને કર્મનો ભોજી સીધું જે કાગળુ માટે કો-
ઈક પુરૂષને મુખી દેખીને લોકો એવું ખોલે છે કે આ પુ-
ત્રનાત જીવે જે આપુ મુખ ભોગને છે તથા જૈનઆગમને
નિષે તથા ખીજા લોકોના શાસ્ત્રોને નિષે પણ જીવ કર્મનો
ભોજી છે, એની રીતે મિથ્ય કહેલું છે —

જૈનઆગમમા તો એવું કહ્યું છે કે જીવ પ્રાયે સર્વ
પ્રદેશપણે કરીને કર્મ ભોગને છે એને વળી અન્ય શાસ્ત્રોને
નિષે પણ એક કહ્યું છે કે —

નાભોજીત ક્ષીયંતે કર્મ—કલ્પકોટિ શતૈરપિ—

અનશ્ય એવ ભોક્તાન્ય—કંત કર્મ શુભાશુભ—

ઈત્યાદિક વચન કહેલું છે, એ પ્રકારે આ જીવ પોતાના કંઠેના
કર્મનો ભોગનારો પોતેજ છે એ સીધું થયું ઈલા કેટલાએક
કર્તાનાદી લોકો દુઃખાન્તરિયે કરીને એવું કહે છે કે કર્મનું કળ
ભોગનાવનારો કોઈક પુરૂષ છે તે પુરૂષ પણ મોહોટો ઈશ્વર
છે કેમકે આ મર્મ જગતની અટ્ટીનો કુનાર ઈશ્વર છે
એને તેમના મુખ દુઃખ પણ તે પોતેજ ભોગનારો છે—એમ

કહીને જગતનો કર્તા ઈશ્વર છે એમ સ્થાપન કરેછે. પ્રથમ જેવી રીતે તે સ્થાપન કરેછે તે દેખાડીને તેનું કર્તાપણું દૂર કરવાન અર્થે તેના મતનો ખાધક દેખાડીને કર્મનો ભોક્તા આત્મા છે એવું સીધાંત ન્યાયે કરીને ઠરાવતા સત્તા આગળ “જગત કર્તા નિરાસ”માં તેનો વિસ્તાર કર્યો છે તે જોઈ લેવો.

૫ અસ્તિત્વતત્ત્વનિર્વાણું=(તે જીવને નિર્વાણુ એટલે મોક્ષ છે) X X X X X X X X X X
એટલે આ વિદ્યમાન જીવને રાગ-દ્વેષ-મદ-મોહ-જન્મ-જરા-મરણ-રોગાદિક દુઃખના ક્ષયરૂપ અવસ્થા વિવેશ મોક્ષ, તે આ જીવને છે એટલે રાગ દ્વેષાદિક દુખ થકી સર્વથા પ્રકારે મૂકાવું આ જીવને છે; પણ આ જીવનો સર્વથા નાશ નથી-આવું કહેવે કરીને દીપકના (દીવાના) નિર્વાણુ તુલ્ય અભાવરૂપનિર્વાણુ છે-ઈત્યાદિક અસદ્ભૂત પ્રતેજ્ઞાવતા એહવા સૌગત વિવેશનો મત નાશ કર્યો. તે દેખાડે છે:—તે સૌગત આ જીવનો દીપકની પઠમ સર્વથા પ્રકારે નાશ માને છે અને તેનેજ નિર્વાણુ કહેછે-તે અનુકૂળ છે કેમકે દિક્ષા ગ્રહણાદિકના પ્રયાસનું નિષ્ફળ પાણું થાય એ હેતુ માટે એટલે જો દીપકની પઠમ જીવનો સર્વથા પ્રકારે નાશ હોય-તો દિક્ષા ગ્રહણ કરીને તપાદિક કરવાનું શું કામ અને દીપકના દ્રશાંતનું પણ અસીદ્ધપાણું છે કેમકે દીપકના અગ્નિનો સર્વથા પ્રકારે વિનાશ નથી-

એ કાગણુ માટે, અને તવાપ્રકારના પુદ્ગળ પરીણામનું વિચીત્રપણુ છે એ હેતુ માટે—તે કહેછે—તે દીપકના અ-
 રીના પુદ્ગળ પોતાનું હિયોતપણુ ત્યાગ કરીને તામસરૂપ
 પાણી પ્રતે પામેછે એટલે દીવો હોવાયે સતે તત્કાળજ તે
 પુદ્ગળ અધકાગરૂપપણુ પ્રતે પામેછે અને કેટલાએક કાળ
 સુધી અધકાગરૂપ પુદ્ગળનો વિકાર દેખવામા આવેછે
 અને તે વિકાર ધણુ કાળ સુધી ગ્રહેતો નથી કેમકે સુ-
 ક્ષમ-અતિશે સુક્ષમ પરીણામનું સદભાવપણુ છે એ હેતુ
 માટે—અનન રજની પદમ એટલે તે અવારાના પુદ્ગળનો
 વિકાર એટલે ધુમાડો વોડે થોડે અનન રજની પદમ
 પરીણામપણુ પ્રતે પામેછે એટલે બીજા પુદ્ગળોની સાથે
 મળી જાયછે જેમ આખમા ધાલેલું અનન, તેની કાળારા,
 પવને કરીને ઉડી જાયછે તે પણ પરીણામના સુક્ષમપણુ
 થકી દેખનામા આવતી નથી પણ તેનું અસતપણુ થનું
 નથી—તે કાગણુ માટે જેમ પૂર્વે કહ્યું એ પ્રકારે અત્ય પ-
 રિણામ પ્રતે પામ્યો એહવો જે દીવો તે નિર્વાણ કહીયે—
 તેમ જીવ પણ કર્મ રહિત કેવળ અમૂર્ત જીવ અરૂપ—
 સક્ષણરૂપ પરીણામ પ્રતે પામ્યો સતો નિર્વાણ કહીયે એ
 કારણુ માટે કુખાદિકના ક્ષયરૂપ અવસ્થા, અત્ય એહવો જે
 આ જીવ તેની છે અને તે નિર્વાણ કહીયે—એમ મીઠું
 થયું જો જીવનો સર્વથા પ્રકારે નાશરૂપ મોક્ષ માનીયે
 તો કર્મનો બંધ પણ નહીં ઠે અને જ્યાં કર્મનો અવ

ન ઠયો ત્યારે મોહ-રાગ-દ્વેષાદિક જે કર્મ તેનું અસતપણું થાય અને જ્યારે તેમનું અસતપણું થયું ત્યારે પાપ-પુન્ય પણ ન રહે કેમકે શાસ્ત્ર વિષે પાપ પુન્યનું વર્ણન કર્યું છે અને તે પાપ પુન્યના ક્ષયરૂપ મોક્ષ માન્યો છે અને તે મોક્ષ થવા થકી જીવ કર્મ રહિત થઈને પોતાના સ્વરૂપને વિષે રહ્યો સતો લોકના અંતે ખીરાજે છે અને જો સર્વ પ્રકારે જીવનો નાશ કહીયે તો સર્વ વસ્તુનું શૂન્યપણું થાય છે—એ મોહોટો દોષ આવેછે. જેને સર્વથા પ્રકારે નાશ થવું હોય તેને ભણવાનું-ગણવાનું-ઉપદેશ કરવાનું-દીક્ષા લેવાનું-તપસ્યા કરવાનું શું કામ છે ? તે કરવેથી શું થાય ? કેમકે આગળ જીવતો રહેવાનો નથી પછી તે કરીને શું કરવું ? માટે ડાહ્યા પુરુષોએ આ સ્થાનકે ખુબ વિચાર કરવો કે કર્મ રહિત જીવનું સતપણું છે. એ પાંચમું સ્થાનક જાણવું.

૬ અસ્તિત્વસ્યમોક્ષોપાયઃ=(આ જીવને મોક્ષનો ઉપાય એટલે કર્મ રહિત થવાનું રૂઠું સાધન છે) × ×

એટલે આ જીવને જ્ઞાનાવર્ણાદિ આઠ દ્રવ્ય કર્મ તથા રાગ-દ્વેશરૂપ ભાવકર્મ થકી મૂકાવાને સમ્યક કારણ છે; કેમકે સમ્યક દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રને મુક્તિ સાધકપણે કરીને ઘટવાપણું છે એટલે યોગ્યપણું છે એ હેતુ માટે એટલે મુક્તિનાં સાધક સમ્યક જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર છે તે ઘટીત છે-તે કહેછે:—મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, પ્રાણીના હિંસાદી કુટ કારણનો સમુદાય જો સમસ્ત કર્મના સમુહ પ્રતે ઉ-

તપશ્ચ કરવાને મર્મ્ય છે તો તેના વિગેવીપણે કરીને સ
મ્યકે દર્શનાદિકનો અભ્યાસ મમસ્ત કર્મ નિર્મુળ કરવાને
સમર્થ હોયજ-હિં કોઈ એવું કહેછે કે મિથ્યાદ્રષ્ટી પુરૂષે
કર્મો એહવો જે ઉપાય એટલે મિથ્યાદ્રષ્ટીનું ભણવું-ગણવું-
સજમણુ લેવું-તપણુ કરવું-ઈત્યાદિક અનેક ઉપાય તે પણ
મુક્તિના સાધકે થશે ? તેને ઉત્તર કે એવું ન બોલવું કેમકે
તે મિથ્યા દ્રષ્ટીનો કહેજો જે ઉપાય એટલે વીતગગના શુદ્ધ
માગ્ગની શ્રદ્ધાને કરીને સહિત એહવો જે પુરૂષ, તેનો
મોક્ષને અર્થે કહેજો જે ઉપાય તે મિથ્યાત્વ-હિંસાદિશ્પ
દોષે કરીને કલુષીત છે એટલે મલીન છે-એ કાગણુ માટે
સંમારણુ કાગણુ છે એટલે મિથ્યાદ્રષ્ટીઓની કહેતી સર્વ
કરણી તે ચારગતીમા પરીભ્રમણુ કરવાને અર્થ છે, માટે
તેનો ઉપાય સર્વ નિષ્ફળ છે અને આ ઉપર લખ્યા સમ
ક્ષિતના ગુણે કરીને સહિત એહવા પુરૂષનો મોક્ષને અર્થ
કહેજો જે ઉપાય તે સર્વ સફળ છે કેમકે તે સમક્ષિતદ્રષ્ટીનો
જે ઉપાય તે તત્વજ્ઞાને કરીને સહિત છે એ હેતુ માટે
આ કહેવે કરીને મોક્ષના ઉપાયનો અભાવ પ્રતીપાદન
કરનાર એહવો દુર્નય તિગ્સ્કાર કર્યો એટલે દેટલાએક
નાસ્તીકવાદી લોકે વ્યવહારમા પ્રગટપણે એવું બોલેછે કે
મોક્ષનો ઉપાય છેજ નહીં અને મોક્ષ પણ નથી અને
દેટલાએક શુદ્ધ જૈનમાગ્ગના અળણુ એહવા સતા પ્રથમ
માર્ગાનુમારીના ગુણુ તથા સમક્ષિતના ગુણુ આપ્યા

વીના ઉપરની જુદી નામમાત્ર ક્રિયાને વિષે મોક્ષ સ્થાપન કરેછે અને સીદ્ધાંતમાં તો પ્રથમ દર્શન-જ્ઞાન-અને ચારિત્ર એ મોક્ષનો ઉપાય છે એહવી રીતે અનુક્રમ બાંધ્યો છે સીદ્ધાંતમાં એવું કહ્યું છે કે જો જીવ ન જાણે અને જો અજીવ ન જાણે તો તે સંજમ ક્યાંથી જાણે? પશુ જાણુપણા વિના મોક્ષના ઉપાદની સ્થાપના કરેછે તે ભાવ થકી નાસ્તીક જાણવા-એ એ પ્રકારે નાસ્તીક મત દૂર કર્યો-એ કારણ મોટે મોક્ષના અર્થી પુરુષોએ પ્રથમથી સત પુરુષોની પાસે જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરવો અને જ્ઞાનથી સર્વ વસ્તુની ખમર પડશે-એ ઉપદેશ:—

એ રીતે જીનાસ્તીઆદિક છ સ્થાનક જાણવાં—આ ઉપર કહ્યાં એકવાં લક્ષણ સોજ સમકિત હોય અને એ લક્ષણ વિના સમકિત ન હોય અને જે લક્ષણ વિના સમકિત પ્રતીપાદન કરેછે તે મિથ્યા દ્રષ્ટી જાણવો-ઈહાં સ્થાનક સ્થાનક પ્રતે યણી વારતા કહેવાની છે પણ ગ્રંથ ના કઠંગુશાની બીકે કરીને નથી કહ્યાં પણ આત્માર્થ પુરુષોએ બીજાં શાસ્ત્રોથી જાણી લેવું.

(જે ઉપર લખ્યાં લક્ષણે કરીને સહિત હોય તેજ સમકિતવંત કહીયે અને તે પુરુષ સર્વ વસ્તુમાત્રની સિદ્ધીને અર્થ પરસ્પર સાપેક્ષપણે પાંચ કારણ પ્રમાણુ કરે અને તેજ પુરુષને ઉપર કહેલા એવા વિદ્યમાન સમકિતરૂપ રત્નવું

આમીપણુ હોવ પણ અન્ય વાદીઓને ન હોય—એજ
સમયે પચ કારણુ કિચિત્ સ્વરૂપ લખીયે છીએ)

પાંચકારણ.

(સમનાય)

(કાળ અભાવ નિયતી પૂર્વક પુરુષાકાર)

સમસિદ્ધિમા કહ્યું છે કે —

કાલો મહા નિષર્ધ-પુણ્યકૃત્ય પુણ્યકારણે પચ,

સમનાયે મમત-એજતે હોઈ મિત્ર હતા

અર્થ કાળ લખ્યું વિના મોક્ષરૂપ કાર્ય સિદ્ધ થાય
નહી એટલે કાળ સર્વત્ર કાગણુ છે—જે કાળે જે કાર્ય
થવાનો હોય તે કાર્ય તે કાળે થાય—ઈલા કોઈ પુછે જે
અભવ્ય હુય મોક્ષ કેમ જાતો નવી? તેને ઉત્તર જે અભ-
વ્યને કાળ મળે પચુ અભવ્યમા સ્વભાવ નવી તેથી મોક્ષ
જાય નહિ, કેમકે કાળ અંતે અભાવ એ એ કાગણુ જોઈએ.
તેવાજે ફરી પુછુ જે ભવ્યહુવમા તો મોક્ષ જવાનો સ્વ-
ભાવ છે તો મન ભવ્ય કેમ મોક્ષ જાતા નવી? તેને ઉત્તર
જે નિયતી દેતા નિષ્ઠે સમક્રિત જાગે તે વારે મોક્ષ પામે
એટલે કાળ, સ્વભાવ અંતે નિયતિ એ ત્રણુ કાગણુ માન્યા તે
વારે ફરિ પુછુ જે સમક્રિત આદિ કાગણુ તો એણી દગાગને
દેતા તો તેમનો મોક્ષ કેમ ન થયો? તેને ઉત્તર જે પૂર્વક
કર્મ પ્રણા દેતા અવના પુરુષાકાર એટલે ઉદ્યમ કર્યો નહી.

ફરી પુછ્યું જે શાળિભટ્ટ પ્રમુખેનો ઉદ્યમ થયો કર્યો? તેનો ઉત્તર જે તેમનાં પૂર્વકૃત શુભ કર્મ ખપ્યાં ન હતાં.—માટે પાંચ સમવાય મિટ્યાં કાર્યની સિદ્ધિ થાય, તે વારે ફરિ પુછ્યું જે મરદેવા માતાનેતો ચ્યાર કારણ મિટ્યાં પણ પાંચમો પુરુષાકાર એટલે ઉદ્યમ કાંઈ કીધો નહીં? તેને ઉત્તર જે ક્ષપકેશ્રણી ચઢવાને શુક્લ ધ્યાનરૂપ ઉદ્યમ કીધોછે. માટે પાંચ કારણ નજે સતે મોક્ષરૂપ કાર્ય સિદ્ધ થાય, વળી જે જે કારણ થાયછે તે તે પાંચ કારણ મીલવાથી થાયછે.

“આ ઉપર કહ્યાં એવાં લક્ષણે કરીને સહિત એવા સમકિતવંત જીવને જાણુપણુ થવાને માટે વિવિધ પ્રકારના ઓલલખીયે છીયે.”

ત્રણ પ્રકારનાં વૈરાગ્ય.

(દુઃખગર્ભિત. મોહગર્ભિત. રાગગર્ભિત.)

દુઃસ્વગર્ભિત.

૧ જે પ્રાણીને પાંચ ઇન્દ્રિયોનાં વિષય સુખ પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે ન મળવા થકી સંસારથી ઉદ્વેગ પાંખીને એટલે આ સંસારમાં કાંઈ સાર નથી—થાણીએ મેહનત કરીએ છીએ તોય પણ પુર પેટ ભરાતું નથી એને વળી લોકોના હુંસા ખાવા પડેછે—એવી રીતે ચિત્તને વિષે વિકલ્પ

કરીને પછી મન માવે એહવુ વિચારે કે માધુ બર્તપિ તો
હીક, કેમકે ગળવુ કમાવુ મરગે અને સારું સારું મન બમતુ
ખાના પીવા મળશે અને વળી આપણી સિદ્ધિ થશે એહવી
ગીતે દુ અને લીધે જુદી કલ્પના કરીને અમાગવી નામ
માત્ર ઉદાગીપણુ પામીને પાત્ર આગ્રવના સેવનાગ ચાગિત્ર
ના સ્વરૂપના અગ્નિણુ એહવા નામમાત્ર વેષધાગિ પામે અં-
હિત થઈને ખાના પીવાને વિષે તત્પર ગહે-તે દુખગર્ભિત
વૈગમ્યનું લક્ષણુ બાણુવુ

૨ જે પુરુષ દુખવડી વૈગમ્ય પામેછે તે પ્રથમ થકીજ
પેર પાછુ આનવાની ઇચ્છા ગમેછે કે આપણુ દુઃખ
ટળે-કાઈ થોડા ધણા રૂપેયા મળે તો વેરે જઈએ-એવું
નિવાગિને ભોળા ગૃહસ્થ લોકોને એકુ કહેછે કે અમારે
જ્ઞાન લખાવવા માટે રૂપેયા જોઈએ છીએ તે આપો? એમ
કરીને પોતે લે અથવા ખીજા પાસે લેનાડાવે એની રીતે
થોડો ધણો દામ એકઠો કરીને પેર આવતા રહે-વળી
દુખ પડેતો ફરી વેષ પહેળી લે-એહવી ગીતે જે કરતુ તે
દુખગર્ભિત વૈગમ્યનું લક્ષણુ બાણુવું

૩ દુખગર્ભિત વૈગમ્યવાળો પુરુષ પ્રથમ થકીજ શુદ્ધ
તર્કાદિક શાસ્ત્ર ભણે છે એટલે પરમાર્થે કરીને શુન્ય
લોકોની માથે નાદ નિનાદ કરવાને અર્થે તર્કાદિ ગ્રંથો
ભણે છે અને પોતાની આજીવિકા ચલાવવાને અર્થે વૈ-
દકતા શાસ્ત્ર તથા જ્યોતિષ શાસ્ત્ર તથા દોગડા ધાપા કર

વાનાં મંત્રશાસ્ત્ર ભણેછે પણ સમતા રસની નદીરૂપ એહવી
જે સિદ્ધાંતની પદ્ધતિ એટલે મારગ ભણુતા નથી—અને
કદી કોઈ પ્રકારે ભણે તો તે પણ આલ્લવિકાને અર્થ
થાયછે પણ આત્મસ્વરૂપ જાણવાને અર્થ થતું નથી—તે
પણ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યનું લક્ષણ જાણવું.

૪ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યવંત પુરૂષ તે ગ્રંથના પદ્ધતિ બોધે
કરીને એટલે ગ્રંથના ખંડ ખંડ ભણીને ગર્વરૂપ ગરમીને
ધારણ કરે છે એટલે એમ જાણે છે જે હમારા
જેવો તો કોઈ ભણુકોજ નથી—એહવી રીતે ખડાઈની
વાતો કરતોજ વરતેછે પણ સમતારૂપ અમૃતનું નિરઝરણું
એટલે સમકિત સહિત સમતાનું પ્રગટ કરનાર એહવા
તત્વના અંત પ્રતે નથી પામતા એટલે ભાવ ધર્મના સ્વ-
રૂપને જાણુતા નથી અને તેનો અભ્યાસ પણ કરતા નથી,
કેવળ ભોક્તે રંજિત કરવાને અર્થ જુઠાં ગણિપદ તથા
પન્યાસપદ તથા સાધુપદ તથા શ્રાવકપદ ધારણ કરેછે અને
તે પુરૂષોના ગુણુતો ખીલકુલ ધારણ કરતા નથી—કોઈ
પુરૂષ પુછવા જાયતો ઉલટા તેની સાથે લઢવા તયાર થાય
છે પણ સિદ્ધાંત ઉપર ઉપયોગ દેઈને શુદ્ધ વસ્તુનો વિચાર
કરતા નથી—તે દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યનું લક્ષણ જાણવું.

૫ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યવંત પુરૂષ સાધુના વેષમાત્રે કરીને
ખોતાનું હવિતપણું રાખેછે તે પણ ગૃહસ્થ તુલ્ય છે પણ
ગૃહસ્થ થકી ન્યારા નથી કેમકે પ્રથમ થકીજ મમત્વભાવ

ઉત્તરો નથી તે માટે તેને ગૃહસ્થજ કહેવા પણ પડવાઈ
 કહેવાય નહી-ગયા માટે જે પેહેવાથી ચારિત્રમા ઉત્સાહ
 આપ્યો નથી તે માટે પડ્યા શી ગીતે કહીએ? એ કારણ
 માટે ખાવા પીવાને અર્થે તથા મતાવા પૂજવાને અર્થે
 જીરો સાધુનો વેષ ગખી જીરુ સાધુ નામ ધરાવે છે તે
 દુ અગર્ભિત વૈરાગ્યનુ લક્ષણ છે અને જેની પામે જૈન
 મુનીયોનો કેવળ વેષ પણ નથી-વેષમા પણ મતાતર થઈ
 ગયા છે તેનું તો શુ કહેવું! ત્યારે શિષ્ય બોલ્યો હે સ્વામિન
 આપે જે વાત કહી તે સત્ય છે પણ મારા મનમા એક
 સંશય છે કે ધન ધાન્ય પર કુટુંબ સ્ત્રી ત્યાગ કરીને એટલે
 છોડીને જે વેષ પેહેરવો તે તો કહણ છે? ત્યારે ગુરુ બોલ્યા
 જે હે શિષ્ય પ્રશ્ન તમારૂં પણ સારૂ છે પણ તેનો ઉત્તર
 આવતા બોધમા કહીએ ડીએ તે માલજો?

૬ મોતાના ધર્મા પુરૂં અજ પણ ખાવા મળતું નથી
 અને દીક્ષા લેવાથી તો લાડવા ખાવા મળે છે તે માટે દીક્ષા
 લેવામા શુ દુ ખ છે-એવુ જાણીને માથુ મુઠારે છે ને સાધુ
 નામ ધરાવે છે એ પણ દુ અગર્ભિત વૈરાગ્યનુ લક્ષણ છે

“ એ રીતે પ્રથમ દુ અગર્ભિત વૈરાગ્યના લક્ષણ કહ્યા
 એ ઉપર સખ્યા લક્ષણ જેને વિષે ત્રિજતા આવે તેને
 દુ અગર્ભિત વૈરાગ્યવત જાણવો.”—

મોહગર્ભિત.

૧ જે પુરુષને કુશાસ્ત્રના અભ્યાસ કરવાથી એટલે મિથ્યા-

દ્રષ્ટીનાં રચેલાં શાસ્ત્ર ભણવા થકી સંસારનું નિર્ગુણીપણું પ્રગટ થાયછે એટલે સંસારને વિષે માતા પિતા કુટુંબ પરિવાર ધન ધાન્યાદિકનું વ્યસારપણું જાણાય છે કેમકે તે મિથ્યા દ્રષ્ટીનાં રચેલાં શાસ્ત્રમાં પણ નામમાત્ર વૈરાગ્યની વાતો હોયછે તથા નામમાત્ર તપજપ કરવાનું પણ કહ્યું હોયછે તે વાંચીને સાપેક્ષપણાયે કરીને રહિત એટલે આત્મ ઉપયોગે કરીને શૂન્ય તપજપ કરવાની મતી ઉત્પન્ન થાયછે- તે બાળતપસ્વી જૈનાભાસ પ્રમુખ જાણવા અને તેમનો જ વૈરાગ્ય તે મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય જાણવો.

૨ જે પુરૂષ સિદ્ધાંતનું ઉપજીવન કરીને પણ એટલે હમે આચારાંગજી તથા સુધર્માંગજી તથા ભગવતીજી પ્રમુખ સૂત્ર વાંચીયે છીયે-એહવી રીતે બોક્ષીને મળુ સૂત્ર થકી વિરોધી અર્થ કરેછે એટલે સૂત્રનો રહસ્ય સમજાયા વિના ઉક્તો અર્થ કરેછે અથવા કંદી કોઈ પ્રકારે સમજાવામાં આવે તોપણ પોતાનું મોટાઈપણું રાખવાને અર્થ જાણી જોઈને માનને ઉદ્યે ઉક્તો અર્થ કરેછે અને લોકોને પોતાનું વૈરાગિપણું દેખાડેછે અને ઘણા આકરા આકરા તપ કરેછે તોપણ તેને મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત જાણવો.

૩ મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત પુરૂષનો શુભ પરિણામ હોય તોપણ એટલે દયા, દાન, શીલ, તપ, જપ કરવાનો પરિણામ વર્તેછે તોપણ સંસારના કુઃખથી મૂકાવવાના હેતુથી જે સુસજ્જમાન લોકે ઘોડા પ્રમુખને કુખી દેખી તેને

દુષ્કર્મથી છોડાવવાને દયાભાવે કરીને માગી નાખે છે અને તે પણ શુભ પ્રગિણામની બુદ્ધી રાખે છે તેમ છતાં પગભાર્યે પાપજાહે તેમ મોહગર્ભિત વૈરાગ્યનંત પુરૂષનો શુભ પ્રગિણામ છે તે પણ પગભાર્યે આત્મજ્ઞાનની રૂચીનાળો થાય નહીં, કેમકે આત્મ ઉપયોગે કરીને ગૂંચ્ય છે માટે—અને અહંકારાદિકે કરીને સહિત છે માટે—ઉત્કૃષ્ટ આત્મ હિસાબ કાગણુ છે તે કાગણુ માટે અંદરનો જે રૂડો પ્રગિણામ તે મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ

૪ મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવત પુરૂષોનો જે પ્રશમાદિક ગુણુ એટલે ગાત, દાન્ત, મમતા તથા ગાભીર્પાદિક ગુણુ જે હોય છે તે પણ ધણુ કરીને કેવળ દુષ્કર્મને અર્વેજ થાય છે પણ ગુણુ ભણી થતો નવાં, કેમકે અતંગ મિથ્યાત્વ ગયા વિના વૈરાગ્ય તે કુ અદાર્થ છે જેમ અંતઃકર્મના છાનો રહ્યો અંદરનો હાડજીવ એટલે હાડને ભાગનારો અંદરનો જે તાન ઉપરથી માલુમ પડતો નથી પણ અતે કુ અદાર્થ થાય છે—તેમ આ પુરૂષોની સમતા પગભાર્યે કુ અદાર્થ છે—માટે તેની સમતાને પણ મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ

૫ કુશાસ્ત્રોના અર્થને વિષે એટલે મિથ્યા દ્રટ્ટી પુરૂષોના રચેના શાસ્ત્રોને વિષે ઠાહાપણુ કરવું એટલે તે જાણુવાને વિષેના ઉદ્ધમ કરવો અને શાસ્ત્રોના અર્થને વિષે એટલે ગણુધર રચીત સિદ્ધાંતોના અર્થને વિષે નિષર્ગસપણુ કરવું એટલે મદપણુ કરવું એટલે તે સિદ્ધાંતોને પગભાર્યે

સહિત જાણવાનો ખપ ન કરવો તથા સ્વછંદપણું કરવું તથા ખોટા ખોટા તર્ક કરવા તથા સમકિત સહિત ગુણવંત પુરૂષોની પ્રસંશા ન કરે તથા તેનો પરિચય ન રાખે- ઇત્યાદિક ઉપર લખ્યાં લક્ષણ જોને વિષે વર્તેછે તેને પણ મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત કહીએ.

૬ જે પુરૂષ પોતાની મોહોટાઈ કરે અને પારકો દ્રોહ કરે એટલે પારકી નિંદા કરે તથા ક્લેશ કલુષ્યા કરે તથા કપટ કરીને પોતાની આજીવીકા ચલાવે એટલે અવગુણી થઈને લોકમાં ગુણી નામ ધરાવીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવે તથા પોતાનાં કરેલાં પાપ ઢાંકે તથા પોતાનો સામર્થ્યપણો ઓલંધન કરીને ક્રિયાને વિષે ઉદ્યમ કરે એટલે પોતાની શક્તિ તપાસ્યા વિના પાંચ માહાવૃત અંગીકાર કરી લે તથા તપજ્ઞપ કાઉશકાદિક અનેક ક્રિયાઓને વિષે ઉદ્યમ માંડે તે આર્તધ્યાનનો કરનાર કહેવાય કેમકે શક્તિ વિના જે કામ કરવું તેમાં આર્તધ્યાન થયા વિના રહેજ નહીં એ રીતે ઉપરે લખ્યા ઓલ જોને વિષે વરતતા હોય અને પોતે વૈરાગી એવું નામ ધરાવે તો તેને પણ મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત જાણવો.

૭ જે પુરૂષ ગુણી પુરૂષોનો રાગી ન થાય અને ઉલટી તેમની હાંસી કરે તથા ખીજના કરેલા ઉપકારને ભુલી જાય અને તીવ્રકર્મ બાંધવાનું કારણ એહવી ચિંતા સહિત નિરંતર વરતે એટલે નિરંતર પાંચ ઇંદ્રીઓના વિષય સુખના

અભિયાપ સહિત તથા ખાવા-પીવા-પેહેરવા-ઓઠવાના
અભિયાપ સહિત તથા આવક-આવીકા પોતાના કરવાના
અભિયાપ સહિત તીવ્રપણે વરતે તથા શુભ આત્મસ્વરૂપના
ચીત્તવનના અવ્યવસાય સહિતપણે વરતે એટલે કોઈ દિવસ
આત્મસ્વરૂપનો વિચારતો આવેજ નહીં અને રાત દિવસ
પરને ઠગવાનોજ ઉપયોગ વરતેછે-ઈત્યાદિક બક્ષણે કરીને
સહિત એહનો જે પુરુષ પૈરાગી નામ ધરાવે તો તેને
પણ મોહગર્ભિત વૈરાગ્યનત જાણવો.

૮ જે પુરુષને શ્રદ્ધાનું મૃદુપણું હોય એટલે પ્રથમ
ચક્રીજ શુદ્ધ દેવ-શુદ્ધ-ધર્મનું સ્વરૂપ, નિશ્ચય-વ્યવહાર ખે
પ્રકારે જાણાવ્યા વિના તથા નવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ હેય, રોય,
ઉપાદેયરૂપે સમ્યક પ્રકારે જાણાવ્યા વિના લોકોને વૃત્ત
પથખાણુ ઠગાવવાનો અભ્યાસ વરતે છે અને પોતે પણ
સમ્યક પ્રકારે વીતરાગના મારગનો જાણુ નથી એટલે
નિશ્ચય-વ્યવહાર, સાપેક્ષ-હેય, રોય-ઉપાદેયનું સ્વરૂપ કાઈ
પણ જાણતો નથી એટલે ખીજા લોકોને શી રીતે
સમજાવી શકે એ કાગણુ માટે પ્રથમ શ્રદ્ધાનું સ્વરૂપ
પડ્યું મૂકીને પેહેલાજ અજાણુ લોકોને વૃત્ત ઉચ્ચારવે છે
અને પ્રતીકૃત્તણુ યોસાદિક નામમાત્ર ઠગવાનો ઉપદેશ
કરવાનો અભ્યાસ વરતેછે તથા ઉદ્ધતપણુ એટલે કોઈ ઉત્તમ
પુરુષ સારી શીખામણુ દેવા જાય તો ઉલટો એહવુ કેહેવા
લાગે કે શુ તમારે બધો મારગ ઉઠાવી નાખવોછે ? આજ

કાળમાં એહવું જાણપાણું ક્યાંથી લાવીએ ! જાણપાણું કરતાં તો ઘણો કાળ જોઈએ ત્યારે પછી ધર્મકરણી ક્યારે કરીએ ? એહવી રીતે ઉલટા અવળા બાજે પણ પોતાના મૂર્ખપણા વડે કરીને એમ નથી સમજતા કે જ્ઞાન વિનાની કરણી ઠામ ઠામ સિદ્ધાંતોમાં નિષેધ કરેલી છે. એહવું છતાં પણ અહંકારે કરીને મદોન્મતપણું કરે છે તથા મધુરતા પાણું એટલે મુખે મીઠું મીઠું ખોલે અને મનમાં કપટ રાખે એટલે સારા સારા ગૃહસ્થોને દેખીને આવોલ્લધ્ધિ-બેસોલ્લધ્ધિ-હમણાંતો કાંઈ વાખ્યાન વાંણીમાં જણાતા નથી-તમે તો જિનસાસનના થાંભલા છો તમારા વિના સભા શોભતી નથી માટે તમારે તો જરૂર વાખ્યાન પચખાણુનો ઉદ્યમ કરવો જોઈએ. એહવું મોહોડે ખોલે અને મનમાં એમ જાણું કે આહાવા મોહોટા રોઠીઆ સોકોના આવવા થકી મને સારા સારા આહાર મળશે તથા માહારી આખર પ્રતિષ્ઠા વધશે એહવું જાણીને જેમ લોકને સારૂ લાગે એમ ખોલે તથા અવિવેકીપણું એટલે વિવેક રહિતપણું એટલે સ્વપરની વેહચણું કરીને રહિતપણું એટલે દેવ કુદેવ-ગુર કુગુર-ધર્મ અધર્મ-જીવ અજીવ પુન્ય પાપ-આશ્રવ સંવર-દ્રવ્ય ભાવ-નિશ્ચય વ્યવહાર-સાપેક્ષ નિર્ણય-ઈત્યાદિક-નું સ્વરૂપ કાંઈ પણ જાણું નહીં એહવાં લક્ષણ સહિત પોતાને વિષે વૈરાગીપણું દેખાડે છે તે મોહગર્ભિત વૈરાગ્યવંત કહીએ. એ રીતે મોહગર્ભિત વૈરાગ્યનું સ્વરૂપ કહું.

જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્યનું સ્વરૂપ.

૧ જે પુરુષ મમ્યક પ્રકારે તત્ત્વની ઓળખાણ કરે એટલે જન્મ-કીર્તીની વાળા ગહિત-નિગદભણે આત્મ સ્વરૂપ જાણવાનો ખપ કરે તથા સ્યાદવાદ દ્રષ્ટીએ વગતે એટલે સાત નય-આગ નિરોધ-મે પ્રમાણ કરીને સહિત ઉપયોગે વગતે પણ એકાત વાદો ન હોય તથા મોક્ષના ઉપાયનો અર્પ કરે એટલે કર્મ વધી ગહિત કરનાર એહના શુદ્ધ જ્ઞાન-દર્શન-આગિત્રરૂપ ઉપાયને રિષે વગતે તથા તત્ત્વ દ્રષ્ટી વાળો હોય એટલે બાહ્ય દ્રષ્ટીએ કરીને ગહિત, વસ્તુ તત્ત્વનો નિચાર કરનાર હોય ઇત્યાદિક લક્ષણે કરીને મહિત એહવો જે પુરુષ તેનો જે વૈરાગ્ય તે જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ.

૨ જે પુરુષોની ખુદ્ધિ અને વિચ્છેદણા પુટકાગી હોય એટલે જે નિચાગણા કરવા થકી આત્મગુણની પુટી એટલે આત્મ ગુણની પુટીતે શાત-દાન્ત-માર્ભિરૂપાણુ-તથા કોન માત-માપા તથા મિથ્યાત્વ ગહિતપણુ થાય અને પોતાના આગમ તથા પગનાં આગમ સમધી ખુદ્ધિ હોય એટલે મમ્યક પ્રકારે સ્વમિદ્ધાત તથા પગસિદ્ધાતને જાણવાની ખુદ્ધિ હોય, તે પુરુષનો જે વૈરાગ્ય તે જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ.

૩ જે પુરુષનું જ્ઞાન આગ્રન ફળે કરીને ગહિત હોય એટલે શાપતાં આગમને કરીને રહિત હોય એટલે પાપનું

ન ખંધાવવું તે મન-વચન-કાયાના ત્રીકરણુ બેગે સમક્રિત સહિત પાંચ ઇન્દ્રિયોનાં વિશય સુખના અભિલાષ રહિત હોય એહવું જોવું જ્ઞાન અને તે પુરૂષનો જે વૈરાગ્ય તે જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ.

૪ જે પુરૂષને પોતાના સ્વાર્થને વિષે સાચી રૂચી વરતે છે એટલે આત્મ પદાર્થને વિષે સાચી પ્રતીત વરતેછે તથા પરમાર્થને વિષે એટલે મોક્ષ પદાર્થને વિષે સાચી પ્રતીત વરતેછે તથા જેનું ચીત્ત નિરમળ છે તથા જેને સત્ય વચન વરતેછે એટલે સાચુ વચન ખોલનારા છે અને જે સાચા જૈન મતને ગ્રહણ કરી રહ્યા છે અને વળી સાત નયનું શુદ્ધ સ્વરૂપ જાણેછે અને તેથી કોઈના દર્શનના વિરોધી નથી એટલે જેમ ઐધમતાનુસારી લોકો પ્રજાયા બુદ્ધિવાળા છે પણ દ્રવ્ય બુદ્ધિવાળા નથી તેથી જીવને ક્ષણભંગુર માનેછે- એહવી રીતે નય નયને મતે કરીને જેવો જેનો મત છે તેવી રીતે તેને જાણેછે અને પોતાના ઘટને વિષે પોતાના શુદ્ધ આત્મ દ્રવ્યને સિદ્ધ સમાન જીએછે તેથી ઘટમાંજ પ્રગટ સિદ્ધી દેખેછે અને જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રરૂપ શીદ્ધિની વૃદ્ધી પોતાના ઘટમાં દેખેછે પણ ખાહાર કાંઈ મારતા નથી. અને શ્રી વીતરાગભગવંતને પાંખીને તેના દાસ થઈ રહ્યા છે અને જગતથી ઉદાસ રહેછે એટલે જગતમાં જે જે પદાર્થ દેખેછે તેને વિષે કર્મપ્રકૃતી વિચારીને મધ્યસ્થપણે વરતેછે અને તેના ઉપર રાગ દ્વેષ કરતા નથી અને નીંદામાં પડતા

નથી અને જે આર્તધ્યાન તથા રોદ્રધ્યાનથી વિમુખ થયાછે
એહવા પુરુષોનો જે વૈરાગ્ય તે જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય કહીએ.

મિથ્યાત્વી પુરુષોને ઓઝસ્વવાનાં લક્ષણ.

૧ જે વસ્તુના સ્વભાવરૂપ ધર્મને જાણે નહીં એટલે
નિશ્ચય-વ્યવહાર નયે કરીને માપેક્ષણે નવ તત્વના
સ્વભાવરૂપ ધર્મને ઓળખે નહીં અને ભરમરૂપ મિથ્યાત
વાણીને વખાણે તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

૨ જે પુરુષ ઠેકાણે ઠેકાણે એટલે ઠામ ઠામ પોતાનો
મત સ્થાપન કરવાને ભોળા લોકોની આગળ ઉત્સૂચની
પ્રરૂપણા કરીને પક્ષપાતની લડાઈ કરે અને પોતાના
અભિમાને કરીને ભુલ્યો થકો ધરતી ઉપર પગ ધરે નહીં
તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

૩ જે પુરુષ પોતાનેજ તત્વવેત્તા જાણે એટલે હુંજ
તત્વનો જાણુ છું-માહારા જેવું ખીજું કોણુ જાણુછે-આ
બધું મૂર્ખાનું ટોળું એકકુ થયું છે-પણુ પોતાના દૂષણુ
સાહામુ તો જોતોજ નથી અને ગત દિવસ પારકા દૂષણુ
જોયા કરેછે તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

૪ જે પુરુષ પોતાના ચિત્તમા એહવુ વિચારે કે જેથી
ઉત્પાત ઉત્પન્ન થાય અને એહવી એહવી કલ્પનાઓ કરે
કે જેથી એકે મોહોદો ક્લેશ ખડો થાય પણુ જેથી વૈરાગ્ય

અંધાય અંને પોતાની કુરંગતી થાય તેનો વિચાર કાંઈ પણ
આંગે નહી તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

૫ જે પુરૂષની અવસ્થા પાંદડા જેવી થઈ રહી છે
એટલે જેમ વંદોળિયો વાયરો પાંદડાને ઉડાડીને ભમાવ્યાં
કરે છે પણ કોઈ ઠેકાણે સ્થીર રહેવા દેતો નથી: તેમ આ
જીવને પણ રાત-દહાડે અંનેક પ્રકારની પુદ્ગળ ભાવની
વિચારણાએ કરીને કેવળ એક તેની આશક્તીવડે કરીને
અપળતા લાગી રહી છે તેથી કોઈ ઠેકાણે સ્થીરતા પામતો
નથી અંને તે પુદ્ગળ ભાવને વિષેજ ધર્મ માની રહ્યો છે તે
મિથ્યાત્વી કહીએ.

૬ જે પુરૂષની છાતી રાગ દ્વેષવડે કરીને તૃપ્ત થઈ
રહી છે અંને તે તાવે કરીને કાળી થઈ છે અંને માયાએ
કરીને કુટીલ થઈ રહી છે અંને તે કુટીલપણાએ કરીને માઠી
વાતોનું ચીંતન કરી રહી છે અંને મિથ્યાત્વરૂપી પાપે કરીને
ભેરેલી છે અંને આત્માના ધાતની કરનારી થઈ રહી છે-
એહવો જે પુરૂષ તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

૭ જે પુરૂષ પડતાં ઓઠાં ગ્રહણ કરીને ભોળા લોકોને
છેતરીને શુદ્ધ મારગથી ચુકાવે છે તે મિથ્યાત્વી કહીએ.

આ ઉપર લખ્યાં લક્ષણોએ કરીને મિથ્યાત્વી પુરૂષો
ઓળખવા અંને આત્માર્થિ પુરૂષોએ તેનો સંસર્ગ વરજવો
અંને તેના ઉપર મૈત્રીભાવના રાખવી-રાગ દ્વેષ કરવો
નહી-એ સમકિતવંતનું લક્ષણ છે.

પાંચ પ્રકારનાં અનુષ્ઠાન*.

૧ વિષ, ૨ ગગળ ૩ અન્યોઅન્ય.

૪ તદ્દલેતુ, ૫ અમૃત

૧ વિષમનુષ્ઠાન—ઈહ લોકના સુખને અર્થ એટલે જો હું આ ગુરૂની સેવા કરીશ અવશ્ય તેમના કહ્યા પ્રમાણે ધર્મ ક્રિયા કરીશતો લોક મને બહુ માનશે અને માહાશી આપશે પ્રતિષ્ઠા લોકમાં વૃદ્ધિને મામળે અને મને લોકો સાગ માણ આહાર ખાવાને આપશે અને સાગ સાગ મંદીર ગૃહનાં આપશે એહવી ગીતે આ લોકના ભોગની વાછાયે કરીને જે અનુષ્ઠાન કરું તે વિષઅનુષ્ઠાન કહીએ કેમકે જેમ સ્થાવરનિષાં અને જંગમવિષાં ખાધુ મનુ તતકાળ મરે છે તેમજ ભોગના અભિલાષે કરીને કોણી જે ધર્મ કરણી તે શુભ ચીતની એટલે કે આ અધ્યયનાયની નાશ કરનારી છે-એ હેતુ માટે તે વિષઅનુષ્ઠાન કહીએ

૨ ગરલમનુષ્ઠાન—પરલોકના સુખની ઇચ્છાએ કરીને એટલે દેવલોકના સુખની ઇચ્છાએ કરીને ગુરૂની સેવા જાત્રા પૂજાદિકનું કરવું તથા આભાષક-પોષા-પરીક્રમણા દાન-શીળ તથા આદિક ધર્મ ક્રિયાનું કરવું એટલે જો હું આ ઉપર કામ્યા પ્રમાણે ધર્મકરણી કરીશ તો મને દેવલોકનાં

* (અનુષ્ઠાન એટલે ગુરૂની સંનિધિ કરાખી)

† સ્થાવર નિષ તે મોમગ પ્રમુખ. ‡ જંગમવિષ તે સંપાદિકનું મેહર પ્રમુખ.

સુખ મળશે એહવા અભિપ્રાય વડે કરીને ધર્મક્રિયાનું કરવું તે ગરલઅનુષ્ઠાન કહીએ. કેમકે યંગડી-ચુરણ પ્રમુખ માઠા દ્રવ્યના સંગેગ થકી ઉત્પન્ન થયેલું જે ગરળ એટલે ઝેર જેમ કાળાંતરે મારેછે એટલે થોડો કાળ વીલંબ કરીને મારેછે તેમ આ ઉપર પ્રમાણે અભિપ્રાયસહિત કરી એહવી જે ધર્મક્રિયા તે થોડા કાળ સુધી પાપાનુંઅંધી પુન્યના ઉદય વડે કરીને દેવલોકનાં સુખ ભોગવાવીને અંતે પ્રાપ્તે નરક તથા તીર્થંગ ગતી આપેછે એટલે ધમાડેછે. આ ઉપર એક દ્રષ્ટાંત કેહેછે:-

“કોઈક દીવરા એક કસાઈ કોઈ ભરવાડની પાસેથી મારવાને આર્થે બકરાં વેચાતી લેઈ જતો હતો અને તેના વિચારમાં એહવું હતું કે આ બકરાંને ઘેર લેઈ જઈને મારી નાખીશ-તેવામાં રસ્તામાં કોઈક મુસલમાન મળ્યો તેણે તે કસાઈની પાસેથી તે બકરાં વેચાતી લીધાં અને તેણે વિચાર્યું કે આજથી એક મહીના ઉપર માહોરે ઈદ આવવાની છે અંહવું જાણીને તે બકરાંને સાડ સાડ ખવરાવી પીવરાવીને પુષ્ટ કર્યાં-આદ પછી ઈદને દીવરા તેનો વધ કર્યો”-તેમ થયું એટલે તે બકરાં તરત મરવાનાં હતાં પણ કોઈ આઉખાના બળથી એક માસ સુખ ભોગવી અંતે કુમરણે કરીને મરણ પામ્યાં તો તે સુખ તેમને શું કામમાં આવ્યું?—તેમ આ ઉપર લખેલું ગરલ અનુષ્ઠાન પણ જાણવું-એટલે ઉપર કહ્યાં અનુષ્ઠાન કરવા થકી મળ્યું એહવું જે દેવલોકનું સુખ તે સ્વા કામ આવ્યું?

“ આ ઉપર કહ્યા અનુષ્ઠાન નાના પ્રકારના અનર્થના ઉત્પન્ન કરનાર-તેનો નિષેધ કરવાને અર્થે સર્વ ધર્મક્રિયાને નિષે નિવાળુ સર્વ તિર્થેકરોએ નિવાળુ કર્યું છે એટલે ઇલ્લોક-પરલોકના મુખની વાછા ન કરવી એમ કહ્યું છે”

૩ અન્યોઅન્યઅનુષ્ઠાન — પ્રણિધાનને અભાવે કરીને એટલે મન—વચન—કાયાના એકાગ્રપણાએ કરીને ગૃહિત અને જે ક્રિયા કરે તેને વિષે શૂન્યપણુ એટલે પરમારયનુ અભાગુપણુ અને સમુર્થમની પઠમ શૂન્યપણુ એટલે શૂન્યમને કરીને દેખા દેખી ક્રિયા કરે એટલે જેમ બીજો માણસ ખેરા ઉઠ કરે તેમ તેનુ દેખીને પોતે કરે એહવી રીતે જે ક્રિયા કરતી તે અન્યોઅન્ય અનુષ્ઠાન કહીએ તથા ઓઘસજાએ કરીને તથા લોકસજાએ કરીને જે ક્રિયા કરવી તે પણ અન્યોઅન્ય અનુષ્ઠાન કહીએ

ઓઘસજા તે લોકની અપેક્ષા ગૃહિત એટલે જે કામ કરે તેમા કોઈની અપેક્ષા કરે નહીં અને પોતાને છદે જેમ નજરમા આવે તેમ ક્રિયા કરનાર કરે અને વળી નિર્દોષ એટલે સિદ્ધાંતના ડર દોષ તોણુ કરીને ગૃહિત એહવા જે સૂત્ર-તેમા કહેપો જે માર્ગ-તેની પણ અપેક્ષા ન કરે એટલે સૂત્રના ઉપયોગ વિના શૂન્યપણુ હેઠેક કોઈ ક્રિયા કરે અને વળી ગુરના વચનની અપેક્ષા પણ ન કરે એટલે ગુરમહારાજે કહેલો જે ઉપદેશ-તેનો પણ ઉપયોગ રાખે નહીં અને જે કાઈ ધર્મ અનુષ્ઠાન કરે તે શૂન્ય ઉપયોગ

કરે એટલે ક્રિયા કર્યા જાય અને ચિત્ત આડા ત્રેડા અનેક પ્રકારના વિકલ્પ ચીંતવ્યાં કરે તે સર્વ ઓવસંત્રા કહીયે. એટલે સામાન્યરૂપ સંત્રા કહીએ.

લોકસંજ્ઞા તે શુદ્ધમારગની ખોલના કર્યસતે તીર્થનો ઉછેદ થઈ જાય—એવી રીતેજ ખોલતું એટલે આ કાળમાં જે જાણુપણા સહિત અનેવિધિસહિત ધર્મકરણી કરવા જઈએ તો સર્વ તીર્થનો ઉછેદ થાય એટલે પછી કોઈ ઉપાશ્રા મધ્યે આવે નહીં અને ધર્મનો મારગ ચાલે નહીં મારે જેમ ચાલતું હોય તેમ ચાલવા ઘો—એહવી પુછી રાખે અને લોકીક આચારને વિષે આદરે કરીને શ્રદ્ધા કરવી એટલે જે આ ધણા લોકો જેમ કરેછે તેમ આપણે પણ કરવું—વળી આપણે જીંદું રયા વાસ્તે કરવું—એમ ખોલીને સિદ્ધાંતથી ઉતરા ચાલનારા લોકોની પ્રવૃત્તિને વિષે આદર કરવો તે લોક સંત્રા કહીએ.

ત્યારે શીષ્ય ખોલ્યો કે:—

પ્ર०—આ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે અનુષ્ઠાન કરવું તે દ્રવ્ય અનુષ્ઠાન તો કહેવાય? અને દ્રવ્ય અનુષ્ઠાન છે તે માવનું કારણ છે?

ઉ०—હું શીષ્ય શીક્ષીતાદિ પદે કરીને સહિત એટલે ગ્રહણશીક્ષા અને આસિવનશીક્ષાએ કરીને પદ, સંપદા, અક્ષર, માત્રા, હ્રસ્વ, દીર્ઘ, હલકો, ભારે અક્ષર—અને તેના અર્થના જાણુપણા સહિત અને ભાવ શૂન્યપણે એટલે આત્મ

સ્વરૂપતા ઉપયોગે કરીને શૂન્ય એટલે ક્રોધને ઉદય, માનને ઉદય,
માયાને ઉદય-લોભને ઉદય-જરા કીર્તીને ઉદયે કરીને જે
જે આવશ્યકાદિક ધર્મ ક્રિયા કરેછે તેપણુ દ્રવ્યચક્રી આવશ્યક
કહીએ એટલે અપ્રધાન આવશ્યક કહીએ પણ જે ભાવનુ
કાગણુ એવો જે દ્રવ્ય તે આઠેકાણુ સમજવો નહી-તો અચુક્ક
ક્રિયા કરેછે એટલે જેને પદ પણ પુર ખોલતા આવડું નથી
દસ્ય-દીર્ઘ-દુલકા ભાગે અક્ષરની પણ ખખડ નથી અને
તેનો અર્થ પણ કાઠ જાણુતો નથી અને પોતાની મેળે
આવશ્યકાદિક જે ક્રિયા કરેછે-ત્યાગે એહવી અચુક્ક ક્રિયાનું
તો શું કહેવું? માટે ને અચુક્ક ક્રિયાને તો દ્રવ્ય ક્રિયા પણ ન
કહેવાય-તો ભાવક્રિયાનુ કાગણુ તો તે ક્રિયા રી રીતે કહેવાય"

પ્ર૦—ત્યાગે આ ધણા લોકો જાણુ તો જણાતા નથી
અને શ્યા વાસ્તે આ પડીકમણા-પોષા-મામાયક કરેછે?

ઉ૦—ગનાનુગતીકપણા ચક્રી એટલે ગારબીઆ પ્રવાહ
ની પેઠે ધર્મકગણીનુ નામ ધગવીને જુદા કાપ કંપેષ કરેછે
એટલે એકે કર્મુ-ખીજે કર્મુ-ત્રીજે કર્મુ એમ પરમાચરના
અજાણુ સતા એક ખીજાના દેખા દેખી સામાયક વીગરે
પોષા પડીકમણા કરેછે અને મનમા એહવી થાપના કરેછે
કે જો, આપણે આ ધર્મક્રિયા નહી કરીએ તો તીર્થનો
ઉગ્રેદ ઘરો એટલે પડી મર્વ માર્ગ બધ મર્ધ જમે અને
ભાણુતા ભાણુતાં તો દેહસોય કાળ જાય-ત્યાગે પડી આ
ક્રિયા ત્યાગે કરીયે-એવું વીચારીને અચુક્ક મારગને વિષે

આદર કરેછે અને તેમના ઉપદેશક લોકો જુગુ એહવાજ ઉપદેશ કરીને શસ્ત્ર સિદ્ધાંતના અર્જુન રાખીને તેમની પાસે જુઠી જુઠી નામમાત્ર ક્રિયાઓ કરાવેછે અને તે ખીચારા લોકો એમ નથી જાણતા કે આવી અશુદ્ધક્રિયા કરીને ધર્મ માનવા થકી સૂત્ર તથા સૂત્રમાં કહેલી ક્રિયાનો લોપ થાયછે એટલે જ્ઞાનસહિત ક્રિયાનો નાશ થાયછે અને વળી એહવું ખોલેછે કે ધણા કરતા હોય તે કરીએ! આ શું ધણા લોકો કાંઈ ગાંડાછે? એહવું ખોલીને અશુદ્ધ ક્રિયાનો મારગ ચલાવેછે અને વળી એમ ખોલેછેકે આપણે કાંઈ સમજતા નથી પણ ધર્મના અર્થ તો છીએ માટે આપણને કેમ ધરમ નહીં ધાય? એહવું ખોલેછે ત્યારે તેમને પુછવું કે જો તમે ધર્મના ઉદ્યમવંત થઈને જેમ ધણા કરેછે તેમ તમે પણ કરોછો ત્યારે મિથ્યાદ્રષ્ટીયોનો ધર્મ પણ તમારે ત્યાગવા જોગ્ય નથી કેમકે એ લોકો પણ ધણાછે માટે સર્વ ધર્મ તમારે કરવા જોગ્ય થશે—એહવી રીતે તે લોકોને પુછવાથી ઉલટા લડવા ઉઠેછે—એ મિથ્યા દ્રષ્ટીનું લક્ષણ જાણવું—માટે મિથ્યાતના જોરથી પ્રથમ જાણવાનો ખપ કરતા નથી અને ક્રિયામાં પ્રવર્તેછે.

એ કારણ માટે અતાનુગતીયે કરીને એટલે ગાડરિયા પ્રવાહે કરીને સૂત્ર રહિત એટલે સૂત્રથી ઉલટું અને અધો સંસારથી તથા લોક સંસારથી જે જે ધરમ સંબંધી અનુષ્ઠાન કરવું તે સર્વ ‘અન્યોઅન્ય અનુષ્ઠાન’ કહીએ.

ત્યારે શીધ્ય બોલ્યો કે—

પ્ર૦—સ્વામીનાથ એહવા ‘અન્યોઅન્ય’ અનુષ્ઠાન કરના થકી પણ એટલે સૂત્રની સીડીયે ગહિત ગતાનુમતીકપાણે પણ ધર્મકુણ્ડી કરના થકી કાઈ પણ કર્મની નિર્જરા તો થશે?

ઉ૦—હુ શીધ્ય—જે પુરૂષ અસાનપણે એટલે અગ્નિપાણે કાપ ક્ષેરા કોળે એટલે તપ-જપ-પૂજા-દાન-પ્રતીકમણ-પોમા-તીર્થજાદિક હોઠક કોઈ ધર્મનું નામ ધરાવીને કષ્ટ કરે, જે તેને અકામ નિર્જરા તો થાય છે-ને અકામ નિર્જરા તો એકદ્રીયાદિક પણ કરે છે-એમ અકામ નિર્જરા તો સર્વ જન કોળે અને કુળી નરીન કર્મના બધ કળતા જાય છે માટે તેમા શુ વિશેષ થયુ અને ઉપયોગ સહિત એટલે આત્મસ્વરૂપના જાણપણા મહિત-અહકારા દિકે કળીને ગહિત એહવી સમ્યક જ્ઞાન સહિત જે જે ક્રિયા અનુષ્ઠાન કરવુ તેથી સકામ ‘નિર્જરા’ થાય છે અને સકામ નિર્જરા જે તે સમારને કમી કરનાર છે એટલે કર્મવી મુકાનનારી જે માટે આત્માર્થિ પુરૂષોએ જેમ સકામ નિર્જરા થાય તેમ વગતપુ જોઈએ અને તે વિના એટલે આત્મઉપયોગ વિના જે જે અનુષ્ઠાન કરવા તે સર્વ જન ભ્રમણુ કારણુ અપગમર્થ સમજવો.

૪ તદહેતુઅનુષ્ઠાન=(અમૃતક્રિયાનુ કારણુ) × ×
સતઅનુષ્ઠાનના ગંગે કળીને એટલે સિદ્ધાતને વિષે
વીતરાગદેવે કહ્યા જે અનુષ્ઠાન તેમનુ સતપુરૂષોની પાસે

વા અથવા શુદ્ધ પ્રરૂપકની પાસે જાણપણું કરીને જાણપણું સહિત તે રૂડાં અનુષ્ઠાન કરવાનો અભિલાષી હોય અને વળી તેને વિષક્રિયા તથા ગરલક્રિયા તથા અન્યોઅન્ય ક્રિયા સમસ્ત પ્રકારે લબ્ધ્યાને અર્થે થાય એટલે તે ત્રણ અનુષ્ઠાન કરે નહીં અને વળી તીવ્રરાગે કરીને શુદ્ધ પ્રરૂપકની પાસે ધર્મ સાંભળવાનો અભિલાષી હોય અને શુદ્ધ અશુદ્ધ માર્ગની ખોલના કરે અને જનમતથી ખીજા મતોને ભીજા જાણે—એ માર્ગાનુસારી કહીયે આ ઉપર લખ્યો ગુણ એક પુદ્ગળ પરાવર્તન સંસાર બાકી રહ્યો હોય તેહને આપે—ત્યાર પછી અર્ધ પુદ્ગળ સંસાર બાકી રહે ત્યારે સમકીત પામે.

૧ અમૃતઅનુષ્ઠાન:—શુદ્ધ ચંદનની ગંધતૂલ્ય એટલે બાવનાચંદનની સુગંધ સરખો—સહજ એટલે પ્રયાસ રહિત ભાવ ધર્મ એટલે સમ્યક પ્રકારે કષાયાદિકનું રહિતપણું જે ક્રિયામાં વરતેછે એટલે જે જે અનુષ્ઠાન કરેછે તે સર્વ ભાવધર્મની રક્ષાને અર્થે કરેછે તે અમૃતઅનુષ્ઠાન કહીયે અને વળી જીવરાજની આરાધના અગ્રેસર કરીને ચીત્તની શુદ્ધી સહિત એટલે જે જે અનુષ્ઠાન કરે તે તે સર્વ જીવરાજની આરાધના સહિત કરે અને ચીત્તને વિષે કોઈ પ્રકારની મક્કીનતા થવા દે નહીં અને જે અનુષ્ઠાન કરવાથી અત્યંત સંસારથી ઉદાસીપણું વરતેછે તેને તીર્થંકર-ગામધરાદિક અમૃતઅનુષ્ઠાન કહેછે અને વળી રૂડી રીતે એટલે પૂર્વાપર

ખાનક ગણિત શાસ્ત્રના અર્થને વિચારે અને જે શુભ ક્રિયા
કે તેને વિષે મન-વચન-કાયાનું એકાગ્રપણુ ગામે અને
પચમ કાળનો દોષ કાઢોડે નહીં અથવા જે કાળે જે
ઉચીત ક્રિયા કરવા જોગ્ય હોય તે કાળે તેજ ક્રિયા કરે પણ
આડુ અનજુ કે નહીં તેને પણ અમૃતઅનુદાન કહીયે.

(“આ ઉપર જણાવ્યા પ્રકારના અનુદાનની મધ્યે પ્રથમ
ના ત્રણ અનુદાન અસત્ય છે એટલે રૂડા નથી એટલે તે
ત્રણ અનુદાન કરીને જે ધર્મ માને તેને ભવ ભ્રમણુ
કારણુ છે અને પાછળના બે અનુદાન રૂડા છે અને તેની મધ્યે
પણ જે અમૃત અનુદાન છે તે વિશેષ પ્રકારે રૂડું છે, કેમકે
અમાનરૂપ આકાશ ઝહેરને નાગ કંના છે કારણુ માટે ”)

ત્રીસ મહામોહનીના સ્થાનક.

૧ નદી-તળાવ અને સમુદ્રાદીકના જળ મધ્યે પેમીને ગોઠ
ધ્યાન અધ્યવસાયે કરીને એટલે મહાકૃર પ્રણામે કરીને
વસ પ્રાણીને મારવુ એટલે અનેક પ્રકારના જીવોનો ઘાત
કરવો તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૨ પોતાના દાંધે કરીને બોકડાદિકનું મહોડું લાકીને
દૃઢપને વિષે દુર્ષ સહિત પોકાર કરતા એહના બોકડાદિક
પ્રાણીઓને મારવું તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૩ કીપા આમડાદિકે કરીને મમ્તક વેટીને જીવોને
મારવું તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૪ મુદ્ગરાદિકે કરીને એટલે મોઢરી-ધરણુ વડે કરીને મસ્તકને વિષે મારીને દુખમારે કરીને એટલે જણે કરીને ઘણું દુઃખ થાય એહવા મારે કરીને પ્રાણીનો ધાત કરવો તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૫ ઘણા જીવોનો સ્વામિ એને તેમની રક્ષાનો કરનારો એહવો જે પુરુષ તેને મારવો અથવા તેના ઉપર ધાત ચીંતવવો તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૬ સર્વ જીવને સરખો એહવો કોઈ ગ્લાનાદિકે તેણું પોતાની સામર્થ્ય સતે પણ કારજ ન કરવું એટલે ઘણા જીવોને માનવા જોગ્ય એને સર્વને ભક્તિ કરવા જોગ્ય એહવો કોઈક પુરુષ માંદો પડેલો અથવા કોઈક રોગાદિકને વિષે પડેલો તેણું કામ પોતાની શક્તિ સતે પણ ન કરે તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૭ ભિક્ષાદિકને અર્થ ઉઠેલા એહવા જે મુની-તેનો ધર્મ રહિતપણે કરીને ધાત કરવો એટલે આ સાધુપણું લેવામાં શું ધર્મ છે એહવું ખોલોને તે મુનીનો ધાત કરવો તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૮ મુક્તિનો સાધક એહવો જે માર્ગ તે થકી પોતાને અથવા પરને કુળુક્તિવડે કરીને એને વ્યામોહ ઉત્પન્ન કરવે કરીને એટલે અતિશૌં મુઝવણે અથવા મુઝાવવે કરીને ભટ થવું અથવા ભટ કરવા તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૯ જીનરાજનો અવર્ણુવાદ ખોલવે કરીને એટલે વ્ય-

વહાગમા જનરાજને ગાળો દેવે કરીને અથવા તેમની નિંદા કરેવે કરીને અંને કોઈક જીવ વ્યવહારમા ગાળો દેતો નથી અંને નીંદા પણ કરતો નથી પણ જનરાજના કહેલા માર્ગથી ઉતર્યા માર્ગની પ્રરૂપણા કરેજી તે પણ પરમાર્થે કરીને જનરાજનો અવર્ણવાદ બોલનારો કહીએ. એ અપ્રકારે અવર્ણવાદ બોલવે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૦ આચાર્યાદિકની જાતીની નીંદા કરી એટલે આચારજ-ઉપાધ્યાય સાધુ-શ્રાવકની જાતીની નીંદા કરવી એટલે એહવું બોલે કે આની જાતી હુ જાણું-એતો નીચ જાતીનો છે-એહવું બોલવે કરીને માહામોહક

૧૧ આચાર્યાદિકની એટલે આચારજ ઉપાધ્યાય-સ્થીવજ-પ્રવર્તક-સ્નાનિક-તથા સામાન્ય મુની તથા શ્રાવક તથા પર્માચાર્ય (જેનાથી પ્રથમ ધર્મ પામ્યો) તેમનો વિધાયચાદિક વિનય ન કરવે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૨ વાર વાર અરીકુણુ ઉત્પન્ન કરવે કરીને એટલે કપાય કરવે કરીને તીર્થનો ભેદ કરે એટલે નાનાપ્રકારના મત ચનાવે તેણુ કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૩ વરીકરણુના દોષને જાણુતો સતો પણ વરીકરણુ દિકના પ્રયોગ કરે તેણુ કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૪ આ લોક-પગ્લોક સબધી વિષયોને ત્યાગ કરવાની ઈચ્છાવાળો જે પુરૂષ તેને કામ ભોગની પ્રાર્થના કરવી એટલે આટલું ભોગવીને પછી ત્યાગ કરજ્યો-આ પ્રત્યક્ષ

સતોં સુખ મૂકીને ત્યાગ કરવામાં શું સુખ છે? એહવું પાડ-
વાની પુંદ્રીયે કરીને કહેવું તેથી માહામોહકર્મ મંધાય.

૧૫ અપહુશ્રૂત સતો પોતે કહે કે હું અહુશ્રૂત છું
એહવી રીતે મૂર્ખ થઈને અહુશ્રૂતનું ખીસ્ક ધરાવે તેથી
માહામોહકર્મ મંધાય.

૧૬ અતપસ્વિ સતો હું તપસ્વી છું એટલે કષાયનો
ભરેલો સતો ઉપરથી કટ કઢાય કરીને લોકની મધ્યે
પોતાનું તપસ્વીપણું મનાવતો તથા સાધુનાં લક્ષણે કરીને
રહિત સતો હું સાધુછું એહવી રીતે ખોડતો એટલે મુળ
ગુણ-ઉત્તરગુણે કરીને તથા સમિતિ ગુપ્તીયે કરીને રહિત
સતો અંતે પાંચ આશ્રવ કરીને સહિત સતો ભોળા લોકોને
પોતાને વિષે સાધુપણું મનાવતો તથા આવકના ગુણે કરીને
રહિત સતો પોતાને વિષે આવકપણું મનાવતો એટલે
ભોળા લોકોને એહવું સમજાવે કે આ કાળમાં એહવા
આવક તથા સાધુ ક્યાંથી લાવીયે અંતે ભગવંતે ‘ભગવતી
સૂત્રમાં’ શાસન જ્યવંતુ કહ્યું છે-એમ ખોલીને પોતાને વિષે
સાધુ તથા આવકપણાની સ્થાપના કરતા પણ એમ નથી
સમજતો કે તેજ ભગવતીમાં સાધુનાં તથા આવકનાં જે
લક્ષણ કહ્યાં છે તે લક્ષણોયે કરીને સહિત હોય તે પુરષો
વડે કરીને શાસન જ્યવંતુ છે એમ સમજિતના ગુણે કરીને
રહિત સતો પોતાને વિષે સમજિતની સ્થાપના કરતો એમ
ગુણ વિના ગુણની સ્થાપના કરવે કરીને માહામોહકર્મ

ખાવે કેમકે અવગુણીને વિષે ગુણીની સ્થાપના કરવાં થકી ગૌતમાદિક માહા મુનીયોની તથા આણંદાદિક મોહોટા શ્રાવકોની નીદા આવેછે એ કાગણુ માટે, વળી શ્રી હરીભદ્રમૂર્તી માહારાજકૃત પંચવગ્નુનામા ગ્રંથને વિષે કહ્યું છે કે —

સૂત્ર તથા તેનો અર્થ તેણે કરીન 'નિર્માત' એટલે તેના જાણુ એહવા અને દ્રઢ છે ધર્મ તે જોને એહવા અને તે સૂત્ર તથા પ્રીય દ્રઢ ધર્મે કરીને સહિત અને 'અનુવર્તનાને' વિષે કુરાજ એટલે ઉપાધના જાણુ, જાતીકુળે કરીને સહિત (જાતી તે માતાનો પક્ષ અને કુળ તે પાપનો પક્ષ) એટલે ઉત્તમ જાતી અને ઉત્તમ કુળે કરીને સહિત એહવા અને ગભીર એટલે માહાઆરાધનાળા એવા અને લજ્જીયત એવા અને 'સગ્રહ', 'ઉપગ્રહ' કરવાને વિષે તત્પર એટલે ધર્મોપદેશાદિકે કરીને સગ્રહ કહાયે અને વસ્ત્રાદીકે કરીને ઉપગ્રહ કહીયે- તેને વિશે તત્પર એટલે ધર્મોપદેશ કરવાને તથા વસ્ત્રના દોષ ટાળવાને તત્પર અને કર્યું છે કર્યું તે જોમણે એટલે અ- જ્યામી છે ક્રિયાઓ તે જોમણે અને પ્રત્યનના અનુગામી એટલે મિદ્ધાતના ઉપર ગગ વગનાગ એહના અને સ્વભાવે કરીને માક્ષાર્થને વિષે પ્રવર્તેલા એહના જે પુરુષો તે ગણના આમી હોય-એમ છનગોયે પ્રતીપાદન કર્યું છે એટલે એહના પુરુષોને ગણીપદ આપના જોગ્ય દોષ એમ કહ્યું છે અને વળી ગીતારથ એહવી એટલે સમ્યક પ્રકારે

સિદ્ધાંતની જાણ એહવી અને સારા કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલી
 એહવી અને પરીણામીકી એટલે ઉત્સર્ગ અપવાદની
 જાણ એહવી અને જાલીર એટલે માહા આશાપવાળી
 એહવી અને ઘણા કાળથી ગીતારથની પાસે દીક્ષા લીધી
 છે જોણીયે એહવી અને દીર્ઘ પ્રજાએ કરીને વૃદ્ધ એહવી
 સાધવી જેતે પણ પ્રવર્તની જનવરેદ્ર જે તેમણે કહી છે
 એટલે ઉપર લખ્યા ગુણે કરીને સહિત સાધવીને પ્રવર્તની
 એટલે ચારીત્રને વિષે પ્રવર્તાવનારી હોય એમ કહ્યું છે.

આ ઉપર લખ્યા ગુણે કરીને સહિત એહવા પ્રાણીને
 વિષે જે પુરુષ સાધવાદિક ગણ પ્રતે સુંપે તથા પ્રવર્તની
 પદ સ્થાપે એટલે સાધવીઓની મધ્યે મોહોટી સ્થાપે
 અને જે પ્રાણી ગુણ રહિત થઈને તે પદની ઈચ્છા રાખે
 એટલે ગણીપદની તથા આચારજપદ લેવાની ઈચ્છા રાખે
 તે પ્રાણી વીતરાગની આચારાદિકના શેષ પ્રતે પામે એટલે
 વીતરાગની આચારા રહિત જાણુવો એટલે મીથ્યાદ્રષ્ટી
 જાણુવો—કેમકે ગણુધર એહવો મોહોટો રાખ્દ ગૌતમ
 પ્રમુખ પુરુષસિંહોયે કરીને છે એટલે પુરુષની મધ્યે સીંહ
 સમાન એહવા ગૌતમસ્વામી પ્રમુખ પુરુષોએ કરીને ગણુધર
 એહવું જે નામ તે મોહોટું છે—તે ગણુધર રાખ્દ જે જાણુતો
 સતો અપાત્રને વિષે એટલે ગણુધરના ગુણે કરીને રહિત
 એહવા પુરુષને વિષે સ્થાપન કરેછે તે પુરુષ માહા પાપીછે
 એટલે સર્વ મૂર્ખની મધ્યે સીરદાર છે અને ચંદના સાધવી

પ્રમુખોએ કરીને 'પ્રવર્તની' એહવા ને શબ્દ તેમોહોટો છે તે શબ્દ પ્રતે પ્રવર્તનીના ગુણે કરી રહિત પ્રાણીને વિષે જાણ્યો સતો ને સ્થાપન કેરું તે માહા પાપી છે એટલે નીચડ મિથ્યાદ્રષ્ટી છે—એજ રીતે આવક તથા સમકિતદ્રષ્ટી પુરૂષોના નામ સિદ્ધાંતમા કહેલા એહવા આવકના ગુણ તથા સમકિતદ્રષ્ટીના ગુણોએ કરીને રહિત પુરૂષને વિષે સ્થાપન કેરું તે પણ તેજ પ્રમાણે જાણ્યો.

ઝવનચ પચવસ્તુનામા મયે —

સુતધ્યેણિમાઓ ॥ પિમદદધમ્મોણુવત્તણાકુસલો ॥

જાડકુલસપન્નો ॥ ગમીરોલદોમતોમ ॥૧॥

સંગહુવગહનિરઓ ॥ કયકરણોપવયણાણુરામીમ ॥

એવિહોહમણિઓ ॥ ગણસામીજિણવરેદેહિ ॥૨॥

ગીયધ્યાકયકરણા ॥ કુલજાપરિણામિઆયગમીરા ॥

ચીરદિહિલભાયવુદ્દા ॥ અન્નાવિપવિત્તિણીમણિયા ॥૩॥

એયગુણવિષ્ણુકો ॥ જોદેહગણપવિત્તિણિપયંચ ॥

જોવિપદિચ્છદનવરં ॥ સોપાવડઆણમાણિ ॥૪॥

વુદ્દોગણહરસદો ॥ ગોયમપમુહોપિરિસમોહોહિ ॥

જોતઠવડઅપત્તે ॥ જાણતોસોમહાપાવો ॥૫॥

એવવિત્તિણિસદો ॥ જોવુદ્દોઅન્નચ્ચદણાહિ ॥

જોનંઠવદ્અવત્તે ॥ જાણંતોસોમદ્વાપાત્તો ॥૬॥

૧૭ લોકને ધરનાં મધ્યે તથા વાડાની મધ્યે અથવા કોઠની મધ્યે અથવા હરેક કોઈ બાંધેલી જગ્યોમાં નાખીને એટલે પૂરીને ધુમાડા સહિત અગ્નિનું લગાડવું તેણે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૮ પોતે અકારજ કરીને ખીજાને માથે નાખે એટલે પોતે અકારજ કર્યું હોય એટલે પોતે કોઈ રાજાદિકનો અપરાધ કર્યો હોય અથવા કોઈ શેઠનો અપરાધ કર્યો હોય અથવા ગુરુમાહારાજનો અપરાધ કર્યો હોય અથવા ધર્માચારજનો અપરાધ કર્યો હોય ત્યારે તે પુરુષો પુછે કે આહાવું કામ કરવું તમને જીજ્ઞાસુ નથી? ત્યારે એહવું બોલે કે એ કામ કરવામાં હું કાંઈ જાણતો નથી એતો ફલાણે કર્યુંછે એહવી રીતે પોતાને માથેથી કાઢાડીને ખીજાને માથે નાંખવું તેણે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય.

૧૯ અથુલ મનજોગ સહિતપણે કરીને પ્રચુર માયાના પ્રયોગ થકી સમસ્ત લોકને ઠગવું એટલે પ્રથમ થકીજ મનમાં એહવો વિચાર થયોછે કે આ પુરુષ માહારા હાથમાં ક્યારે આવે અને હું ઠગી લેઉ-એહવો પ્રથમથી મનમાં વિચાર કરીને પછી ઉપરથી માયા કરે એટલે આવોજીર્જીર્જ પંધારીયજીર્જીર્જ-આતો તમારું ઘરછેએએ-તમારે અમારે કાંઈ જીદાગરી નથી-એહવી રીતે ઉપરથી કપટ રચના કરીને સમસ્ત લોકને ઠગી લેવું તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૦ સત્ય જોસનારો એહવો જે કોઈ પુરુષ તેને એહવુ કહે કે તુતો જીતું જોલેછે? એમ હોંક કોઈ પુરુષને વિષે અસતા દોષનુ આરોપણુ કરવું એટલે પોતે તેના દોષદેખ્યા નથી કેવળ નીચ લોકોના કહેના ઉપર ધ્યાન રાખીને તેની હીલના નીદા કરવી તેથી માહામોહકર્મ બંધાય--કેમકે સિદ્ધાતમા તો એહવુ કહ્યું છે કે કોઈના દોષ નજરે દેખનામા આવે તોપણુ મધ્યસ્થપણુ રહેવું-તેની નીદા કરવી નહીં એ કારણુ માટે

૨૧ ક્ષેરાણુ આછું ન કરવુ એટલે લોકોના મર્મ ઉઘાડી ઉઘાડીને ક્ષેરા વધારવો તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૨ લોકો પ્રતે આગને વિષે પ્રવેશ કરાનીને તેનુ ચિત્ત ચોરી લેવુ એટલે દ્રવ્ય થકીતો લોકને છેતરીને એટલે ચાલો હુ તમને ગામનો ગસ્તો દેખાડું એમ કરીને આગમા લેઈ જઈને તેની પાસે જે કાઈ ધન હોય તે પડાવી લેવુ અને બાપ થકી પોતે ગુરૂ બનીને તત્ત્વ જ્ઞાનનો અજ્ઞાણુ સતો લોકોને એહવો ઉપદેશ કે કે હુ તમને મોક્ષ મારગને વિષે લેઈ જઉં એટલે હુ તમને મોક્ષનો આગ દેખાડુ? એમ કહીને લોકોને કેવળ પોતાને ખાવા પીવાની ઈચ્છાએ કમીને મનાવા પૂજવાના અભિલાષે કરીને ધર્મને ખાદ્યને ઉપદ્રો માર્ગ દેખાડીને તેને વિષે ધર્મ મનાવીને તેમનુ મનુષ્ય રૂપ પુન્ય પ્રકૃતીરૂપ ધન પ્રતે ચોરી લેતે એટલે નરક ત્રીજાની ગતી પ્રતે પમાડેછે તે થકી માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૩ લોકો પ્રતે વિશ્વાસ પમાડીને તેમના કલત્રનો ઉપભોગ કરવો એટલે પોતે સાધુ શ્રાવક બનીને લોકોને પોતાને વિષે વિશ્વાસ પમાડીને પોતાની પાસે ભણુવા ગણુવા આવતા એહવા જે તે લોકોના છોકરા તેમને છાંને છાંને સંજમમાં સુખ દેખાડીને એટલે જો ચારિત્ર લેશો તો ખાંવા પીવાનું સારૂ સારૂ મળશે અને કમાવું નહીં પડે—અને લોકમાં પૂજનીકપણું થશે એહવું એક પુદ્ગલીક સુખ દેખાડીને તેમનાં માખાપથી છાંના નશાડી મૂકીને તે છોકરાઓનાં માથાં મુડીને પોતાના ચેલા ચેલી કરેછે અથવા તેમની સ્ત્રિઓની સાથે ભોગ વીત્રાસ કરેછે તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૪ અકુંવારો થઈને એહવું બોલે કે હું કુંવારો છું એટલે ધણા લોકની જ્યારે સભા ભરઈ હોય ત્યારે પોતાના મહત્વપણાને અર્થે પોતાની બડાઈની વાતો કરે તેમાં એહવું બોલે કે હમે તો પ્રથમથી પરણ્યાજ નથી ! કુંવારા છીંયે ! એહવી રીતે જીહું બોલીને લોકોને પોતાને વિષે રાગ ઉપજાવે તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૨૫ અપ્રહ્મચારી સતો પણુ કહે જે હું અપ્રહ્મચારી છું એટલે દ્રવ્ય થકી કદાપી કોઈ સુખની વાંછાયે કરીને ઉપરથી ત્યાગ કર્યો હોય પણુ મનમાં તો તેનો અભિલાષ અનેલો અને લોકોની આગળ પોતાનું અપ્રહ્મચારીપણું જણાવે તેણે કરીને માહામોહકર્મ બંધાય—તો દ્રવ્ય ભાવ એ પ્રકારે

અમ્રહ્યાગી મતો પોતાનું બ્રહ્મચારીપણુ કહે તો તેનું
તો શુ કહેતું ?

૨૬ જેણે પોતાને અધ્યયનપણુ પ્રતે પ્રમાણ્યો હોય તેનું
વિત્તહીનત્વે અટકે જે પુરુષવી પોતાની આબરૂ-જન-
ધન-દોષતની વૃદ્ધી થઈ હોય તે પુરુષનું ધન-માત ચોરી
કેતું તેવી માહામોહકર્મ બધાય

૨૭ જે પુરુષના પ્રભાવ થકી પોતાનો મોહોટો ઉદય
થયો હોય તેજ પુરુષને ભોગાદીકનો અતરાય કવો તેથી
મહામોહકર્મ બધાય

૨૮ મેનાપતી-પાદક-ગળા એટલી અટકાઓને મારી
નાખ્યા અથવા તેમનું હીણ ચીતવણુ અટકે આ સેનાનો
સ્વામી આપણને બહુ હુકત કહેતે તથા આ આપણો
ભણાનનાર આપણને વાગે વાગે મોગે અથવા ખીજે-
આ ગળા સારો નથી-નવા નવા કર કરેછે અને લોકોને
પીડિતે તથા આ ગામનો શેઠીઆ ધણો ખરાબ માણુમ
તે એ કાગણુ મોટે તેમનું અધિકારીપણુ જાણતો ધણુ
મારૂ-અથવા તે મરી જાણતો મારૂ-એહવુ વિચારવું તેણે
કર્મને માહામોહકર્મ બધાય.

૨૯ દેવ પ્રતે ન દેખતો સતો ધણુ એહવું બોલે કે હું
દેવ દેખુછું એટલે ભોળા લોકોને એહવુ સમજાવે કે માહાગી
પાસે નિગતર ફલાણો દેવ આવેછે અને માહારી સાથે રૂબરૂ
વાતો કરેછે અને તે દેવ માહારે વશછે-એહવી રીતે જુક

ખોડીને પોતાનો ચમત્કાર દેખાડે તેથી માહામોહકર્મ બંધાય.

૩૦ કામ લોગને વિષે ગૃથીસ એહવા દેવતાઓએ કરીને શું? ઇત્યાદિક દેવતાનાં નીંદા વચન ખોડીને તેમનો અવર્ણવાદ કરવો એટલે તીર્થંકરની ભક્તિના કરનાર તથા સાધુ શ્રાવકના ભક્તિના કરનાર તથા તેમની સહાજના કરનાર એહવા સમક્ષિતદ્રષ્ટી જે દેવતા તેમનો અવર્ણવાદ ખોલવો એટલે એહવું ખોલે કે એ દેવતા બિચારા શું કરશે? એતો કામ લોગમાં આશક્ત થઈ રહ્યાછે? એહવું એહવું ખોડીને તેમની નીંદા કરવી તેથી માહામોહકર્મ ઉપાર્જન કરે કેમકે સિદ્ધાંતમાં તો એહવું કહ્યું છે કે સાધુ શ્રાવક તથા સમક્ષિતદ્રષ્ટી પુરૂષોએ દ્વેષબુદ્ધી લાવીને હરેક કોઈ દેવતાની નીંદા ન કરવી-તો સમક્ષિત દેવતાની તો નિંદા શી રીતે કરવી? એહવું કહ્યું છે એ કારણ માટે.

(આ ઉપર લખ્યાં ત્રીસ કારણ સેવવે કરીને એટલે આચરવે કરીને જીવ મિથ્યાત ભાવ પ્રતે પામેછે અને મિથ્યાત ભાવ પામ્ય સતે પછી અનંતાનુબંધી ચોકડીનો ઉદય થાયછે તેથી ઉત્કંઠપણે મોહનીકર્મની સીસેર સાગ-રોપમ કોટાકોટીની સ્થિતિનું કર્મ બાંધેછે. એકારણ મા-ટે ધર્મના અભિલાષી પુરૂષોએ આ ઉપર લખ્યાં ત્રીસ ધા-નક વરજવાને વિષે ઉદ્યમ કરવો.)

ધર્માચારજનો વિનય.

ધર્માચારજ તે જે પુરુષની પાસે પ્રવચન ધર્મ પામ્યો હોય એટલે સમકિત આદિક ધર્મજાણ્યો હોય તથા જેની પાસે વૃત્ત અગીકાર કર્યા હોય તે ધર્માચારજ કહીયે. તે સાધુ મુનીગજ હોય—ભાવે શુદ્ધ પ્રશ્નક હોય—ભાવે ગ્રહસ્થ હોય પણ જેનાથી તત્નાતત્વની ખબર પડી તે સર્વ ધર્માચારજ કહીયે તેવા ધર્માચારજનો વિનય કરવો જેવી રીતે ધટે તે દેખાડતા સતા કહે છે —

૧ જ્યાં જ્યાં ધર્માચારજ પ્રતે દેખે ત્યાં ત્યાં બેહાથ જોડી માનમોડી વંદન નમસ્કાર કરે, વસ્ત્રાદિકે કરી સત્કાર કરે એટલે વસ્ત્રાદિક આપે તે વિનય

૨ ધર્માચારજ આગ્યે સતે ઉભા થઈ સન્માન કરે—કલ્યાણની પેઠે—મગળની પેઠે—પ્રતીમાની પેઠે—દેવની પેઠે—સેવા કરે તે વિનય

૩ ધર્માચારજ પ્રતે અસન—પાન—ખાદ્ય—સ્વાદ્ય નીમંત્રણ કરીને ભજિતપૂર્વક એટલે અંતર પ્રીતી સહિત આપે એટલે જો માધુ મુનીગજ ધર્માચારજ હોય તો બેહેતાળીસ દોષ ગહિત—પ્રાસુક અગતાદિક આપતુ અને કોઈ ધાડતર કારણે અમુસ્તું આપતુ પડે તો આપે અને તેણે પ્રાયશ્ચીત અગીકાર કરે અને જો સમકિતદટ્ટી પુરુષ ધર્માચારજ હોય તો તેમને જેવી રીતે તેમને લેવાની

ઈચ્છા હોય તે રીતે ભક્તિપૂર્વક આપે અથવા પોતે આગ્રહ કરીને આપે અને તેમને વાસ્તે ખનાવીને આપવું ઘટે તો ખનાવીને આપે તે વિનય.

૪ ધર્માચારજની સ્તવના કરવી એટલે તેમની પ્રસંશા કરવી એટલે ઘણા ભવ્ય જીવોની આગળ તેમના ગુણની સ્તવના કરીને તેમના ઉપર પ્રીતી ઉપજાવવી તે વિનય.

૫ ધર્માચારજ આખ્યે સતે આદરે સહિત આસન આપવું અને કહેવું જે હે સાહેબ ? આ આસનને વિષે ખીરાળે ? એહવી રીતે વિનંતી કરવી અને પોતે આસન છોડીને—હાથ જોડીને આગળ ઉભા રહેવું તે વિનય.

૬ ધર્માચારજ આખ્યે સતે સામું જવું તે વિનય.

૭ ધર્માચારજનું ઔપધ ભેષજ કરવું કરાવવું તે વિનય.

૮ ધર્માચારજનું વચન અંગીકાર કરવું તે વિનય.

એ રીતે અનેક પ્રકારે વિનય કરવો. આ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે આજસ પ્રમાદે કરીને વિનય કરે નહી તો નીચ ગોત્ર કર્મ ખાંધે એમ ઠાણુંગજ સૂત્ર મધ્યે કહ્યું છે. આ વિનય જે જેના પદ મધ્યે જેને જેમ કરવો ધટીત હોય તે પ્રમાણે કરવો.

ત્રણ પ્રકારના આત્મા.

(બહિર્આત્મા અંતરઆત્મા પરમાત્મા)

૧ બહિર્આત્મા તે પહેલે ગુણઠાણે વરતનારો અને બાહ્ય

સંપદાને વિષે રક્ત એટલે શુભાશુભ , કર્મ વિપાક કૃળને ઉદયે કરીને ગજરિદ્ધી-ભડાર-હુકમ-દાસ-દાસી-મુભટ-શીપાઈ-આખર-ઈજત-શોભા-પુત્ર-સ્ત્રી-ખેટી કોઈ, કાકી, મામા-કાકા-ભાઈ-ભત્રીજાદિક કુટુંબ પરીવાર દેખીને રાજ થાય કે અમારા જેવી આખર-ઈજત-પરીવાર ખીજા કોઈને નથી-અમે મોહોટા ભાગ્યવત છીએ-અમે વાગવાર દીલમાં ખુશી થાય તવા રાગ-ગગ-કળા-તીકળા-કહાપણુ-અતુગાઈ-હાવ ભાવ-નાટક-કૌતક પોતાના રાસીગની કાતી બળ-જીવાનીપણાનો મદ એ આદિ અનંક પ્રકારે પોતાની શોભા દેખીને તેને વિષે એકાગ્ર ચિત્તે રીઝે એટલે અમે જાણું કે આ સંસારમા હુજ એક મુખ ભોગવું છું માહારા જેવા ઘોડા-હાથી-ખેલ-રથ આગદો-ખીજા કોને છે અને આજને કાળે હુતો દેવવોદના જેવા મુખ ભોગવું છું-અમે રીતે પોતાના સ્વરૂપ થકી બાહ્ય વસ્તુને વિષે આશક્ત થાય અને તેને આદર કરીને ત્રીકરણુ જોજે ભોગવે તે બહિર્આત્મા કહીયે-કેલું છે કે —

પુદ્ગળર્મે રાતો રહી, જાણું એહ નીધાન ;

તમ લાભે લાભે રહ્યો, બહિગતમ અભિધાન. ૧

૨ અતઃસ્માત્મા તે ઉપર લખેલી બાહ્ય સપદા થકી જેનો વિરક્ત ભાવ વગેરે અને પોતાના આત્મ સ્વભાવમાં આશક્ત વગેરે એટલે બાહ્ય ભાવને પર રૂપ જાણીને તેને વિષે વિરક્તપણું વગેરે અને પોતાના રાનાદિક ગુણને

જાંણીને તેને વિષે પ્રીતી જોડે અને પોતાનો સહેજ એટલે પ્રયાસ વિના પ્રગટ થાય એહવું સમાધીપદ તેનો વીરહ પડ્યે સતે તેના દુખે કરી અસમર્થ થકો ઉપયોગ સહીત ઝુરણા કરેછે કે માહોરે કોઈ ચારીત્રાવરણી કરમના ઉદય વડે કરીને આત્મ ગુણની ફરસના તદરૂપે ખનતી નથી- જ્યારે ખનશે ત્યારે ધન કૃતાર્થ કરીને માનીશ-એહવા નીરંતર લોકને રીઝવવાપણાયે કરીને રહિત જેના પ્રણામ વરતેછે તે અંતરઆત્મા કહીયે. તે અંતરઆત્માવાળો જીવ ચોથે ગુણુદાણુથી માંડીને પારમા ગુણુદાણુ લગી હોય અને તે અંતર આત્મા સમકિતદ્રષ્ટી નીમાયે હોય અને વળીતે સમકિતદ્રષ્ટા અંતરઆત્મા વિવેકરૂપ લોચને કરી પરભાવ થકી ઉદાસી હોય એટલે વીરામ પામવાની યુદ્ધીવાળો હોય અને તેના ચિત્તને વિષે નીરંતર આવી ભાવના વરતે કે:-

“આ જગત્રયમાં શત્રુ મીત્ર કોઈ નથી અને કોઈ જીવથી વૈર વિરોધ પણ નથી, શત્રુ પણ પોતાનો આત્મા છે અને મીત્ર પણ પોતાનો આત્માછે; અને વળી જ્ઞાન દર્શાયે કરી પોતાના આત્માને નીરંતર એહવું સમજાવે કે રેજીવ!! અનાદિ કાળનો ભ્રમતો થકો માહાવીકાર રૂપ અને અનંતા દુખના દાતાર એહવા જે ભોગ ભોગવીને છોડ્યા છે એટલે અનંતીવાર ભોગવ્યા છે અને વળી પાછી તેની વાંછા કરેછે-અરે ભાઈ ગુર્જને કેમ લાજ નથી ઉપજતી ?

જે વમેલા ભોગની ઈચ્છા કરવી તેતો વમેવા આહાર
જેવી છે માટે વુજને કગવા જોગ્ય નથી. એ રીતે નીચ્છતર
મનને સમજાવે અને પોતાનો બોધબીજ એટલે શ્રદ્ધાનરૂપ
બીજના સુખનો સહેજ રસ તેને આપે. એહવી રીતે
સ્વપગની વહેચણુ કરી સ્વસ્વરૂપનુ ગ્રહણ કરે-પર સ્વરૂપ
વીભાવરૂપ જાણી શક્તી પ્રમાણે જે જે ગુણુકાણે જેવી
રીતે ઉચીત હોય તે પ્રમાણે ત્યાગ કરે-તે બીજો અતઃ-
આત્મા જાણવો કહ્યુ છે કે —

પુગદળભાવ રૂએ નહી, તાર્થે રહે ઉદાસ,

સો અંતરઆતમ બહે, પરમાનંદ પ્રકાસ. ૧

૩ પરમાત્મા તે એ પ્રકારે તેમા એક દ્રવ્ય પરમાત્મા અને
બીજો ભાવ પરમાત્મા—દ્રવ્ય પરમાત્મા તે સભીરૂઢ નયમતે
તેમજે ગુણુકાણે રહ્યા એહવા જે કેવળદાની માહાગજ
તે દ્રવ્ય પરમાત્મા કહીએ; અને ભાવ પરમાત્મા તે
એવભૂત નયમતે કરીને આઠ કર્મ દૂર કરીને આઠ ગુણુ
પ્રગટ કરીને લોકને અતે બીરાજમાન સારીઅનતમે ભાગે
વગતે એહવા સિદ્ધભગવાન તે ભાવ પરમાત્મા કહીયે.

એ પ્રકારે ઉપાધીભેદ કરીને ત્રણ આત્માનુ સ્વરૂપજાણવુ.

દેવ ગુરુ ધર્મનાસ્વરૂપની ચૌભંગી.

દેવ આજખવાની ચોલગિ

૧ નિશ્ચયસુદેવ તે પોતાનો જીવ નિષ્પજ સ્વરૂપી,

તત્ત્વરમણી એટલે પોતાના આત્માનો તરણુ તારણુ જાહાજ
સમાન પોતાનો આત્મા છે અને અનંત જ્ઞાન દર્શન
ચારીત્રરૂપ ગુણની લક્ષ્મીનો પ્રગટ કરવા વાળો તે પોતેજ
છે એટલે જ્યારે પોતાનો આત્મા અશુદ્ધ ઉપયોગથી વિરામ
પાંખીને પોતાના સ્વભાવમાં આવેછે ત્યારે તેની જ્ઞાનાદિક
ગુણની લક્ષ્મી જોવી છે તેવીજ આવર્ણુ દૂર જવે કરીને
પ્રગટ થાયછે તે ગુણરૂપ લક્ષ્મીનો પ્રગટ કરનાર સમ્યક
પ્રકારે કષાયાદિક રહિત થયો સતો પોતેજ છે તે નિશ્ચય સુદેવ
કહીયે. તે પોતાના આત્મારૂપ સુદેવનું એકાગ્ર ચિત્તે ધ્યાન
કરતો સતો તથા આરાધના કરતો થકો એટલે આત્માથી
જીદાં વિભાવીકું પદાર્થ થકી આત્માને પોતાના સ્વભાવમાં
લાવતો સતો સંસારરૂપ સમુદ્રનો કાંઠો પાંખે.

૨ વ્યવહારસુદેવ તે અપરિહંત એટલે રાગ-દ્વેષ-કષાય
રૂપ શત્રુને હણનાર એટલે નાશ કરનાર એહવા અને
ભગવાન એટલે જ્ઞાનવંત-અશ્વર્યવંત; એ આદિક અનેક
ગુણવંત એહવા અને ૬૪ અતીશયે કરીને વિરાજમાન,
૩૫ વાંણીના ગુણ કરીને સહિત-૧૨ ગુણ કરીને સહિત,
એહવા ભવ્ય પ્રાણીને નિહતોપદેશ કરતા એહવા જે હોય
તે વ્યવહારથકી સુદેવ કહીયે. તેને આરિસાની પઠમ નિમિત્ત
કારણરૂપ જાણીને એટલે નિશ્ચય સુદેવ પ્રગટ કરવાનું
નિમિત્ત કારણ જાણીને સેવન કરવું.

૩ નિશ્ચય સુદેવ તે પોતાના આત્માનું સ્વરૂપ જોણું

ઓળખ્યુ નથી એટલે માહાગે થયો સ્વભાવ છે અને
માહારે શુ કરવું જોગ્ય છે અને હું કોણ છું-એ રીતે જોણું
ઓળખાણુ કંઈ નથી અને અરાત દશાયે કરીને જડરૂપ
વિભાવ દશામા એટલે પાચ ઇદ્રિઓના વિષયમા તથા
ચાર ક્ષાપમા તથા ઈર્ષ્યા-મદ-મન્ડ-હ્રદતાદિક અનેક
દુરગુણોને વિષે જેવું ચીત્ત સદાકાળ લાગી રહ્યું છે એટલે
જેના ચીત્તમા સદાકાળ વિષય ક્ષાપાદિકનો વિચાર વગ્ત્યા
કરેછે અને લોકોને કષ્ટમા નાખનાનો તથા પારકી લધુતા
કરવાનો અને પોતાની પ્રસરા કરવાનો વિચાર સદાકાળ
વરતે છે અને જે પોતાના આત્માની વિગધના કરતો
સતો વગ્તેછે તે 'નિશ્ચયકુદેવ' કહીવે. એટલા આત્માને
સેવતો જે પ્રાણી તે સમારૂપ સમુદ્રને વિષે પરિવ્રમણુ કરે.

૪ વ્યવહાર કુદેવ તે કમ-માહરેવ-પ્રહ્લા-સોનપાળ-
પીતંગીઆ પ્રમુખ જાણવા અને તેને વ્યવહાર કુદેવ કહીવે
તે વ્યવહાર કુદેવને સેવતો એહવો જે પ્રાણી તે સમારૂપ
સમુદ્રમા પરિવ્રમણુ કરે.

ગુરુ ઓળખવાની મૌભગી.

૧ નિશ્ચય મુગુરુ તે પોતાના જીવને એકાંતે જેસારી
એટલે દ્રવ્ય થકી જ્યા કોઈનું આવાગમન ન હોય એવે
સ્થાનકે જેમાડીને અને ભાવ થકી ગગ દેવની ઓછારા
રૂપ એકાંતે જેસારીને ડી શિખામણુ રહને મિથ્યાતરૂપ
કુનાર્જ થકી એટલે દ્રવ્ય ભાવ જેપ્રકારે અન્યાય માગ્ય થકી

તથા મીઠ્યાત્વીઓનાં લક્ષણ જે પૂર્વે કહ્યાં છે તે થકી તથા અંગભીરપણા થકી તથા અધર્મ સેવીને ધર્મ માનવું તે રૂપ મિથ્યાત થકી નિવારણ કરીને સમકિતરૂપ શુદ્ધ મારગે પડાવે એટલે પૂર્વે કહેલા સમકિતના ગુણ અંગીકાર કરાવે અને દંભ થકી નિવારણ કરે એટલે અવગુણી થઈને ધરમિ નામ ધરાવવું અને જુઠા જુઠા ક્રિયાઓના આડંબર કરવા તે સર્વ દંભ કહીયે-તેથી નિવારણ કરે પણ જુઠા ડકાણુમાં આત્માને પડવા દે નહીં તે નિશ્ચય સુગુરુ કહીયે. એ આત્મારૂપ નિશ્ચય સુગુરુનું સેવન કરવા થકી પોતાનો આત્મા તુરત પોતાના સ્વભાવમાં આવે.

૨ વ્યવહાર સુગુરુ તે સાધુ મુનીરાજ જેના શરીરને સંગત પામેલું એહવું જે રજ તે ભૂપણુ સમાન છે અને શીલાનું તળીયું તે જેને સ્થાન સમાન છે અને કાંકરા સહિત ભુમી જેને શૈયા તૂલ્ય છે અને વાઘની ખોડ જેને ધર તૂલ્ય છે અને “હું અને આ માહાર” એ વિકલ્પ જેને દૂર ગયો છે અને જેને અજ્ઞાનરૂપી અંધારાની ગાંઠો તૂટી ગઈ છે અને જેને એક જ્ઞાનરૂપ ધન વરતે છે અને જે નિસ્પૃહપણે વરતે છે એટલે જેમને કોઈ પ્રકારની સ્પૃહા વરતતી નથી અને જે અચિંત્ય એટલે દુર્ધર એહવાં આચરણોયે કરીને દીવસ ગમાવે છે અને જે એક શરીરનો નિરવાહ કરવાને અર્થે ગર્વ રહિત-એહતાલીસ દોષ રહિત આહારની ગવેખણા કરે છે અને જે માયા પ્રપંચમાં પડતા

નથી એહવા અનેક ગુણોએ કરીને સહિત એહવા જે
 મુનીરાજ શુદ્ધ પ્રરૂપણાએ કરીને એટલે જવાર્ય વીતરાગનો
 મારગ દેખાડીને ભવ્ય પ્રાણીયોને પ્રતીબોધ કરવાને ઉદ્યમ-
 વંત અને પોતાના આચાર વ્યવહારને વિષે સાવધાન એહવા
 જે મુનીરાજ તે વ્યવહાર થકી સુગુર કહીયે-તેમને નીમીત્ત
 કાગણુ જાણીને એવન કવું.

૩ નિશ્ચય કુગુર તે જે રાગ દ્વેષ રહિત કેવળમાન-
 કેવળદર્શને કરીને સહિત અને સ્યાદવાદ વાણીના પ્રરૂપનાર
 એહવા પગ્માત્માની વાણીના એટલે તેમના કહેલા સિ-
 ક્ષાંતોના ખોટા અર્થ કહે એટલે જાણીને પોતાના પૂજનીક
 પાણને અર્થ અજ્ઞાનને વરો કરીને ખોટી પ્રરૂપણા કહે
 અને પોતે લપટપણુ કરીને નીચુકપણુ સસાગ્ની વૃદ્ધીના,
 કારણુ એવે એટલે તીવ્ર કષાયાદિકે કરીને વમનમતો ગહે-
 પોતે કુખે અને ખીજાને પણ કુખાવે તે નિશ્ચય થકી
 કુગુર કહીયે.

૪ વ્યવહાર કુગુર તે જોમી-સન્યાસી-બ્રાહ્મભણુ-
 કુલીંગી પ્રમુખ અને સ્વનીંગી એટલે જૈનના હીંગના ધાગણુ
 કરનાગ-પાત્ર આચારે કરીને ગહિત એટલે રાનાચાગ-દર્શ
 નાચાગ-ચાગીત્રાચાગ-તપ્પાચાગ-વીરજ્ઞાચાગ, એ પાત્ર આ-
 ચાગે કરીને ગન્ય, પાત્ર સમીતી, ત્રણુ ગુપ્તિયે કરીને ગહિત,
 આશ્રવના સેવનાગ-ગ્રહસ્થોઓના દાસ થઈને ગેહલા
 એહના વેપધાગી જતી પ્રમુખ તે વ્યવહાર કુગુર કહીયે.

ધર્મ ઓળખવાની ચૌભંગી.

૧ નિશ્ચય સુધર્મ તે નિશ્ચય નયમતે કરીને આત્માને અંતરગત સત્તાગતે અનંત અતુટિરૂપ એટલે અનંતજ્ઞાન-અનંતદર્શન-અનંતચારીત્ર-અનંતચિરંજીવ રૂપ અનંતો ધર્મ રહ્યોછે ; તે વ્યવહાર નયને મતે કર્મ કરીને એટલે જ્ઞાના-વાર્ણાદિ કર્મ કરીને અવરાણો છે એટલે ઠંકાણો છે; જેમ સૂર્યની આગળ વાદળાં આવવે કરીને તેની કાંતી દબાયછે પણ અંતરમાં સૂર્યની કાંતી દેદીપ્યમાન છે પણ કાંઈ ઘટતી નથી તેમ આત્માને કર્મરૂપ વાદળાંઆડાં આવવે કરીને કાંતી દબાયી છે પણ અંતરંગ આત્માની કાંતી એટલે અકલાયતા રૂપ ધર્મ-સૂર્યની પઠમ દેદીપ્યમાન છે અને વળી નિશ્ચય નયમતે આ આત્મા અતિંદ્રિય સુખસ્વરૂપવાળો છે એટલે ઇંદ્રીયોને ગોચર ન આવે એહવું આત્મીક સુખ તે મય છે-વળી આ આત્મા શુદ્ધ ચિન્માત્ર મૂર્તિ છે એટલે રાગ-દ્વેષ-મોહ-મદ-મચ્છરાદિક અનેક ઉપાધી રહિત જ્ઞાનમાત્ર ચેતનારૂપ મૂર્તિવાળો છે પણ વ્યવહારમાં પર્યાયાર્થિક નયે કરીને નિરંતર વિષય કલાયાદિક અશુદ્ધ ચેતનારૂપ વિભાવના પરિણુમનપણે કરીને મલીન થયોછે પણ શુદ્ધ નિશ્ચય નયે કરીને નવતત્ત્વ થકી શુદ્ધ જીવ ન્યારો છે-નિર્વિકલ્પ છે એટલે વિભાવતાના વિકલ્પે કરીને રહિત છે. વળી આ આત્મા સહેજ સ્વભાવવાળો છે પણ વ્યવહારમાં મિથ્યાત પ્રણામે કરીને સંસારમાં લમતો સતો આત્મ સ્વરૂપ જાણતો

નથી, તેવી આરાતી કહેવાય છે પણ જ્યારે મિથ્યાતનો નાશ થાયછે ત્યારે આ જીવ પોતાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ અનુભવે છે માટે સદાકાળ આત્મા શુદ્ધ જ્ઞાનાદિ ગુણમય છે—એ રીતે નિશ્ચય-વ્યવહાર નયે કરીને આત્મધર્મનું વિચારવું તે નિશ્ચયસુધર્મ કહીયે.

૨ વ્યવહારસુધર્મ તે પૂર્વે કહ્યો એહવો નિગવર્ણુ શુધ્ધ ધર્મ એટલે કર્મ કલક રહીત પોતાનું શુધ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ કરવાને અર્થે અને અકંપાયતા ધર્મ પ્રગટ કરવાને અર્થે ચિત્તમા એક સાધ્ય રાખીને સાપેક્ષપણે એટલે સાતનયની જેવી રીતની અપેક્ષા ધટે તેવી રીતની અપેક્ષા રાખીને અથવા આત્મ ઉપયોગ રાખીને એટલે નીર્મલકારપણે ઉત્કર્ષ ગ્રહીત શુદ્ધ ગીતારથ ગુરુમાહારાજની સમીપે જે બાહ્ય વ્યવહાર ક્રિયારૂપ વૃત્ત-મયખાણાદીક પોતાના આત્માની તોડણા કરીને જાણપણા સહીત કરવું તે વ્યવહાર સુધર્મ જાણવો.

૩ નિશ્ચયકુધર્મ તે એકાત આગને વિષે બાહ્ય ક-રણી રૂપ ધર્મને વિષે રાગ્યવું અને અતર્ંગ રાને કરીને હીનપણું અને આત્મધર્મની ઓળખાણું કરીને રહીતપણું એટલે આત્મધર્મ તે શું ચીજછે—એ વાતનો કાઈ ઉપયોગ નથી તે નિશ્ચય કુધર્મ જાણવો.

૪ વ્યવહાર કુધર્મ તે જનગણના દર્શનથી જે ઉત્પટ્ટા પુરુષો એટલે વીતગગની આરાધી ઉત્પટ્ટા વરતનારા અને

ઉલટી પ્રરૂપણા કરનારા એહવા જે સ્વમતી તથા પરમતી
પુરૂષોની અનુગ્રાહ્યે એટલે તેમની આરા માથે ચલાવીને
જે ધર્મ કરણી કરવી એટલે દેવપૂજા-સામાયક-પૌષ્ઠ,
ઉપવાસ-છઠ-અઠમ-આંખીલ-એકાસણાદીકૃત-પચખાણુ
તથા નીમ-અભીગ્રહ-સંયજ્ઞત્રા-તીર્થજ્ઞત્રાદીક હરેક કોઈ
ધર્મનું અનુષ્ઠાન, તે લોકોના ઉપદેશ કરીને કરવું તે સર્વ
વ્યવહારકૃધર્મ કહીયે.

“એણી રીતે નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ ઔલંગીયે કરીને દેવ
ગુરૂ ધર્મનું સ્વરૂપ જાણે અને અંતરંગ પ્રતીતિ નિર્મળપણે
સદ્દેહ અને શુદ્ધ સ્વરૂપનો અનુભવ કરે તેને નિશ્ચેથી
સમકીત જાણવું.”

સત્તરપ્રકારનાં મરણ.

૧ અવીચીમરણુ:—(જે મરણને વિષે અવિચી એટલે
અંતર નથી એટલે સમયમાત્રનો વીલંબ નથી.) X X
એટલે નારક-તીર્થચ-નર-અમર (દેવતા) તેમના
ઉત્પત્તિ સમય થકી માંડીને પોતપોતાના આઉખા કર્મના
દળીઆનો સમય સમય અનુભવ કરવા થકી એટલે ભો-
ગવવા થકી વીચટન એટલે નાશ થવું તેણે કરીને સહીત
જે મરણુ એટલે ઉત્પત્તિ સમયથી માંડીને સમય સમય
મરણુ પર્યંત આઉખાનું ઘટવું તે અવીચીમરણુ કહીયે.

૨ અવધિમરણુ—(અવધી એટલે મર્યાદાએ કરીને જે મરણુ તે અવધીમરણુ)

એટલે જે નારકાદીક ભવના કાગણુ પાણુ ફરીને એટલે નારકાદીક ભવના કાગણુ એવા આવખા કર્મના દળીઆ પ્રતે અનુભવીને એટલે ભોગવીને મરણુ પામે અથવા મરણુ પામ્યો—અને વળી જો તેજ દળીઆ પ્રતે અનુભવીને મરણુ ત્યાગે તે દ્રવ્યથકી અવધીમરણુ સભાએ માટે અવધી મરણુ કહીયે અને ગ્રહણુ કરીને ત્યાગ કોલા એવાય કર્મ દળીઆનુ ફરીને ગ્રહણુ કરવુ તે પ્રણામના વિચીત્રપણા થકીજ છે. ક્ષેત્રાદીકને વિષે પણુ તેજ રીતે જાણવું એટલે ક્ષેત્ર થકી—કાળથકી અને ભાવથકી પણુ એજ રીતે અવધીમરણુ જાણવુ

૩ અતિકમરણુ—(અતે થયું તે અંતીકમરણુ)

એટલે જે નારકાદીકના આઉખા પાણુ ફરીને કર્મ દળીઆ પ્રતે અનુભવીને મરણુ પામેજે અથવા મરણુ પામ્યો અને ફરીને તે દળીઆ પ્રતે અનુભવીના મરણુ કરશે તે દ્રવ્યથકી અંતીક મરણુ જાણવું એજ રીતે ક્ષેત્રાદીકને વિષે પણુ કહેવું.

૪ વતનમરણુ—(મંજમ થકી પાછા પડતાઓનુ જે મરણુ તે વતન મરણુ કહીયે.)

એટલે સજ્જમથી પાછા વળેલા એટલે સજ્જમ પાળવાથી ભગત થયાછે પ્રણામતે જેમના એવા અને કુ'ખે કરીને

કરવા જોગ્ય એવું તપ ચરણ એટલે તપ તથા ચારીત્ર તે પ્રતે કરવાને અસમર્થ અને વૃત મૂકવાને પણ અસમર્થ અને મનમાં વિચારતાકે હુમાઈ કોઈકે પ્રકારે વૃતથી મુકાવું થાઓ એટલે આ ચારીત્ર રૂપ વૃતથી છુટકપારો થાઓ? એવો વીચાર કરતા એટલે ચારીત્ર પાળી શકે નહીં અને લોક લજ્યાયે કરીને વેષ પણ મુકી શકે નહીં અને રાત્ર દીવશ મનમાં વેષ મુકવાનું ધ્યાન કરતા એવા પુરુષોનું જે મરણ એટલે તે વીચારમાંને વિચારમાં જે મરણ તે 'વલનમરણ' કહીયે.

૫ વશાર્તમરણુ:—(ઇંદ્રિયોના વશ પણે કરીને મરવું તે) એટલે ઇંદ્રિયોના વિષયના વશપણે કરીને એટલે ઇંદ્રિયોના વિષયના પરવશ પણે કરીને આર્તા એટલે દીવાની શીખા જોવે કરીને આકુળ વ્યાકુળ થયેલા એવા પતંગની પઠમ આકુળવ્યાકુળ થયેલા એટલે પીડાયેલા તેમનું જે મરણ એટલે વિષયની આસક્તિ સહીત પુરુષોનું જે મરણ તે 'વશાર્તમરણુ' મરણ કહીયે.

૬ અંતઃશલ્યમરણુ:—(અંતઃકરણને વિષે શલ્ય સહીત પુરુષોનું જે મરણ તે અંતઃશલ્ય કહીયે.)

એટલે અંતઃકરણને વિષે દુષ્ટ આચરણ રૂપ રહ્યું છે શલ્ય તે જેમને એવા અને તે શલ્ય લજ્યાદીકના વશથકી ગીતારથ ગુરૂ મહારાજની સમીપે નથી આલોળ્યું જેમણે એવા એટલે જો હું માહાદ્વ અકલ્પ ગુરૂ મહારાજની આ-

ગળ કહીશતો લોકમા માહારી આપ્પર રહેશે નહીં અને
ગુરુ માહારાજ પણ એમ જાણુશકે આવો થેને આવા
કામ કરેછે એની રીતે પોતાની મતી કલ્પનાયે વીચારીને
પોતાનું શલ્ય આળોવે નહીં એહવા શલ્ય સહિત પુરુષોનું
જે મરણુ તે 'અત શલ્યમગણુ' કહીયે

“આ મરણુ અતિશૌ દુષ્ટ છે કેમકે શલ્ય સહિત મરણુ
કળીને જીવો માહાભયકર અને દુષ્ટ છે અત તે જેનો
એહવો અને દીર્ઘ એટલે લાખો પાર ગહિત એહવો જે
સસારરૂપ કાતાઁ એટલે શુષ્ક અટવીને વિષે ઘણા કાળ
ભમે છે એ કાગણુ માટે”

૭ તદ્ભવમગણુ — (તે ભનને જોગ્ય આવજી ખાધીને
મરણુ પામે તે તદ્ભવમરણુ કહીયે.) X X X X

એટલે જે ભનને વિષે વગતમાન કાળે પ્રાણી વર્તેછે તેજ
ભવને જોગ્ય આવજી ખાધીને ફરીને આવખાનો ક્ષય કરીને
જ્યારે મગણુ પામે ત્યારે તદ્ભવમગણુ કહીયે—આ મગણુ
અખ્યાતા વગમતા આઉખાનાના નર ત્રીજય ને હોય પણ
અસખ્યાતા અસના આઉખાવાના નર ત્રીજંચોને તથા
દેવતા નારકીયોને ન હોય કેમકે તેમને ફરીને અતતર એટલે
તે ભવમાથી નિકળીને તેજ ભવમા આવવાનો અભાવ
છે એટલે જીગળીઆપણામાં જીગળીઆપણાનું આવજી ન
ખાધે તેમજ દેવતા નારકી પણ તે ગતીમા ગહીને તેજ
ગતીનું આઉજી ફરી ન ખાધે, એ કારણુ માટે.

૮ બાળમરણુ:—(બાળ પુરુષોનું જે મરણુ તે બાળમરણુ)

એટલે મિથ્યાદ્રષ્ટી પુરુષોનું અથવા અવીરતી સમકિત દ્રષ્ટી પુરુષોનું જે મરણુ તે બાળ મરણુ કહીયે. ઇહાં સમકિતી જીવોનું જે બાળમરણુ કહ્યું તે ચારિત્રની અપેક્ષાએ જાણવું.

૯ પંડીતમરણુ:—(પંડીતપુરુષોનું જે મરણુ તે પંડીત મરણુ કહીયે.)   × × × × × × × ×

એટલે સર્વ વીરતી પ્રતે પામેલા એટલે દ્રવ્યભાવ એ પ્રકારે પાંચ આશ્રવ થકી વીરામ પામેલા એવા ભાવ મુનીયોનું જે મરણુ તે પંડીતમરણુ કહીયે.

૧૦ મિશ્રમરણુ:—(મિશ્ર પુરુષોનું એટલે બાળપંડીત પુરુષોનું મરણુ.)   × × × × × × × ×

એટલે દેશવરતી પુરુષોનું એટલે દ્રવ્ય ભાવ એ પ્રકારે દેશ વીરત સમકીત સહીત જેમણે અંગીકાર કરીછે તેમનું જે મરણુ તે મિશ્રમરણુ કહીયે એટલે બાળપંડીત મરણુ કહીયે.

૧૧ છદ્મસ્થમરણુ:—(છદ્મસ્થ પુરુષોનું જે મરણુ તે) એટલે મતી-શ્રુત-અવધી-અનપર્યાય જ્ઞાનવંત એવા વૃત્તિ પુરુષોનું જે મરણુ તે છદ્મસ્થમરણુ કહીયે.

૧૨ કેવળીમરણુ:—(કેવળજ્ઞાનિનું જે મરણુ તે.) એટલે ઉત્પન્ન થયુંછે કેવળ જ્ઞાન તે જેમને-એવા પુરુષોનું જે મરણુ તે 'કેવળીમરણુ' કહીયે.

૧૩ વિહાયમંત્રમરણુ—(આકાશને વિષે થયું જે મરણુ તે)
એટલે હવે વૃક્ષની ડાળાદિકને વિષે દોરકુ આધીને
ગળા કાસો આધને તથા પરવત ઉપર ચડીને ત્યાથી ઝપાપાત
કરીને તથા કુવામાં પડીને તથા ગચ્છાદિકે કરીને મરણુ તે
વિહાયમંત્રમરણુ કહીયે.

૧૪ ગ્રંથસ્પૃષ્ટમરણુ—(ગ્રંથ પક્ષીઓના સ્પર્ષ વડે કરીને
જે મરણુ) × × × × × × × × × ×
એટલે ગ્રંથપક્ષી જે તેમણે અંતે ઉપસક્ષણથી એટલે તેના
સર્વથથી શીવાદિક પથુ જે તેમણે સ્પર્ષ કર્યો છે જે મરણુને
વિષે એટલે મુએત્રા હાથી આદિક પથુઓના મડદાને વિષે
પ્રવેષ કરીને ગ્રંથાદિક પક્ષીઓની પાસે પોતાનું ભક્ષણ
કરાવીને મરણુ તે ગ્રંથસ્પૃષ્ટમરણુ કહીયે આ મરણુ તાપસ
લોકોને હોય છે.

૧૫ ભક્તપરિણામરણુ—(ભક્તપરિણામે કરીને જે
મરણુ તે) × × × × × × × × × ×
એટલે ભોજનની તથા પાણીની પરીણા એટલે આ આ-
હાર પાણી જે અનતીવાગ આધુ પીધુ છે અને પાપનુ કારણ
છે, એ ગીતે સમ્યક પ્રકારે રોષ પરિણામે કરીને એટલે સમ્યક
વિચારણાએ કરીને જાણીને અને પચખાણુ પરિણામે કરીને
સમસ્ત પ્રકારે ત્યાગ કરવો એટલે બાહ્યરથી આહાર પાણી-
નો જાણુપણા સહિત ત્યાગ કરવો અને અંતરંગથી તેની
ધમ્જાનો રોષ કરવો તે ભક્તપરિણા કહીએ-તેણે કરીને જે

મરણુ તે ભક્તપરિણામરણુ કહીએ.

૧૬ ઇંગિનીમરણુ:—(પ્રતીનિયત દેશને વિષે રહેવું)
એટલે જે મરણુને વિષે સ્થાનકનો નિયમ કરવો કે માહોરે
આટલાજ સ્થાનકમાં ફરવું-એસવું ઇત્યાદિ નિયમ કરીને
ચાર આહારનો ત્યાગ કરવો અને નિમેષા સ્થાનકને વિષે
પોતાની મેળેજ ઉદવરતનાદિક કરવું એટલે ચાંપવું-ચોળવું
ઇત્યાદિ કરવું પણ ખીજાની પાસે કરાવવું નહીં. એહવી
રીતના નિયમ સહિત જે મુનીનું મરણુ તે ઇંગિનીમરણુ
કહીએ અને તેને અનશન કહીયે.

૧૭ પાદપોપગમન:—(પાદપની પદમ અભિગ્રહ ધારીને
જે મરવું) × × × × × × × × × ×
એટલે 'પાદપ' નામ વૃક્ષ અને 'ઉપ' નામ તેને સદ્રશ
એટલે વૃક્ષને તુલ્ય અને 'ગમન' એટલે તેને તુલ્ય રહેવું તે
પાદપોપગમન કહીએ—એટલે જેમ વૃક્ષ પડ્યું સતું સમ
જગ્યો પ્રતે તથા વિષમ જગ્યો પ્રતે વિચારતું નથી કે આ
જગો સાફ છે કે ઢેકાઢેયાવાળી છે—એહવી રીતે વિચારતું
નથી અને નિશ્ચળ રહેછે—પરના પ્રયોગે કરીને કંપેછે
એટલે કોઈ હલાવે તો હાલે પણ પોતે પોતાની મેળેતો
હાલેજ નહીં તેમ આ જ્ઞાનવાન ગીતારંધ્ર, મહાનુભાગ
મુનીરાજ જે અંગ એટલે હાથ, પગ, મસ્તકાદિક સમ
જગ્યોને વિષે અથવા વિષમ જગ્યોને વિષે પડ્યું સતું તે
ત્યાંજ સ્થાપન કરેછે એટલે જે જ્યાં પડ્યું તે તેજ સ્થાનકે

ગેહવા દેછે પણ પ્રોતે ચળાવતા નથી એહની ગીતે અભિગ્રહ
સહિત જે સુનીવુ મગણુ તે પાદપોષગમન મરણુ કહીએ
“આ ઉપર લખ્યા સત્તર પ્રકાગના જે મગણુ તેની મધ્યે
આ અતના ત્રણ મગણુ તે વૈમાનીકપણાનુ તથા મુક્તિના
મુખરૂપ ફળ આપવાને સગ્યાછે, તોપણુ નિશિટતગ-વીંગિટ
તમ ધીગજવાળા સુનીઓનેજ ઉત્તગેતગ સભવેછે એપ્રકાગનો
નિવેસ છે એટલે ભેદછે એહવુ માટે પ્રવચનુ એટલે પદગમુ
જે મગણુ તે ‘કનીય’ છે એટલે અધન્ય છે અને ખીજુ
એટલે સોજમુ જે મગણુ તે મધ્યમ છે અને ત્રીજુ એટલે
મતગમુ જે મરણુ તે જોટ છે એટલે ઉત્કૃષ્ટ છે એ રીતની
તરતમતા વિચારી”

અષ્ટમંગિનું સ્વરૂપ

૧ પેહવો ભાગો તે કેટલાએક છનો ધર્મનુ સ્વરૂપ
સ્વાદવાદ સીક્ષીયે કગીને જાણુ નહી-આદરે નહી અને
પાળે નહી, તે સર્વ ત્રિધ્યાદ્રષ્ટી જાણુવા

૨ ખીજો ભાગો તે કેટલાએક છનો ધર્મનુ સ્વરૂપ
સ્વાદવાદ સીક્ષીયે કગીને જાણુ નહી-આદરે નહી અને
પાળે એટલે કષ્ટક્રિયા-તપ-જપ-શીલાદિક વડે કરીને શરીરને
ગાળે તે સર્વ ત્રિધ્યાદ્રષ્ટી જાણુવા.

૩ ત્રીજો ભાગો તે કેટલાએક છવો ધર્મનુ સ્વરૂપ

સ્થાદવાદ સીલીયે કરીને જાણે નહી-અને મુનીનાં વૃત્ત
આદરે અને પાળે નહી એટલે જેવી રીતે દશાષ્ટકાલીક
પ્રમુખ સૂત્રોને વિષે જે પ્રકારે મુનીમારગ કહ્યોછે તે પ્રકારે
પાળે નહી; તે સર્વ પાસથાદિક દુર્ભવી મિથ્યાદ્રષ્ટી જાણુવા.

૪ ચોથો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ
સ્થાદવાદ સીલીયે જાણે નહી અને આદરે અને પાળે
એટલે દ્રવ્ય થકી મુનીની ક્રિયા આવશ્યક-પ્રતીલેપણાદિક
કેરે તે અભવ્ય તથા ઉત્સૂત્રના કથક પ્રમુખ જાણુવા.

૫ પાંચમો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ
સ્થાદવાદ સીલીયે કરીને જાણે પણ વૃત્ત ભાગવાની ખીકે
કરી આદરે નહી અને પોતાની પરિણતી જાગ્યા વિના
પાળે પણ નહી એટલે લોક દેખામણી જુઠું ડઝાણું કેરે
નહી; તે સર્વ શ્રેણીકરાજ પ્રમુખ શાસનના અનુચાળનારા
સમકિતદ્રષ્ટી જાણુવા.

૬ છઠો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ
સ્થાદવાદ સીલીયે કરીને જાણે પણ આદરે નહી અને
શીળાદિક પાળે તે પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવતા કેમકે
તે અપ્પવિકારીછે માટે અને તીહાં મૈથુનનું સેવન નથી એ
અપેક્ષાયે કરીને પાળનાર કહ્યા; તે સર્વ સમકિતદ્રષ્ટી જાણુવા.

૭ સાતમો ભાંગો તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ
સ્થાદવાદ સીલીયે કરીને જાણે અને મુનીનાં વૃત્ત આદરે
પણ પાળે નહી એટલે પ્રથમથી ખીતારથ ગુરુમાહારાજની

પાસે માહાવૃત અગીકાં કરી લીધાં છે અને પઠીથી પોતાના શક્તિ તે માહાવૃત પાળવાની દેખી નહી તેથી પાળતા નથી પણ પ્રરૂપાણુ શુદ્ધ કહેછે અને પોતામા મુનીપણું સ્થાપન કરતા નથી એહના જનપ્રવચનના જાણુ ગીતાગ્રંથ સંવેગપક્ષિ, તે મર્વ મમકિતદ્રષ્ટિ જાણુવા.

૮ આઠમો ભાગો તે કેટલાએક જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ સ્થાપવાદ સીધીયે કરીને જાણુછે—આદેજે અને પાળેછે એટલે સમ્યક્ પ્રકારે નિશ્ચય વ્યવહાર જેપ્રકારે માહાવૃત પાળેજે એહવા જનમતના જાણુ અનુવિધ રાખતા પુરૂષો એટલે આસા મહિત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રવત પુરૂષો સર્વે સમકિતી જાણુવા.

“આ ઉપર લખ્યા આઠ ભાગાની મધ્યે પેહેલા ચાર ભાગાવાળા સર્વ મિથ્યાદ્રટી જાણુના. અને પાળના ચાર ભાગાવાળા મર્વ મમકિતી જાણુના એ ગીતે ઉપર લખેલી અટલગીનુ સ્વરૂપ ગીતાગ્રંથ શુર માહાગજની અથવા શુદ્ધપ્રરૂપક પુરૂષોની પાસે સમ્યક્ પ્રકારે સમજીને ઉપગના પેટેલા ચાર ભાગાવાળા પુરૂષોનો મંસર્ગ ત્રીકરણુ જોગે ત્યાગ કવો અને નીચેના ચાર ભાગાવાળા પુરૂષોનો સમર્ગ નિપેસ પ્રકારે કવો કેમકે એ વિના સમકિતની પ્રાપ્તિ થાય નહી એ કાગણુ માટે.”

ધર્મપુરુષોનાં લક્ષણ.

૧ જીનરાજ માહારાજે કહેલા તત્ત્વનું એટલે શું સ્વરૂપનું શ્રદ્ધાન, ભાસન, અને રમણનું કરવું.

૨ મૈત્રીભાવના એટલે સર્વ જીવ સાથે મીત્રતા રાખવી, સર્વનું ભલું વંછવું પણ કોઈનું માફું ચીંતવવું નહીં—સર્વ જીવ ઉપર હિતચુદ્ધી રાખવી પણ ઈર્ષ્યાચુદ્ધી રાખવી નહીં.

૩ પ્રમોદભાવના એટલે સમ્યક જ્ઞાનાદિક ગુણુવંત પુરુષ ઉપર તથા તેમના સેવક ઉપર રાગ ધરવો અને પોતાની શક્તી પ્રમાણે તેમની સાહાજ્ય કરવી.

૪ મધ્યસ્થભાવના એટલે સમકિત સહિત ધર્મવંત પુરુષો ઉપર રાગ કરવો અને મિથ્યાત્વી જીવો ઉપર એટલે વિતરાગી પુરુષોના મારગથી ઉલટા વરતનારા પુરુષો ઉપર રાગ પણ નહીં તેમ દ્વેષ પણ નહીં કરવો ; કારણ કે હિંસાના કરનારા તથા ઉત્સૂત્રના ખોલનારા જીવો ઉપર પણ સમકિવંત પ્રાણીને કરણા ઉપજે એટલે ભાવદયા વરતે અને એહવું વિચારે કે “આ ખિચારો અજાણ છે, અને કોઈ ગુરૂ મિલ્યા નથી અને તેને દર્શન મોહકર્મનો ઉદય વરતે છે માટે એ જીવ શું કરે અને કર્મ ભભાવે છે” એહવી રીતે ચિત્તને વિષે કરણા રાખીને જો ઉપદેશ થકી સારા મારગમાં આવે તો તેને શુદ્ધ મારગને વિષે લાવે અને હિંસાના કરનારને હિંસાથી છોડાવે અને તેમ કરતાં કદાચીત તે માને નહીં અને સારા મારગમાં આવે નહીં તો પણ

તેના ઉપર દ્વેષ ન કરવો અને તેને હતપત પણુ ન કરવો તો મારવું તે ક્યાથી હોય એટલે માગી કુટીને છોડાવવુ અને તેની ઉપર દ્વેષ કરવો તે તો અસાની માહામૂર્જીનુ લક્ષણ છે અને એહવુ વિચારે કે આ અવસરે અને આ રૂપના કર્મનો ઉદય આવ્યો છે માટે યુદ્ધ મારગની વારતા તે માનનાર નથી અને હિમાદિક અકૃત્ય છોડનાર નથી માટે ફરી કોઈક અવસરે તેને ઉપદેષ કંઈયુ-જો માનશે તો ભલે નહીતો જેવી ગતીયે જવુ હશે તેની એટા કરતો; એહવુ વિચારીને તેના ઉપર કાઈ પણુ રાગ દ્વેષ ન કરવો તે મધ્યસ્થભાવના કહીયે.

૫ કંઈશુભાવના એટલે સર્વ જીવને પોતાને તુલ્ય બાણીને તેમના ઉપર દયા રાખે અને કોઈને હણે નહીં એટલે નિશુકપણુ પ્રયોજન વિના આણુપગધી જીવનો ઉપદાત કરે નહીં કેમકે શ્રાવકને તો સવા વિસનાની દયા વરતેછે, એ કારણુ માટે અને મુનીગણ તો સર્વથા પ્રકારે કોઈ જીવને હણે નહીં-હણાવે નહીં અને હણતાની અનુમોદના પણુ કરે નહીં તથા આજીવીકાયે કરીને કુખી તથા રોગે કંઈને કુ ખી એહવા પુરૂષોને દેખીને તેના ઉપર કંઈશુ કરવી એટલે પોતાની શક્તિ પ્રમાણુ તેને કુખ ટાળવાનો ઉપાય કરવો પણુ તેને ઉવેખી મુકવો નહીં અને જો ઉવેખી મુકે તો કંઈશુ ઉઠી જાય અને નીશુકપણુ ધાય અને તેથી વીતરાગની આસાનો ભગ ધાય અને તેથી સમકિત અસાર

થાય. એ કારણુ માટે દુઃખી પ્રાણી દેખીને તેમના દુખનું નિર્મહંકારપણે ટાળવું તે દ્રવ્ય કરણુ કહીયે તથા ધર્મહીન એટલે સમકિતધર્મ કરીને રહિત એહવા જીવ દેખીને તેના ઉપર કરણુ કરવી એટલે એહવું ચિંતવવું કે આજીવ જ્યારે વીતરાગ માહારાજનો કહેલો દ્રવ્યભાવ એપ્રકારે શુદ્ધ સમ્યક્ત્વાદિક ધર્મ પામશે અને યથાર્થ આત્મસાધન પામીને સ્વરૂપ ધર્મને એટલે આત્મસ્વભાવને જ્યારે અવલંબન કરશે એટલે આ પુદ્ગલ ઉપરથી નિરમમત્વી થઈને શુદ્ધ સ્વરૂપને વિષે જ્યારે રમાણુ કરશે. એહવી રીતે વિચારવું તે ભાવકરણુ કહીયે પણ ઉત્તમ પુરૂષોએ એહવું ન વિચારવું કે આપણે શું કાંમછે-એ જીવને ગરજ હશે તો ધણોય પુછતો આવશે-આપણે એની શી ગરજ છે ? એમ કરીને તેને ઉવેખી મુકવો નહીં અને ધર્મથી પડતા પ્રાણીને તથા ધર્મ રહિત પ્રાણીને દેખીને પોતાની શક્તી પ્રમાણે તેને સ્થીર ન કરેતો સમકિત રહે નહીં. એ રીતે દ્રવ્યભાવ એ પ્રકારે કરણુ રાખવી તે કરણુભાવના કહીયે.

૬ વિનત હોય એટલે ઉત્તમ પુરૂષોના વિનયવંત હોય.

૭ સતા ગુણની સ્તુતી કરનારો હોય એટલે જોને વિષે આગમને અનુસારે વિદ્યમાન ગુણ હોય તેની સ્તુતી કરે પણ ગુણ રહિત પુરૂષની સ્તુતી કરે નહીં કેમકે ગુણ રહિત પુરૂષની સ્તુતી કરવા થકી મિથ્યાત આવેછે માટે.

❧ (નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ પંચમહાવૃત્તનું સ્વરૂપ

જાણે તથા નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ ખાર વૃત્તુ સ્વરૂપ જાણે તેને સમ્યક જ્ઞાની કહીએ અને જાણીને પાળે તેને માધુ મુનીરાજ તથા આવક કહીએ એ કારણ માટે પાત્ર મહા-વૃત્તુ સ્વરૂપ જાણાવેછે.)

પાંચ મહાવૃત્ત.

૧ વ્યવહાર થકી પ્રાણાતિપાત વિગ્મણુવૃત્ત તે.—એકદ્રી થકી માડીને પચ્ચદ્રિ પર્યંત થાવડ ત્રસ જીવને પોતાના સરખા જાણીને એટલે પોતાની જેની આત્મસત્તાએ તેવી-જ તેમનીએ અને જેણે પોતાને કુખ થાયછે તેવુંજ તેમને થાયછે એની ગીતે સમ્યક પ્રકારે જાણીને જીવની જતના કરે એટલે દયા પાળે કેમકે આઠ પ્રમાદના જોગથી જીવની હિમા થાયછે (૧ અજ્ઞાન-૨ અંગપ-૩ વિપર્યાસ-૪ ગગ-૫ દ્વેષ-૬ સ્મૃતિભ્રમ-૭ યોગદુ પ્રાણીધાન-૮ ધર્મનો અનાદર) તે કારણ માટે આઠ પ્રમાદ તજીને—કોઈ જીવને મને કુઠી-વચને કુઠી-કામાયે કરી પોતે કુખ ઉપજાવે નહીં અને બીજાની પાસે પણ કુખ કુગવે નહીં અને તે જીવને કુખના દેનાગની અનુમોદના પણ કરે નહીં અને ભગ્ન જીવને ઉપદેશ પણ તેનીજ ગીતે કરે, કુગવે, અને અનુમોદે, પણ ધર્મનાં ખાહાના કહાડીને જે મા હિત્તા થતી હોય તેણે કામ મને કરીને પણ કુગવાણું કરે નહીં એટલે દેહેગ ઉપામગ પીજે પણ માધુ મુની

રાજ થઈને કરે નહી—કરાવે નહી અને અનુમોદે નહી;
કેમકે મહાવૃત ઉચરતી વખતે નવ કોટીયે કરીને એવા
પાઠનો ઉચ્ચાર કર્યોછે કે—

સવ્વાઓ પાળાઈ વાયાઓ વેરમણં ॥ સવ્વાઓ મુસા
વાયાઓ વેરમણં ॥ સવ્વાઓ અદિન્નાદાણાઓ વેરમણં ॥
સવ્વાઓ મેહુણાઓ વેરમણં ॥ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ વેરમણં.

આ પાઠના ઉચ્ચારને વિષે સર્વથા પ્રકારે ત્યાગ કર્યોછે અને
તેમાં કાંઈ મોકળું રાખ્યું નથી એ કારણુ માટે. વળી ઇંહા કોઈ
કહેશે કે સર્વથા પ્રકારે ત્યાગ કર્યોછે ત્યારે સાધુ મુનીરાજ
વીહાર કેમ કરેછે ? ગોચરી કેમ કરેછે ? થંડીલમાત્રુ કેમ
કરેછે ? નદી પણુ કેમ ઉતરેછે ? ઇત્યાદી કરણી કરતાં
હીંસા આવેછે ? તેને ઉત્તર જે તમારૂં બોલેલું તો સાચુંછે
પણુ જે મુનીરાજ પંચમહાવૃત ઉચરીને ઉપર લખેલી ક-
રણી કરેછે તે સર્વ ભાવ ચારીત્રની રક્ષાને અર્થે મુની-
ઓના કલ્પ પ્રમાણે વરતેછે અને જે વખત મુનીનાં વૃત
સર્વથા પ્રકારે ગીતારથ મહારાજાયે ઉચરાવ્યાંછે તેજ વખત
મુનીના કલ્પમાં ચારીત્રની રક્ષાને અર્થે જે કામ કરવું
પડે તેની અપેક્ષા ચિત્તમાં રાખેલીછે કેમકે જૈનશાસન એ
કાંત નથી અને ઉત્સર્ગ અપવાદે પ્રવર્તેછે; (ઉત્સર્ગની રક્ષા
કરે તેને અપવાદ કહીયે) પણુ સદાકાળ ખોટાં બાહાનાં
કાઠીને જે અપવાદ કહેછે તે અપવાદ ન બાણુવો પણુ

દેહગસર-ઉપાશ્રયાદિક જે ગ્રહચ્યને કરવાં જોગ્ય એવા
ધર્મના સ્થાનક તે તો સાધુને કરવા તે કોઈ સિદ્ધાતમા
કહ્યું નથી એને તેના કામ કરીને સાધુપણ મનાવે છે તે
મિથ્યાદ્રષ્ટી જાણુવા કેમકે મહાનિષિથ સૂત્રના પાશ્વમા
અધ્યયનને વિષે કમલપ્રભા આચારજને દેહગસર કરા
વનાની પ્રાર્થના ત્રિગોઆ લોકોએ તથા તેમના સેવક
લોકોએ કરેછે તે અવસરે પોતે તેમને ઉત્તર કર્યાછે કે —

તદવિ જિજ્ઞાસ્યે તદાવિ સામન્તમિણ જામહં વાયા
મિત્તેણં બાવન્નિજ્ઞા જ્વચ સમયસારપગ રત્યાદિં ॥

અર્થ:—જો પણ જ્ઞાનાલય છે એટલે દેહગસરનું કામ છે
તોપણ આ સાવધ છે એટલે સાધુ મુનીગજને તો એ સાવધ
કામ છે એટલે પાપ સહિત કામ છે કેમકે સાધુ મુનીગજને
સર્વથા પ્રકારે ત્યાગ છે એ કારણ માટે હું વચન માત્રે
કરીને પણ આ કામ નહીં આચર એટલે નહીં કરે-નહીં
કરાયું એને કરતાં અનુમોદુ પણ નહીં એ પ્રકારે ઉત્કંઠ
ગિદ્ધાતનુ સાર જાણુયુ માટે જો ને કામ સાધુને કરવા જોગ્ય
હોતતો તે કમળપ્રભા આચારજ એટલી ગીત કેમ ખોલત ?
માટે એ કરણીતો સમકિતદ્રષ્ટી આવકોને ઉચીત પ્રમાણે
કરવા જોગ્ય છે. ઈલા કોઈ પુરેછે તે ગુમે માધુ મુનીગજને
દેહગસર ઉપાશ્રય વીગરે કરવા-કરાવવા તથા અનુમોદના
નો નિષેધ કર્યો તે દીકરે-ન્યાય વિચારી જોતા એને ગાત્રના
પાઠ જોતાં તો એ ગીત સખવે છે પણ માદારા સામળનામા

એવું આપ્યું છે કે સાધુને અનુમોદવાનો તથા કરાવવાનો કાંઈ
 દોષ નથી—એ રીતે ટીકાકાર લખે છે અને તે એહવું કહે છે
 કે ધૂળવ્રત્તિમાળ ઇત્યાદિ પાઠમાં પૂજા સંમંધી કૃષ્ણ
 કાઉસગમાં વંછ્યું છે માટે અનુમોદનાતો આવીજ અને
 ઉપદેશ મારગે કરીને કરાવવાનું આપ્યું માટે તેનું શી રીતે ?
 તેનો ઉત્તર જે તમે કહ્યું તે રીતે ટીકામાં અમારા જોવામાં
 પણ આપ્યું છે પણ તે વાતનો પરમાર્થ હંડો છે માટે સિદ્ધાંત
 ઉપર ઉપયોગ દેઈને હંડો વિચાર કરેતો માત્રમ પડે—એ
 વાતનો ખુલાસો શ્રીહરીભદ્રસૂરિજીએ પંચવસ્તુ ગ્રંથને વિષે
 બાળજીવને ઉપગારને અર્થે કર્યો છે તેમાં એહવું કહ્યું છે
 કે શાસ્ત્રની જીજ્ઞાસા કરીને એટલે ચરીતાનુવાદે જેવી રીતે
 ગણધરદેવ માહારાજે સિદ્ધાંતને વિષે ગુંથ્યું છે એટલે પ્રકાશ્યું
 છે તેવી રીતે આચારજી માહારાજ રામ દ્વેષ રહિતપણે
 તે પુરૂષોની કરણી અને તેનું કૃષ્ણ ઉપદેશ મારગે કરીને
 ભવ્ય જીવને દેખાડે છે; એહવી જીજ્ઞાસા કરીને રજીસૂત્ર
 નયમતે કરીને સાધુને કોઈક પ્રકારે અનુમોદના આપે છે
 તે કેવી રીતે કે જેમ નેમનાથ સ્વામીને વીવાહ મનાવ્યો
 તે અવસરે પોતે બોલ્યા નથી ત્યારે લોકોએ બાળ્યું કે તેમણે
 વીવાહ માની લીધો કેમકે એહવો ન્યાય છે કે જે કામ
 જેને ખતાવીયે અને તેનો તે નિષેધ ન કરે ત્યારે તેને માન્યુંજ
 કહીયે તેમ સુનીરાજ પણ પૂર્વ પુરૂષોની રીતી પ્રમાણે
 ઉપદેશ કરે છે પણ તે કામનો કાંઈ નિષેધ કરતા નથી.

એહવા ન્યાય થકી માનુ અનુમોદના આપેછે પણ વ્યવહાર-
મા ઉદીરણા કરીને અનુમોદના કે નહી કરાવે નહી કેમકે
જો એમ હોય તો જો વાતની અનુમોદના કરવી તથા ઉપદેશ
દેધને તે વાત ઠગવવી તો તે કામ પોતાને કરતા શુ અટકે
કેમકે જૈનશાસનમાતો કરવુ-ઠગવવું અને અનુમોદવું એ
ત્રણું ફળ સરખુ કહ્યું છે માટે અરે ભાઈ આ વાત ખુબ
ઉપયોગ દેધને વિચારવી—સાધુ વેશના ધરનાગ મિથ્યાદ્રષ્ટી
હીંગીઆ લોકના ખોલવા ઉપર વિસ્વાસ રાખનો નહી માટે
આત્માર્થિ પુરૂષોએ મધ્યસ્થ દ્રષ્ટી કરીને—પક્ષપાત સુકીને
સિદ્ધાંત ઉપર ઉપયોગ દેધને આ વાત વિચારવી માટે
ત્રીકરણ જોડે હિસા કે નહી—હિંસા ઠગવે નહી અને
હિસા કરનારની અનુમોદના પણ કરે નહી કેમકે મુનીગજને
તો એક ભાવ સ્તવનોજ અધિકાર છે એકારણ માટે એહવી
ગીતે વગેતેને “વ્યવહારથી પ્રાણાતિપાતવિરમણુવૃત્ત” કહીયે.

૨ નિશ્ચયથકી પ્રાણાતિપાતવિરમણુવૃત્તે —આ મા
હાગે જીવ અજ્ઞાનને વરો કરીને ધાનુ પાપાણુના મીલાપતી
પ્રથમ અનાદીકાળનો દ્રવ્યકર્મ તથા ભાવકર્મની સાથે મીલેલો
છે. એ કાગણુ માટે મિથ્યાત્વ રાગદ્વેષરૂપ નિભાવપણિણુમે
કરીતે મહિત થયોછે, તે થકી કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન, અતિદ્રિષ
સુખ વીગ્નરૂપ પોતાના સ્વરૂપ થકી ભટ થયોછે અને તે થકી
સુખી ખી થયો સતો અને-જન્મ-જરા-મરણુ-ભય રોગ
નની પીડા અનિ વ્યાધી એટલે ખાદાગની

પીડા એરૂપ પીડાયે કરી પીડાતો સતો સંસારમાં અનંતાકાળ
 થયાં પરિભ્રમણ કરેછે અને જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મનો ખાંધનારો
 થયોછે અને તે જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મના ઉદય વડે કરીને નાના
 પ્રકારનાં દુઃખ ભોગવેછે. એ સર્વ અજ્ઞાન મિથ્યાતના જોર
 વડે કરીને મને ઉપાધી વળગીછે પણ એ શુદ્ધ નિશ્ચયનય
 વિચારતાં માહારો સ્વભાવ નથી-હું એથી ભીન્ન છું-માહારો
 તો જ્ઞાનાદિ ગુણમય સ્વભાવ છે: એકવી રીતે આત્મજ્ઞાન
 રૂપ લોચને કરી અજ્ઞાનરૂપ મિથ્યાતને પ્રથમ ખપાવીને
 દર્શન-જ્ઞાન ચારિત્રરૂપ ગુણ પ્રગટ કરવા એજ મને ઘટીતછે
 કેમકે મારો મુળ સ્વભાવ એજછે, આતો સર્વ ઉપાધિજન્યછે.

(દર્શન તે સામાન્યપણે કરીને અર્થ ગ્રહણ કરવાની શક્તી,
 જ્ઞાન તે વિષેસ અર્થ ગ્રહણ કરવાની શક્તિ અને ચારિત્ર તે
 શુદ્ધ પણાની શક્તિ અથવા દર્શન તે શુદ્ધ સ્વરૂપનું અવલોક
 કરવું-જ્ઞાન તે શુદ્ધ સ્વરૂપને પ્રત્યક્ષપણે જાણવો અને ચારિત્ર
 તે શુદ્ધ સ્વરૂપનું આચરણ કરવું.)

એવી રીતનું ભેદ જ્ઞાન કરીને પોતાના જીવને કર્મ ખં
 ધનથી છોડાવવો એટલે ભાવ આશ્રવનું રોકવું એટલે જે
 અજ્ઞાનને વશ કરી ખોટી ખોટી મનની કલ્પના વડે કં
 રીને જે કર્મ આવેછે તેને જ્ઞાન દશાયે કરી એટલે ઉ
 જર પ્રમાણે સ્વપરનું વહેચણ કરીને અનુભવ જ્ઞાન સ
 હીત એટલે ફરસના જ્ઞાન સહીત કર્મને રોકવું એટલે આ
 ત્મહીંસા નીવારવી એટલે જે રીતે ભાવ પ્રાણની હીંસા

થાય નહીં એટલે જ્ઞાન-દર્શન-આગ્નિ એને પીગળતી હીસા થાય નહીં એટલે તે જેમ અવગય નહીં તેમ આત્માને પ્રવર્તાય નો; તે નિશ્ચય થકી પ્રણાતીપાતની મણુવત કહીયે.

૩ વ્યવહાર થકી મૃષાવાદવિરમણુવત તે—મૃષા વાદ તે પ્રિય-પથ્ય-તથ્ય વચનનો પગીહાર કરીને જે ખોલવું તે મૃષાવાદ એને તે થકી વીરામ પામવું તે મૃષાવાદ વીર મણુવત એટલે પ્રાણીઆન પ્રીય ખોવવું પથ્ય ખોલવું તથા તથ્ય ખોવવું એ ત્રણ પ્રકારે જે વચન ખોલે તેને વ્યવહાર થકી ખીજી મહાવૃત હોય

પ્રીય તે જે વચન સાબળ્ય સગુજ પ્રિતિ ઉપજાવે તે પ્રીય કહાયે.

પથ્ય તે ઉચ્ચ કાળને વિષે એટલે આવતા કાળને વિષે જે હીતકારી વચન ખોલવું તે પથ્ય વચન કહીયે.

તથ્ય તે સત્ય વચન ખોવું

જો વ્યવહારની અપેક્ષાએ કરીતે સત્ય છે પણ સામા માણુમને તે વચન અપ્રીય હોય તો મૃષાવાદ લાગે; જેમ ચોગને ચોગ કહેવો-સુપાને લુલો કહેવો ઈત્યાદી આ વચન વ્યવહારમા મત્ય છે તોપણ અપ્રીય છે એ કાગણુ માટે તે વચન સત્ય ન કહીયે માટે એ વચન ખોલવા જોગ્ય નથી

વળી વ્યવહારમા સત્ય વચન હોય પણ અહિતકારી હોય જેમ આહિડી કરમ કરનાર પુરુષોએ અરણ્યને વિષે મૃગપ્રત દેખનાર માધુને પુછવું કે તમે કહ્યા કોઈ મૃગ

દીઠા ? ત્યારે તે કહે મેં દીઠાછું—આ હમણાં ગયા એવી રીતે ખોલવા થકી પ્રાણીને ઘાતનું નીમીત્ત પોતાનું વચન થાયછે. એ કારણુ માટે સત્ય વચનછે તોપણુ અહીતકારી પણા થકી સત્ય ન કહીયે. એ રીતે ત્રણે વચનોને વિષે જાણવું. વ્યવહારમાં પ્રીય હોય અને હીતકારી ન હોય તો તે પણુ ખોલવા જોગ્ય નથી. એ રીતે પરસ્પર સમજી લેવું. એ કારણુ માટે ઉપર લખ્યાં ત્રણે પ્રકારે વચન ગીતારથ ગુરૂ માહારાજ પાસે સમ્યક પ્રકારે સમજીને અને ખતાલીસ પ્રકારની ભાષા સમ્યક પ્રકારે સમજીને ખોલે તેને વ્યવહાર થકી ખીજી વૃત્ત કહીયે.

૪ નિશ્ચય મૂર્ખાવાદવિરમણુવૃત્ત તે:—સાતત્ય, એ પ્રમાણુ, શાપ્તભંગી, ચૌભંગી, અષ્ટભંગી, નિદ્રેષ, સપ્તેષ, નિર્પેષ, ઉત્સર્ગ, અપવાદ, નિશ્ચય, વ્યવહાર, ખટદ્રવ્ય, નવતત્વ છવ્યવહાર, ઇત્યાદીનું સ્વરૂપ સદગુરૂ માહારાજની સમીપે સમ્યગ પ્રકારે જાણ્યા વીના જે ખોલવું તે નિશ્ચય થકી મૂર્ખાવાદ કહીયે; વળી પુદ્ગલીક વસ્તુને પોતાની કહેવી તે નિશ્ચય મૂર્ખાવાદ કેમકે પુદ્ગળ પરમાણુતો શાશ્વતાછે અને તે એકેક જીવે અનંતીવાર આહારાદીકપણે ગ્રહણુ કરીને નીહારાદીકપણે કરીને છોડીને અનંતાજીવ સિદ્ધીપદને વર્ચા છે અને તેજ પરમાણુ પ્રતે હમણા પણુ સર્વ જીવ આહાર નિહારાદીકપણે કરેછે અને ખોતાના જીવે પણુ આહારાદીકપણે લેઈ નિહારાદીકપણે પ્રાપ્તે અનંતીવાર કુર્ચા છે,

એટલે એ સાધાગણુ વસ્તુ કહીયે—એ કાગણુ માટે
 અને વળી જીવને અજીવ કરી જાણે—અજીવને જીવ કરી
 જાણે ઇત્યાદીક વિષજ્ઞમણે ઉલટા પાલટી માનવુ તે
 પણ નિશ્ચય થકી મૂવાવાદ કહીયે અને વળી કોઈક વસ્તુ
 કોઈને આપાને પોતે કહે કે ‘આ મારી ચીજ મેં ક્યા-
 જાને આપી’ તે પણ નિશ્ચય થકી મૂવાવાદ કહીયે અને
 વળી સિદ્ધાંતના અર્થ મગડીને ખોટા ખોટા કહે અને લો
 કોને ખોટો ઉપદેશ કરે તે પણ નિશ્ચય થકી મૂવાવાદ ક-
 હીયે—એ ગીતે હરેક યગ વસ્તુને અજ્ઞાનપણે કરીને આત્મ
 ઉપયોગ બીના અપેક્ષા ગ્રહીતપણે એટલે નિશ્ચય વ્યવ-
 હાગની અપેક્ષા વાર્યા વિના પોતાની કહેવી તે સર્વ નિ-
 શ્ચય મૂવાવાદ તે થકી બીગમ પામવુ એટલે ઉપર લખ્યા
 પ્રમાણે જાણપણુ કરીને મૂવાવાદ ટાળવું તે નિશ્ચય થકી
 બીજી મૂવાવાદવિગમજીવત કહીયે

આ વૃત જાણપણુ વિના અને આત્મ ઉપયોગ થયા
 વિના પાળવુ અતિરેક કુદરતે કેમકે બીજા સર્વ વૃત ભાગે
 તો એક આરીત્ર ભાગે પણ જ્ઞાન દર્શન ભાગે નહીં એટલે
 જાય નહીં—અને જોણે નિશ્ચય મૂવાવાદવિગમજીવત ભાગ્યો
 તેણે દર્શન—જ્ઞાન—ચાગ્રિ, એ ત્રણે ભાગ્યા એટલે નિશ્ચય
 મૂવાવાદ ટલ્યા વિના જ્ઞાન—દર્શન—ચાગ્રિ હોય નહીં આગ-
 મના કહ્યું છે કે એક સાધુએ ચોથુવૃત ભાગ્યુ અને એક
 સાધુએ બીજીવૃત ભાગ્યુ એટલે ઉત્તરની પ્રશ્નણા કરી

એટલે ઉપરથી તો જોતમસ્વામી જેવી કિરિયા કરેછે પણ
આગમથી અવળી દેશના કરેછે. તે બેની મધ્યે જેણે
ચોથું વૃત ભાગ્યુ તે સંવીર ગીતારથ મુનીની પાસે આ
લોચણ લેઈ શુધ થાય પણ જેણે ઉત્સૂત્રની પ્રરૂપણા કરી
જીકો ઉપદેશ દીધોછે તે આલોચણ લીધે પણ પ્રાપ્ત શુધ
થાય નહી. એ કારણ મોટે અરે ભાઈઓ બે રૂડીરીતે
મહાવૃત પળેતો પાળવું-નહીતો પ્રરૂપણા શુધ કરવી પણ
જીકો દંભ કરી ભોળા લોકોને છેતરવા નહી કેમકે તેથી
અનંતો સંસાર વૃધી પામે છે—મહાવીરસ્વામીના જીવ
મરીચીની પઠમ-કુલુંછે કે:—

જઈવિનસવકંકાકં ॥ સમ્મંજિણમાસિયંબ્રણુઘાણં ॥

તોસમ્મંમાસિજ્ઞા ॥ જહમણિયંત્વોણરાગેહિં ॥૧॥

પ વ્યવહાર થકી અદત્તાદાનવિરમણુવૃત તે વસ્તુ-
ના સ્વામીયે આપ્યા વિના તેની વસ્તુનું જે લેવું તે અદત્ત
એટલે હરેક કોઈ વસ્તુ તેના અધીકારીના આપ્યા વિના
અથવા તેને જણાવ્યા વીના અંગીકાર કરવી તે અદત્ત
કહીયે. તે અદત્ત ચાર પ્રકારે છે:—સ્વામિ અદત્ત—જીવ
અદત્ત—તીર્થકર અદત્ત—ગુરૂ અદત્ત.

સ્વામિ અદત્ત તે:—ત્રણ (ધાસ) કાબટ-પાપાણુ
છોકરા-છોકરી-દાસ-દાસી-ગુમાસ્તાદિક, તેના સ્વામિયે
ન આપેલું એટલે તેમની રજા વીના ગ્રહણ કરવું તે સ્વા-
મિ અદત્ત કહીયે અથવા શ્રદ્ધા-ક્રિયા-આચાર-પ્રવૃત્તિ રૂપ

એક મમાચાગી જેમની હોય તે પણ સ્વામી (આમીભાઈ) દર્શાવે. તેની આણુ દીવી વસ્તુ લેતી તે પણ સ્વામી અદત્ત દર્શાવે

હવે અદત્ત તે —આમિયે આપેયુ અને હવે ન આપેયુ જેમ પ્રવર્જ્યા લેવાના પ્રણામે કરીને ગૃહીત એવા જે પુત્રાદિક તેને માતા પીતા ગુરુને આપેછે એટલે માતા પીતાઓએ પોતાના પ્રવર્જ્યાના પ્રમાણે ગૃહીત પુત્રાદિકને ગુરુને સુંધાતેમા સ્વામી અદત્તનો ન ગુણ પેણુ તે પુત્રાદિકના પ્રવર્જ્યાના પ્રમાણુ નવી માટે હવે અદત્ત દર્શાવે—અથવા મચિત્ત પૃથ્વીકાયાદિક તેના સ્વામીયે આપ્યું છે તોપણ તેના અપિષ્ટાયક હવેએ નવી આપ્યું એટલે કોઈ હવે એમ નવી કહ્યું જે માહાગ પ્રાણુ હણુ એટલે મને માઠી નાખો અને પોતાના ઇંદ્રીના આદ માટે એકદિવાદિક હવેના પ્રાણુ પ્રતે હણુજે તે હવે અદત્ત દર્શાવે

તીર્થકર અદત્ત તે —જે તીર્થકર મારાગજાળયે નિષેધ કરેવા એહ ના આપાકર્માદિ દોર સદિત એહ ના આહાગદિક તુ જે ગ્રહણુ કરવુ તે તીર્થકર અદત્ત દર્શાવે અથવા તીર્થકર મારાગજાળયે મિદ્ધાતમા ખતાવે તો જે અતુકમ એટલે ઉપામક દગાનાદિક મૂચોને વિષે પ્રથમ ગીતાગ્ધ ગુરુમારાગજની પામે મનક્રિત અગીકાર કરવુ અને તેના લક્ષણુ અગીકાર કરવા અને તેના અતિચાર દાખવા પડી પોતાની પગિભુતિ તપાસીને જુન અંગીકાર કરવા અને પડી તેના અતિચાર

જાણવા અને તે ટાળવા ઇત્યાદિક અનુક્રમ કહેલો તેને તોડીને વિપરીતપણે વરતવું તે તીર્થંકરઅદત્ત કહીયે.

ગુરુઅદત્ત તે:—આધાકર્માદિ દોષ રહિત એહવા આ-
હારાદિક તેના સ્વામીયે આપ્યાછે પણ સમ્યક રાનાદિક
ગુણ સહિત ગુરુની આરા વિના એટલે ગુરુને જાણ્યા
વિના ગ્રહણ કરે તે ગુરુઅદત્ત અથવા જે સમકિત સહિત
પુરુષને અગ્રેસર કરીને વરતતા હોઈએ—તે પુરુષની આરા
વિના હરેક કોઈ કામ કરવું તે ગુરુઅદત્ત કહીયે અથવા
ગુરુ પરંપરા વિના એટલે ભાવગુરુની સંપ્રદાય (અનુક્રમ)
વિના પોતાના છંદે ભણવું—ગણવું—ચરચા—વારતા—વૃત—પચ-
ખાણ ઉપદેશાદિક પ્રતે જે કરવું તે સર્વ ગુરુઅદત્ત કહીયે.

આ ઉપર લખ્યા ચ્યાર પ્રકારનાં અદત્ત થકી વિરામ
પામવું એટલે તેનો ત્યાગ કરવો તેને વ્યવહાર થકી અદત્તા-
દાન વિરમણુવૃત્ત કહીયે.

૬ નિશ્ચયથકી અદત્તાદાનવિરમવૃત્તતે:—પાંચ ઈંદ્રિયોના
ત્રેવીસ વિષયના સુખની વાંછાયે કરીને એટલે પુનઃ આગળ

*પાંચવરણ:—ઘોળો, કાળો, પીળો, લાલ, અને લીલો.

પાંચરસ:—તીખો, કડવો, કષાયેલો, ખારો, મીઠો.

મેગંધ:—સુગંધ અને દુર્ગંધ.

તણુશબ્દ:—સચીત અચીત અને મિશ્ર.

આકરસ:—સુંખાળો, ખરસટ, લુખો, ચોપડ્યો, ટાઢો, હુંનો,
હલકો અને ભારે. એ તેવીસ વિષય પાંચ ઈંદ્રિયોના જાણવા.

લેગો લેના જોગ્ય છે એટલે પુન્યપ્રકૃતી બાધવા જોગ્ય છે. જે પુન્ય બાધવાથી બેહેતાણીસ પ્રકારે તે ઉદય આવેછે કેમકે પુન્યના ૪૨ ભેદ છે માટે અને તે પ્રકૃતી ઉદય આવનાથી આગળની ગતીને વિષે સાગ સાગ મનને ગમતા ઈદ્રીયોના મુખ મળેછે એહવી રીતે ખોલીને પુન્યની કુણી અગ્રેસર કૃતિને વાગ વાગ તેનોજ ઉપદેશ કરવો તે નિયમની વાછા કહીયે તે નિયમની વાછા વડે કરીને આઠ કર્મની વર્ગણાને ગ્રહણ કરવી અને પગવસ્તુને લેનાની વાછા એટલે જ્ઞાન દર્શન આગિત્ર વિના ધન-ધાન્ય-માતા પીતા-કુટુંબપરિવાર સ્ત્રી-શરીરરૂપ પગવસ્તુને પોતાની કૃતિને ગ્રહણ કરવાની જે ઈચ્છા તે નિશ્ચયઅદત્ત કહીયે કેમકે વ્યવહાર થકી તરણુ (ધાસ) માત્ર પણ કોઈનું આણુ આપેણુ લેતો નથી તોય પણ અતરંગ પુન્યપ્રકૃતી બાધનાની વાંછા છે તેણે કૃતિને નિશ્ચયઅદત્તાદાન લાગેછે એ કારણુ માટે અને તે થકી જે વિગમ પામવું તેને નિશ્ચયથકી અદત્તાદાન વિરમણુવૃત્તકહીયે

૭ વ્યવહારથકી મૈથુનવિરમણુવૃત્ત તે—જે પુરુષસ્ત્રીનું એકકુ મળવું તે મૈથુન કહીયે—અને તે થકી જે વિગમ પામવું એટલે વ્યવહાર થકી સાધુ મુનીગજને સર્વથા સ્ત્રીનો એટલે દેવતા મમંત્રી-ત્રીજય સખધી-મનુષ્ય સમધી સ્ત્રીનો નવ દોટીયે કૃતિને ત્યાગ કરવો અને નનવાર ન તોડી તે વ્યવહાર થકી મૈથુન વિરમણુવૃત્ત કહીયે

૮ નિશ્ચય થકી મૈથુન વિરમણુવૃત્ત તે—અતરંગ વિ

ધયના અભિલાષનો ત્યાગ એટલે મનને વિષે પણ વિષય-
ની તૃષ્ણા નહોય અને પોતાની આત્મ પરિણતીને વિષે
રમણુ કરવું અને પર પરિણતીને વિષે એટલે પુદ્ગલભાવ
ને વિષે ન પડવું અને પોતાના રાનાદીક ગુણનું ચીંત્વન
કરવું પણ વિષય કષાયનું ચીંત્વન ન કરવું એટલે પોતાનો
શુદ્ધ સ્વભાવ એટલે વિષય કષાયરૂપ મલીનતાયે કરીને
રહીત એવો નીરમળ આત્મ સ્વભાવ રૂપ ધર મુકીને પર
ધરમાં પેસીને એટલે પુદ્ગળ સ્વભાવમાં પેસીને એટલે તેનો
ઉપયોગ કરીને કુશીલિયા ન થાય તે નિશ્ચય થકી મૈથુન
વિરમણુવૃત્ત કહીયે.

૯ વ્યવહારથકી પરિગ્રહવિરમણુવૃત્ત તેઃ ધન, ધાન્ય, ક્ષેત્ર
(ધરતી) વાસ્તુ (ધર) રૂપ્ય (રૂપ) સુવર્ણ (સોનું) ચતુષ્પદ
(ઘોડાપ્રમુખ) દ્વીપદ (દાસદાસી) કુપ્ય (સાતધાતુ) એ નવ
પ્રકારે આહ્ય પરિગ્રહ થકી વિરામ પાંમવું એટલે તે નવ પ્રકાર-
ના પરિગ્રહને પોતે રાખે નહીં—ખીજા પાસે રખાવે નહીં અને
રાખનારને ભલો જાણે નહીં. એ રીતે નવકોટી સહિત સર્વથા
પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો—એ વ્યવહાર થકી પરિગ્રહ વિરમણુ
વૃત્ત કહીયે.

૧૦ નિશ્ચયથકી પરિગ્રહવિરમણુવૃત્ત તેઃ—ક્રોધ, માન,
માયા, લોભ, હાસ્ય, રતી, અરતી, ભય, શોભ, કુગંછા, સ્ત્રી-
વેદ,—પુરુષવેદ, નપુસકવેદ, અને મિથ્યાત્વઃ એ ચૌદપ્રકારના
અભ્યંતર પરિગ્રહ થકી વિરામ પાંમવું અને રાગ દ્વેષ અસ્તાન-

ની ચીકાગે કરીને વળગેલા જે દુબ્ધકર્મ, તેને છોડવા અને
 રાત્રી તથા ઇંદ્રીયોના ઉપયોગી મુર્છા ઉતાગની ને અસતા છતા
 એહના સામ્ર તથા ધર્મના ઉપક્રમણુ નોહરણુ, મુખનસ્ત્રીકા,
 ને વસ્ત્રપાત્રને વિષે મુર્છા ન કરી કેમકે મુર્છા છે તે પરિગ્રહ છે
 અને તે ચિત્તને નિકાલ ઉત્પન્ન કરનાર છે એ કાગણુ માટે
 અને શુભાશુભ વિકારરૂપ જે કર્મ તે પગલાણીને એટલે
 આત્મસ્વરૂપની મિથા જાણીને તેનો ત્યાગ કરવો એ રીતે
 હેરક પાસેથી મુર્છા ઉતાગની-તે નિશ્ચય થકી પરિગ્રહ
 નિમણુત્ત કહાયે.

“ એ રીતે ઉપ લખ્યા બનહાર નિશ્ચય બે પ્રકારે પાચ
 માહાવૃત્તની મધ્યે વ્યવહાર થકી માહાવૃત્ત, નિશ્ચય માહાવૃત્તના
 ઉપયોગ સહિત પાંચે તેને નિશ્ચયવૃત્તના નિમીત્ત કારણુ કહીયે;
 અને જો નિશ્ચય માહાવૃત્તનો ઉપયોગ નથી તો તે સર્વ આર
 ગતીનું કાગણુ છે, કેમકે શ્રીયગોવિજય ઉપાધ્યાયજીયે કહ્યું છે,

બાહ્યકટવી હંચા ચઢવું-તે તો જડના ભામા
 નજનગ્રેણી સીખે ચઢાવે-અંતગગ પગિ-
 ધામા-રે સોના ભોળનિયા મત ભૂતો.

અર્થ — દેહલાએકે અગાની તોફો આત્મ ઉપયોગ વિના
 કેવળ બાહ્યકટવી હંચા ચઢવું માને છે એટલે સ્વર્ગ મોક્ષની
 પ્રાપ્તિ માને છે-તે તો જડના ભામા છે એટલે મૂર્ખના કાગણુ
 છે અન્નમરૂપ ગ્રેણીના શાખને વિષે તો અતગગના પગિશામ
 ચઢાવે છે એટલે જમજમ અતગગથી મિથ્યાત્વાદિક અશુદ્ધ

અધ્યવસાય ઘટેછે અને સમકિત આદિક વિરતિ પ્રણામરૂપ સારા સારા અધ્યવસાય વૃદ્ધી પામેછે તેમ તેમ ગુણુઠાણાની શ્રેણીયે ચઢેછે. “ અં કારણુ માટે આત્માર્થિ પુરૂષોયે વિચાર કરવો કે નિશ્ચયના ઉપયોગ વિના જે જે ધર્મ સંબંધી કરણી કરવી તે સર્વ કષ્ટરૂપ છે અને સંસારના ફળને આપનારી છે. એ રીતે નિશ્ચય વ્યવહાર સહિત માહાવૃતનું સ્વરૂપ જ્ઞાન દ્રષ્ટી વિના સમજાય નહીં અને વૃત્ત પણ પળે નહીં માટે પ્રથમ જાણપાણું કરવું. તે જાણપાણું થવા સારુ જીવનું સ્વરૂપ ચોલંગીયે કરીને દેખાડીયે છીયે ”

જીવસ્વરૂપ ઓળખવાની ચોલંગી.

૧ કેટલાએક જીવ, હિંસા કરતા નથી અને હિંસાનાં ફળ ભોગવે છે.

૨ કેટલાએક જીવ, હિંસા કરેછે પણ હિંસાનાં ફળ ભોગવતા નથી.

૩ કેટલાએક જીવ, હિંસા કરેછે અને હિંસાનાં ફળ ભોગવે છે.

૪ કેટલાએક જીવ, હિંસા કરતા પણ નથી અને હિંસાનું ફળ પણ ભોગવતા નથી.

અર્થ:—૧ પહેલે ભાંગે કેટલાએક જીવ, હિંસા કરતા નથી અને હિંસાનું ફળ ભોગવે છે; તે પહેલે ગુણુઠાણું રહેલા એવા મિથ્યાદ્રષ્ટી જીવ વ્યવહારમાં હિંસા કરતા દેખાતા નથી એટલે ઉપરથી ત્યાગ કરીને ધ્યાન લગાવી

ઉભા ગદ્યા છે પણ અતઃગવી મમકીત સહીત વિગતી
 પ્રણામ થયા નથી અને અહકાગદીક કપાય ગયા નથી
 તેવી હિસાનો બધ પડે છે કેમકે તેમને વિષે મિત્રાત્વ ર-
 હેલુ છે એ કાગણુ માટે, જેમ સમુદ્રને વિષે ગહેલા હઝાર
 જોજતના મોહોટા મછ તેની આખની પાપણમા તદુનીયો
 મછ ગર્ભજ પ્રગપ્તો ઉપજે છે તેનો આઉખો એક અ-
 તઃ મૂગત છે તે મછ એવો બીચાર કહે છે કે આ મોટા
 મોટા મહોના મહોડામા અનેક છત્રો આવે છે અને જાય છે,
 જો મહોએ એવડુ મહોડુ શરીર હોતતો એક છત્રને પણ
 જવા દેત નહી-એ ગીતનો નિચાર કહે છે-તો તે વ્યવહારનય
 મતે એકે છત્ર હણતો નથી પણ ગણુમૂવ નયમતે છત્ર
 હિમારૂપ અશુભ પ્રણામે કરીને પાપબાધી, મરીને માતમી
 નગકે જાય છે-તેમ બીજાનય છત્રને પણ જાણુવું એટલે જે
 છત્ર જાણપણા બીના એટલે સમ્યક બોવ થયા વિના
 એટલે જેજે વત પચખાણુ કંચુ તેણુ નિશ્ચય વ્યવહાર
 એ પ્રકારે એટલે વ્યવહાર થકી વૃત્તના ભાગા-આગાગ-
 શુદ્ધિ-અતિચાર વાગે મદ્ગુરૂના પામે મમજ્યા વિના અને
 નિશ્ચય થકી વિભાવ પ્રણામે કરીને ગહીત એટલે દ્રવ્ય
 કર્મ, ભાવકર્મ, નોકર્મ, ગુણુ સ્વાનક, માર્ગણુ, રાગ, દેવ,
 મોહ, મિત્રાત્વ, દત્તિયાદી જે નિદ્રુપ તે સર્વ વિભાવ પ્રણામ
 કહાયે તેણુ કરીને ગહીતમાધુ અને મમ્યદર્શન, જ્ઞાન, ચાગીને
 કરીને મહીત અને પુદગળ ભાનથી ભિજ્જ એકુ આત્માયુ

સ્વરૂપ જાણ્યા વિના અતે સાપેક્ષ જીવ, અજીવ, વસ, શાવરનું
સ્વરૂપ જાણ્યાવિના જે ઉપવાસ-છઠ-અઠમ-નાસખમણા-
દીક તપસ્યા કરવી તે સર્વ કષ્ટરૂપ છે અતે સંસારનું ફળ
આપનારી છે કેમકે નિશ્ચય સ્વરૂપ જાણ્યાવિના અહંકારા
દીક થયા વીના રહેજ નહી અતે જે ધર્મ કરણી કરવી
તેમાં અહંકારાદીક ઉતકટ પણે વરતે છે તોતે સર્વ નિષ્ફળ
છેઃ જેમ ખાહુઅળજીને થયું તેમ. એ રીતે ભગવતી મૂવને
વિષે પણ કહ્યું છે કેઃ—

સેણું મંતે સવ્વપાણેહિં સવ્વધુણેહિં સવ્વજીવેહિં સ-
વ્વસત્તેહિં પચ્ચલ્લાય મિતિ વદમાણસ્સ સુપચ્ચલ્લાયં
ભવતિ દુપચ્ચલ્લાયં ભવતિ? ગોયમા જાવ સવ્વસત્તેહિં
પચ્ચલ્લાયમિતિ વદમાણસ્સ સિયસુપચ્ચલ્લાયં ભવતિ
સિયદુપચ્ચલ્લાયં ભવતિ સે ક્કેળદ્દેગં મંતે એવં વુચ્ચઇ,
સવ્વપાણેહિં જાવ સવ્વસત્તેહિં જાવ સિયદુપચ્ચલ્લાયં
ભવતિ? ગોયમા, ત્તસણં સવ્વપાણેહિં જાવ સવ્વસત્તેહિં
પચ્ચલ્લાયમિતિ વદમાણસ્સ ખોએવં અભિસન્નાગયં
ભવતિ ઇમે જીવા, ઇમે અજીવા, ઇમે તસા, ઇમે શાવરા,
ત્તસણં સવ્વપાણેહિં જાવ સવ્વસત્તેહિં પચ્ચલ્લાયમિતિ
વદમાણસ્સ નોસુપચ્ચલ્લાયં ભવતિ, દુપચ્ચલ્લાયં ભવતિ.

एव खलु सेदुपच्चरूप्याद सव्यपाणेहि जाव सव्यसत्तेहिं
 पच्चरूपायमिति वदमाणे नोसच्चभासइ मोसभासइ
 एव खलु सेमुसावाइ सव्यपाणेहि जाव सव्यसत्तेहिं
 निविहतिविहेण भमजय विग्य पडिहय पच्चरूपाय
 पावकम्मे सक्किरिण असवुडे एगतदडे एगतवालेयावि
 भवति जस्सण सव्यपाणेहि जाव सव्यसत्तेहिं पच्च-
 रूपायमिति वदमाणस्स एव अभिसमन्नागय भवइ
 इमे जीवा, इमे अजीवा, इमे नसा, इमे थावग, तस्सण
 सव्यपाणेहिं जाव सव्यसत्तेहिं पच्चरूपायमिति वद-
 माणस्स मुपच्चरूपाय भवति नो दुपच्चरूपायभवति
 एव खलु सेमुपच्चरूपाइ सव्यपाणेहिं जावसव्यसत्तेहिं
 पच्चरूपायमिति वदमाणे मच्च भास भासइ नो मो-
 सभास भामइ एव खलु नेमच्चवादि सव्यपाणेहिं जाव
 सव्यसत्तेहिं निविह तिविहेण मज्जयवि ०। पडि ॥ पच्च ०।
 पाय ०॥ अक्किरिण सवुडे एगतपडण्यावि भवति से ते-
 णद्वेण गोपमा एव पुच्चइ जावसियदुपच्चरूपाय भवति

अर्थ—प्र० हे लज्जवत सर्व प्राणु कृतीने अटले अट्टि
 यादिहे कृतीने अने सर्व वनस्पत्यादिहे कृतीने अने मरि

જીવોએ કરીને એટલે. એકંદ્રિયાદિકે કરીને અને સર્વ સત્ત્વે કરીને એટલે પંચદ્રિયાદિકે કરીને હું પચખાણુ કરું એટલે છયેકાય જીવની હિંસા કરવાથી હું વિરામ પામું એહવી રીતે ખોલનારો જે પુરુષ તેને સુપચખાણુ હોય કે દુપચખાણુ હોય એટલે સાચું પચખાણુ હોય કે ખોટું પચખાણુ હોય?

ઉ૦—હું ગૌતમ જે પુરુષ એમ ખોલેછે કે હું છકાય જીવની હિંસા કરવાથી વિરામ પામું એહવી રીતે ખોલનાર જે પુરુષ તેને કદાચીત સુપચખાણુ હોય અને દુપચખાણુ હોય.

પ્ર૦—હું ભગવંત શ્યા કારણુ માટે આપ એમ ક્રમાવોછો કે, તેને સુપચખાણુ હોય અને દુપચખાણુ હોય?

ઉ૦—હું ગૌતમ જે પુરુષ છકાયની હિંસા કરવાનું પચખાણુ (ત્યાગ) કરેછે તે પુરુષ આ જીવછે, આ અજીવછે, આ ત્રશછે, આ થાવરછે, એહવી રીતે સમસ્ત પ્રકારે અને સમ્યક પ્રકારે જાણતો નથી એટલે નિશ્ચય વ્યવહાર પરમારથ સહિત સાપેક્ષપણે જાણતો નથી; તે પુરુષનું જે પચખાણુ તે સુપચખાણુ ન કહીયે પણ દુપચખાણુ કહીયે કેમકે સમ્યક જ્ઞાનના અભાવે કરીને જેવું લીધુંછે તેવું ન પાળવા થકી સુપચખાણુનો અભાવછે એ હેતુ માટે. એ પ્રકારે નિશ્ચયે તે પુરુષ દુપચખાણુ કહેવાય એટલે ખોટા પચખાણુનો કરનારો તે કહેવાય અને તે પુરુષ સાચુ ખોલનારો પણ ન કહેવાય—શુદ્ધ ખોલનારો કહેવાય. એ પ્રકારે નિશ્ચયે તે પુરુષ મૃષાવાદી કહેવાય અને તે પુરુષ સર્વ પ્રાણુદીકેને વિષે એટલે છયેકા-

યજ્ઞોને વિષે તિવિહતિવિહૃણું એટલે કન્ડુ કગવણુ અને
 અનુમોદણુ, મન, વચન, કાયાયે કરીને એટલે મને કગીને
 કન્ડુ નહીં કરાવણુ નહીં, અને અનુમોદણુ નહીં એ ગીતે
 વચને કગીને અને કાયાયે કગીને, એમ નન દોટીયે કરીને
 અસજત એટલે વધાદીક પગીહાગને નિષે ઉદ્યમ ગહીત
 એહનો અને અવિગત એટલે વધાદીક થકી નિવૃત્તી ન
 પામેલો અને અપ્રતીહત એટલે આત્માની નિદા કગીને
 અતીત કાળ સમયી કરેતા જે પાપ તે જેણે દૂર નથી
 કર્યા એવો અને અપ્રત્યાખ્યાત એટલે આવતાકાળનુ પ
 અખાણુ કગે કગીને પાપ કર્મ જેણે દૂર નથી કર્યા અહયો
 એટલે છકાય જીવની હિઆ કરવા થકી નમ કોટીયે કગીને
 ઉપર લખ્યા પ્રમાણે વિરામ નથી પામ્યો માટે પાપ કર્મ
 વાળો કહીયે એજ કાગણુ માટે કિરીયા સહીત કહીયે
 એટલે કાપિક્યાદીક ક્રિયાવાળો અથવા કર્મ બંધને કગીને
 મહીત એહનો કહીયે એજ કાગણુ માટે આશ્રવ સહીત
 કહીયે અને એજ કાગણુ માટે એકાતે કગીને એટલે મર્વથા
 પ્રકાઠે પગજીવને દહનાગે કહીયે એટલે માગનારો કહીયે.
 એજ કાગણુ માટે એકાત બાળ એટલે સર્વથા પ્રકાઠે મૂર્ખ
 એટલે જૈન આગમનો અજ્ઞાણુ કહીયે.

વળી મર્વ પ્રાણુ જાવત મર્વ સત્વણુ હુ પચખાણુ કર્ણું
 એટલે છકાય જીવનો વધ કના થકી વીગમ પામુહુ-એની
 ગીતે બોવનાગ પુરૂષને અને તે પુત્ર આજીવ છે, આ અજીવ

છે, આ ત્રસ છે, આ થાવર છે, એ રીતે નિશ્ચય વ્યવહારે કરી
 સમ્યક્ પ્રકારે જાણે છે તેને સુપચખાણુ હોય પણ દુપચખાણુ
 ન હોય એટલે તેણું કરેલું પચખાણુ સાચું છે. એ પ્રકારે
 તે સુપચખાણુનો કરનાર કહીયે અને તે સાચું ખોલનારો
 કહીયે પણ જુદું ખોલનારો ન કહીયે. એ પ્રકારે નિશ્ચે તે
 સત્યવાદી હોય અને સર્વ પ્રાણીને વિષે જાત સર્વ સત્યને
 વિષે એટલે જ્યેકાય જીવને વિષે ત્રિવિધે કરીને વિરામ
 પામ્યો છે એટલે જ્યેકાય જીવના વધ કરવાથી વીરામ
 પામેલો કહીયે અને તે સંજમ એટલે વધાદીક પરીહાર
 થકી વીરામ પામેલો એવો અને વિરત એટલે વધાદીક
 થકી નિવૃત્તી પામેલો અને પ્રતીહત એટલે આત્મનિંદા
 કરવે કરીને અતીતકાળ સમંધી પાપ કર્મ જોણું હણ્યાં છે
 અને પ્રત્યાખ્યાત એટલે અનાગત કાળનું પચખાણુ કરવે કરીને
 પાપકર્મ જોણું હણ્યાં છે એવો હોય એટલે જકાય જીવના
 વધ કરવા થકી નવ કોટીયે કરી વીરામ પામેલો છે—એ
 કારણુ માટે પાપકર્મ રહીત કહીયે. એ કારણુ માટે કિરીયા
 રહિત કહીયે. એજ કારણુ માટે સંવૃત કહીયે. એજ કારણુ
 માટે એકાંત પંડીત કહીયે એટલે નિશ્ચે તે પંડીત કહીયે. એ
 કારણુ માટે હેગૌતમ અમે એહવું કહીયે છીયે કે પચખાણુનો
 કરનાર કદાચીત સુપચખાણુ હોય અને કદાચીત દુપચખા-
 ણુ હોય. (આ સૂત્રનો અર્થ સંક્ષેપથી લખ્યો છે. વિશેષ જાણુ-
 વાની ઈચ્છાવાળા પુરુષોએ ભગવતી સૂત્રના સાતમા શતકના

ખીન ઉદ્દેશમા બોધ લેવું)

ભાવાર્થ — જો પ્રાણી પ્રથમથી સદગુણની પાસે પગમાઘ્ય મહીત માપેક્ષપણે જનાનાદીકનુ બાણુપણ કરીને પોતાની રાજ્ઞીને અનુમારે પોતાના આત્માની ગુજના કરીને ગીતાઘ્ય મહાગજની પાસે જો પચખાણુ કંઠે તે સુપ અખાણુ છે તેથી ઉત્તરો હોય તે દુપચખાણુ હોય આવાત મંદ્યગ્ય દ્રષ્ટીયે કરીને વિચારની-દાર્ઢ મગ દેષ કરવાનું કાગણુ નથી કેમકે દામકામ સિદ્ધાતોને વિષે એવી ગીતે ખોડે છે કે પ્રથમ સમકીત અને પછી વૃત્ત હોય તે પોતાના બાણુપણુ સહિત અથવા જાણુ પુરપોની નિગ્રાપે હોય છે પણ પોતાને છદ્દે કરેલા વૃત્ત પચખાણુ ગુણુ કંઠે નહીં એ કારણુ માટે વળી આવશ્યક નિગ્મજ્ઞીને વિષે કહ્યું છે કે પ્રથમ મમકિત મામાયક-ખીણુ શ્રુત મામાયક-ત્રીણુ-દેશ વિગતી સામાયક-ચોથુ સર્વ વિગતી મામાયક, એ રીતે અનુક્રમ કહ્યો છે માટે એ અનુક્રમ પ્રમાણુ તેના લક્ષણુ મહિત જે વગ્તે તે જોની અને તે ગીતે વગ્તાવે તે બાણુ-તેથી ઉત્તર વરતે અને વગ્તાવે તે વીતગગની આગાવી ખાહાગ બાણુપા.

દ્રષ્ટા દોષક ખોડ્યો કે આ ઉપર વખેની વાગ્તા માભળીને મને એમ વિચાર થાય છે કે જોદલા જોની નામ ધગવે છે તે મર્વ સુપચખાણુ થયા કેમકે તે નવતત્વ, હવ વિચાર, દદ્દ હત્યાદિક પ્રકણુ ભાણુ છે અને હવ અહવ બાણુ છે એ કાગણુ માટે? તેને ઉત્તર કે આરે ભાઈ હું તો આદલા દીવગ

એમ જાણતો હતો કે તમે કાંઈ સમજી દેખાઓ છો પણ
 તમારી સમજની ખમર તો મને આ ખોલવાથી પડી કે
 તમે જૈનઆગમના રહસ્યના અજાણ જણાઓ છો તમને
 કોઈક વેષવિડંબક છકાયતી હિંસાના કરનારા, નિરાક, ભોળા
 લોકને ભોળવનારા, એહવા અને જીહાં જીહાં પોતાનાં સાધુ
 પાણાં શ્રાવકપણાં સ્થાપનારા એહવા અને સૂત્રને ઉઘાવતા
 અને ગ્રંથની થાપના કરતા એટલે આ કાળમાં મૂત્ર જોવા
 જઈયે તો પગ દેવાની જગો નથી માટે આ ગ્રંથ પ્રમાણે
 વસ્તવું અને તે ગ્રંથોતો ઘણાએક મતીયોયે પોત પોતાના
 મન ચલાવવાને અર્થે, પોતાના પુજનીકપણાને અર્થે સૂત્રથી
 વિરુદ્ધ રચ્યા છે. એહવા ગ્રંથને અગ્રેસર કરતા એહવા કોઈક
 ધુતારા મળ્યા દીસેછે તેથી તમે આવું ખોલો છો પણ એમ
 ખોલવાથીતો ખટે દર્શનના લોક સુપચખાણી થયા કેમકે
 તે પણ જીવ, અજીવ, ત્રણ, થાવર જાણેછે અને તેની દયા
 પણ પાળેછે માટે અંદર ભોળા ભાઈ કાંઈક લગાર વિચાર
 તો કરો ? અને સિદ્ધાંત ઉપર ઉપયોગ થો કે જેને સાપેક્ષ
 નિર્પેક્ષનો ખોધ હોય, ઉત્સર્ગ અપવાદનો ખોધ હોય, નિશ્ચે
 વ્યવહારનો ખોધ હોય—એ રીતે સમ્યક પ્રકારે જાણુ હોય
 અને ઉપર લખેલા સમક્રિતના ગુણ સહિત હોય અને સિ-
 દ્ધાંતમાં કહેલા એહવા ગીતારથ ગુરમાહારાજની નિશ્રાયમાં
 વસ્તવો હોય તેનું પચખાણુ તે સુપચખાણુ કહેવાય અને
 ખીજા નામમાત્ર મુંડીત અણુગારના સેવક લોકોનું કરેલું

પચખાણુતો દુપચખાણુ કહેવાય. આ વાત ગગ દેવ મૂકી,
મતનો હઠ કદાચહ જોડીને સાગી ગીતે વિચારવામા આવશેતો
સમજાશે કેમકે જૈનશાસનને વિષે જાણુ પુરુષનુ એટલે સ્વાદ-
વાદ સીલીયે, સાપેક્ષપણુ જાણુ પુરુષનુ કેળુ વૃત્તપચખાણુ નિ-
ર્જરાને અર્થ થાયછે અને ઉપચારે કરીને વ્યવહારમા સમ્યક
ખોનવત જાણુપુરુષના નિશ્ચાર્ધનુ પણ વૃત્તપચખાણુ કામણુ
ભૂત કહેવાયછે એ કારણુ માટે આનંદધનજી માહાગજે
પણુ કહ્યુછે કે—

વચન નિર્પેક્ષ વ્યવહાર જીઠોકહો, વચનસાપેક્ષવ્યવહારસાચો,
વચન નિર્પેક્ષ વ્યવહાર સસારફળ, માભળીઆદગીકાર્ધગચો;
ધારતરવાગની સોહલી, દોહજી ચૌદમા જીનતણી ચરણુસેવા.

એ કારણુ માટે જીનશાસનને વિષે નિશ્ચયના ઉપયોગ
સહીત જે વ્યવહાર છે તે પ્રાગ દશાને વિષે આનંદધન ભૂત
છે. એ રીતે પ્રથમ ભાગો જાણુવો.

૨ ખીજે ભાગે, દેહસાચેક જીવ, હિંસા કરેછે અને
હિંસાના ફળ ભોગવતા નથી—તે ચોથે ગુણુઠાણુ રહેલા
એવા અને મમકિતિ, શબ્દ નયમતે કરીને અતરંગ સત્તા
મતને વિષે અનેક ગાઢાદીક પ્રણામે કરીને ગૃહીત એવા
અને મમ્યક રાને કરીને ભગેલા એવા અને વ્યાંદીઅંત
ગૃહીત એવા આત્મ સ્વભાવ પ્રતે જાણુછે અને સદેહે
અને માધ્ય સાધનના સ્વરૂપ પ્રતે જાણુછે અને વીતરાગ
દેવે કહેવા એવવા નિશ્ચયવ્યવહાર થકી ધર્મના સ્વરૂપ પ્રતે

વીતરાગની વ્યાસા પ્રમાણે જાણેછે, પ્રતીત કરેછે અને અપૂર્વ
 પ્રણામે કરીને સમકીત રૂપ અમૃતના રસ પ્રતે અનુભવ
 દ્વારે કરીને એટલે દરશનાયે કરીને જાણેછે; અને તે પૂર્વ કૃત
 કર્મના જોગે કરીને સંસારમાં રહ્યો સતો વ્યવહાર નયમતે
 અરૂચી પણે કરીને વિષયાદીક, આશ્રવરૂપ હિંસાનાં કામ
 કરેછે અને આરંભના કામના આદેશ, ઉપદેશ કરેછે, છૈયાં
 છોકરાં પરણાવેછે પણ અશુભરૂપ નવાકર્મનો બંધ કરતા
 નથી કેમકે ઘણા કાળનું અભ્યાસ કરેલું એવુંય પણ વિષયા
 દીકનું સેવન તે પ્રતે કદાચીત ખડુ માન નથી કરતા એ
 કારણુ માટે અને રાખ્દનય મતે આત્મસત્તાના ઉપયોગ
 સહીત વરતતા સતા વ્યવહારમાં પૂર્વનું કર્મ ઉદય આવેલું,
 તે પ્રતે ભોગવીને નિર્જરા કરેછે કેમકે અંતરંગ રાખ્દનયમતે
 જ્ઞાનનો ઉપયોગ વરતેછે એ કારણુ માટે. ઘણા કોઈ પુછે
 કે આવા જાણુ પુરૂષ થઈને અને પાપનાં કૃળ જાણીને
 તે વિષય, આરંભાદીક પ્રતે કેમ શેવેછે? આતો મહોટી
 આશ્ચર્ય વારતા છે કે સમજી થઈને તેનો ત્યાગ કરી શકતા
 નથી! ત્યારે તેમનું સમજેલું શ્યા કામ આગ્યું? આતો ‘પર
 ઉપદેશ કુસલા’ એટલે લોકોને ઉપદેશ દેવાનેજ ઉદ્યમવંત
 થયાછે. માટે આ શી રીતે ઘટે? તેને ઉત્તરકે અરે ભાઈ તુંતો
 ખડો ભોળો માણસ દેખાય છે અને તને એકાંતવાદી, હ-
 ઠવાદી, જૈનશાસના મર્મના અજાણ, કેવળ આત્માના
 શૂન્ય ઉપયોગે કષ્ટક્રિયાના કરનારા અને કષાયના ભરેલા

એવા કોઈક નામ માત્ર ગુરુમિલ્યા દીસેછે તે ગુરુએ તાહાગ
 કાન કુકયા દેખાય છે અને તેને કાઈ ધર્મનું સ્વરૂપ અને
 ધર્મિપુરુષોનું સ્વરૂપ સિદ્ધાન્તમાં કહ્યા પ્રમાણે સમજાવ્યું જ-
 હાતુ નથી પણ હવેથી તુ ચપળ પણ મુકીને એકાગ્રચિત્ત
 કરીને તેનો ખુનાસો સાભળ જેમ કોઈક પુરુષને પેટને
 નિષે સૂળાદીકનો ગેગ થયેનો હોયતો તે પુરુષ સારાસાગ
 મીઠાઈ મેવાના સ્વાદ જાણતો સતો પણ ખાઈ શકતો નથી
 કેમકે તે એમ જાણેછે કે માહોરે આ ગેગ ગયા વિના
 ખાવા જોગ્ય નવી અને જો હું ખાઈગ તો ધણી રોગની
 વધિ થશે માટે પ્રથમ પૂર્વે કોઈ કુપથ્ય કુવાથા વચેવો જે
 ગેગ તેને કાઢીને પછી હું ખાઈશ-હાલ ખાવાનો અવસર
 નથી એમ જાણીને તે ખાતો નથી પણ તેના ચિત્તમાં
 ખાવાની ઇચ્છા અનેલી તો તેને શુ મુખ કહીયે તેમ મમકીત
 દ્રટી પુરુષ પૂર્વે અજ્ઞાનપણામાં ખાવેલા જે નિકાચિત્ત
 કર્મ, તે વિપાકે ઉદય આવે મતે વસ્તુના સ્વરૂપના જાણ
 સતા પણ સમતા ભાને ભોગરીને તે દૂર કરેછે પણ તે
 હઠ જોગ કરતા નવી કેમકે હઠ જોગ કરવા થકી અત
 રંગની પરણતી વીરામ પામે નહી અને ઉપદ્રુ વધારે
 કર્મ બંધાય અને આત્મહિમા થાય, તે માટે આત્મહિસા
 ટાળવાના ઉપયોગે બનહાગમાં જેને કર્મ પ્રગ્તી ઉદયમાં
 આવેછે તેને ભોગરી લેછે-નિકાચિત્ત કર્મ ભોગવ્યા વીના
 છુટે નહી એ કારણ માટે અને તે સમકીત દ્રટી પુરુષો જે

વખત પોતાની પરણતી દેખશે તેજ વખત તેથી તત્કાળ
 વીરામ પામશે પણ જ્યાં સુધી આત્મ પરણતી વીરામ
 પામી નથી ત્યાં સુધી લોકને દેખાડવા રૂપ ત્યાગ કરતા નથી
 પણ તેમના ચિતને વિષે ત્યાગની ઈચ્છા બનેલી છે. આ
 ઉપર ધણા દ્રષ્ટાંતો સિધાંતોને વિષે કહ્યા છે; જેમ શ્રેણીક
 માહારાજ વીગેરે પુરૂષો વ્યવહારમાં પાપ કર્મ કરતા દીસે
 છે પણ તેનો બંધ તેમને પડતો નથી કેમકે જેજે આરંભા
 દીકનાં કામ કરેછે તે સર્વ આણુચાલતે, લુખા પ્રણામે કરીને
 કરેછે એ કારણ માટે. એ રીતે બીજા ભાંગો જાણવો.

૩ ત્રીજા ભાંગે કેટલાએક જીવ, હિંસા કરેછે અને હિં-
 સાનાં ફળ ભોગવે છે:-તે પહેલે ગુણઠાણે રહેલા એવા
 મિથ્યાદ્રષ્ટી વ્યવહાર નયમતે ઉપરથી નિશૂકપણે હિંસાનાં
 કામ કરેછે એટલે તીવ્ર આશક્તીયે સહીત પાંચે ઈંદ્રિયોનાં
 વીષય સુખ ભોગવેછે અને તેનેજ સાર કરીને માને છે અને
 આરંભાદિકના આદેશ ઉપદેશ નીશૂકપણે કરેછે અને
 રીજુસૂત્રનય મતે પણ હિંસારૂપ આશ્વેષનાં કામ કરવાના
 પ્રણામ બની રહેલા છે તેથી તેમને હિંસાનો બંધ પડેછે.
 એ ત્રીજા ભાંગો જાણવો.

૪ ચોથા ભાંગે કેટલાએક જીવ, હિંસા કરતા નથી અને
 હિંસાનાં ફળ ભોગવતા નથી:-તે સર્વ મુનીરાજ સંગ્રહ
 નયમતે કરીને સર્વ જીવ પોતાના સરખા જાણીને વ્યવહારમાં
 ઉપર થકી ઇષ્ટકાય જીવની દયા પાળેછે-પળાવેછે અને

પાળવાનો ઉપદેશ કેછે અને સીજીમૂત્ર નયમતે હિમા કગ્વા-
ના તેમના પ્રણામ પણ વગતતા નથી અને શબ્દ, સંભીરૂડ
નયમતે છદ્દે-સાતમે ગુણુઠાણુવી માડીને જાવત ખાગમા
ગુણુઠાણુ સુધી છદ્દમચ્ચ મુનીગજ આત્મ સ્વરૂપમા ગમણુ
કરતા સતા કર્મરૂપ જોષ લાગના દેતા નથી એ જીતે ભાવ
દયામા વરતતા સતા ખોતાના આત્માની ગદ્દા કેછે એ
કાગણુ માટે તેમને બે પ્રકારે એટલે નિશ્ચય વ્યવહારથી હિમારૂં
કળ ભાગતુ નથી અને વળી હિમા કગ્તા નથી અને તેતુ
કળ ભોગવતા નથી, એહવા અગીહત કેવળી પણ જાણુના
એટલે અગીહત માહાગજ વ્યવહાર નયે કરી દ્રવ્ય દયારૂપ
છદાપના પ્રતીપાનક છે અને મર્લીરૂડ નયમતે તેગમે ચૌદમે
ગુણુઠાણુ શુદ્ધ ધ્યાનમા નરતતા મતા આત્મ ઉપયોગમા
વગતે છે અને વળી તેજ ભાગાને વિષે મિદ્ધ પગમાત્મા પણ
જાણુના-તે ગુણુઠાણુ ગહિત એનજીત નયમતે મકળકર્મ ક્ષય
કરી લોકને અને ખીગજમાન આત્મ સ્વરૂપને વિષે અધીગી-
ભૂત વગતે છે એ જીતે ચોયો ભાગો જાણુવો

“એહી જીતે ચૌભગીનુ સ્વરૂપ મનિમ ગીતાગ્ય માહા
ગજની પામે અવવા તેમનો અભાવ મને શુદ્ધ પ્રરૂપક
પુરૂષોની પામે ધારોને અચ્ચક પ્રકારે જાણુપણુ કગ્તુ”

આની જીતે નિશ્ચય વ્યવહારુ સ્વરૂપ મમજીને ઉપર
શ્રદ્ધા પ્રમાણે માહાવૃત્ત બે પાળેડે તેને સાધુ મુનીગજ કદીયે
અને નિશ્ચય ચક્રી માહાનૃતનુ સ્વરૂપ મમજ્યા વિના કેવળ

ઉપર થકી માહાવૃત સિદ્ધાંતને અનુસારે દ્રવ્યમાત્ર ગૌતમ સ્વામી માહારાજજી જેવી ક્રિયા કરેછે તોપણ તેની કાંઈ ગરજ સરવાની નથી કેમકે દ્રવ્યસંગતો આ જીવે પ્રાપ્તે અનંતીવાર લેઈ લેઈને મૂક્યાંછે; એમાં કાંઈ નવાઈ નથી. એ કારણ માટે જે પુરુષોનો વ્યવહાર પણ અવળો છે એટલે સિદ્ધાંતથી ઉલટોછે એહવા જૈની, સાધુ નામ ધરાવનારને તો દ્રવ્યસંગધારી પણ ન કહેવાય કેમકે વ્યવહારમાં પણ આરંભ પરિગ્રહ સહિત છે એ કારણ માટે અને વ્યવહારમાં પરિગ્રહ રહિત હોય અને આરંભાદિક ન કરતો હોય અને આત્મ ઉપયોગે કરીને શૂન્ય હોય તેનું તો દ્રવ્યસંગ કહેવાય એટલે અપ્રધાનસંગ કહેવાય. આ વિષે ચર્ચા તો ઘણી છે; તે સિદ્ધાંત સાંભળવાથી માલુમ પડે. ઇહાં ગ્રંથના ગૌરવ-પણાના ભયથી લખી નથી.

ઈહાં કોઈ કહેશે કે આતો તમે વ્યવહાર ઉઠાવી નાંખ્યો અને સાંભળવામાં તો એમ આવેછે કે વ્યવહાર બળવાન છે ? તેને ઉત્તર કે અરે દેવાનુ પ્રીય ? તમારૂં પ્રશ્નતો ઠીકછે પણ અને વ્યવહાર ઉઠાવતા નથી. તમે વ્યવહારનું સ્વરૂપ તો સમજો કે વ્યવહાર કોને કહીયે ? કે નિશ્ચય સ્વરૂપના ઉપયોગ સહિત એટલે શુદ્ધ આત્માનાં સ્વરૂપના ઉપયોગ સહિત જે સૂત્રને અનુસારે અહંકારાદિકે કરીને રહિત વ્યવહાર હોય તેને વ્યવહાર કહીયે અને તેજ વ્યવહાર પોતાને ઠેકાણે બળવાનછે પણ એકાંત બળવાન કહેવાય નહીં અને

તેથી જે ઉપદેશો વ્યવહાર છે તેનો ઉત્તરમાર્ગ જાણવો અને
સમકિતકૃત્રી પુરુષોને નિશ્ચય વ્યવહાર સહિત પુરુષોના લક્ષણ
ની માયમ પડે છે પણ મિથ્યાકૃત્રીઓને તેની ખજા પડતી
નથી અને ઉપદેશ કુશ્વજિતો કૃત્રીને લોકોને ભ્રમાવે છે એ
કાણુ માટે નિશ્ચય વ્યવહારના ઉપયોગ સહિત માહાવૃત
પાળના તેજ નિર્જગતુ કાણુ છે અને કદાપી તેવી રીતે મા-
હાવૃત પળે નહોતો નિશ્ચય વ્યવહાર સહિત આવકના પારવૃ-
ત અગીકાર કરવાં પણ જુદો આડખર કો નો પડીત નથી એ
દેવે અંતઃગથા જુદુ અને ઉપગથી જુદુ એમ કરવુ જુક્ત નથી.

ભાવના—અહરથ જે તે સમકિત પામ્યા પછી પ્રાણુ-
તિપાતાદિક આગભની નિવૃત્તિના, મદ્ગતીને પમાડનાર
એહવા ગુણો પ્રતે જાણુતો સતો એટલે પ્રાણુતિપાતાદિક
આગભનો ત્યાગ કરવા થકી મદ્ગતીના કાણુભૂત એહવા
ગુણુ નીધન થાય છે એ રીતે મમ્યક પ્રકારે સદ્ગુરુ માહારા-
વની પામેથી જાણુને પાગવૃત અગીકાર કહે-તેની મધ્યે
પ્રાણુના વધ થકી વિગમ પામવુ-તે રૂપ જે વૃત, સર્વ વૃતની
મધ્યે હૃનેદ્ર ભગવતે સાગ રૂપ કદા છે એહવી રીતે દ્રવ્ય
ભાવ બેપ્રકારે જાણુને તેથી વિરામ પામે એ રીતે પાગે
વૃતતુ જાણુવુ હૃને તેમા પ્રાણુતિપાતવિગમવૃતનો પ્ર-
મંગ થકી વિસ્તાર મહિત અર્થ લખી પેઝીયે.

પ્રાણાનિપાનપ્રિયવર્ણન.

પ્રાણીઓનો વધ એટલે દિમા તે પ્રાણુતિપાત કદીયે,

અને તેથી વિરામ પામવું એટલે તેની હિંસા ન કરવી, તે પ્રાણાતિપાત વિરમણુવૃત કહીયે. ઇહાં કોઈ પુછેછે કે જીવ દ્રવ્યતો અમૂર્તિ છે અને કોઈનો માર્યો મરતો નથી અને તેની હિંસા શી રીતે કહી? તેને ઉત્તર કે સર્વ પ્રાણીયોના દશ પ્રાણુનો જે વિનાશ કરવો તે હિંસાજ કહીયે. કહ્યુંછે કે:-

શ્લોક:—પંચંદ્રિયાણિત્રિવિધંવલંચ ॥ ઇત્સ્વાસનિ
સ્વાસમથાન્યદાયુઃ ॥ પ્રાણાદશૈતેમગવદ્ભિરુક્તના ॥
સ્નેષાંવિયોગીકર્ણતુહિંસા ॥

તેથી જે વિપરીત તે અહિંસા કહીયે અને તદ્દર્પ જે વૃત તે અહિંસાવૃત કહીયે. આ વૃતનો સર્વ વૃતની મળ્યે પ્રથમ પાઠ ભણ્યોછે તે જુક્તછે કેમકે જૈનધર્મને વિષે જીવ દયાનું પ્રધાનપણુંછે એ કારણ માટે.

ઇહાં સર્વ તીર્થંકર માહારાજોએ પ્રાણાતિપાત વિરમણુરૂપ એકજ વૃત કહ્યુંછે. અને ખીજાં સર્વ વૃત તેની રક્ષાને અર્થે છે. આ સ્યુક્તહિંસા વિરમણુવૃત શ્રાવકને સવા વિસ્વામાત્રે કરીને જાણવું અને મુનીને તો વિસ વિસ્વા અહિંસાવૃત હોય. હવે સવા વિસ્વાનીદયાનું સ્વરૂપ કહેછે:-

પ્રાણીનોવધખે પ્રકારનોછે:-તેમાં એક સ્યુક્તજીવનો અને ખીજો સુક્ષ્મજીવનો, તેમાં સ્યુક્તજીવ એકંદ્રિયાદિક ત્રસ જાણવા અને સુક્ષ્મ તે બાદર એકંદ્રિયાદિક માવર જીવ જાણવા પણ સુક્ષ્મનામ કર્મોદયને વિષે વર્તતા એહવા એકંદ્રિ ન

લેવા કેમકે તેમનો રાસ્ત્રાદિક પ્રિયોગે કરીને વધ થતો નથી
 એ કાગળુ માટે તેની મધ્યે ગ્રહચક્રને સ્થુલપ્રાણી વાંતની
 નિવૃત્તી હોય પણ મુક્તમણના વધ થકી નિવૃત્તી થઈ શકે
 નહીં. પૃથ્વી જળાદિકના વધે કરીનેજ તેમને પચનાદિક
 (ગર્ભોર્ધ વિગેરે) મમસ્ત કર્મની પ્રવૃત્તીએ એ કાગળુ માટે એ
 પ્રકારે આવરણની હિંસાના અનિયમે કરીને એટલે નિયમ
 ગણિતપણે કરીને નીચ વિચ્છા મધ્યેથી દશ વિસ્વા ગણા અતે
 દશ રહ્યા તેની મધ્યે વિષેગ દેખાડીયે છીયે — વળી નિયમ
 કરેલો એહનો જે સ્થુલ પ્રાણીનો વધ તે એ પ્રકારનો તેમા
 એક મકલ્પ થકી ઉત્પન્ન થયેલો અતે બીજો આગળ થકી
 ઉત્પન્ન થયેલો — તેમા મકલ્પ થકી થયેલો તે “આ જીવને હું
 માડું” એ પ્રકારે મનના મકલ્પ થકી થાયછે અતે બીજો
 કૃત્રિમ ગ્રહાદિક આગળને નિમે પ્રવર્તવા થકી થાયછે તે
 બીજી મધ્યે ગ્રહચક્ર મકલ્પ થકી ઉત્પન્ન થયેલો એહનો અધુન
 પ્રાણીનો વધ તે થકી નિવૃત્તી પામેજ પણ આગળ થકી
 થયેલો પ્રાણીનો વધ તે થકી નિવૃત્તી પામી શકતો નથી એટલે
 તેનો ત્યાગ કરી શકતો નથી કેમકે તે વિના તેના ગર્ભ
 તથા કુકુમાદિકનો નિગ્રાહ ન થઈ શકે, એ કાગળુ માટે
 તે આવક વૃત્ત અગીકાર કરતી વખત એહનો નિચાગ રાખે
 છે કે મકલ્પીને દોષ જીવને નહીં માડું અતે આગળ કરતી
 વખતે જાતના કર એહની રતિ ગ્રહણ કરેજ એ પ્રકારે
 આગળથી ઉત્પન્ન થયેલી જે હિંસા તેનો નિયમ ન કરવે

કરીને દશ વિસ્વા મધ્યેથી પાંચ વિસ્વા ગયા અને પાંચ વિસ્વા રહ્યા વળી તેની મધ્યે વિશેષ દેખાડીયે છીયે:— નિયમ કરેલો એહવો જે સંકલ્પ થકી ઉત્પન્ન થયેલો જે વધ તે બે પ્રકારે છે:—એક સાપરાધ અને બીજો નિરાપરાધ, તેની મધ્યે અપરાધ સહિત એહવા ચોર રાજાદિકને સંકલ્પીને પણ બંધ પ્રતે ન વરજે અને નિરાપરાધનોતો સંકલ્પીને બંધ ન કરે એટલે અપરાધી પુરૂષોનો બંધ કરવાનો ત્યાગ ગ્રહસ્થથી થઈ શકતો નથી અને નિરાપરાધના બંધનો ત્યાગ થઈ શકેછે એ કારણ માટે. અપરાધ સહિતની હિંસાના અનિયમે કરીને પાંચ વિસ્વાની મધ્યેથી અઢી ગયા અને અઢી રહ્યા. વળી નિયમ કરેલો નિરાપરાધનો જે વધ તે પણ બે પ્રકારે છે,—તેમાં એક સાપેક્ષ અને બીજો નિર્પેક્ષ—તેની મધ્યે અપેક્ષા સહિત એટલે આશંકા સહિત એટલે શંકાનું સ્થાનક અને તેથી વિપરીત તે નિર્પેક્ષ તેની મધ્યે શ્રાવક સાપેક્ષ હિંસા ન વરજે એટલે તેનો ત્યાગ નથી કરી શકતો અને નિર્પેક્ષ હિંસા વરજે છે એટલે ત્યાગ કરે છે—તેનું તાત્પર્ય એ છે કે કોઈક રાજ્યના અધીકારી પુરૂષે બાર વૃત અંગીકાર કર્યા છે તોપણ પોતાના મર્મના બાણવા થકી શંકાનું સ્થાનક એવો કોઈક પુરૂષ નિરાપરાધી છે એટલે અપરાધ રહીત છે તોપણ તેના વધ પ્રતે નીષેધ ન કરે એટલે કોઈક પુરૂષ પોતાના મર્મ પ્રતે બાણે છે અને નિરાપરાધી છે તોપણ પોતાના મનમાં એવી

શકા હદી કે આ પુરુષ માહારી વાત ગળાને કહી દેશેતો
 મને મોટું વીધન થઈ પડશે એહવું જાણીને તેને કોઈ
 વખત રાજ્ય કેદ કરતો હોયતો પોતે જોઈ ગ્રહે પણ તેનો
 નીવેધ કરે નહીં કેમકે પોતાને ધર્મના વીધનની ખીક છે
 માટે એ રીતે સાપેક્ષ હિમા ન વરજાવે કરીને અટી વિ
 આમાથી મવા નિસ્વા ગયો અને સવા નિસ્વા ગયો એ
 રીતે આવકને મના વીસ્વાની દયા હોય ઈલાં કોઈક તર્ક
 કહે છે કે આ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે જોનો નીવમ કયો છે
 તે વકી અન્યને વિષે એટલે જે મોકળુ રાખ્યું છે તેને વિષે
 પોતાની ખુશી પ્રમાણે જીવોનો વધ કરે તો શુ અટકે ?
 તેને ઉત્તર કે અરે ભાઈ આ તમે ઉપગની વાત સાલજીને
 જે તર્ક કયો તે ઠીક છે પણ તેનો ખુવાગો સાલજો જે
 મમકીતદ્રટી આનક સિકાતના જાણુ હોય છે તેમને તો
 કહ્યા એહવા ત્રસાદીક વકી અન્ય સ્થાવગદીકને વિષે
 જતના હોય છે પણ નિર્દયપણુ ન હોય એટલે મમકિત
 દ્રટી સહિત આવક “એ સકલ, નિગપગધ ત્રમનો વધ
 કરવાનું પગખાણુ કર્યું છે પણ ખીજે મહારે કાઈ ત્યાગ
 નથી” એ રીતે વાચાગીને પૃથગ્વાદીકનો આગમ નિર્દયપણુ
 કરે નહીં અને ત્રસાદીકનો પણુ નીશકપણુ કરીને ઉપ
 મર્દન કરે નહીં ત્યાગે શી રીતે કરે તે કહે—જો પોતાનો
 નિર્વાહ સુખે સુખે ચાવતો હોયતો સ્થાવગદીક પ્રતે પણુ ન
 હલુ,

: થઈ ગયતો હોયતો એકું સીવાઈ કે

ધન્ય છે યુતીને કે સર્વ આરંભથી વીરામ પામ્યા છે અને
 હુંતો મહા આરંભમાં પડ્યો છું માટે મહારી મોક્ષ શી રીતે
 થશે. એ રીતના વિચાર પૂર્વક સદય હૃદય પણે કરીને
 સંશંક પણે તેને વિષે એટલે તે આરંભને વિષે વરતે છે પણ
 અતીયમીત વસ્તુને વિષે એટલે જે વસ્તુનો નીયમ નથી
 કર્યો, એવી વસ્તુને વિષે પણ જતના સહીત વરતે પણ એવું
 ન બોલે કે એમાં શું જતના પાળવી છે, કેમકે જતના
 વીના પ્રાણાતીપાત વિરમણ વૃતના કૃણનો અભાવ છે એ
 કારણ માટે અને જે વૃત અંગીકાર કર્યું છે તેતો કર્મથી
 છુટવાને અર્થે કર્યું છે પણ એમ નથી કે હવે જે ઉચ્ચર્યું તે
 પાર પાડવું: અને જે કર્મથી છુટવું છે એતો મનના પ્રાણામ
 થકી છે અને તે મનના પ્રાણામ જો સ્થાવરાદીકને વિષે
 પણ નિર્દય હોયતો સર્વ ઠેકાણે પણ તેવોજ હોય કેમકે
 સર્વ જીવનું સરખાપણું છે માટે. એ કારણ માટે અતીય-
 મિત એવા સ્થાવરાદીકને વિષે જતના કરે એટલે થોડા
 આરંભે કરીને પોતાનું કારજ થવું હોયતો ઘણો આરંભ ન
 કરે અથવા બહુ પાપવાનું કારજ મૂકીને થોડા પાપવાનું
 કારજ કરેછે. એ રીતે તરતમ જોગ વીચારે અને ઉપર લ-
 ખેડા અપરાધી પુરુષનો અપેક્ષા સહીત વધ નિવારણ નથી
 કરતો, તે પણ ધાડતર કારણે ધરમનું મોટું વીધન જાણીને
 કોઈક અવસરે—જો એવી રીતે ન કરે તો વૃત રહે નહી.
 જે પુરુષ સ્વદ્યાના ઉપયોગ સહીત પરજીવની રક્ષા

કેરુંછે તે પરમારથ થકી પોતાના આત્માનીજ રક્ષા કરેછે
અને જે નિશૂંકપણે પરજીવને હણે છે તે પરમારથ થકી
પોતાના આત્માનેજ હણે છે એ કાગણુ માટે આત્માર્થિ
પુરુષોએ સ્વદયાના ઉપયોગ સહીત પદ્ધતિ પાળનાતેતત્પરથપુ.

ચાર નિર્દેષ*નું સ્વરૂપ.

૧ નામ   ૨ આપના   ૩ દ્રવ્ય   ૪ ભાવ.

૧ નામ નિર્દેષોત્તે—જે અન્ય અર્થને વિષે ગણો
સતો, અર્થ કરીને શૂન્ય હોય અને બીજા પ્રજાપને કહે નહી
અને પોતાની ઇલાએ કરીને કહે. એવું જે વસ્તુનું નામ
તે નામ નિર્દેષો કહીયે દ્રષ્ટાત -જેમ કોઈક ગોવાળીઆના
બાળકનું નામ ધદ્ર પાડ્યું છે-તે નામતો સૌધર્મ સભાને
વિષે ભાને વગતતો એટલે બચીમ લાખ વીમાનનો
અવિપતિ સતો ધદ્ર વગતે છે તેને ઘટે પણ દળીદ્ર ગામ-
ડીયા ગોવાળીઆના બાળકને ન ઘટે. એ કાગણુ માટે
તે નામ અર્થ કરીને શૂન્ય જ કેમકે તેના ધર્માતો ખાવા
પુરુષ અજ પણ નથી અને બીજા જે ઇદના પ્રજાપ નામ:-
મરૂત-રાન-મવના-બિહોળ-પાકગામન ઇત્યાદીક જે પ્રજાપ

*નિર્દેષ એટલે અતીશ કરીને વસ્તુનું સ્થાપન કરવું એ
ટલે ઉપચાર ઘટના એટલે ઉપચાર કરીને વસ્તુને ઘટાવની.
તે નિર્દેષ કહયિ.

નામ તે પણ ગોવાળીયાના બાળકને વિષે ઘટે નહીં એટલે ઇંદ્રનાં જ પ્રભાવ નામ છે તેતો ગુણનિધ્યત ઇંદ્રને વિષેજ ઘટે પણ ઇંદ્રના ગુણ રહીત પુરુષને વિષે ઘટેજ નહીં-પણ ઝરવે કરોને ઘેહલી એવી માતાએ મોહ અંધકારે કરીને વ્યાકુળ થયું છે ચિત્ત તે જેવું એવી માતાએ પોતાની ખુશીએ પોતાના બાળકનું નામ ઇંદ્ર પાડ્યું છે પણ પરમારથે કરીને શૂન્ય છે. તે નામ કાંઈ કામનું નથી-તેમ જે ભાવ શૂન્ય નામ તે નામનિક્ષેપો કહીયે.

૨ સ્થાપના નિક્ષેપોને—ભાવ રહીત હોય પણ ભાવ પણાનો અભિપ્રાય કલ્પીને સ્થાપના કરી હોય તેને સ્થાપના કહીયે. દ્રષ્ટાંતઃ—જેમ કોઈક મોહવંત પ્રાણી પાંથાણની મૂર્તિ ઘડાવી, મસ્તકે મુગટ પહેરાવી, કાને કુંડળ ધાલી, કોટને વિષે હાર પહેરાવી, હાથમાં વજ્ર આપીને સુંદર વસ્ત્ર પહેરાવીને ઇંદ્ર કરીને થાપીને તેની આગળ તન,મન,ધન તેને અર્પણ કરીને જે કહે, આ માહારા ઇંદ્ર દેવ છે, તેની સેવા, ભક્તિ, ગુણગ્રામ સ્તુતી હું કરું કે જે થકી સમસ્ત વાંછીત ધન ધાન્ય પુત્ર કલત્ર ભરતાર પ્રસુખની પ્રાપ્તિ થાય. એમ જાણીને તે ઇંદ્રની મૂર્તિની સેવા કરેછે પણ તે મૂર્તિ પાષાણની છે-એકંદ્રીનું શરીર છે અને તે પાષાણની મૂર્તિ શુભાશુભ કાંઈ કર્તવ્ય જાણતી નથી-જે જાણુ હાર છે તેતો ભાવ ઇંદ્ર છે-સૌધર્મ સભાને વિષે ખીરાજમાન છે અને આતો તેની થાપના છે.—પરમારથ

ગોતા મોહદશાની કલ્પના છે એટલે ભાવ મૂન્ય તે થા-
પના નિકોષો કહીયે

નામ નીક્ષિપામા અને થાપના નીક્ષિપામા ફેર એટલો
છેકે નામ તે જાવજીવ ગહે, વાચમા લોપાય નહીં અને
થાપના વીચમા લોપાય દ્રષ્ટાત -જેમ કોઈક બાળક લા
કડાનો ધોડો ચાપી, તે ઉપર ચડીને કેટલાએક કાળ સુધી
ગમત કરી, પોતાના મનના મનોગ્ય પૂરાણ કીધા-વળી
તેજ લાકડીને હાથીની થાપના કરી રમત કરી—એમ થોડા
કાળ મધ્યે થાપના નવી નવી કીધી તેમ વાપનાતો જેવી
રીતે પોતાના મનમા આવે તેની રીતે નવી નવી થઈ શકે
પણ નામ કાઈ ઘડીયે ઘડીયે નવું કલ્પાય નહીં એ રીતે
એની મધ્યે વિશેષ જાણવું આ દ્રષ્ટાત અનીત્ય વસ્તુની
સ્થાપના આશ્રી જાણવું, પણ નીત્ય થાપનાતો કાર્ત્ત્વ દ્વીગતી
નથી. જેમ મુદ્દર્શન-મેર-ભુવન-વૈમાન ઉપર ચૈત્ય છે ત્યા
ગીમલ-ચદ્રાનન-નાગીખેણુ વર્તમાન એ આગ નામની
શાસ્ત્રતી પ્રતીમાઓ છે તેની થાપના આદીઅત ગહીત
છે-કોઈની ફેરવી કે નહીં આ ઠેકાણે તે ઉપર બીજો પણ
વિચાર કરેલો છે તે જાણવાની મગજ હોય તો નયચક્ર ગોઈ
લેજો તેથી ખખર પડશે તેની મધ્યે કોઈએ એહવુ પ્રશ્ન કર્યું છે
કે તે શાસ્ત્રતી પ્રતીમાઓતો પુદ્ગલદ્રવ્ય છે તે પુદ્ગલ વિસ્ત્રમા
પરિણામે કરીને એટલે સ્વભાવે દગને તેવે આકાંઠે પ્રણમ્યા
છે અને પુદ્ગલ પરિણામતો અમખ્યાતાકાળ ઉપગત ગહેતો

નથી તો એ વસ્તુની આદિ અંત શ્યા વાસ્તે કહેતા નથી ?
તેને ઉત્તર કે સ્થાદવાદ જૈનમતને અનુસારે તે અસંખ્યાતા
કાળ પછી પુદ્ગળ અપર પરિણામે ભલે એટલે ખીન્નેરૂપે
પ્રણુમી બાયછે અને તે ઠેકાણે વળી ખીન્ન પુદ્ગળ તેવાજ
વરણના-તેવાજ ગંધના-તેવાજ રસના-તેવાજ ફરસના-
તેવાજ સંસ્થાનના, તેટલાજ નવા પુદ્ગળ આવીને સંક્રમે છે.
તે કારણ માટે તે રાસ્વતી છે પણ તેજ પુદ્ગળ કાંઈ
રહેતા નથી અનેક પુદ્ગળનો ત્રય ઉપચય એટલે વૃદ્ધી
હાની થઈ રહી છે. એ કારણ માટે આ સ્થાપના નીક્ષેપો
અનિત્ય વસ્તુ આશ્રીને બાંણુવો. તે સ્થાપના અને નામ
એ બેમાં કાળે કરીને ભેદ છે પણ અર્થે કરીને ભેદ નથી.
એ રીતે ભાવશૂન્ય સ્થાપના નીક્ષેપો બાંણુવો.

૩ દ્રવ્યનિક્ષેપોતે—અતિત અને અનાગત પ્રબળયનું
કારણ, તે દ્રવ્યનિક્ષેપો કહીયે:—જેમ કોઈક રાજાનો પ્રધાન
અને તેને રાજ્યે પ્રધાનપણુની મુદ્રા આપીછે એટલે
પ્રધાનપદવી આપીછે. પછી કેટલાએક કાળે રાજાને મનનો
ભંગ થવા થકી તેની પ્રધાનપદવી ઉતારી રાજ્યે આપેલી
મુદ્રા પાછી લીધી તોયપણુ સર્વ લોક તેને પ્રધાન એહવું નામ
દેઈ બોલાવેછે—જે આ પુરૂષ પેહલો રાજાનો પ્રધાન હતો.
આ અતીત પ્રબળયનું કારણ એટલે અતીત કાળમાં ભાવ
પ્રધાનનું કારણ એ દ્રવ્ય પ્રધાન કહીયે. હવે અનાગત
પ્રબળયનું કારણ કહેછે:—જેમ કોઈક રાજાનો પુત્ર, અત્યંતરૂપે

કરીને સુદૃઢ છે અને લખાવમાન તથા શ્યામ જેના ક્રેશ
 છે, અને મોહોટી નિલાટપટી છે જેની, અને વિશાળ છે તેનું
 તે જેહના, અને દીવાની શીખા સમાન છે નાગીકા તે જેહની,
 અને લાલ છે હોઠ તે જેહના, અને મોતીની શ્રેણી સદૃશ છે
 દાતની પક્તી તે જેહની, અને કપ્પુ મરખી છે શ્રીવા (કોટ)
 તે જેહની, અને વિરતીણું છે હૃદય તે જેહનું, અને લાખા
 છે ખાહુ તે જેહના; ઇત્યાદિક યત્રીમ લક્ષણો કરીને સહિત
 અને જન્મ અક્ષરની મધ્યે રાજ યોગ્ય ગ્રહ જેહને પડ્યાછે,
 એમ બીજા પણ લક્ષણો ઉદારપાણુ, ગભીરપાણુ, ધીરપાણું પ્ર-
 મુખ ગુણુ જેને વિષે વગેરે જેહવો, અને તેને રાજ્યે પણ યુ-
 વગજ પદવી આપીછે, તેવારે સમસ્ત લોકો તેને એમ કહેછે કે
 આ રાજા થશે જો પણ હમણા રાજ નથી તોપણ આગળ
 ગાજ્યની ગાદીએ ખેસશે આ અનાગત (ભાવી) પ્રજાપતુ
 કાગણુ છે એટલે આગામી કાળને વિષે ભાવ ગાજ્ય થવાનું
 કાગણુ એહવો આ દ્રવ્ય ગાજ્ય છે એ રીતે અત્યંત દ્રવ્ય
 પણ અતીત, અનાગત પ્રજાપતો કારણુ જાણુવો એટલે
 અતીત કાળમા ધટ (ધડો) તથા ધડી પ્રમુખનું કારણુ, માટી
 રૂપ દ્રવ્ય છે એટલે અતીત કાળમા માટીનો ભાવ ધડો ખનેલો
 હતો પછી તે ધડો કાણુ થયો તોપણ લોક તેને ધડો કહેછે,
 તે દ્રવ્ય ધડો કહીયે અને આગામી કાળને વિષે ધડા પ્રમુખ
 બનવાનું કાગણુ પણ માટીરૂપ દ્રવ્ય છે એટલે ધડાને જોય
 ને માટી તેનો આગામી કાળે ધડો બનશે, તે માટીને
 અનાગત કાળના ભાવ ધડાનું કારણુ દ્રવ્ય કહીયે. એ રીતે
 ભાવગૂન્ય હોમ તે દ્રવ્યનિષેષો કહીયે.

૪ ભાવનિક્ષેપોત્તે:—વર્તમાન કાળના પ્રજાપતે વિષે વરતેછે એટલે ભાવને વિષે વરતેછે તેને ભાવનિક્ષેપો કહીયે.

દ્રષ્ટાંત:—જેમ કોઈક જીવ પુન્યકર્મના ઉદ્ધે, સૌધર્મ સભાને વિષે ઇંદ્રપાણે ઉત્પન્ન થયોછે એને આઠ અગ્રમહીષી ઇંદ્રાણીઓએ પરવરેલોછે એને એનેક અપછરાઓના વૃંદના નાટક પ્રતં દેખેછે એને એનેક પ્રકારના વાજ્રના શબ્દ થઈ રહ્યા છે એને ખત્રીસત્રાપ વિમાનવાસી દેવતા જેની આરા માનેછે, પાંચ વિષયસુખ અનુભવેછે; તેને ભાવઇંદ્ર કહીયે. તેમજ અરિહંત પાણુ જે રાન, દર્શન, ચરીત્રના ધારક હોય, ચોત્રીસ અતિશય, પાંત્રીસ વચનાતિશય, આઠ મહાપ્રાતીહાર્ય, તેણે કરીને ખિરાજમાન હોય એને ચોસઠ ઇંદ્ર જેહની સેવા કરતા હોય—એમ એનેક સામાન્ય દેવ નર નારીના વૃંદ જેહના ચરણકમળની આગે ભ્રમરની પેઠે વીંટી રહ્યા હોય એને સમોસરણને વિષે ખેશીને ધર્મ દેશના કરતા હોય તેને ભાવ અરિહંત કહીયે. તેમજ ચક્રવરતિ, બળદેવ, વાસુદેવ, સાધુ, શ્રાવક પ્રમુખ જે વિદ્યમાનપણે પોતાની રિક્ષિયે કરીને સહિત હોય એટલે પોતાના ગુણોએ કરીને સહિત હોય તેમને કહીયે—પણુ નામ, સ્થાપના, એને દ્રેષ્ય તેને ન કહીયે તેથી કાંઈ ગરજ સરે નહી. જેમ કોઈકનું નામ અમ્મર છે પણુ તે તો મરણુ પામતો દેખાયછે તથા કોઈકનું નામ ધનપાળછે પણુ તે પોતાનું પુરં પેટ પાણુ ભરી શક્તો નથી તથા કોઈકનું નામ લક્ષ્મીબાઈ છે પણુ નિરંતર છાણું વીણેછે તથા કોઈકનું નામ મંગળ છે પણુ તે માહા અમંગળીઓ છે તથા કોઈકનું નામ સાધુ છે એટલે સાધુ

એટલું નામ પાડ્યું છે પણ અસાધુપણના કામ કે જે
 એટલે આરભ, પરિગ્રહાદિકે કરીને સહિત વરતે છે તથા
 દોરકિનું નામ આવક છે એટલે નામે કરીને આવક કહેવાય
 છે પણ છતરાજ ભાષીત મિદ્ધાત સાંભળ્યાંજ નથી, કદાપી
 દ્રવ્યમાત્ર ઉત્પન્ન પ્રરૂપક પુરુષોત્તિ પામે માલગ્યા હોય પણ
 તેનો પગમાત્ર સમ્પક પ્રકારે જાણતો નથી અને જીવાજી
 વાદિક ખટદ્રવ્યનો અનંતજી અને મૈત્રિઆદિક અગર
 ભાવનાયે કરીને ગદિત છે અને ક્રોધ, મદ, મચ્છર અને
 ક્રિયાનો ભેદો છે અને માહાકપટી છે અને લોકોને ઠગાને
 તત્પર છે અને ધર્મી નામ ધગવીને લોકોના લાડવા ખાઈ
 જાય છે અને વળી પ્રતિદાના દરાવનાર ખનીને લોકોના
 ગિરવાવ શ્રુણુ કે જે અને પોતાની માનતા, પૂજા કરાવે છે
 અને માટા અડકાગના ભેગા છે અને માંદો માદી એક
 ખીજાના ઉપર અમરખ વાગે છે વળી નામ મતી છે એટલે
 નામે કરીને સની કહેવાય છે પણ પ્રજાને કરીને અમતી
 છે એટલે અનમા કુમીયના પ્રજામ જની ગદા છે તથા
 નામે કરીને ધર્મદાસ છે એટલે કોઈનું નામ ધર્મદામ
 એટલું પાડ્યું છે પણ તે અધર્મનો દામ છે એટલે અધર્મનાં
 કામ કરવાને તત્પર છે; તે માટે એનાં નામ પાડાધી દાઈ
 ગગ્ગ મરે નદી નામ તો જીવે અનંતીના પડાવ્યા પણ
 તેથી દાઈ દાગ્ગ થયું નથી અને એવા કેવળ નામવારી
 શુન્ય મીન પુરુષોને જાનવે કરીને દાઈ પણ આત્માની
 નજ નરે નહી. એ પ્રકારે દાપના પનુ વિચારી લેવી.

જેમ પાષાણની પૂતળી, દેવાંગના સરખી કુટરી છે એટલે દેદીપ્યમાન છે એને તેને સર્વ સણધાર પેહેરાવ્યા છે એને સર્વ સ્ત્રીનાં સરખાં અંગોપાંગ બતાવ્યાં છે પણ તેથી કામી પુરુષોની કાંઈ ગરજ સરે નહીં. એ રીતે પથ્થરની ગાય ભેસ છે પણ તેને દોઢયે તો કાંઈ દુધ નીકળે નહીં તથા લાકડીનો ધોડો, હાથી થાપન કર્યો છે, તે ઉપર ચડીને આ- માંતર જવાની કાંઈ ગરજ સરે નહીં તથા દહેરાના ઉપર તથા હવેલી ઉપર વાધ, સિંહ પ્રમુખ હિંસક જીવ મહા- ભયંકર પાષાણના બનાવીને થાપ્યાં છે પણ કચ્છતર, કાબેર, કાગડા, ચડકલાં પ્રમુખ જીવો તેના મુખ માંહી માળા ધાલે છે પણ તેથી કાંઈ ભય પામતા નથી; તથા વળી પાષાણની પ્રતીમા ધડાવીને, વીતરાગ દેવની મૂર્તિ કરી થાપી છે પણ તે માંહી એકંદ્રીય જીવ છે તે રાગ દ્વેશ સહીત છે; તથા લાકડાના શંખના ગુરૂ કરી થાપ્યા છે પણ તે કાંઈ હીત અહીંતનો ઉપદેશ દેતા નથી એટલે “આ તમારે હીત- કારી છે—આ તમારે અહીંતકારી છે.” એવું કાંઈ બોલતા નથી. એ કારણ માટે ભાવ નિક્ષેપાના ઉપયોગ વિના કેવળ થાપનાથી કાંઈ પણ ગરજ સરે નહીં.

એ રીતે દ્રવ્ય પણ વીચારી જોવો: જેમ કોઈક બાળ- કની માતા, મરણ ગઈ છે, તેવું કલેવર (મઢકું) પકડ્યું છે; તેને સ્તને બાળક ધાવેતો કુવેની પ્રાપ્તી કાંઈપણ થાય નહીં: તથા વળી કોઈક પુરૂષે, રૂપનું પાત્ર એહવી રાજાની રાણી દીડી, તેવામાં કોઈક રાની પુરૂષે તેહને કહ્યુંકે એ બાઈ

વ્યાવતા ભવને વિષે તાગી સ્ત્રી થયો, એમ સાબળી ધણો
 ખુશી થયો, પણ તેને વર્તમાન કાળે અડકવું ધારેતો અ-
 ડકી પણ શકે નહીં. એમ ગયેલા ભવને વિષે પોતાની સ્ત્રી
 હતી તે મરીને રાજ કન્યા થઈ છે-પોતે કોઈક જ્ઞાન બળે
 કરીને અથવા રાનીના કહેના થકી એ કન્યા, પહેલા મહા-
 રી સ્ત્રી હતી એમ જાણુ પણ ગળાંકોકમા જઈ તેનો કાઈ
 હાથ પકડાય નહીં તે માટે દ્રવ્યતો છે પણ તે તે પ્રભાવ નથી
 વર્તતા એટલે તે તે ભાવ નથી, તો તેથી કોઈ વાતની ગરજ
 સગે નહીં ગરજતો કેવળ એક ભાવથીજ સરે છે એટલે જેને
 પદ્મા જેને પુરુષો વર્તતા હોય તે તે પદ્મા ગુણોયે કરીને
 વર્તમાનકાળમા સહીત હોય તે ભાવ દહીયે અને તેનું
 સેનન કરવા થકી ગરજ સરે કેટલાએક લોકો ભાવવીના
 ત્રણ નીક્ષેપાને માનવા, એહનો ઉપદેશ કરે છે તે ખીચારા
 ત્રિવિધાત્વ મોહકર્મના ઉદ્ધવડે કરીને જૈનગાસનો કાઈ
 મર્મ જાણુંતા નથી માટે તે એહનું ખોલે છે, પણ એમ
 નથી જાણતા કે જેનો ભાવ સાચો તેના ખીન્ન ત્રણ નિ-
 ક્ષેપા સાચા એટલે ગુણ સહીત પુરુષોના આરે નિક્ષેપા
 ઉપયોગ સહીત માનના જોગ્ય છે અને અનગુણી પુરુષના
 આરે નીક્ષેપા માનના જોગ્ય નથી ત્યાં કેનજનામ, થાપના
 અને દ્રવ્યનું તો શું કહેવું એહવાગીતે કાઈ સમજતા નથી.
 પણ ખીન્ન આત્માર્થિ પુરુષોયે એહના મૂત્રથી ઉત્પન્ન બો-
 તનાં પુરુષોનો વિશ્વાસ કરવો નહીં તે પુરુષોત્તો કેવા છે
 કે ગોળ ખતાવીને ઝેર આપનારા છે અને તે ઝેર દેવું

કે ઉત્કૃષ્ટ ભાંગે અનંતોકાળ સંસારમાં ફલાવે એટલે સિદ્ધાં-
તનું નામ દેઈને પોતાનું કામ કરેછે અને કેટલાએક ખીચારા
નામે કરીને ભોળવાઈ જાયછે પણ શુદ્ધ મારગના અભી-
લાષી પુરુષોએ નામમાં મુઝાવણું નહીં. પ્રથમ પુરુષની
ઓળખાણ સારી રીતે કરવી.

હવે ઇંહાં કોઈ પુરુષોએ પહેલા ત્રણ નિદેશાથી એટલે
નામ, થાપના અને દ્રવ્ય થકી કાંઈ ગરજ સરતી નથી તો
વળી પ્રતીમાની સ્થાપના શ્યા વાસ્તે કરોછો એટલે જી-
નેશ્વર ભગવતની પ્રતીમા શ્યાવાસ્તે થાપોછો ? તેને ઉત્તર
કે અરે ! ભાઈ તું જૈને મારગનો અભ્યાસ જણાયછે પણ
તેનો ઉત્તર શાંભળ કે જે પુરુષ ભાવ વીતરાગને ઓળખશે
એટલે તેમનું સ્વરૂપ, દ્રવ્યભાવ લક્ષણ સહીત ઓળખશે
એટલે જાણશે તે વીતરાગની મૂર્તિને પણ ઓળખશે; પણ
જૈને વીતરાગના સ્વરૂપની કાંઈ ખબર નથી અને ભાવ
વીતરાગ તે કોને કહીયે અને તેનાં દ્રવ્ય લક્ષણ તે શું અને
ભાવલક્ષણ તે શું? એ રીતે કાંઈ જાણતો નથી અને વળી
આ પુરુષ શું કરવે કરીને વીતરાગ થયા અને કેવી રીતે
રાગ દ્વેષ ક્ષય કર્યા અને તે રાગદ્વેષ ક્ષય કરીને સિદ્ધીપદને
વર્યા એટલે આઠે કર્મ રહીત થયા કે જેની મૂર્તિપણ મા-
નવા જોગ્ય છે. એવી રીતે કાંઈપણ જે પુરુષ સમજતો
નથી અને વળી મહારે શું કરવા જોગ્ય છે અને હું કેવી
રીતે વરતુંતો મહારૂં વીતરાગપણુ પ્રગટ થાય. એવી રીતે
જે પુરુષ કાંઈ સમજતો નથી અને નિશ્ચય દેવનું કાંઈ સ્વ-

રૂપ જાણુતો નથી કે નિશ્ચય દેવતે કોને કહીયે અને આત્મા,
અનાત્મા એટલે જીવ, પુદ્ગલનુ સ્વરૂપ સમ્યક પ્રકારે કાઠિયણ
જાણુતો નથી અને હેય રોય તથા ઉપાદેયની કાંઈ ખબર નથી,
એહવા પુરૂષને ચાપનાથી કાઠ ગગજ સરવાની નથી એટલે
ગાહગીપ્રનાહની પઠમ સ્થાપના મૂર્તિને પૂજે છે, વદન નમસ્કાર
કરેછે પણ તેની કાંઈ ગગજ સરવાની નથી એટલે તેથી
કાંઈ સમક્રીત આદી ગુણુ પ્રતે પામવાનો નવી અને ઉલટો
વીપરીત વીધી કરતો થકો દર્શનાવગણીય કર્મ ઉપાર્જન કરશે
એટલે મિથ્યાત ભાવને પામશે. એ કારણુ માટે પ્રથમ
સમ્યક બોધવત પુરૂષો પાસે ભાવ તીર્થકરના ગુણુ, નિશ્ચય
વ્યવહાર જે પ્રકારે સમજીને અને તેનો દ્રવ્ય વીધી તથા
ભાવવીધી સારી રીતે જાણીને અને તેનો ખુમ પગીચય
કરીને અને પોતાના આત્મ સ્વરૂપની ઓળખાણુ કરીને
તે સ્થાપના મૂર્તિઉપયોગ સહીત એટલે નિમિત્ત કારણુ
જાણીને એવન કરવા જોગ્ય છે અથવા પોતાને વિશેષ
જાણુપણુ કવવાની રક્તિ ન હોયતો ઉપર લખ્યા પ્રમાણુ
જાણુપુરૂષોની નિશ્ચયે એટલે તેમની આરા પ્રમાણુ સેવન
પૂજન કરેતો તેને પણુ વ્યવહારમા ગુણુનુ કાગણુ કહેવાય,
પણુ યગ્મારથે તો જ્યાં તેને બોધ થગ ત્યારેજ તેને ગુણુ
નિષ્પત્ત થશે. યશોવિજયજી મહારાજે પણુ કહ્યુંછે —

રાત્રિવિના જે જીવનેજે, કિંમિયામા છે દોષજે,
કર્મ બધ છે તેહથીજે, નહીં સમસ્તુખ સતોપરે.

પ્રભુ ગુજવાણી મીઠીરે ૧

લોકપંતી કિરિયા કરેરે, મનમેલ અન્નાણેરે;
ભવ ઇચ્છાના જોરથીરે, વિણુશીવશુખ વિન્નાણેરે.

પ્રભુ ગુજવાણી મીઠડીરે. ૨

વળી રાનવીમળાણે પણ કહ્યુંછે કે:—

વિધિશુ સમજ વૃત આદરીયે, તીનકાળ જનપૂજે;
પુધ પુછીને ઉદમ કરોયે, વ્યસન અભક્ષ પરીહરીયેરે;
આતમ એહીજ સીખ સાંભળ, કાંઈ કુમત કુસંગ ટાળીરે.

વળી ઇહાં કોઈ ફરી પૂછશેકે જોણે પ્રથમથીજ ભાવ વી-
તરાગ ઝોળખ્યા છે તેને થાપના માંડવાનું શું કામછે !
ત્યારે તેને ઉતર કે અરે ! ભાઈ તમારું પ્રશ્નતો ધણુંજ જુક્ત
છે પણ તેનો ઉતર સાંભળો, જે સમકીતી જીવો છે તેમણે
કાંઈ સમસ્ત મોહકર્મ જીત્યો નથી; એ કારણે માટે સરાગ
અવસ્થાયે સહીતપણે કરીને તેમને વીતરાગ ઉપર રાગ આવે
છે તે માટે તેમની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને તેને દેખી દેખીને
વીતરાગને સંભારેછે અને પોતાના આત્માનો ઉપયોગ કરે
છે અને વિધિ સહીત પૂજા કરેછે એટલે સિંધાંતમાં કહેલા
વિધીયે સહીત અને જતના સહીત એટલે જેમ ઘણો આ-
રંભ ન થાય તેવી રીતે પૂજા કરેછે, વીતરાગની સ્તુતી કરેછે
અને તેમના ગુણગામ કરેછે. કહ્યુંછે કે:—

કિચ્ચંપિવમ્મકિચ્ચં ॥ પૂઆપમુહંત્તિણંદઆણાણ ॥

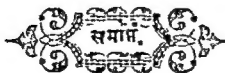
મૂઝમ્મગુગહરહિય ॥ આણામંગાઓદુહદાય ॥૧॥

અર્થ:—પૂજા પ્રમુખ ધર્મ કૃત્ય જનરાજની આરાધાયે કરીને
કરવા જોગ્ય છે અને તે પૂજાદીક કૃત્ય, પ્રાણીની દયારહીત

કરવે કરીને આરાનો ભગ થાય અને તે થકી ઉલટી તે પૂજાદીક કુખની આપનાગી થાય

એહવી ગીતે ઇલોકે તથા પરલોકની આસસા રહીત, સમકીત ઢટી જીવો દ્રવ્ય પૂજાને વિષે વરતે છે તેથી પુન્યાનું બધી પુન્ય ઉપાર્જન કરે છે અને ભાવ પૂજાથી પૂર્વના ખાવેલા કર્મની નિર્જરા કુંઠે એ ગીતે સરાગી પુરુષોની અવસ્થા કહી, પણ કદાચીત જો વીતરાગ દશા આવી ગઈતો પોતેજ અગિહત છે, પોતેજ સિદ્ધ છે, એહવો સહેજ સ્વરૂપ પોતાનો ઓળખ્યે થકે કાણુ એકમા સમસ્ત કર્મનો અત કરીને પરપદ એટલે મોક્ષપ્રતે પામે તેને મૂર્તિનું કાઈકામ નથી મુર્તિ તો સગાગ અવસ્થાને વિષે સમકીત ઢટી જીવોને બ્યવહારમા નિમીત્ત કારણુ છે એટલે આર નિક્ષેપાની મધ્યે ભાવનિક્ષેપો છે તે પ્રધાન છે અને તે વીના બીજા ત્રણુ નિક્ષેપા મોહદશાના પોષક છે તે માટે અપ્રધાન છે. એ રીતે ઉપર લખેલા આર નીક્ષેપાનુ સ્વરૂપ શુદ્ધપ્રરૂપક પુરુષોની સમીપે, વિનય સહીત સારી રીતે સમજવુ જોઈએ.

એ રીતે સર્વ વસ્તુના અધન્ય થકી આર નિક્ષેપામા ઓછુ હોય નહી માટે નિક્ષેપનુ સ્વરૂપ સાગરીતે સમજવાનો ઉદ્યમ કરવો એજ ઉપદેશ

વિનંતિપત્ર.

આ પુસ્તકની મધ્યે દર્શાવ્યા પ્રમાણે ખોલ વિચાર ધણુ
ભવ્ય છવોને જાણપણું કરવાને માટે મેં માહારા ઉપગારી
પુરુષની પાસે સાંભળીને જેવા સિદ્ધાંતને અનુસારે હતા, પ્રાચીન
તેવીજ રીતે લખ્યાછે અને જે જે વસ્તુનું સ્વરૂપ જેવું હતું
તેવુંજ મેં માહારા ક્ષય ઉપસમ પ્રમાણે લખ્યું છે; પણ કોઈની
નિંદાને અર્થે અથવા હિંસનાને અર્થે લખ્યું નથી અને તેમજ
કોઈના ઉપર દ્વેષ બુદ્ધિયે કરીને પણ લખ્યું નથી; જેમ કોઈ
પુરુષ રસ્તે જતો હોય અને તે રસ્તે કાંટા પડ્યા હોય તો
તે ધણીને એહવું કહીયે કે “ભાઈ રસ્તે જોઈને જજો?
રસ્તામાં ધણુ કાંટા પડ્યાછે” તેમાં કાંઈ કાંટાની નિંદા
થઈ નહી. વળી જેમ કોઈ પુરુષ અગ્નીની પાસે બેઠો હોય
તેને કહીયે કે “ભાઈ જાળવજો અગ્ની બાળે નહી” તેમાં
કાંઈ અગ્નીની નિંદા થઈ નહી. એકવી રીતે વસ્તુનું સ્વરૂપ
કહેતાં કાંઈ નિંદા નથી માટે અમે કાંઈ કોઈની નિંદાને
અર્થે આ ઉદ્યમ કર્યો નથી. અમે તો એક સજ્જનભાઈઓને
જેનમારગનું જાણપણું થવાને વાસ્તે આ છપાવી પ્રગટ
કર્યું છે. માટે કોઈ પુરુષોએ આ પુસ્તક ઉપર અગર આ
પુસ્તકના લખનાર લખાવનાર ઉપર દ્વેષ કરવો નહી કેમકે
તે ઉપર દ્વેષ કરવા થકી સિદ્ધાંત ઉપર દ્વેષ આવશે અને
તેથી કર્મ બંધાશે માટે કર્મ બાંધવાનો ડર રાખીને સારી

ગીતે વિચાર કરવો આ વાત સહેજ એક વિનંતીરૂપ
જણાવી છે, કેમકે પાખડાલોકોનું જોર ધણુ વરતેછે અને
ભરમના ધાલનારા ખાઉકણુલોકો ઠામ ઠામ અને ગામ
ગામ વરતેછે માટે ચેતવણી રૂપ આ નિનંતી જાણુવી આ
ઉપર લખ્યા ખોલ વિચારમા માહારાવી કોઈ અથુદ લખાણુ
હોય તથા વીતગગ આરાથી ફારફે લખવામા આગ્યુ હોય
તો હું ત્રીવીવે ત્રીવીવે માફ માગુછુ

સૂચના પત્ર.

આ પ્રથમ ભાગના ખોલ વિચાર વાચીને જો કરી
ખીજા નવીનનવીન ખોલ જાણુવાની ખપ હોયતો પ્રથમવી
તેની કીમત ખદલ રૂ૧) અગાઉથી ભરશેતો ફેર ખીજો ભાગ
પ્રસીધ કરવામા આવશે અને તેમા અનેક પ્રકારના અ
ચુખીત ખોલ નાખવામા આવશે આ કીમતની વાત અમારે
લખવી પડીછે, તેતો ધણીજ લાચાગી છે પણ શું કરીયો! હમારી
તેટલી શક્તી નથી, માટે મર્ન ભાઈઓ મળીને તેની સહાન્ય
કેરશેતો હુ પણ તેનો ઉદ્યમ કરીશ.

લી ઘહેલાભાઈ નગરીદામ
ઠેકાણુ અમદાવાદ પુનાઈટેડ પ્રીન્ટીંગ કંપની